Dünün ve Bugünün Defterleri

Dünya Sorunları Dizisi - 4

Emperyalizmin Bunalımı Dosyası

thatcherizm

otoriter populizm

italya · ispanya · pasok

nikaragua · vietnam

alan yayıncılık

alan yayıncılık

ALAN YAYINCILIK : 92
Dünya Sorunları Dizisi : 4

**EMPERYALİZMİN BUNALIMI, THATCHERİZM,
GÜNEY AVRUPA SOLU, NİKARAGUA, VİETNAM DOSYASI**

Derleyen **Ragıp Zarakolu**
Çevirenler **A. Abbas Dehmen, Kudret Emiroğlu, Dilek Hattatoğlu, Oğuz Ünderer, R. Sarıali**

Aralık 1987

Dizgi Metin Dizimevi
Baskı Gümüş Basımevi
Kapak Düzeni PANO
Kapak Baskı Orhan Ofset

**alan yayıncılık
ticaret limited şirketi**
Başmuhasip Sk. Talas Han
No: 302 Cağaloğlu/İSTANBUL

Dünya Sorunları Dizisi

DÜNÜN ve BUGÜNÜN DEFTERLERİ

Emperyalizmin Bunalımı Dosyası

Thatcherizm, Güney Avrupa Solu, Nikaragua, Vietnam

İÇİNDEKİLER

EMPERYALİZMİN BUNALIMI

Morten Ougaard	**İkinci Soğuk Savaşın Kökenleri**	9
Fred Halliday	**Yetmişler ve Sonrasındaki Konjonktür**	25

THATCHERIZM

B. Jessop, K. Bonnett, S. Bromley, T. Ling	**Otoriter Popülizm, İki Ulus ve Thatcherizm**	35
Stuart Hall	**Jessop ve Ötekilere Yanıt**	67
Bob Jessop, v.d.	**Thatcherizm ve Hegemonya Politikası**	77

GÜNEY AVRUPA SOLU

Luciana Castellina	Il Manifesto **ve İtalyan Solu**	93
Patrick Camiller	**Atlantik Düzeninde İspanyol Solu**	112
Michalis Spourdalakis	**Yunan Deneyimi**	148

NİKARAGUA

Deirdre English	**Biz Sandinistalarız**	167
Carlos M. Vilas	**Nikaragua'da Kitle Örgütleri**	180

VİETNAM

Monthly Review	**Vietnam Dersleri**	189
Jayne Werner	**Vietnam Savaşının Kısa Tarihi**	201

Giriş

Dünya Sorunları dizimize başlarken, amacımız, sadece dünyanın farklı yörelerindeki gelişmeleri aktarmak değil, ülkemizde yaşanan süreçlerin, kendi özgüllüklerimizin kattığı renkler yanında, önemli ölçüde dünya genelindeki gelişmelerden de çarpıcı vurgular aldığını sergilemek istiyorduk. Yani bu metinlerden genel bilgilenme yanında, Türkiye'deki gelişmeler açısından da önemli dersler çıkarmak mümkün. Dizinin bu dördüncü kitabında da bu amaca hizmet edecek bölümler yeralmakta. Bu kitabımız da, daha önceki gibi birçok dosya konusunu kucaklamakta.

Derlememizin birinci bölümünde emperyalizmin bunalımı konusunda yapılan bir tartışmaya yervermekteyiz. Türkiye'de 60'lı yıllarda baş ilgi alanı olan emperyalizm konusu, 70'li yıllarda anti-faşist mücadelenin ön plana çıkışıyla gölgelendi. 80'li yıllarda ise, dünya süreçlerinden bilgisel kopuş iyice pekişti. Morten Ougaard'ın yazısı, Fred Halliday'in **Yeni Soğuk Savaş** adlı kitabı ekseninde, üçüncü dünya devrimleri, emperyalizmin bunalımı ve yeni soğuk savaşın iç bağıntılarını irdeliyor. Yazı, okuyucuya 70'li yıllarla 80'li yılların toplu bir değerlendirmesini sunuyor. Fred Halliday, yeni soğuk savaşın üçüncü dünyadaki antiemperyalist devrimler dalgasına bir yanıt olduğunu savunurken, Ougaard tam tersine bu ülkelerdeki devrimin gerileyişi ve istikrarın pekişmesinin soğuk savaş süreclerini desteklediği kanısında.

Derlemenin ikinci bölümünde Thatcherizm, sağ, otoriter popülizm konularına ilişkin bir tartışmaya yerveriyoruz. Bu yıl içinde, Thatcher ve Özal'ın seçim zaferleri yaşandı. Dünya genelinde yükselen veni-sağın, birbirlerinin denevimlerini yakından izledikleri bilinmekte. Bu bakımdan Thatcherizmin yükselişini, otoriter-popülizm yorumu çerçevesinde ele alan yaklaşım çevresinde dönen tartışma, Türkiye'deki yeni-sağın mahivetinin irdelenmesinde de önemli başlangıç noktaları sağlayabilir. Elbette, dünyada yükselen yeni-sağın dayandığı toplumsal oluşumlar, bu yazıların ötesinde çok daha ayrıntılı bir tartışmayı gerekli kılmakta. Ve bu tartışma, taşıdığı yerel renkler yanında ANAP deneyiminin önemli çapta, batı yeni-sağının yaklaşımlarının cesaretli bir aktarımı olduğunu doğrulayacaktır. Özelleştirme politikasından, sendikaların marjinalleştirilmesine, ekonominin yeniden yapılandırılmasına, 'pazar'ın yüceltilmesine, popülist bir söylemin seçilmesine dek uzanan birçok aktarım... Thatcherizm bütün toplumsal zıtlıkları, asalaklar/üretkenler arasındaki ayrıma indirgemekte, geniş bir toplumsal yapılanmayı (bu arada devleti de yeniden şekillendirmeyi) amaçlamakta, bu programı İngiliz sermayesinin bütününün desteğinden yoksun olarak, örgütlü emeği doğrudan karşısına alarak yürütmektedir. Genelde üretken kesim olarak, kârlı biçimde pazarlanabilecek mal ve hizmet üretimi kabul edilmekte; yalnızca toplumun yoksul kesimleri değil, kamu ve özel sektörün kârlı olmayan ekonomik etkinlikleri de asalak sayılmaktadır. (Elbette vergiciler, polis ve askerler asalaklar arasında değildir.) Thatcherizm, otoriter popülizm tartışması belki bazı okurlarımıza, bazı yanlarıyla gereksiz ayrıntılarla doluymuş gibi gelebilir, ama bu tartış-

manın, yeni toplumsal oluşumların yorumlanışında, ufuk açıcı düşünceler aktaracağı kanısındayız.

Derlememizin üçüncü bölümünde, yine birçok benzer ortak süreçlerin yaşandığı, İtalya, İspanya ve Yunan Solunun deneyimlerine ilişkin yazılar yeralmakta. Geçtiğimiz ay Türkiye'ye gelen İKP milletvekili Luciana Castellina ile yapılan görüşme, İtalya'da 1968 sonrası yeni solun macerasına ilişkin çok ilginç bilgiler vermekte. Bizim de yaşadığımız bir tarih diliminin İtalyan sahnesinde sergilenişi... Patrick Camiller'in «Atlantik Düzende İspanyol Sosyalizmi» başlıklı yazısı, Franco sonrası yaşanan karmaşık geçiş sürecine ilişkin ilginç özellikleri aktarıyor. Burjuva demokrasisine geçiş sürecinin iktidar partisi Demokratik Merkez Birliğinin (UCD) macerasını, biraz da bizim ANAP'ı hatırda tutarak okumak, ilginç çağrışımlar yapıyor. Türkiye'de militarizmin önderliği terketmeden yönlendirdiği sözde «geçiş» tıkanırken (Poulantzas, hiçbir askeri rejimin, bir kopuş olmadan kendiliğinden demokrasiye geçemiyeceğini savunurken, ne kadar haklıydı), İspanya'daki geçiş, solun meşruluğunun tanınmasını da içeriyordu. Başka ilginç bir olgu ise, UCD'nin bir geçiş oluşumu olarak, geçici bir parti olarak kalırken, belki de militarizmle dayanışma sonucu, ANAP'ın kalıcılık kazanması... Herhalde önemli farklılıklardan biri de, Frankoculuk çöküş sürecini yaşarken, Türkiye'deki «geçiş» sürecinin, demokrasiye dönüşten çok, 1980 rejimini oturtma işlevini üstlenmesiydi,. Yazıdaki önemli yanlardan biri de, Portekiz gibi, İspanya'da da, Sosyalist Enternasyonal'in, radikal bir solun yükselmesi olasılığına karşı, kendi güdümlerindeki partilerin oluşumunu destekleyerek, bu süreçlerde etkin rol oynaması. Michalis Spourdalakis'in «Yunan Deneyimi» başlıklı yazısı ise, PASOK olayına ışık tutuyor. PASOK, askeri diktayı izleyen liberal-sağ iktidardan sonra yükselmişti. Nitekim bizde de, 1983-84'te ancak liberal-sağ bir iktidardan sonra, sosyal demokrasinin yükseleceği beklentisi vardı. Karamanlis'in militarizm ile hesaplaşması, bizdeki liberal-sağ çevrelerinde de ilgi ile izlenen bir ders olmuştu. Evet, herkes evrensel deneyimlerden kendince dersler çıkarıyor ve sonuç bunların bileşkesine göre, yine de farklılaşmış, özgül deneyimler oluyor. Başka mekan ve başka yerlerde, ortak tarihler kendi özgüllükleri ile yaşanıyor.

Dördüncü bölümde Nikaragua deneyimine ilişkin iki yazı yeralmakta. Amerikalı Deirdre English'in «Biz Sandinistalarız» başlıklı yazısı canlı izlenimler aktarırken, Nikaragua deneyiminin kendine özgü yanları sergileniyor. Carlos Vilas'ın yazısı ise Kitle örgütlerini irdeliyor. Kitle örgütleri devrim sonrasında halkın siyasal yaşama katılımında önemli işlev üstlendi. Komite tarzı örgütlenme ise bu katılıma dinamiklik kazandıran önemli bir işlev üstlendi. Bu örgütler aynı zamanda yeni kadroların yaratılmasına da olanak sağladı. Contraların saldırılarının ve Amerikan ablukasının yarattığı en kötü sonuçlardan biri de, özerk yapılanmalara kısıtlanma getirilmesine neden olmasıydı.

1985'te Vietnam'daki Amerikan yenilgisinin 10. yıldönümü nedeniyle birçok değerlendirme yazısı çıktı. Gecikerek de olsa, derlemenin son bölümünde, Vietnam savaşı deneyimlerini ele alan iki yazıya yer veriyoruz. Yeni kuşaklar açısından bu savaşı yeniden hatırlamakta yarar var.

Yeni derlemelerde buluşmak üzere.

Ragıp ZARAKOLU

1

Emperyalizmin Bunalımı

Emperyalizmin Bunalımı ve İkinci Soğuk Savaşın Kökenleri

Morten Ougaard

70'li yıllarda sol toplumsal bilimlerde(1) emperyalizmin krizi üzerine yazılar giderek çoğaldı. Bu yazıların odağını, Üçüncü Dünyadaki devrimler, Kuzey-Güney ilişkileri, merkezde henüz başlamakta olan kriz ve ana kapitalist ülkeler arasında gittikçe keskinleşen ekonomik rekabet oluşturuyordu. Bazı yazarlara göre emperyalizmin krizini de özünde barındıran kapitalist sistemdeki bu çelişkilerin keskinleşmesi tam da eş zamanlıydı. Bugün, nerdeyse on yıl sonra bu sorunlar hâlâ gündemde, üzerlerinde çalışılıyor, yazılıyor, tartışılıyor. Ancak açık ve kusursuz nedenlerle yeni bir konu sahnenin ortasına gelmiş durumda : Doğu-Batı çelişkisi ve İkinci Soğuk Savaş(2). Marksist çözümleme içindeki bu iki eğilim bir ölçüde aynı konuyla ilgili ve emperyalizmin krizi ile ikinci soğuk savaş arasındaki bu önemli içsel ilişki birçok ya-

1. Önemli katkılar, Elmar Altvater, **Die Weltwährungskrise,** Frankfurt 1969, 2. y. 1973; Samir Amin, Alexandre Faire ve Gustave Massiah'ın makaleleri **La crise de l'impérialisme,** Paris 1975, André Farhi, **'La régne du dollar. Hégémonie et déclin',** Fitt, Yan ve ötekilerle birlikte, **La crise de l'impérialisme et la troiséme guerre mondiale,** Paris 1976; Chiristian Leucate, **'La contradiction inter-impérialiste aujourd'hui 'Critiques de l'Economie Politique'**de, no 13/14 Paris 1973; Nicos Poulantzas'ın sermayenin uluslararasılaşmasıyla ilgili makalesi **Classes in Contemporary Capitalism** de NLB/Verso Londra 1975.
2. Elbette Edward Thompson'un eksterminizm konusunda başlattığı kuramsal tartışmadan söz ediyorum. Bu tartışmaya yapılan önemli katkılar **New Left Review** tarafından yayınlandı, **Exterminism and Cold War,** Verso/NLB Londra 1982. [Türkçe çevirisi yakında Belge Yayınları tarafından yayınlanacak]

zar tarafından incelenmiş bulunuyor. Bu makalede benim amacım, Doğu-Batı ilişkileri üzerine başlıca yeni çalışmalardan birinde sorunun ele alınış biçimine eleştirel bir bakış getirmek, bu çalışma, Fred Halliday'in *İkinci Soğuk Savaşın Oluşturulması* adlı çalışmasıdır.(3) (*)

Global Konjonktür Olarak Soğuk Savaş

Halliday'ın çalışması önemli ölçüde emperyalizmin krizi üzerine yazılanlara benziyor. O da *global bir konjonktür* çözümlemesi vererek, dünya sisteminin çeşitli çelişkilerinin belirli bir dönemde ana çelişki tarafından belirlenen tek bir durumda yoğunlaştırılabileceğini gösteriyor. Ancak ana çelişki önceki konjonktürde emperyalizmin krizi olarak adlandırılırken şimdi ikinci soğuk savaş olarak adlandırılıyor. Gerçekte Halliday'ın çalışmasının en önemli üstünlüklerinden biri, uluslararası politikanın marksist çözümlenişinin temel gereklerinden biri olarak dünya sistemine bir bütün olarak bakması. Halliday'ın bir diğer üstünlüğü ise bu bütünü parçalarına ayrıştırırken önceki çözümlemelerde geniş ölçüde gözardı edilen Doğu-Batı çelişkisini daha merkezi bir önemde yeniden ifade etmesi. Bunun ötesinde Immanuel Wallerstein'in(4) tersine dünyayı kapitalist olarak görme tuzağına düşmeksizin dünya sisteminin bir çözümleme birimi olarak alınabileceğini gösteriyor. Dünya bütünleşmiş bir ekonomik, politik ve ideolojik sistem olarak kavranabilir ancak bu sistemde birlikte varolan pre-kapitalist, kapitalist ve kapitalist sonrası yapılar da vardır.

Bu karmaşık bütünün çözümlenmesinde önemli olan, birçok çelişkinin birbirini nasıl güçlendirdiğini ya da zayıflattığını incelemektir. Emperyalizmin krizi ile soğuk savaş bağlantısını koyuş biçimimiz de böyle olmalıdır. Daha önce belirttiğimiz gibi emperyalizmin krizi literatürü uluslararası sistemde birden fazla çelişki belirler; bunların bir bölümü temelde ekonomiktir, bir bölümü ise ekonomik olduğu ka-

---

3. Fred Halliday, **The Making of the Second Cold War,** Verso/NLB, Londra 1983. [Türkçe çevirisi : **Yeni Soğuk Savaş,** Belge Yayınları 1985.]

(*) Yazar değerli katkıları nedeniyle Thure Hastrup ve Gorm Rye Olsen'e teşekkürü borç bilir. [Bu makale New Left Review'den çevrildi]

4. Wallerstein, **Comparative Studies in Society and History,** c. 16, 1974'deki **'The Rise and Future Demise of the World Capitalist System : Concepts for Comparative Analysis'** [Türkçe çeviri : **Dünya Ekonomisi, Bunalım ve Siyasal Yapılar** (derleme) içinde ss. 71-117, Belge Yayınları, 1983.] yazısında görüşünü çok katı biçimde ortaya koyar. Daha sonra açıkca olmasa da görüşünü yumuşatmış görünüyor. Samir Amin ve ötekilerce yayınlanan **Dynamics of Global Crisis,** New York 1982'deki [Türkçe çevirisi : **Genel Bunalımın Dinamikleri,** Belge Yayınları, 1984.] **'Crisis as Transition'** Adlı yazısında yalnızca kapitalist olan dünya sisteminin var olduğunu savunuyor fakat bu dünyanın 'temel siyasal getto'lara, Batı, Doğu ve Üçüncü Dünya ülkelerine bölünmüş olduğunu da kabul ediyor. (syf. 48)

dar politik bir yapı da içeren çelişkilerdir. Sorunun bu karmaşık ifadesi tüm sorunun bir makalede ele alınmasını güçleştiriyor. Ancak kriz çözümlemelerinin ana teması kapitalist sistemde merkez ve çevre arasındaki çelişkilerin keskinleşmesiydi. Emperyalizmin krizinin bu sınırlanmış olduğu kadar önemli yanı ikinci soğuk savaşla nasıl ilişkilendirilebilir? Üçüncü Dünyadaki gelişmelerle Doğu-Batı arasında yükselen gerilimin iç bağlantıları nelerdir? Halliday'ın *İkinci Soğuk Savaşın Oluşturulması* adlı yapıtında çözümlediği sorulardan biri budur.

Devrim Karşı-Devrimi Kışkırtır mı?

Halliday'ın cevabının anatemalarından biri, Üçüncü Dünyanın 70'li yılların ikinci yarısından itibaren yeni bir devrimci dalga yaşamış olduğudur. Bu bakış açısıyla 1974 öncesi yıllar anti-emperyalist devrimci hareketin 'bloke edilmesi' ile nitelendiriliyor. 1974'de ise 'baraj patlar'; 'Üçüncü Dünya devrimlerinin üçüncü dalgası başlatılır' (s. 86). Halliday buna kanıt olarak 1974-1980 yılları arasında zaferle sonuçlanan 14 devrimin listesini vermektedir. Bu 'devrimci eylemlerin yükselen düzeyi' ikinci soğuk savaş ile onu ortaya çıkaran güçlerden birisi olarak doğrudan ilişkilendiriliyor. 'Bu toplumsal devrimler, onlara tepki olarak ateşlenen karşı devrimler, soğuk savaşın ana nedenini oluştururlar'. (s. 82) Çekici bir yargı Üçüncü Dünyanın devrimci zaferleri güçlü karşı devrimci tepki yaratıyor, bu da soğuk savaş anlayışını ve politikalarını üretiyor. Ancak okuyucu bir parça rahatsız olmadan da edemiyor. Ne de olsa Vietnam saldırısı ve özellikle Tet saldırısı, devrimci hareketin 'bloke edildiği' varsayılan 1962-1974 döneminin görece durgun bir şekilde çizilen manzarasına pek uymuyor. (s. 85) Bu ayrılık galiba Halliday'ın kendisini de biraz huzursuz ediyor: Halliday Çinhindi'ndeki mücadelelerin 1960 sonları ve 1970 başları boyunca süren bir isyanın arka perdesi olduğunu kabul ediyor. Fakat bu arka perdenin detant ve soğuk savaş ile nasıl ilişkilendirileceğinden sözetmiyor.

Halliday'ın yargısını tereddütle karşılamanın bir başka nedeni ise verdiği 14 devrimci zaferi içeren listedir. Burada birçok şey yakın dünya tarihindeki iki evre arasındaki çizginin kesinlikle nereden çekildiğine dayanıyor. Eğer bu çizgiyi 1974'ten 1976'ya kaydırırsak soğuk savaş döneminde sadece beş devrimci zafer kalıyor (Afganistan, İran, Granada, Nikaragua ve Zimbabve). Dahası, Halliday'ın bir başka yerde de kabul ettiği gibi bu devrimler artık Üçüncü Dünyada görülmeyen bir tür egemenlik çeşidine karşı mücadeleyi temsil ederler. (s. 93) En azından Üçüncü Dünyadaki son devrimci dalganın aslında Halliday'ın önerdiği kadar güçlü olmaktan uzak olduğu sonucunu çıkarmalıyız. Bu soruyu daha çok derinleştirmeden, merkez-çevre ilişkilerinin bir başka yönünü de belirtelim: Üçüncü Dünyada ortaya çıkan

kapitalizm ve burjuva ekonomik milliyetçiliği, Halliday bu olguları dünya politikasını oluşturan yapısal öğeler olarak ele alıyor ve bunların soğuk savaş üzerindeki etkisini tartışıyor. Ancak yargı buradaki kadar düz değil. OPEC'in doğuşunun ve Üçüncü Dünyada endüstrileşen yeni rakiplerin, Batının Üçüncü Dünyanın stratejik hammaddelerine bağımlılığı ile birlikte Batıda yara açtığı ve özellikle de ABD'de dünya çapındaki gücünün genel olarak zedelenebileceği duygusunun yaratılmasına katkıda bulunduğu düşüncesi yargının özünü oluşturuyor. Bu duygular ise giderek soğuk savaş ortamına yol açmaktadır. Daha katı konulmamakla birlikte ikinci yargı birincisiyle çok benzeşiyor. Her iki durumda da Halliday'ın görüşü kapitalist merkeze karşı güçlenen muhalefetin ve yükselen gerilimin Üçüncü Dünyadaki gelişmeleri belirlediği ve bunların bir ölçüde doğrudan doğruya ikinci soğuk savaşın başlangıcına neden olduğudur.

Emperyalizme Karşı Güçlü Meydan Okuma : 1968-1975

Bu yargıya biraz kuşkuyla yaklaşmak gerektiği zaten belirtilmişti. Şimdi, Halliday'ın görüşünün karşıtını destekler birtakım görüşler sunacağım : 1970'li yılların sonu aslında Üçüncü Dünyada anti-emperyalist mücadelenin zayıfladığı yıllardır ve bu ikinci soğuk savaşa katkıda bulunan etkenlerden biridir. İddianın özü, Üçüncü Dünyada emperyalizme karşı mücadelenin 60'lı yılların sonu ve 70'li yılların başında en yüksek noktasına ulaştığıdır. Daha belirginleştirirsek, (kaçınılmaz olarak hâlâ isteğe bağlı bir öğe sözkonusu olsa da) Üçüncü Dünya ile ilişkili olarak emperyalizmin krizinin 1968-1975 arasında, yani Tet saldırısından, Mısır'la İsrail arasında imzalanan Sina antlaşmasına kadar sürdüğünü söyleyebiliriz.

Bu iddianın doğruluğunu kanıtlamak üzere anti-emperyalist mücadelenin değişik yönlerine daha yakından bakalım. Ancak önce kısa bir tanım vermek gerekiyor. Emperyalist sistem, merkez ülke burjuvazilerinin kapitalist dünyadaki egemenliklerini açıklayan ve sürdüren ekonomik, siyasal ve ideolojik yapıların bileşiğidir. Bu sistem çelişkiler taşır fakat merkez ülkelerin kapitalist sınıfları kendilerini oldukça güçlü bir ittifakta bir araya getiren temel ortak çıkarlara bağlıdırlar. (5) Bu sistemdeki en önemli siyasal yapılar merkezi devletlerin

5. Bu tanım Poulantzaz'ın emperyalizm kuramına katkılarından özellikle de anılan kitabından esinlenmiştir. Bu kitap ve Charles Bettelheim'ın **'Theoretical Comments'** makalesi (Arghiri Emmanuel, **Unequal Exchange,** NLB, Londra 1972) önemli katkılarına karşın dikkate alınmamışlardır. Tanım çok genel görünebilir fakat konuyla ilgili son yazıların ışığında böyle olmadığı görülüyor. Örnek olarak Giovanni Arrighi şöyle yazıyor : 'Emperyalizm hakkındaki tartışmada, kimse neyin niçin tartışıldığını biliyor gibi görünmüyor'. **The Geometry of Imperialism,** NLB, Londra 1978, s. 33.

kendileridir, ancak devletlere bağlı olsun olmasın askeri ittifaklar ve uluslararası örgütler de önemlidir. Özellikle ulusal burjuvazileri zayıf çevre devletlerin de emperyalist sistemin yeniden üretimini sağlamakta bir rolleri vardır. Bu sistemin kapitalist dünyadaki en temel potansiyel muhalifleri ise, merkez ve çevrenin işçi sınıfları, diğer emekçi sınıflar ve çevre ülkelerin ulusal burjuvazileridir.(6)

Böylece Üçüncü Dünyada çeşitli sınıfların yapısal olarak belirlenmiş çıkarları sistemin sürekliliğine muhaliftirler. İşçi sınıfı, köylüler, halk katmanları ve ulusal burjuvaziler ve emperyalizm arasındaki çelişkiler varolan düzene karşı farklı siyasal kuvvetler oluşturmak üzere birçok şekilde birleşebilirler. Aşağıda emperyalizmin krizi sırasında aktif olan ana muhalefet tiplerine kısaca bir gözatacağız. Halliday'ın kavrayışının tersine silahlı mücadeleleri anti-kapitalist bir perspektifle inceleyen bir yargı daha önce sunulmuştu : 1976'dan sonra gerçekleşen devrimci zafer sayısı sadece beştir. Ancak bu eleştiri biraz daha genişletilmeli, çünkü zaferler mücadelelerin sonunu işaret ederler fakat büyük saldırıları ve muhalefete uygulanan büyük baskıyı mutlaka dile getiremezler. Yani, emperyalist sistem üzerindeki baskıyı değerlendirmek istiyorsak yalnız zaferle sonuçlanan savaşlara değil, sonunda yenilen gerilla hareketlerine de bakmak zorundayız. Eğer 1968-75 dönemi bu bakışla incelenirse Halliday'ın çizdiğinden oldukça farklı bir görünüm ortaya çıkmaktadır.(7)

Çinhindi savaşından zaten sözedilmişti, ancak bu savaşın, en azından Kore savaşının bitiminden beri ortaya çıkan en önemli anti-emperyalist mücadele olduğunu vurgulamakta yarar var. Çok iyi bilindiği gibi ABD'nin güç kullanımının ana yükselişi 60 ortalarında başladı, Amerikan ekonomisinde ve toplumundaki zorlanma ise 60 sonlarında hissedilir duruma geldi. Tet saldırısının Amerikan halkının savaşın kazanılabilirliğine ilişkin inanışlarının kırılmasında çok büyük önemi oldu. Emperyalizme karşı önde gelen ve en başarılı mücadele 1974'ten önceydi, sonra değil. Ve bu, çevre ülkelerde bu dönemde verilen tek önemli mücadele de değildi. Küçük bir Portekiz sömürgesi olan *Gine-Bissau*'da silahlı mücadele 1963'te başlatıldı. 1967 yılında burdaki sömürge ordusu 300 000 askere çıkmıştı. 1971'de ise ülkenin üçte ikisi PAIGC denetimindeydi. 1972 yılında BM gözlemcileri Portekiz'in sadece üç büyük şehri denetleyebildiklerini açıkladılar ve 1973 Eylülünde kurtarılan bölgelerde bağımsız Gine-Bissau Cumhuriyeti kuruldu. Yeni hükümet, çok geçmeden birçok bağlantısız devlet tarafın-

---

6. Üçüncü Dünya ülkelerindeki ulusal burjuvazi konusu çok tartışma yarattı. Benim görüşüme göre ulusal burjuvaziler mevcuttur ve bazı durumlarda oldukça güçlüdürler. Bknz. Morten Ougaard, **'Some Remarks Concerning Peripheral Capitalism and the Peripheral State', Science and Society** c. XLVI, no 4, Kış 1982-83.

7. Aşağıdaki açıklamalarda temel kaynağım **Keesing's Contemporary Archives,** 1967-1982'dir.

dan tanındı. *Mozambik*'teki silahlı mücadele 1964'te başladı. 1968 yılında Tete ilinde ikinci sürekli cephe açılmıştı. Frelimo, 1970'te, gerilla hareketini silip temizlemek üzere düzenlenen geniş çaplı 'Gordiyon düğümü operasyonu'na başarılı bir şekilde direndi. Bu yenilgi sömürge ordusunun moralini zayıflatarak Portekiz'de ancien régime'in çöküşüne de yardım etmiş oldu. Bağımsızlık hareketleri arasında, bölünmeler nedeniyle daha az dramatik olsa da, *Angola*'daki silahlı mücadelenin yoğunlaşması da bu döneme rastlar. Mücadelede aktif olan üç örgütlenmeyi birleştirmek üzere tek ciddi girişim 1972'de yapıldı. Bu da sömürgeci sistemin yıpranması yönünde önemli bir baskı oluşturdu. Portekiz imparatorluğu sonunda 1974 yılında çöktüğünde, 1960'ların sonları ve 70'lerin başlarındaki bu mücadelelerin bunda büyük payı vardı.

Mevcut toplumsal düzen Latin Amerika'da da soldan gelen güçlü saldırılarla karşı karşıyaydı. Kullandığı araçların barışçı ve demokratik olmasına karşın *Şili*'de 1970'de seçimleri kazanan Allende'nin Unitad Popular hükümeti, ABD'nin çıkarları ve kapitalizm için ciddi bir tehdit niteliği taşıyordu. Ve hepimizin acıyla anımsayacağı gibi bu tehditle ABD şirketleri ve hükümetince desteklenen Şili ordusu 1973'te etkin biçimde ilgilendi. *Arjantin*'deki gerilla hareketleri 70'lerde giderek etkinlik kazanmaya başlamıştı. 1973 yılında hükümet sola karşı savaş açtı ancak bunu izleyen yıllarda gerillalar güçlenerek halkın desteğini sağladılar ve düzene karşı ciddi bir meydan okumayı temsil etmeye başladılar. 1976'daki askeri darbeden sonra silahlı muhalefete karşı savaş en öncelikli sorun oldu ve baskıcı önlemlerin, askeri operasyonların, sağ kanat terörizmin birleşimiyle çeşitli gerilla hareketleri yenildi. Komşu *Uruguay*'da da benzer olaylar zinciri yaşandı. Kent gerillaları Tupamarolar 70 başlarında oldukça güç kazanmışlardı. 1972 yılında iç savaş durumu ortaya çıkmıştı ve 1973'te askerler hükümeti ele geçirdiler. 1975'e gelindiğinde Tupamarolar büyük ölçüde altedilmişlerdi.

Son iki ülkedeki en önemli sol örgütlenmeler, güçlerinin doruğundayken güney kıtasında devrimci cunta koordinasyonu oluşturmayı amaçlayan ve gizli anti-faşist örgütlenme olan Şili'li MIR ile birleştiler. Bolivya ve Brezilya devrimci solu da bu örgütlenmeyle işbirliği içindeydi. Düşmanı emperyalizm ya da ABD emperyalizmi ve onun müttefikleri olarak tanımlama eğiliminde olan eşgüdüm süreci, anti-kapitalist mücadelenin uluslararası boyutunu vurgulamaktaydı. Aynı dönemde, daha küçük ölçekte olmasına ve daha az halk desteğine sahip bulunmasına karşın Brezilya'da (1969-72), Venezuela (1970-73), Meksika (1971'den itibaren), Dominik Cumhuriyeti (1973'lerde), Guatemala'da (1966-1970) ve Kolombiya'da da silahlı mücadele canlanıyordu.

1968-1975 arasında bir başka bölge daha Batının Üçüncü Dünyadaki çıkarları için ciddi bir tehdit olmaya başlamıştı, *Orta Doğu*. Fi-

listin mücadelesi milliyetçi bir mücadeleydi ve FKÖ'nün önemli bir kesimi, en azından açıkça, anti-kapitalist değildi. Gene de bölgenin stratejik önemi ve Batının baş müttefiği İsrail'in konumu nedeniyle, güçlü ve başarı potansiyeli olan bir Filistin hareketi Batı için çok tehlikeli olacaktı. 1967 yılında Arapların İsrail'le savaşlarında yenilmelerinden sonra radikalleşmeleri sonucu İsrail dışında ve içinde sabotajlar ve gerilla eylemleri yoğunlaştı. Bu eğilim daha sonraki yıllarda da, Ürdün'deki 1970'deki gerilemeye karşın sürdü. Aynı zamanda Arap devletleri İsrail'e düşmanlıklarından vazgeçmediler ve aralarındaki 'cepheci'ler Filistinlileri gitgide daha militan bir şekilde desteklemeye devam ettiler. 1970 başlarında İsrail'le Lübnan, Suriye, Ürdün ve Mısır arasındaki askeri çatışmalar arttı, olaylar 1973 Ekim savaşıyla doruğuna ulaştı. İsrail'in işgalci Mısır ve Suriye ordularını hızla geri püskürtmedeki başarısına karşın savaş İsrail üstünlüğünün zayıfladığını gösteriyordu. Bunun dışında, petrol silahı ilk defa bu ortamda kullanıldı. Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Batıya petrol arzını kıstı ve İsrail yandaşı olmalarından dolayı ABD ve Hollanda'ya petrol vermeyi tamamen kesti. Emperyalist sistem bu dönemde Orta Doğuda gerçekten güçlü bir saldırıya uğramıştı.

Radikal Burjuva Milliyetçiliğinin Yükselişi

1968-75 döneminde emperyalizmin krizi tartışmasında şimdiye değin Güney-Doğu Asya, Afrika, Orta Doğu ve Latin Amerika'daki anti-emperyalist güçlere değindik. Bu güçler ya anti-kapitalist emeller besliyorlar veya silahlı mücadele yöntemine başvuruyorlardı veya çoğunlukla iki niteliği bir arada taşıyorlardı. Ancak çevre ülkelerde ortaya çıkan anti-emperyalist dalganın başka öğeleri de vardır. Birçok ülkede, Batının ekonomik ve dış politikaya ilişkin çıkarları ile çatışmaya niyetli, daha radikal bir *burjuva milliyetçiliğ*ini temsil eden hükümetler iktidara geldiler. Bu hükümetlerin çoğunlukla yaptıkları birtakım sosyalizm kavramlarını belli belirsiz yaymaya çalışmaktı, birkaç ülkede Marksizm-Leninizm öğretisi resmi olarak benimsenmişti. Bu toplumlardan hangisinin, kavramın belirleyici tanımına göre sosyalist olduğunu anlamak, burada mümkün olan çözümleme sınırlarının dışında, ancak bu yeni hükümetlerden çoğunun anti-emperyalizm yönünde anlamlı bir hareketi temsil ettiklerinden kuşkulanmamızı getirecek pek bir neden de yok.

Peru'da ilerici albaylar 1968'de işbaşına geçtiler. Aynı yıl *Irak*'ta bir darbeyle, ılımlı, kapitalizm yanlısı fakat anti-Amerikan bir hükümet iktidara geldi. Dört yıl sonra komünistler kabineye alındılar ve ülke Sovyetler Birliği'ne daha da yakınlaşmaya başladı. Albay Kaddafi *Libya* yönetimini 1969 yılında ele geçirdi. İngiliz ve Amerikan askeri üstlerini tamamen kapattı, ekonomik sorunlarda radikal milliyetçi bir politika izlemeye başladı. Aynı yıl *Sudan*'da bağımsız bir konum ve

kuvvetli bir anti-emperyalist söylemle yeni askeri hükümet işbaşına geldi. Yine 1969'da Sovyetler Birliği'nde eğitim görmüş olan Siad Barré *Somali*'nin lideri oluyor, ülkedeki yabancı girişimler millileştirilerek ülke Sovyetler Birliği'ne daha yakınlaşıyordu. 1970 yılında *Kongo-Brazzaville* halk cumhuriyeti oldu ve Marksizm-Leninizmi resmi ideolojisi olarak kabul etti. 1970'de Suriye'de gerçekleşen darbe ılımlı ve kapitalizm yanlısıydı ancak daha sonra izlenen Sovyetler Birliği'ne doğru yakınlaşma 1972 yılındaki işbirliği anlaşmasıyla sonuçlandı. 1971 yılı sonlarına doğru ise ABD'nin yıllardır Güney Asya'daki önemli müttefiği olan Pakistan'da uzun iç kriz kaçınılmaz sonucuna ulaşıyordu, bölünme ve *Benglades*'in ortaya çıkışı. Bu olayın kendisi ABD'nin güvenlik çıkarlarında gerilemenin bir göstergesiyken dahası yeni hükümet radikal bir tutum benimsedi, 1972 Ocağında lider Mucibir Rahman yeni devletin sosyalist, demokratik ve bağlantısız olduğunu ilan etti. 1972 yılında *Gana*'da birçok konu arasında IMF'ye karşı olmayı da içeren ilerici bir askeri darbe oldu. Aynı yıl *Jamaika*'da Michael Manley'in Ulusal Halk Partisi yönetime geçti. Dahomey 1969 askeri darbesinden sonra 1974 yılında *Benin Halk Cumhuriyeti* oldu ve yol gösterici ilke olarak Marksizm-Leninizmi kabul etti.

Bu listeye, bu dönemin karakteristiği olarak emperyalizmin genel istikrarsızlığına katkıda bulunan Üçüncü Dünyadaki başka gelişmeler de eklenebilir. 1973 yılında Tayland'da askeri hükümete karşı gerçekleştirilen yaygın gösteriler tek bir örnek olarak anılabilir. Ancak şimdiye değin kriz yıllarında birçok çevre toplumda anti-emperyalist kuvvetlerin önemli ölçüde güçlendiği aydınlanmış olmalı. Bu ülkeler arasında başta Hindistan olmak üzere Mısır, Brezilya (en azından 1968'den itibaren), Güney Kore, Cezayir ve daha birçok ülke vardı. Bu ülkelerde ulusal kapitalist gelişme politikası sürdürüldü ve belli konumlarda bu çabalar yoğunlaştı. Yalnızca bir göstergeyi ele alırsak, 1900-1950 arasında Üçüncü Dünyada 6 Amerikan hammadde firması millileştirilmiştir. 1951-1965 arasında bu sayı 3 iken 1965-1974 döneminde 34'e ulaşmıştır.(8)

Üçüncü Dünya Ülkelerinin Örgütlenmesi

Emperyalizm krizinin görünümü buraya kadar anlattıklarımızla hâlâ tamamlanmıyor. Bir başka önemli boyut Üçüncü Dünya ülkelerinin *uluslararası* düzeyde *örgütlenmesi* doğrultusunda atılan niteliksel adımdır. Avrupa sömürgelerindeki özgürlük hareketlerinin bağımsızlıktan önceki işbirliklerinden köklerini alarak yükselen Üçüncü Dünya ülkelerinin koalisyonunun uluslararası politikada görünmeye başlamaları 1950-60 yıllarındadır.(9) Bu koalisyonun iki ana bileşeni

8. Bknz. S.D. Krasner, **Defending the National Interest,** Princeton 1978, s. 218.
9. Robert A Mortimer'in değerli kitabı **The Third World Coalition in International Politics,** New York 1980'den yararlanılmıştır.

vardı. *Bağlantısızlar* hareketi iki kutuplu bir dünyayı eleştirerek barış içinde birlikte yaşamayı öneriyordu. Bu hareket ulusların kendi kaderlerini tayin haklarını vurgularken dış müdahaleyi lanetliyor ve bağımsızlığını kazanamamış sömürgelerdeki özgürlük hareketini destekliyordu. Örgütsel bir yapı olmamasına karşın 1964 yılında 47 ülkenin katıldığı Kahire zirvesine gelinceye değin sürekli bir güç oluşturma konumuna ulaşmıştı. *77'ler* grubu ise BM sistemindeki Afrika-Asya bloğundan ortaya çıktı ve zengin ülkelerden ekonomik talepleri formüle etme üzerinde yoğunlaştı. 77'lerin ilk resmî bildirisi 1964 yılında Cenova'da yapılan UNCTAD-1 konferansı sonunda yayınlandı. Bu bildiri konferans sonuçlarının bir eleştiri - değerlendirmesini içeriyordu. Grup, 1967' de Cezayir'de yapılan bakanlar düzeyindeki toplantıda, daha sonra Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen olarak adlandırılan taleplerine temel oluşturacak Cezayir Bildirisini benimsedi.

1968'de gerçekleşen UNCTAD-II konferansı ise Üçüncü Dünya için büyük düşkırıklığı oldu. Bunu izleyen yıllarda diplomatik çabalar yoğunlaştırıldı ve iki Üçüncü Dünya cephesi arasında bir işbirliği biçimi gelişti. Vietnam gözlemci olmak üzere, 53 ülkenin katıldığı 1970 Bağlantısızlar zirvesinde ekonomik talepler üzerinde durularak 1972'de yapılacak UNCTAD-III konferansı için birlikte hazırlanılması çağrısı yapıldı. Bu zirve aynı zamanda toplantılarda ilişki sağlamak üzere kurulan 'vekil başkanlık' biçiminde embriyonik bir örgütlenme yarattı.

UNCTAD-III'deki daha da büyük düşkırıklığı ise eşi görülmemiş bir diplomatik hareketlilikle birlikte sert açıklamalara yol açan bir ortama da neden oldu. 1972 yılında Georgetown'da yapılan Bağlantısızlar konferansında mevcut ekonomik düzenin güçlü bir eleştirisi yapılırken özellikle uluslararası şirketler saldırıya uğradılar. Alternatif olarak 'kendine dayanma' düşüncesi üstünde önemle duruldu ve Güney Vietnam ve Kamboçya geçici hükümetlerinin harekete tam üye kabul edilmeleriyle Batıya muhalefetin altı çizildi.

Üçüncü Dünyanın diplomatik hareketliliği Cezayir'de 1973'de yapılan 4. Bağlantısızlar toplantısında doruğuna ulaştı. Burada sayısı alışılandan çok fazla çevre ülkelerden gelen lider Batıyı mahkum etmek üzere toplandılar. Tito, Gandhi, Sedat, Senghar, Sihanuk, Nyerere, Burgiba, Makarios, Kastro, Kaddafi, Kaunda, Gowan, Mobuto, Bandaranaike, Faysal, Esat, Haile Selassie, Houphouet-Boigny de dahil olmak üzere uluslararası üne sahip tüm simalar Cezayir'deydi. On sekiz yıl önce Bandung Konferansına kazandırdıkları diplomatik önemi şimdi 4. Bağlantısızlar Konferansına veriyorlardı. (10) Konferansın sert tonunu Siyasal Açıklama'daki Mortimer'in alıntıladığı şu sözler aktarabilir : 'Sömürge savaşları, Apartheid, emperyalist saldırı, yabancı egemenliği, işgaller, güç politikaları, ekonomik sömürü ve yağma devam ettiği sürece, barış ilke ve amaç olarak sınırlı kalacaktır'. (11) Bu sert

10. a.g.e. s. 39.
11. a.g.e. s. 39 vd.

dil bir yana konferans sürekli ama zayıf bir örgütlenme yapısı ortaya çıkardı ve bağlantısızlar hareketinin yeni bir dünya düzeni için mücadelede hızlandırıcı olarak davranması gerektiğine karar verildi. Sahne, Cezayir Konferansından sonra Kuzey-Güney arasındaki diplomatik çekişmeye dönüştü. Bu noktada 1973 yılının aynı zamanda OPEC'in öneminin belirdiği yıl olduğunu da belirtelim : petrol silahının aniden, yalnız yeni ekonomik düzen için değil, aynı zamanda Filistin, Güney Afrika ve daha birçok bölgede kendi kaderini tayin için Kuzeyin direncini kırmak üzere birleşmiş Üçüncü Dünya tarafından kullanılabileceği görüldü.

1974'de kalkınma konusundaki BM özel oturumu, ABD muhalefetine karşı Üçüncü Dünyanın taleplerinin ortaya konduğu çekişme alanı oldu. Bu oturumda, gene Amerikan muhalefetine karşı, Üçüncü Dünyanın taleplerini içeren Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen'in kuruluşuna ilişkin iki bildiri benimsendi. Bu içerik hemen 1974 sonbaharında Birleşmiş Milletlerin olağan toplantısında da yansıtıldı. Burada Üçüncü Dünya oy verme gücünü Devletlerin Ekonomik Hakları ve Görevleri Bildirisi'ni kabul etmek, Güney Afrika delegasyonunun yetkisini reddetmek ve görüşmelere katılımını engellemek ve FKÖ'nün davasını Genel Mecliste ilk kez dolaysız olarak temsil etmesi yönünde kullandı.

Bugünden bakmanın verdiği gözlem olanaklarıyla, bu diplomatik saldırının dünya ekonomisi açısından gerçekten yararlı olduğunu ya da yapısal değişiklikler getirdiğini söyleyemeyiz. Ancak emperyalist sisteme karşı yükselen muhalefetin belirgin ve önemli bir bileşeniydi. Batı bunu hiçbir şekilde reddedemezdi. Ve Uluslararası Enerji Ajansının kurulması, Güney-Kuzey diplomasisinde Batının genel eşgüdümünün sağlanması gibi karşı önlemlerle tepki vermek zorunda kaldı. İddianın ana çizgisine dönersek, bu gelişmeler tam da 1968-75'de, kriz yıllarında gerçekleşiyordu.

Genel Kriz ve Sonrası

Şimdiye değin kapitalist dünyanın varolan düzenine karşı hızla ilerleyen başlıca üç kuvvetten sözettik, birincisi devrimci ve çoğunlukla sosyalist olan mücadeleler, bazıları başarılı olmuştu, ikincisi, bir kısım radikal veya ilerici yeni rejimler ve milliyetçi ekonomik politikaları sürdürenler tarafından temsil edilen burjuva ekonomik milliyetçiliği ve son olarak da Üçüncü Dünya ülkeleri koalisyonunun diplomatik arenada örgütlenmesi ve radikalleşmesi. Bu kuvvetlerin herbiri kendi başına bir önem taşımaktadır. Aynı anda ortaya çıkmaları da doğal olarak emperyalist sistem üzerinde ciddi bir baskı oluşturdu. Gerçekten de bu yıllardaki global konjonktürü Üçüncü Dünyada genel bir kriz haline getiren, bu kuvvetlerin potansiyel birleşiminin dünya çapında birleşmiş anti-emperyalist bir cepheye dönüşmesiydi.

Batıya karşı birleşme potansiyeli birçok yönde belirgindi. Kuramsal olarak belirsiz ancak siyasal olarak oldukça militan bir anti-emperyalist söylem tüm bu kuvvetlerin ortak yönüydü. Üçüncü Dünyada yeralan çok sayıda politik parti, lider ve hükümetlerin yanısıra, temelde kapitalist olan ülkelerin anti-kapitalist ve sosyalist felsefeler geliştirmeleri ve birçok kapitalist ve sosyalist hareketin Cezayir, Küba ve Libya gibi köktenci ülkeler önderliğinde Batıya karşı oluşturdukları Bağlantısızlar ve 77'ler hareketleri içinde işbirliği yapmaları, kapitalizm ve sosyalizm arasındaki çelişki önemli görünmüyordu. Burjuva milliyetçiliğinin devrimci mücadelelerle bütünleşmesi Güney Vietnam ve Kamboçya geçici hükümetlerinin bağlantısızlar hareketi içine dahil edilmeleri, Kamboçya'nın FKÖ'ye destek vermesi ve petrol silahının Filistin sorunu lehine kullanımı ile daha da belirginleşiyordu. Son olarak bu dönemin değerlendirilmesi zor bir özelliği olarak Üçüncü Dünyada çeşitli mücadelelerin aynı anda yoğunlaşarak güçlendikleri belirtilmeli. Özellikle yukarıda sözünü ettiğimiz dolaysız destek olaylarında bu durum oldukça açıktı. Fakat bu arada örneğin Vietnam savaşının Arjantin üzerindeki olumlu etkisini veya kimi çevre ülkelerde ortaya çıkan ekonomik milliyetçiliğin ötekilere de aynı esini verdiklerini gözönüne almamız gerekmez mi? Ya da birçok çevre ülkede oldukça farklı ve özgün iç koşullarda patlak veren devrimci veya milliyetçi mücadelelerin uluslararası diplomatik koalisyonun yaratılmasında itici güçlerden birisi olduğunu belirtmek gerekmez mi? Bunun yanısıra, birçok Batılı ülkede az çok eşzamanla ortaya çıkan sistemsiz mücadelelerin, Güney Avrupa'daki anti-faşist hareketlerin, ABD'de insan hakları hareketinin, Avrupa ve diğer yerlerdeki 'öğrenci' ve işçi ayaklanmalarının, anti-emperyalist dayanışma akımıyla bir çeşit karşılıklı güçlendirme diyalektiğine girerek emperyalizmin krizini derinleştirdiklerini ileri sürmek de akla yakın görünüyor.

Şimdi bu dönemi, izleyen dönemle karşılaştıralım. İddiamız en son gelişmeleri kapsamak amacında değil, örneğin, Grenada'daki ABD işgali yeni veya eski birşeye çok köklü bir dönüş sayılabilir. Bizim karşılaştırmamız daha çok emperyalizmin kriz dönemi (1968-1975) ile ikinci soğuk savaş (1976-1982) dönemi arasında olacak. Elbette Üçüncü Dünyayı soğuk savaş döneminde bir istikrar limanı olarak tanımlamak hatalı olacaktır. Birçok ülkede çeşitli toplumsal kargaşaların yanında gerilla savaşları, sosyalist hareketler ve devrimci zaferler oldu. Ancak iki dönem arasındaki farklılık yine de çarpıcı görünüyor. Hiçbir devrimci zafer, Afganistan, İran, Grenada, Nikaragua veya Zimbabve'de Çinhindi ve Portekiz sömürgelerinde olduğu gibi doğrudan merkez ülkelerin ordularına karşı savaşılarak kazanılmadı. Bunu söylemek bu ülkelerdeki devrimci hareketlerin çabalarını küçümsemek olarak anlaşılmamalı, fakat bu hareketlerin emperyalizmin yenilgisi anlamında önemlerinin önceki örneklerde olduğu kadar büyük olmadığını belirtmeliyiz. ABD yalnızca İran'da kurulu rejimle ciddi bir bağ-

lantı içindeydi, burda da aslında diplomatik destek vermekten öte kurtarma çabasına girmedi. ABD'nin Nikaragua'daki Somoza rejimine desteği Sandinistlerin zaferinden önce kesilmişti. Zimbabve'de Anglo-Amerikan diplomasisi iktidarın devredilmesine yardımcı oldu. Grenada ve Afganistan'daki rejim değişiklikleri Batı tarafından sadece eleştirildi. Zaten Batının buralarda pek de doğrudan katılımı yoktu.

İran İslam Cumhuriyetinin anti-kapitalistliği bazen köklü bir anlam taşımaz, SSCB'nin de kararlı düşmanıdır. Zimbabve hükümetinin ilerici olduğu ve geniş halk desteğine sahip olduğundan kuşku duyulmaz ancak en temelde kapitalizme muhalif olup olmadığı tartışılabilir. Aynı şey Grenada'daki New Jewel hareketi için de söylenebilir.

İkinci soğuk savaş döneminde başka ülkelerde de mevcut rejimlere karşı direnişler arttı. Kolombiya ve El Salvador'daki gerilla hareketleri güç kazanırken Brezilya'da da grevler ve diğer militan işçi sınıfı eylemleri yoğunlaşıyordu. Ancak bir önceki dönemle karşılaştırınca, merkez ülkelerin sınırlı ve dolaylı muhalefetine karşın bu olayların sayısı az, başarı şansları da kuşkuluydu. Bu dönemin en belirgin niteliği hareketsiz diyebileceğimiz gerilla hareketleridir. Yani sürdürülen silahlı mücadeleler ülke içinde coğrafi olarak sınırlanmışlardı ve çok az ilerleme kaydedebiliyorlardı. En belirgin örnekler ise Batı Sahra, Guatemala, Peru, Tayland ve Malezya sınır bölgeleri, Filipinlerin ıssız bölgeleri ile Güney Afrikanın kent kesimleridir. Eritre ve Namibya'daki gerilla hareketleri de fazla bir gelişme gösteremediler. Dahası bu dönemde anti-emperyalist hareket en az iki gerileme yaşadı; PFLOAG sonunda Umman'da yenildi, daha önemlisi FKÖ dramatik bir biçimde zayıfladı. Mısır ve İsrail arasındaki barış Filistin sorununu Arap milliyetçiliğinden uzaklaştırdı. Ayrıca Lübnan'daki olaylar da FKÖ'nün bağımsız hareket olanaklarını o zamandan beri yavaş yavaş azalttı. Anti-emperyalist kuvvetlerin genelde zayıflamasının ortaya çıkardığı bu görüntü zafer kazanan devrimlerin kaderleriyle daha da pekiştirildi. Çinhindinde ve eski Portekiz sömürgelerindeki yeni sosyalist hükümetler gerek içte gerekse dışta ciddi sorunlarla karşı karşıya geldiler.

Yeni Konjonktürün Nitelikleri

Bu dönemde Üçüncü Dünyadaki iç gelişmeleri tanımlamak için son bir boyut daha eklenmeli : demokratik fakat sosyalist olmayan muhalefet hareketleri. *Arjantin*'deki demokrasi talepleri sonunda 1983 yılında karşılandı, açıktır ki bu gelişme kapitalizmi hiçbir şekilde tehdit etmiyordu. *Brezilya*'da elde edilen sonuçlar çok daha kısıtlı olmasına karşın baskıları bir ölçüde azalttı. *Uruguay*'da ise sosyalist olmayan demokratik muhalefet kendini daha da güçlü hissettirdi. Filipinler'deki Marcos rejimine karşı kentlerdeki muhalefet de bu yıllarda önemli ölçüde büyüdü, ancak hareketi tamamen burjuva demokrasisi taraftarları götürdü ve şehir dışındaki daha köktenci silahlı hareketler dış-

landı. *Şili*'de demokrasi güçleri gelişiyordu ancak sosyalistler anti-faşist koalisyonun sadece bir parçasıydı ve önderlik durumunda değillerdi. Elbette demokrasi ya da daha sınırlanmış bir hat, diktatörlük altında yaşayan herhangi bir ülkede sosyalistler için ileri doğru önemli bir adım olacaktır. Bu nedenle bu değişiklikleri sosyalist değil burjuva demokrasisi doğrultusunda adımlar olduğu gerekçesiyle reddetmenin hiç anlamı yoktur. Bu arada başka çevre ülkelerde oluşan ya da başlayan ilerici değişimleri, kapitalist sistemin temel yapılarını tehdit eder nitelikte olmasalar bile değerlendirmek önemlidir. Hatta bu değişimlerin burjuva yönetiminin daha sıkı kuruluşunu belirlediği, fazla istikrar getirdikleri bile ileri sürülebilir. Bu gelişme son yılların bir başka özelliği ile de kanıtlanabilir : Eski ya da yeni Üçüncü Dünya ülkeleri hükümetlerinin kendilerini sosyalist olarak tanımlama ve anti-kapitalist söylemi benimseme eğilimlerinin azalması. Halliday'in kendisinin de tartıştığı gibi yeni sanayileşen ülkelerin çoğalmasıyla birlikte o ana değin önemsiz görünen Üçüncü Dünya ülkelerinin milli kapitalizmi ile merkez kapitalizm arasındaki çelişki güçlendi. Bu çelişki eskiden olduğu gibi bugün de global sistemi oluşturan bileşenler arasında. Gene de hemen tüm belli başlı Üçüncü Dünya ülkelerinde kapitalizmin sağlamlaşması ve burjuva yönetiminin istikrar sağlaması kapitalizmin bütün olarak bir önceki dönemden çok daha fazla güven içinde olduğunu belirtiyor. Sınıf terimleriyle söylersek, bu gelişmeler, kapitalizmin global stabilizasyonu ve emperyalist sisteme muhalif kuvvetlerden biri olarak ulusal burjuvazilerin çeşitli ülkelerde sağlamlaşması gibi iki yönlü bir etki içeriyor.

Ekonomide millileşme amacı Üçüncü Dünya ülkeleri tarafından terkedilmiş değildir ve daha az gelişmiş bir takım ülkelerin sanayileşiyor olması Güneyin üretim kaynaklarının genelde artmasına neden olmuştur. Ancak ekonomik kriz tek tek ülkelere merkez sermayesi karşısında çok dar bir hareket alanı bıraktı ve buna bağlı olarak sonuçlar da sınırlı oldu. Yeni Ekonomik Dünya Düzeni için yapılan kollektif diplomatik mücadeleler, Kuzeyin boyun eğmemesi ile tıkanınca ve görüşmelerdeki girişimler de sonuç vermeyince, düş kırıklığı ile son buldu. Güney için birliğini sürdürmek bile güçleşti. Bu kısmen Kuzeyin geliştirdiği karşı önlemlerle köktenci ve ılımlı ülkeler arasındaki farklılıkları beceriyle kullanması ve Üçüncü Dünya ülkeleri arasındaki çıkar farklılıklarıyla oynamasıyla açıklanabilir. Bunun en açık örneği bir zamanlar ekonomik milliyetçiliğin öncüsü olan OPEC'in kaderidir. Uluslararası Enerji Ajansının oluşturulması ve bunu izleyerek Kuzeyin petrol politikalarında yaptığı değişiklikler, OPEC ülkeleri dışında yeni enerji kaynaklarının geliştirilmesi, Üçüncü Dünya petrol üreticilerinin farklı mali ve kalkınma gereksinimleri, tüm bu etkenler OPEC'i dünya olayları üzerine hiçbir önemli etkisi olmayan, bölünmüş bir topluluk haline getirdi.

Bir zamanlar Üçüncü Dünya koalisyonunda katalizör olan bağlan-

tısızlar hareketi de bu dönemde özellikle sosyalist üyelerin Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgalinin yanında yer almaları üzerine bölündü.

Toparlarsak, ikinci soğuk savaş dönemi kriz yıllarındaki saldırıyı oluşturan mücadelelerin zayıflamasını ve bunun yanında bu mücadelelerin birliğinin de gözle görünür ölçüde çözüldüğünü gösterdi. Bir önceki dönemin niteliği olan devrimci ve sosyalist mücadeleler sadece Orta Amerika'da sözkonusuydu. Bunlardan bazıları ekonomik milliyetçilikle ittifak yaparak ve kapitalist ya da sosyalist müttefik Üçüncü Dünyadan geriye kalanlar tarafından desteklenerek zaferle sonuçlandılar. Bu işleyiş emperyalizmin krizi döneminde Güney Doğu Asya, Orta Doğu, Afrika ve Latin Amerika'da çok daha yaygın olarak görünüyordu. Sonuç olarak, bu iki dönem karşılaştırılırsa, 1975 sonrası yılları Üçüncü Dünyada emperyalist sisteme yapılan baskının büyük ölçüde azaldığı dönem olarak nitelemenin kuşku götürecek bir yanının olmadığı söylenebilir.

Şimdi Halliday'in emperyalizmin krizi ve ikinci soğuk savaş arasındaki nedensel ilişkiye değinen çözümlemesine dönelim. Yukarıda verilen dönemler arası karşılaştırmanın ışığında, Halliday'in ikinci soğuk savaş nedenlerinden birisi olarak 70 sonlarında Üçüncü Dünyada gerçekleşen yeni devrimler dönemini görmesini açıkça reddetmeliyiz. Gerçekten de karşı hipotez daha olası görünüyor. Çevre ülkelerdeki kriz ve Üçüncü Dünyadaki devrimci baskı detant (yumuşama) politikalarına yol açarken, çevre ülkelerdeki görece stabilizasyon bir yönüyle soğuk savaşı destekler nitelikte olmuştur.

Elbette sorunun başka ve daha köktenci bir çözümü de vardır : bu iki olgu kümesi arasında hiçbir doğrudan yada belirgin ilişki olmadığını iddia etmek. Bu iki karşı hipotezin görece basitliği ile kuvvetle çelişen dünya politikasının karmaşıklığı düşünülünce, böyle bir çözüm oldukça çekici görünüyor. Ancak yine de tatmin edici değil. Marksist kuramda global toplumsal formasyonun bir bütün olduğu ve bu bütünün içinde yer alan bazı parçaların ya da yapıların diğer yapıları ve parçaları etkileyerek bir iç bağlantı oluşturdukları aksiyomatiktir. Bu önerme Marksizmin topluma bir bütün olarak bakışının doğasında da vardır. Tüm dünya kuramlarında da bu görüş genelde paylaşılır. Hangi ölçüyle bakılırsa bakılsın Doğu-Batı ve Kuzey-Güney çelişkileri uluslararası sistemdeki baş çelişkilerdir. Böylece eğer bütünlük perspektifinin anlamı varsa, bunlar arasında bir çeşit karşılıklı etki olduğu kabul edilmelidir.

Dünya Politikasının Bileşenleri

İlişkinin yukardaki iki hipotez tarafından gösterilenden çok daha karmaşık olduğu olasılığıyla hâlâ karşı karşıyayız. Durum kesinlikle böyle bile denebilir. Bir kere hipotezler ilişkinin sadece bir yanıyla ilgileniyor, (Kuzey-güney karşıtlığının Doğu-Batı ilişkisine etkisiyle),

tersiyle ise hiç ilgilenmiyor. Bu noktada Halliday'in hakkını verelim, o, ikinci ilişkiyi de gözönüne alıyor. Gene de, burada yaptığımız gibi, sorunun bir yönünü ayrıca ve daha yakından incelemek zorunlu görünüyor. Geriye kalan çok sınırlı olan sorunun bilimsel bir sorgulama için çok basit olup olmadığı. Bu noktada, global sistem gibi karmaşık bir bütünün çözümlemesinin görece üst düzeyde bir soyutlama gerektirdiğini anımsamak yararlı olur. En temel yapılar ve çelişkiler arasındaki ana ilişkiler üzerine odaklaşmak ya da Halliday'in terminolojisiyle söylersek dünya politikasının ana bileşenlerini ele almak gerekmektedir. Kaçınılmaz olarak birçok şey gözönüne alınmayacaktır. Zaten toplumsal bilimlerin görevi herşeyi kapsamak değil, temel olanları tanımlamak ve gerisini gözönüne almamaktır. Bu, daha alt soyutlama düzeyindeki çözümlemelerin geçersiz ya da gereksiz olduğu anlamına gelmez. Elbette böyle değildir. Üst soyutlama düzeyinde ortaya konmuş bir hipotezin (yani bizim burada ilgilendiğimiz türden bir hipotez) sağlam bir kanıtı olmalı, başlıca çelişkiler arasındaki nedensel bağıntıların işlediği gerçek süreçlerin somut çözümlemesini içermelidir. Bu metnin Halliday'in hipotezlerine alternatif olarak önerdiği hipotezleri ancak geçici olarak tartışabilmesinin nedeni tam da budur. Burada anlatmaya çalıştığımız, yalnızca soruları sormanın ve cevaplamanın, geçici de olsa, soyutlamanın en üst düzeyinde, zor bir iş olan ayrıntılı tarihsel çözümlemeye girmeksizin, meşru ve verimli bir çaba olduğudur. Gerçekten de bu tip tartışmalardan elde edilecek en önemli yarar, sonuçların, somut süreçlerin vazgeçilmez çözümlemelerine yararlı bir kılavuz oluşturarak yardımcı olmalarıdır.

Şimdi, Halliday'in hipotezine karşı gösterdiğimiz alternatifin lehine olan yargılar nelerdir? Birincisi, bizim alternatifimiz metinde göstermeye çalıştığımız gibi tarihi gerçeklere daha uygun görünüyor. İkincisi nedensel ilişkinin kuramsal olarak daha akla yakın bir kavramlaştırmasını gösteriyor. Eğer emperyalist sistemi, belirli toplumsal sınıfların, merkez burjuvazinin, gücünü açıklayan ve sürdüren yapılar kümesi olarak görürsek, bu sınıfların gücünün uluslararası düzeyde iki cephe tarafından tehdit edildiğini de görürüz, muhalif toplumsal sistem ve Üçüncü Dünyadaki anti-emperyalist kuvvetler. Bu iki cephe arasındaki diyalektik basitce bir cephe üzerindeki baskı güçlendikçe diğeri üzerindeki gerilimi azaltmak gerektiğini ortaya koyar. Batı emperyalizmin krizi döneminde Üçüncü Dünyanın meydan okumasına karşılık detantı uygulamak zorundaydı, bu yüzden örneğin Çin kartını oynadı. Başka bir deyişle kapitalist olmayan dünyaya karşı süren mücadelesini geçici olarak ılımlılaştırmak zorunda kaldı. Elbette detanta yol açan başka etkenler de vardı. Örneğin detant politikalarında emperyalist sistem içindeki uluslararası çelişkilerin keskinleşmesi muhtemelen önemli bir rol oynamıştır. Ancak burada Doğu-Batı karşıtlıkları konjonktürünün tam bir çözümlemesini geliştirmeye çalıştığımızdan bu sorular makalenin kapsamı dışında bırakıldı.

Emperyalizm Üçüncü Dünyada uğradığı zarara bir son vermek isteyince kalan düşmanlarını bölerek her biriyle ayrı ayrı ilgileneceği stratejiler geliştirdi. Çevre ülkelerde durumunu stabilize etmesi, muhalif toplumsal sisteme karşı yeniden saldırı koşullarından birisini oluşturmuş oluyordu. Üçüncü Dünyadaki gelişmelerin ikinci soğuk savaşa katkısı böyle oluşuyor. Bu bakışa göre, emperyalizm çok güçlü bir sistem olmakla birlikte, gene de kaynakları, aynı anda birçok güçlü muhalefete karşı saldırgan savaşlar açacak kadar sınırsız değildir. Bu kuşkusuz çok karmaşık bir toplumsal sistemin çok basitleştirilmiş bir görünümü fakat soyut global modellerin basit olmaya zorunlu dünyasında hem yeterli hem de tatmin edicidir.

Halliday'in çözümlemelerindeki Doğu-Batı ve Kuzey-Güney karşıtlıkları arasında karşılıklı ilişkiler açıklamasına itirazımız Halliday'in çözümlemesinin tümünü reddettiğimiz anlamına gelmemeli. Tam tersine. Başlangıçta da belirttiğimiz gibi Halliday'ın çalışmasının en önemli yararlarından biri bize son yılların dünya politikasının kuramsal olarak birçok noktada tutarlı iyi bir dökümantasyonunu sağlaması. Halliday dünya politikasını oluşturan bileşenleri inandırıcı bir şekilde ayırmakta ve bunlar arasındaki ilişkileri dikkatlice izleyerek bulmaktadır. Tüm bunları yaparken de dünyaya entegre bir bütün olarak bakmayı sürdürmekte ve böylece burada sunulan görüşle uyumlu bir emperyalizm kavramını ortaya koymaktadır. Bu makale sadece onun sonuçlarından birine düzeltme getirmeye çalışmıştır. Öyle bir düzeltme ki, kitabının geri kalan kısmıyla da bir uyum içinde görünüyor.

Türkçesi : Kudret Emiroğlu

Yetmişler ve Sonrasında Konjonktür : Ougaard'a Yanıt

Fred Halliday

Morten Ougaard'ın *'İkinci Soğuk Savaşın Oluşturulması'*na getirdiği eleştiri, eleştirilerin içinde en memnunluk duyduğum oldu: çağdaş dünya politikalarının sosyalist açıdan incelenmesi için ortak bir zemin oluşturuyor, bunu herkesçe paylaşılan, belirli bir siyasal çözümlemeye indirgiyor. Aynı zamanda da, bu ortak zemin üzerinde, şimdiki ve yakın geçmişteki dünya olaylarına ilişkin belirli anlaşmazlıkların tanımlanmasını olası kılıyor.

Bu ortak zeminden yola çıkarak, Ougaard çelişkili bir birim olarak dünya politikası kuramını ortaya koyar ve bunu geliştirir. Bu birim, en az şu iki klasik noktayı içerir : karmakarışık dünya bağlamında ayrı ülkelerde politikaların ve olayların görülmesine yol açan geniş coğrafi birim ve tarih dönemleri içinde belirli eğilimler çerçevesinde üstün gelme ve karşılıklı ilişkilerin belirlediği ve tanımladığı bir konjonktür kavramı olan geçici bir birim. Bu genelleme düzeyinde, bunların hiçbiri, geniş hacimli dünya politikaları kavramsallaştırılması olan tarihsel materyalizmi belirleyici nitelikte değildir. Bunlar olsa olsa, ortak insanlık kavramlarına dayalı ahlaki kavramsallaştırmalar, doğal kaynaklar ve çevre kirlenmesine dayalı çevrebilimsel kavramlarla klasik sistemler kuramına dayalı kuramsallaştırmalardır. Tarihi materyalist dünya birliği kavramı açısından belirleyici olan, bunun belirli bir üretim şekli, diğer bir deyişle kapitalizm tarafından gittikçe artan ölçüde birleştirilen ve diğer seçeneklerce meydan okunan materyalist bir dünya kavramı olduğudur. Bu birlik, homojenleştirmenin değil, artık sermayenin kölesi olmayan ve bir dereceye kadar sermaye ile mücadeleye giren dünyamızdaki kapitalizm sonrası sektörlerin varlığı ile buna bağlı olarak kapitalizm öncesi toplumlar ve güçlerin direncinden doğan sosyo-ekonomik ve politik çelişkilerin ürünüdür. Hem materyalist açıdan dünya politikalarının coğrafi birliğine, hem de belirli bir dönemin çözümlenebileceği konjonktüre ilişkin görüşlerimizi oluşturan açıklayıcı ve belirleyici nitelikteki bu kesin dünya politikaları kavramıdır.

Dünya olaylarının açıklayıcı çözümlenişine ilişkin klasik Marksist gelenek son yirmi-otuz yıl içinde yeterince sürdürülmemiştir. Yerel ya

da ulusal ilgi alanları ve belirli kuramsal yaklaşımlar, bu tür dünya konjonktürü çözümlemelerine duyulan gereksinimi ve bunun olasılıklarını zavıflatmıstır. *'Celiskili birim'* terimini olusturan iki sözcük, tarihi materyalist çözümleme yönünün neve göre belirlendiğini kendi anlamları çercevesinde acıklamaktadır. *Celiski,* toplumsal güclerin ve toplumsal sistemlerin celiskisidir. Bunlar da ilgili devletlerden kaynaklanır. Tüm catısmada ve bunun alt kademelerinde sınıf avrımının kurumsallasmıs ifadesi ve aracı olan devletler önemli bir rol ovnar. Bununla birlikte, bu catısmanın tek ve nihai belirlevicilerinin devletler olduğu sövlenemez, çünkü kendileri de belirlevici toplumsal güclerin etkinlik gösterdiği zeminlerdir. Devletlerin, dünva politikalarındaki catısmaların evrenselliğinin görülmesine engel varatan etkileri oldukları sövlenerek gözardı edilmeleri de mümkün değildir. Cünkü, dünva politikalarındaki celiskilere iliskin bir kavram, dünvadaki temel anlasmazlıklarla devletler arası anlasmazlıkların nasıl icice gectiğine iliskin dengeli bir acıklama getirmek zorundadır. Genis toplumsal anlasmazlıklar vumağında ABD va da SSCB'nin rolünün ne olduğuna iliskin güncel ve geçerli bir soru, konunun önemini ortava kovar. Dünvanın coğrafi ve gecici *birliği,* kosut bir kesinliği beraberinde getirir : bu birlik, kapitalizmin vavılması ile, modern ticaret ve iletisimin gelismesivle, her ikisi de örgütlenmis toplumsal ve sivasal güclerin isbirliğivle, bağdasmalar ve uluslararası kuruluslar voluvla, ve bir ülkede mevdana gelen olavların diğerlerine de vansımasına yol açan kendiliğinden benzesme ve tesvik ile sağlanmaktadır.

Birlik, tarihi değisikliğin temeli olan çelişkivi ve farklılığı kendi icinde tasımaktadır. Dünvada sadece iki tane rakip toplumsal sistem değil, dünya birliğini ve konjonktür eğilimini niteleyen bölünmeler ve istisnalar da bulunmaktadır. Dünya politikalarının coğrafi ve gecici birliğinin tanımlanması bir kimlik tanımlaması değil, dünya olaylarını, ağır basan eğilimler cercevesinde ve belirli zamanlarda dünya politikasında önemli değişiklikler yaratan farklı kuvvetler çercevesinde kavramava calısmaktır. Bu alanda tarihi materyalist çalışmaların klasik bir örneği, yüzyılımızın ilk yirmi yılındaki emperyalizm tartısması, dünya politikalarının konjonktürü, dinamiği ve çelişkilerini çözümlemek çabasında olan çağdaş politik düşünce açısından hâlâ ön planda duran konudur.

Yetmişlerin Sonundaki Emperyalist Alarm

İkinci Soğuk Savaşın Oluşturulması adlı yapıtım, sınırlı bir tarihsel ve kavramsal çerçeve içinde, dünya politikalarını geniş bir birlik ve sözkonusu 10 yılı da bir konjonktür olarak ele alan, 1970'lerin bu tüm çözümlemesine yönelik bir girişimdir. Dünya politikalarının çelişkili birliğine ilişkin iki terimin üzerinde durulmasının da ötesinde, bu çalışmamda üç özel tarihsel görüş önerilmektedir. 1) 70'li yıllar, en büyük kapitalist devlet olan ABD'nin iç ve dış politikasında keskin bir

değişime sahne olmuş ve bu da ikinci soğuk savaşın çıkmasına yol açmıştır, 2) Bu değişiklik, en önemli ikisi SSCB'nin askerî dengedeki değişmeyi sağlaması ve Üçüncü Dünya ülkelerinde yapılan on dört tane başarılı devrim olan çelişkiler yumağına en büyük kapitalist gücün yanıtını oluşturmaktadır. 3) Kendi başlarına çelişkiler ABD için başlı başına sorun oluştururken, bunların yoğunlaşması ve bir araya gelmesi de 70'lerin sonlarında belirli bir alarm yaratmıştır. Bu son nokta, yargımın özünü oluşturduğu için yinelemeğe değer, ABD'nin, Sovyetlerin nükleer açıdan kendisi ile hemen hemen aynı düzeye gelmesinden bu kadar rahatsız olmasının nedeni, ABD ile SSCB arasındaki ikili ilişkiler açısından askerî üstünlüğün taşıdığı anlam değildir, ya da tek neden bu değildir. ABD daha çok Üçüncü Dünya ülkelerine müdahale etme ve onları yönetme etkinliğinin azalmış olmasından rahatsız olmaktadır. ABD'nin tepkisini etkileyen, silahlanma yarışının siyasal önemidir. Aynı zamanda, 1974'den itibaren başarılı devrimlerin yayılışı ve ABD'nin bunları denetlemekteki yetersiz kalışı da askerî dengenin kendisine etki etmiştir. Devrim olgusu, askerî dengenin özellikle nükleer dengenin özünü yani 'güvenilirlik' ve 'prestij'i, silah sahiplerinin onları kullanacağı inancını sarsmıştır. Ve Üçüncü Dünya devrimleriyle askerî denge arasındaki bağıntı daha da keskinleşmiştir, çünkü, bu değişiklikler kökeninde SSCB'den ne kadar bağımsız da olsalar, Afganistan dahil hepsi için doğru olduğunu ileri sürdüğüm bir olgu, gene de onlara yarar ve fırsat sağlamıştır. Bağlaşıklarına (Angola, Etiopya, Vietnam, Afganistan) askerî güç desteği vermek için kullanılan fırsatlar ve ABD için stratejik önemi bulunan ülkelerle daha dostça —en açık örneği Nikaragua— ilişkiler geliştirme fırsatı doğmuştur. Çok katı olma riskine karşın tarihleri anımsamaya değer : ABD'nin son kez nükleer güçlerini harekete geçirme emri, Üçüncü Dünya krizi olduğu ileri sürülen 1973 Ekimindeki Arap-İsrail savaşı sırasındaydı; ABD'nin desteklediği bir hükümete karşı ilk başarılı tehdit Üçüncü Dünyada onbeş yıldır ilk kez Etiopya'da 1974 Şubatında gerçekleşti. Kissinger'in hoşuna gidecek kadar açık kanıtları olduğu gibi(1) bu iki olay birbirine bağlıdır ve sonuç çıkarmak için çok fazla zorlamaya gerek yok.

Anti-Emperyalist Tehditler Arasında Fark Koyma Gereği

Ortak tutumumuzun ve kitabımdaki görüşlerin kısa özeti, Ougaard'la aramdaki kuramsal ve ampirik anlaşmazlıkları tanıtmaya ye-

1. Gene bu konuyla ilgili Kissinger'den bir alıntı '70'lerin başlarına kadar, gerçekte, Sovyetlerin en kötü durum çözümlemesi, maceracılığa sınır getirmeye bağlanmalarıydı. Bundan dolayı bizim stratejik üstünlüğü kaybetmemiz, Sovyetler kendi üstünlüklerini de kazanamamışlarsa da, stratejik bir devrimdi. Bu nedenle, Sovyetler, bir dereceye kadar, bölgesel müdahale olanaklarına sahip olmuşlardı. **Years of Upheavel,** Londra 1982, s. 1176.

ter. Kuramsal anlaşmazlıklarımız üç konuyu içeriyor. Birincisi, eğer dünya sistemlerinin birliği üretim biçimleri ve aralarındaki çelişkiyle belirleniyorsa o zaman aralarındaki farkları tanımlamak, farkların önemini açıklamak ve bir biçim kapitalizm içindeki farklı burjuvaziler ve kapitalizmle düşmanları arasındaki çelişkileri belirlemek çok önemlidir. Benim görüşüme göre, dünya politikalarındaki başat çelişki, Ougaard'ın yazdığı gibi, önde gelen kapitalist ülkelerle dünyanın geri kalan ülkeleri, öncelikle de Güney burjuvazileri arasında değil, fakat bütün olarak kapitalist egemen sınıflar, Kuzey ve Güney ve onların muhalifleri arasındadır. Bu muhaliflerin (II. Dünya Savaşında yaptıkları gibi) kapitalizmin çelişkilerinden ve sermaye kesimleriyle bağlaşmalardan yararlanması konuyu değiştirmiyor. Kitabımın 7. bölümünde gelişmiş kapitalist ülkelerle daha az gelişmiş ülkeler arasındaki çelişkileri tartıştım. Soğuk savaşın çıkışında bunlar katkıda bulunmuş olsalar da, toplumsal sistemler arasındaki daha derin gerilimlerle, bu gerilimi yaratan güçler ve ülkelere göre rolleri daha alt düzeydedir. OPEC tehdidi Vietnam devrimine göre kendine özgü sınırlı bir nitelik taşımaktadır.

İkincisi, dünya konjonktürünü böyle belirleyen tehdit ve çelişkilerin değişimi değil onların bileşimidir. 1914'deki emperyalist ülkelerin krizi için bu doğruydu ve 1970'lerde de ABD ve bağlaşıklarını böyle etkileyen kriz için de doğrudur. Ougaard alternatifler diyalektiği öneriyor : bunu kümelenme ve sağlamlaşmayla karşılayabilirim. 1970'lerdeki her iki temel değişiklik de kendi başlarına daha başedilebilir kabul edilebilirler. Birlikte ele alındıklarında siyaset ve köken olarak şiddetli bir kopma gerektirirler. Gerçekten de detant dönemi, 1969'dan 1970'lerin ortalarına kadar, kesinlikle böyle daha kolay bir seçme şansının görünümünü ortaya koyuyor. Bu dönemde ABD, silahların denetlenmesi, Salt-I'de vücut bulan ve karşılığında kendisini Vietnam'dan kurtaracak olan baskıyı azaltma siyasetiyle Sovyet yardımının da kesileceğini düşünerek hareket yolları aramıştır. Sorunun çözümü için bir yönde kolaylaştırıcı olan bu politikaların başarısızlığı, kesinlikle, öte yandan ikinci soğuk savaşın daha fazla saldırganlaşmasına yol açmıştır.

Yoğunlaşmanın bileşimi olarak bu çelişki kavramı Ougaard'la aramda üçüncü bir kuramsal anlaşmazlık alanına aittir. Yeni bir devrim ne zaman ve nasıl en tehdit edici durumdadır. Ougaard'ın iddiası, bir devrimci hareketin, devrimci zafer kazanıldığında, mücadelenin başlangıç dönemi kadar korkutucu olmadığı biçiminde görünüyor. Böylece, bu görüşle, 1968 Tet saldırısı, 1975'de Saygon'un işgalinden daha fazla ABD'ye zarar vermiş ve uluslararası boyutta onu zayıflatmış oluyor. Şimdi, ABD'yi tehdit edenin ve onun zayıflığını sergileyenin savaş olduğu elbette doğrudur. ABD toplumunun kendisinde çelişkileri yükselten de savaştı, aynı Portekiz savaşlarının Lizbon'u etkilemesi, Cezayir savaşının Paris'i etkilemesi ve bir çok olayın karşılaştırılabilecek metropolitan etkilerinde olduğu gibi. Fakat bütün devrimler, iktidarın

onu elinde tutanlardan alındığı karar anındaki kadar ve muhalifleri tarafından ele geçirilip kullanıldığı ana kadar, zaferden önceki ana çelişkileri, mücadeleleri ve toplumsal değişimleri içerirler. Bir ülkede, açıktır ki, önceki olaylar ne kadar önemli olursa olsun, karar anı, iktidarın gerçekten ele alındığı andır. Aynı iddia uluslararası politikada da gösterilebilir. 1917 —1905 değil— dönüm noktasıydı. Benim iddiam, 1960'lı yıllarda ve 1970'lerin başlarında önemli sömürge mücadeleleri olduğu fakat bunların bastırıldığı veya yenildiği, ancak 1974'ten sonra barajın taşıp zaferlerin görünmeye başladığıdır. Basit bir spor benzetmesi bu noktayı daha iyi açıklayabilir : futbolcuların orta saha oyunu ne kadar heyecan verici ve önemli olsa da sonuçta hesaba alınan gollerdir, ve siyasette de goller devlet iktidarını elinde tutanlarca kararlaştırılır. Bu anlamda, 1962 ve 1974 arasında gerçekten bir gol yoktur, 1974'ten 1980'e kadar ise 14 gol vardır. Elbette önceki yılların mücadeleleri, orta saha savaşı olmadan, bu zaferler olmazdı fakat 1974'den sonra emperyalist savunmaların çökmesi konjonktürü ve tüm sonucu tamamladı. 1974-1980 zafer süreci önceki yılların ürünüydü fakat ondan açıkça ayrılıyordu. 'İki, üç, daha fazla Vietnam yaratın' sloganı 1960'ların ortalarında yükseldi fakat 10 yıl sonra uygulandı.(2)

74 Öncesi Dönemin Bilançosu

Ougaard'la aramdaki genel kuramsal farklılıklar ampirik kayıtlara ilişkin değişen değerlendirmelerimizle de çakışıyor. Bu özellikle 1974'e kadar olan dönem için doğrulanıyor. Emperyalizmin Asya, Afrika ve Latin Amerika'da bu yıllarda saldırı altında olduğu fakat Ougaard'ın kabullendiğinden daha fazla başarıyı elde edebildiği, sözünü ettiği üç kategorinin incelenmesiyle görülüyor.

Birincisi, ulusal kurtuluş hareketleri : FKÖ, 1967 Arap-İsrail savaşından sonra açılım gösterdi, 1970'de gerçekte çökertilmişti. Bu Kral Hüseyin'in kuvvetlerinin yol açtığı 'gerileme'den çok daha büyüktü. Daha sonra Lübnan'daki uzayan müdahalenin stratejik bir önemi yoktu. Şili'de sonuç, herşeye karşın, 1973 Eylülünde alındı. Arjantin'de, Uruguay'da ve Bolivya'da gerillalar bastırılmıştı. Bu devrimci güçlerin kaderi, Ougaard'ın Üçüncü Dünyadaki dirilişin başarısı görüşüyle zor açıklanabilir. Ougaard'ın burjuva milliyetçiliği bilançosu da bu güçlerin nasıl değerlendirilebileceğine ilişkin kuramsal anlaşmazlığımızı bir yana bıraksak bile, aynı biçimde tartışılabilir. Tek gözalıcı olayı, Libya'yı ele alalım. 1969'da iktidara gelen Libya rejimi en azından ilk yıllarında emperyalizmin güçlü bir müttefikiydi. Güvenlik güçleri CIA

2. İki dönemde de istisnalar vardır fakat Ougaard'ın sandığı gibi değil. Böylece, Kasım 1967'de Güney Yemen'de Ulusal Bağımsızlık Cephesinin zaferi belirgin bir 'gol' değildir ve Mayıs 1978'de Komor Adalarında kendine has ve radikal Ali Solih rejiminin Fransızlarca devrilmesi de emperyalizmin zaferi değildir. Ama bunlar tipik olmayan olaylardır ve konjonktürün temel eğilimleriyle çelişmezler.

tarafından örgütleniyordu, 1971 Temmuzunda Sudan karşı-devrimine yardımcı oldu, 1972'de Kuzey Yemen'den Güney Yemen'e karşı girişilen işgalde Suudi Arabistan'la işbirliği yaptı ve Arap dünyasında SSCB'nin en kaba islamcı-maoist aleyhtarlığını yaydı. Kaddafi'nin 1970'lerin ortalarına kadar nesnel olarak olumlu bir rol oynayıp oynamadığı sorgulanabilir. O zamana kadar şiddetli gerici olduğu, Arap karşı-devriminin gerçek bir silahı olduğu ise sorgulanamaz. (3)

Ougaard'ın açıklamasının üçüncü kategorisine geldiğimizde, uluslararası örgütlere, görünüm biraz daha iyi. Bağlantısızlar hareketi 1961'de oluşturuldu fakat 1960'lı yılların ikinci yarısına kadar Çinhindi savaşı konusundaki anlaşmazlıklar nedeniyle zirve toplantısı yapması mümkün olmadı. 1964 Kahire ve 1970 Lusaka zirveleri arasında gerçekten ölü gibiydi. Çünkü, basitce, Vietnam'da ABD'nin rolüne muhalefet edemiyecek kadar zayıftı. Uluslararası ekonomik ilişkilerde reform kampanyası 1964'de UNCTAD'dan örnek alındı ve 1973'te Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen çağrısı çok gürültü çıkarsa da zengin ve fakir kapitalist ülkeler arasındaki ilişkilerde belirleyici bir farklılık yaratamadı. Yapılan, artan farklılaşma süreciyle, daha zengin Üçüncü Dünya ülkelerinin, bazı dönemeçli dönüşümlerden sonra, gelişmiş kapitalist ülkelerle entegre oluşu ve daha talihsiz Üçüncü Dünya ülkelerini sömürüş derecesini maskelemek oldu. 'Güney'le ve ortak sorunlarıyla ilgili söylem çağlayanı Üçüncü Dünya kapitalist ülkelerindeki sömürü ilişkilerinin büyüyüşünü gizlemektedir. Ougaard'ın varsaydığı NAM örgütünün gelişimi, aşırı abartılmıştır. NAM üyelerinin çoğunluğunun engellemeleri sürekli bir örgütlenme yapısının olamayacağını kanıtlamış ve sekreterlik işlevleri *faute de mieux* o andaki sekreter hangi ülkeyse onun dışişleri bakanınca yerine getirilmiştir.

Eğer Üçüncü Dünya ülkelerinin emperyalizmle savaşımlarında onları birleştirmeyi amaçlayan örgütlerin kaderlerine bakılırsa, devrimci ülke ve hareketleri birleştirmeyi amaçlayan örgütün kaderi anımsanmaya değer: OSPAAAL, Asya Afrika ve Latin Amerika Halklarının Dayanışma Örgütü 1966'da Havana'da kuruldu. Ougaard'ın Üçüncü Dünya ayaklanma dönemi dediği dönemde bir tek konferans toplayamadı. Evsahibi ülke Küba, işleri yüklenen bilgi bürosuna dönüştü. Temsil ettiği hareketlerin çoğu bölündü, çöktü ve dağıldı. Çekirdeğini oluşturan örgütler, er veya geç, bağımlılık sağlamak istedikleri ülkeden, SSCB'den yardım bulmaya zorlandılar. Ougaard'ın 1960'larda birleşik, dünya çapında anti-emperyalist cephe potansiyeli olarak gördüğü şey asla gerçekleşmedi. Bu söylem bir hayaldi ve hayaldir. Bunu yürütecek tek ciddi girişim, üç kıtaya yönelik OSPAAAL ilk kuruluş konferansından sonra yıkıldı. Öteki şemsiyeler, NAM, 77'ler, OPEC ve diğerleri, Üçüncü Dünyanın güçlü kapitalist ülkelerinin çıkarlarını kollayan veya maskeleyen diplomatik koalisyonlardı.

---

3. Kaddafi'nin ilk döneminde CIA'yla ilişkisi için bknz. John Cooley, **Libyan Sandstorm**, Londra 1982, s. 83 vd.

Metropolde Burjuvazinin Gücü

Ougaard dördüncü bir boyutla, 1960'lı yıllarda gelişmiş kapitalist ülkelerin durumunu ileri sürerek kendi görüşünü güçlendirmek isteyebilir. Dayanışma hareketleriyle 1960'ların Avrupa'da ABD ve Japonya'da artan çelişkiler dönemi olduğunu sanıyor. Tarihsel perspektif bu dönemin daha aklı başında evrimini ortaya koymaktadır; son zamanlarda tartışmaya giren anti-60'lar küçümsemesi, özleme düşülmeden de değerlendirilebilir. Bu olaylara karışanların birçoklarınca paylaşıldığı gibi, fakat yeterli nedenlerle, zamanın mitleri de reddedilmelidir. Vietnam'la dayanışma hareketinin iki ana etkisi olmuştur ABD'nin Vietnam'la savaşa devam etme kararlılığı zayıflamıştır, gelişmiş kapitalist ülkelerde üniversite öğrencilerinin çoğunluğunun radikalleşmesine yardımcı olmuştur. 1968 birçok ülkede, özellikle Fransa'da büyük ayaklanmalar gördü. Fakat bunlar abartılmamalı. ABD'nin Vietnam'da yenilmesi öncelikle SSCB ve Çin'den yardım gören Vietnamlı devrimcilerin işiydi. SSCB ve Çin askeri yardımda bulunarak ABD'nin Kuzeyi doğrudan işgalini durdurdular. ABD'nin kararlılığının zayıflaması, Johnson ve Nixon zamanında ABD ekonomisine savaşın getirdikleriyle, en çok mali yüklerin etkisi altındaydı. Sokak gösterileri, bu süreçte, en fazla üçüncü derecede bir katkıda bulundular. 1968'in öteki belirleyici görünümü, gençliğin radikalleşmesi, perspektif olarak kısmî bir olaydı. 1968 Mayısı, Fransa'da gençliğin ve sendikaların ayaklanması, işçi-aydın bağlaşıklığının kurulmasını sağlayamadı. 1968 Haziranından sonra Gaullistler seçim çoğunluğunu kazandılar. 60'lı yılların sonundaki gençlik radikalleşmesi, 70'lerde işçi sınıfı ve gençliğin gelişmiş kapitalist ülkelerde kapitalist krize karşı bir alternatif bulma ve onun çevresinde birleşmeyi beceremememeleriyle gerilemeye uğradı. Bunu söylemek 1960'ların sonlarında ortaya çıkan önemli siyasal değişiklikleri reddetmek anlamında değildir. Her gelişmiş kapitalist üslerde binlerce genç marksizmin etkisi altına girmişti. Fakat bilanço hiçbir kapitalist ülkede burjuvazinin ciddi bir tehdit geçirdiğini göstermiyor. Yalnız gol atılmamakla kalmadı, devrimciler gol atmaya yaklaşamadılar bile.

Yeni Savaş Hatları

1974 öncesi döneme ilişkin iddiamı, 1974-80 2. dönemden ve 2. sini de izleyen ve hâlâ süren dönemden ayrılığını tanımlayarak sağlamlaştırabilirim. Ougaard, özellikle sömürge devrimlerinin 1975 civarında toplandığını ve 1970'lerin belirgin ayaklanma dönemi olmadığını düşünürken yanılıyor. İran ve Nikaragua darbeleri çok önemlidir. Gerçekten eğer benim ileri sürdüğüm gibi temel ayrım çizgisi metropolle Üçüncü Dünya burjuvazileri arasında değil de bütün olarak kapitalist yönetici sınıflarla nerede olursa olsun her iki sınıf muhalifleri arasındaysa, o zaman 70'lerin sonlarındaki yerli yönetici sınıflara karşı ayak-

lanmalar sömürgeciliğe karşı olanlardan çok daha önemlidir. Çünkü doğrudan yerli yönetici sınıflara karşı yöneldiklerinden geleceğin devrimlerini sezdirirler ve sömürge zaferlerinden çok emperyalizme karşı yöneltilen tehdide katkıda bulunurlar. Çünkü sömürge yenilgisinin karşılığı bağımsızlığın görüşülmesidir, oysa yerel yönetici sınıfların yenilgisine karşılık, Nixon doktrininin de çekici biçimde ortaya koyduğu gibi, doğrudan emperyalist müdahaleye dönmüştür. Birincisi iyileşmeye olanak verir, ikincisi vermez. Ve 1980'e kadar olan dönem, ikinci soğuk savaşın tam olgunlaşma dönemi olduğuna göre, bu tür Üçüncü Dünya devrimci hareketlerinin en açık biçimiyle Orta Amerikada sürdüğü bir dönem olmuştur.

1980 sonrasıyla, 1974-1980 konjonktürleri arasındaki zıtlık, dünya çapında emperyalist siyasette görünen değişiklikte en açık kanıtını bulmaktadır. Birincisi, ABD daha önce görülmedik bir biçimde karşı devrim durumlarında kuvvet kullanmaya hazır olduğunu göstermiştir. 1965'de Dominik Cumhuriyetinin işgalinden beri ABD'nin ilk başarılı askeri macerası Grenada'yı işgalidir. Burda Nixon öncesi doktrinin tersine dönüşü sergilenmektedir. İkincisi, ABD, hazırladığı güçleriyle, dünyanın heryerinde anahtar noktalarda kurduğu üslerle ve bu tür müdahaleler için yetiştirdiği birliklerle, gücünü büyük ölçüde Üçüncü Dünyaya yönelik savaş düzeni için kuruyor. Üçüncüsü, kendisi halen zor durumdayken, Üçüncü Dünyadaki bağlaşıklarının askeri insiyatifi ellerinde tutmalarına yardımcı oluyor. Güney Afrika'nın Mozambik ve Angola'ya saldırısı ve İsrail'in Lübnan'ı işgali bu tutumun örnekleridir. Dördüncüsü, daha önce görülmedik biçimde devrimci ülkelerin ve hareketlerin iç zayıflıklarından yararlanmayı, ekonomik baskıları, çelişkili ve hızla değişebilen diplomatik manevraları ve askeri tehdidi birarada kullanmayı, öğrenmiştir. (4)

70'li yılların sonundaki dönem emperyalizmin Üçüncü Dünyayla

---

4. Ekim 1983'de Grenada'da yaşanan trajik olaylardan alınabilecek en büyük ders budur. **New Jewel** Hareketinin bölünmesinde CIA'nın doğrudan rolü bulunduğunu savunmak zorunlu değil, bu rol herhalde gerçekse de kanıtlanmış da değildir. Fakat Grenada'ya 1981'den itibaren uygulanan ekonomik ve siyasal baskı ve NJM'nin iç siyasal bölünmeleri 1983 bunalımını doğurmuştur. ABD böyle bir durum yaratmaya çalışmış, ekonomik zorlukların NJM'de bölünmeler yaratmasını amaçlamış sonra da bu durumu kullanmıştır. En büyük sorumluluğun, tahriklere kalkışan ve kendini Leninizme bağlı ilan edip böyle yıkıcı ve dar görüşlü davranan NJM içindeki Coard siyasetine ait olduğunu eklemeye gerek yok. Bu tür bir ders Reagan yönetimine karşı kazanılmamış da değildir. Nikaragua'daki FSLN ve El Salvador'daki FMLN cepheleri içindeki çeşitli eğilimler Grenada ve 10 yıl önce Şili'de olduğu gibi saldırı hedefleri olarak seçildiler. Dolayısıyla Nikaragua ve El Salvador hareketlerinin pluralizmi hem halkın temsilci olmaları anlamında hem de ABD siyasal oyunlarını bozmanın potansiyel kaynağı olma anlamında kendileri için avantajdır.

ilişkisinde görece ve olağandışı olarak baskı altında olduğu dönemdir. Bu baskının kısmen daha önceki Vietnam başarısızlığının ürünü olduğu elbette doğrudur. Fakat 1974-80 dönemi muhalif güçler için avantajların en uygun olduğu zamandı. Şimdi Vietnam'da ve İran'da örneği görülen, yerel rejimlerin ve yönetici sınıfların, karşı devrimci sorumluluğu yüklenmesi politikasının başarısızlığı ile, ABD doğrudan kendi müdahale etmeye ve alternatif olarak bunu öngörmeye zorlanmıştır.

ABD'nin şu an askerî gücünü SSCB ve Üçüncü Dünyayı sarmak için yetiştiriyor olmasındaki iki yönlü nitelik, ikinci soğuk savaş döneminin özgün ve yeni karakterini ve çağdaş dünyada gelişmiş kapitalist ülkelerin karşısındaki güçlerin tehdit ve tepkisinin birliğini sergilemektedir. Hem dünya çapındaki toplumsal çelişkilerin, çatışmaların son dönem tarihi hem de gelişmiş kapitalist dünyanın onlara karşı çok yüzlü karşılığı, 1970'li yılların sonundaki çelişkilerin bileşiminin ikinci soğuk savaşa yol açtığını ortaya koymaktadır.

Türkçesi : Kudret Emiroğlu

2

Thatcherizm

Otoriter Popülizm-İki Ulus ve Thatcherizm

Bob Jessop, Kevin Bonnett, Simon Bromley, Tom Ling

Thatcherizmin son beş yıl içinde ezici seçim ve politik başarılarıyla karşılaşan İngiliz Solu farklı yollarla tepki gösterdi.(*) Bazı eylemciler Thatcherizmin beklenilen yıkılışını sendikal militanlığın, toplumsal rahatsızlığın ya da kentsel kargaşanın ani artışından veya Muhafazakar u-dönüşü sonucu artan işsizliğin ve politik sallantının bunu çabuklaştırmasından umdular. Başkaları, İşçi Partisinden daha köktenci ekonomik ve siyasal politikaları benimsemesini ve alternatif sosyalist ekonominin gereklerini yerine getirecek bir araç olarak yeniden örgütlenmesini istediler. Bu durumun, Thatcherizmi, alternatifi olmadığı iddiasını çürüterek kökünden sarsacağını ya da en azından Thatcherizm başka nedenlerle çöktüğünde Sola hareket yeteneği vereceğini umut ettiler. Daha başkaları ise Thatcherizm ideolojisi üzerinde yoğunlaşıp Soldan benzeri bir ideolojik strateji istediler. Thatcherizmin başarısını, yeni sağın, yeni hegemonyacı tasarımını yapılaştıran ve ekonomik ve siyasal krizin sağ çözümü için yığınların desteğini hareketlendiren önderlerine bağladılar.

Thatcherizmin bu mutlu gününü, Solun kendi ideolojik ve siyasal savaşımında ulusal-popüler bir yaklaşımı benimsemekteki başarısızlığı ve İngiliz Solunun ve sosyal demokrasisinin, büyüyen bunalımının ekonomist ve isteme bağlı çözümlemesini yaparak düştüğü hataları tamamladı.

Bu son görüş herşeyden önce Stuart Hall'un çalışmasında temsil ediliyor, ancak hâlâ, Sol içinde çok geniş bir alanda kabul görüyor. Hall'un çalışmasının temel teması, Thatcherizmin otoriter popülizme

(*) Bu makaleye katılımı ve verdiği esinler nedeniyle Richard Drane'e, verimli uyarıları için Essex Üniversitesindeki işarkadaşlarına ve öteki arkadaşlara ve öğütlerinden dolayı **New Left Review** yayın kuruluna teşekkür ederiz.

dayandığı görüşünde yatıyor. Hall, otoriter popülizmin (bundan sonra OP) savaş sonrası ekonomik ve politik ortamda yaygın yığınsal hoşnutsuzluğu başarıyla toparlayıp, İngiltere'nin bugünkü ekonomik ve politik bunalımına çare olarak otoriter sağ çözüm çevresinde harekete geçirdiğini öne sürüyor. Bu başarı, Thatcherizm ideolojik mücadeleyi soldan daha ciddi tuttuğu ve yığınların desteğini alıp parsayı topladığı için gizli bir hayranlıkla kabulleniliyor. Bazıları Solun Thatcherist temleri kendi söylemi içinde eklemlemesi gerektiği sonucuna varıyorlar, ancak Hall ve diğerleri, Thatcherizmin, en iyi, alternatif bir gelecek yaklaşımı, sosyalist inanç ve sağduyuyla bozguna uğratılabileceği üzerinde duruyorlar. Böylece Thatcherizmin görünürdeki ideolojik şenliği, sosyalist cevabın verilmesi için ideolojik mücadelenin gerekliliğinin vurgulanmasıyla tamamlanmış oluyor. Bu bakış tarzı Thatcherizme yaklaşımda henüz egemen durumda olmasa bile halen Sol içinde büyük kabul görüyor.

I. Thatcherizmin İdeolojik Şenliği

Bu bölümde, bu yaklaşımın içeriğini eleştirerek bazı seçenekleri değerlendireceğiz. Öncelikle OP kavramının kesin anlamının ortaya konmamış olduğunu ve bu durumun uyumsuz ve çelişik açıklamalar doğurduğunu ileri sürüyoruz. Bu biraz da Gramsci'nin hegemonya kavramı tanımının eleştirel biçimde kullanılmasından ve «otoriter popülizm» OP'nin, toplumsal, siyasal ve ideolojik çözümlemelerin çok farklı alan ve düzeylerinde aşırı yayılımından kaynaklanıyor. Bu çalışmalar çabucak İngiliz toplumunun ideolojik alandaki değişimlerinden öteki alanlara genelleniyor. Bu durum Thatcherizme verilen desteğin gerçek kaynaklarını gizemlileştirme eğilimi doğuruyor, çünkü herşey 'OP' başlığı altında gelişi güzel toplanmış oluyor. Sorun karmaşıklaştırılıyor, çünkü seçmen desteğini almak için yürütülen politikalarla hükümetin güç kullanım politikası çoğunlukla aynı kefeye konuluyor. Böylece OP yaklaşımı Thatcherizmin gizil gerilim ve çelişki kaynaklarını gözardı ederken, genel direncini ve toparlanabilme yeteneğini abartıyor.

Daha sonraki bölümlerde Thatcherizmin ekonomik ve siyasal altyapısını ve ekonomik politik stratejisinin özgül niteliklerini değerlendireceğiz. Açıklamamız, Hall'un bakış açısıyla taban tabana zıt değil ve sık sık Policing the Crisis (1) ve The Politics of Thatcherism'de (2) bulunan görüşlerle uyuşuyor ya da onları genişletiyor. Ancak biz OP görüşünün 'ideolojizm'ini reddetmek istiyoruz. Böylece biz cevaplardan birini temsil eden hegemonya bunalımını olduğu kadar Thatcherizmin içinde geliştiği siyasal ve kurumsal bağlamı da gözönüne alıyo-

1. Stuart Hall ve ötekiler, **Policing the Crisis** (PC), Londra 1978.
2. Stuart Hall ve Martin Jacques, edt., **The Politics of Thatcherism** (PT), Londra 1983.

ruz. Özellikle İngiltere devletinin gözardı edilen «devletin ikili krizi» üstünde ve «iki uluslu» niteliği ve bunun gözardı edilen siyasal gücü anlamında Thatcherizmin etkilerinde odaklanıyoruz. OP üzerine tek yanlı zorlamaların, Thatcherizme karşı geliştirilecek en uygun sol stratejiye ilişkin hatalı kararlara da yol açabileceğini kabul ediyoruz.

1. Otoriter popülizmin altyapısı

OP yaklaşımının entelektüel altyapısı, Stuart Hall'un ve Çağdaş Kültürel Araştırmalar Merkezindeki(3) eski bağlaşıklarının çalışmalarında bulunabilir. Kültürel ve politik alanların tarihsel anlamda özgül konjonktürel fenomenleriyle doğrudan ilişkili olan çalışmaları, Gramscinin *Hapishane Defterleri*'nin güçlü etkisi altında kalmıştır. OP görüşünün en belirgin kaynağı, Merkezin, İngiltere'de 1972-73'de ortaya çıkan aşırı çalışmayla ilgili 'ahlaki panik'e ilişkin çalışması ve incelediği oldukça geniş politik ve ideolojik bağlamdır. Bu çalışma *(Policing the Crisis)* İngiltere'de temsili devletin istisnai bir biçimde yükselişini resmederken OP'nin gelişimine de değiniyordu(4). Ancak, İngiliz Solunda OP üzerine tartışmayı asıl kıvılcımlandıran Stuart Hall'un kendi çalışmasıydı. İngiltere politikasında ve kültüründeki sağa kayış üzerine etkili bir makale 1979'da yayınlandı(5), o zamandan beri Hall ve diğerlerinin OP ve onun Thatcherizm yönünden içeriği üzerine yazıları sağnak halinde sürüyor. *The Politics of Thatcherism* bu katkılardan bazılarını sunuyor ancak daha birçoklarını anabiliriz.

Hall'un kullanımıyla OP terimi doğrudan doğruya Thatcherizmin ortaya çıkışı ve başarısıyla ilgili. Ancak (*Policing the Crisis*'de ilk kez çizilen görüşler gibi) daha geniş siyasal dönüşümleri de içerebiliyor. 1970'lerde devlet gücünün, oydaşımcı, hegomonyacı kutup zararına, zorlamacı ve disiplin yanlısı kutba kayışını tanımlıyor. Bu gelişim, savaş sonrası yapının, 1950'lerdeki Muhafazakâr hegomonyası ile onu izleyen emekçi ve korporatist seçeneğin yenilgisi nedeniyle çürümesine dayandırılıyor. Böylelikle bunalım daha büyümüş ve sınıf savaşımı şiddetlenmiştir. 1966'ya gelindiğinde sosyal demokrat alternatif öylesine tükenmiştiki, bunalımın çözümü, kullanılan araçlar ne olursa olsun, oydaşmanın yeniden kurulmasından çok daha acil duruma geldi. Açık baskıya ve «hukuk ve nizam» toplumuna kayış hız kazandı. Yine de, maden işçilerinin kitle halinde karşı çıkışıyla siyasal yenilgiye uğrayan Heath 1972'de korporatist stratejiye geri döndü. Yeni İşçi Partisi yönetimi 1974'de «hukuk ve nizam» toplumundan iyice geriledi ancak kitle bütünlüğüne yönelik daha baskıcı biçimlerin anah-

3. Birmingham Merkezinin çalışmaları için bknz. Stuart Hall ve ötekiler, **Culture, Media and Language,** Londra 1981.
4. Hall v.ö., PC.
5. Bknz. Stuart Hall, **The Great Moving Right Show,** PT, syf. 19-39 (ilk kez **Marxism Today**'de, Ocak 1979.

tar öğelerini de korudu. Bir yandan artan ideolojik kutuplaşma ve sağda daha sert toplumsal disipline doğru eşgüdümlü bir salınım vardı ve daha belirgini Muhafazakâr Partinin önderliği Bayan Thatcher'ca temsil edilen radikal sağ tarafından ele geçirilmişti.

Yakın dönemdeki çalışmasında Hall, 1974-79 İşçi Partisi yönetimini 'pragmatik ve emekliyen otoriterizm' olarak tanımlıyor ancak OP'nin kurumlaşmasının İşçi Partisinin kendisi tarafından yönlendirildiği görüşünde değil. Bu gelişim, savaş sonrası İngiltere siyasetinde nitel açıdan yeni bir basamağı belirleyen Thatcherizmin ortaya çıkışını beklemelidir.

The Politics of Thatcherism'e katkılar bu bağlam içinde konumlandırılmalı. Bu makalelerdeki genel çizgi, Thatcherizmin üç eğilimin odaklandığı tarihsel bir konjonktür içinde belirdiğini ortaya koymaktadır: Birincisi, İngiliz ekonomisinin uzun dönemdeki yapısal çöküşüyle dünya kapitalist ekonomisindeki ağırlaşan gerileyişin eş zamanlı olması, ikincisi, savaş sonrası 3. İşçi Partisi hükümetinin çöküşü ve 1945'den beri İngiltere politikasına iskelet sağlayan sosyal demokrat oydaşmanın dağılması, üçüncüsü yeni soğuk savaşın başlayışı(7). Çalışmaya katkıda bulunanlar ardından Thatcherizmin farklı görünümleri ve etkileriyle ilgileniyorlar. Tartışılan birçok konu arasında ekonomi, sendikalar, refah devleti, sağlık hizmeti, kadınlar, hukuk ve nizam ve parti sistemi yer alıyor.

Yine de *The Politics of Thatcherizme* yapılan birçok katkının Thatcherizmin karşılık geldiği karmaşık konjonktürü tanımlamasına karşın, birçok solcunun imgelemini canlandıran OP kavramıdır. Thatcherizme verilecek en iyi cevaba ilişkin çizilen özel stratejik sonuçlar içinde özellikle bu kavramın yeri açıktır. Ancak biz öncelikle içerdiği sorunları gözden geçirmek durumundayız.

2. OP'nin belirsizlikleri

OP kavramının, Thatcherizmin emekçilere saldırısı karşısında kazandığı görünürdeki mantık dışı desteği açıklama çabasındaki solcular için sezgisel bir çekiciliği var. Çünkü bu kavram hegemonya ile ilgili saygıdeğer kuramsal bir geleneğe bağlanıyor ve Thatcher'in tasarımına otoriter ve sabıkalı nitelemelerinin verildiği bir açıklama getiriyor. Ancak bu sezgisel çekimin tuzağında önemli tutarsızlıklar ve belirsizlikler yatıyor. Gerçekten OP teriminin kendisi, otorite ve people (halk) kavramlarından bir çift oluşturmakla bu güçlükleri belirginleştiriyor. Bazan kavramın otoriter, disiplin yanlısı, baskıcı kutbu vurgulanırken, bazan da popülist, popüler ve oydaşmacı yanı üzerinde duruluyor. Bunu birçok alanda izlemek olası.

Hall, OP'nin, otorite talepleriyle, gündemdeki krize önerilen çözümün zorla kabul ettirilmesi için halkın bahane edilmesi arasında

7. PT, syf. 9.

yakınlaşma anlamına geldiğini belirtiyor. Ancak başka başka zamanlarda da kapitalist devletin istisnai biçimde yükselişini gerektirdiğini, baskının muvafakat alınmış bir biçimde rutinleşmesi olarak ya da basitçe yeni tür bir politik tasarımın halkın desteğiyle eklemlenmesi olarak ele alınabileceğini söylüyordu.(8)

Hall ayrıca, OP ile 'pasif devrim' arasında bağıntı kuruyor. Gramsci ikinci kavramı kitle hareketi olmaksızın oluşan, küçük ölçekde tedrici birikimin getirdiği moleküler değişikliklerle ve/veya tepeden örgütlenmeler sonucu olarak ortaya çıkan, toplumsal dönüşümleri tanımlamak için önermiştir. Hall, popüler, populist ve oydaşımcı görünümlerini vurguladığında OP'yi aşağıdan gelen pasif devrim olarak görürken, otoriter, disiplin yanlısı ve baskıcı görünümlerini vurgularken, tepeden gelen pasif devrimi kabul ediyor.(9)

Halk ve iktidar bloğu arasındaki ilişkiden söz edildiğinde de bazı belirsizlikler var. Hall OP'yi bazan halkla iktidar bloğu arasında *popülist birim* olarak görürken —böylece yöneten ve yönetilen sınıflar arasında organik bağlar kurulmuş oluyor— bazan da halkın iktidar bloğuna karşı kollektif olarak harekete geçtiği *popülist patlama* olarak, bazı zamanlar ise iktidar bloğunun halk adına konuştuğu ve kendi gerçek duygularını onlardan gizlediği *popülist karından konuşmacılık* (vantrilokluk) olarak görüyor.(10)

Daha genel anlamlarıyla 'otoriter' ve 'popülizm' terimleri çok farklı çağrışımlar içeriyorlar. OP kimi zaman 'otoriter' çünkü güçlü bir devleti ve toplumsal disiplini davet ediyor; yukardan gelen pasif devrime otoriter temaları eklemleyici etkisiyle dönüşümcü görünüyor veya popüler-demokratik düşüncelere, kurumlara, akımlara düşman olduğu anlaşılıyor. OP benzer biçimde 'popülist' çünkü birçok popülist çıkışlara gönderimde bulunuyor, zümrelerin üstünde ulusal çıkarları zorluyor, İngiliz halkının doğasını yeniden tanımlıyor ya da basitce halka baş vuruyor. Kısaca OP yaklaşımı Sola tanıdık geliyor çünkü birçok açıklayıcı tasarımları yoğunlaştırıyor ve koşullara göre farklı yollarda çekip uzatılabiliyor.

Bu belirsizlikler Thatcherizmin çözümlenmesiyle sınırlı değil öteki siyasal fenomenleri de etkiliyorlar. Böylece Hall Sosyal Demokrat Partinin yükselişine ilişkin üç ayrı yaklaşım önermiş oluyor : Thatcherizme güç sağlayan genel sağa sürükleniş, Thatcherizmin 'yıkıcı akınları' ile karşılaşan savaş sonrası sosyal demokrat oydaşmanın yaşam

---

8. Bknz. Stuart Hall, **Moving Right Show,** PT, syf. 22-3; PC, syf. 278, 304, 320 ve **Popular-Democratic versus Authoritarian Populism,** ed. Alan Hunt, **Marxism and Democracy,** Londra 1980.
9. Hall'un Popular Democratic, syf. 161, 182 ile The Empire Strikes Back **New Socialist** Temmuz-Ağustos 1982'yi karşılaştırın.
10. Sırasıyla bknz. Hall, Popular Democracy, syf. 161, PT syf. 30-31, PT syf. 34, **The Battle for Socialist Ideas in the 1980s', Socialist Register** 1982, Londra 1982 ve PT syf. 29, 35, 37.

mücadelesi, yıkım getiren siyasal boşluğa bağlı olarak 'toplumsal sezarizm'. (11) Bu açıklamalar elbette SDP'nin farklı görünümlerini yakalayabilirler. Ancak bir açıklık getirmiyorlar ve belirsizlikler olduğu gibi kalıyor.

Gerçekte, tutarsızlıkların ve güçlüklerin kaynağı OP kavramının kendi aşırı muğlaklığı. Thatcherizme verilen desteğin gerçek kaynaklarını gizemlileştirdiğini ileri sürmemizin nedeni de bu. Ancak bu 'otoriter popülizm'e ilişkin tüm dayanakların yadsınması anlamına da gelmez, yalnızca terim dikkatli kullanılmalıdır. Terimin anlamı açıklığa kavuşturulmalı ve Thatcherizmin çözümlenmesi bundan sonra sürdürülmelidir. Fakat OP yaklaşımı Thatcherizmin ideolojik boyutuyla tek yanlı olarak ilgilendiği sürece gerçekten kuramsal ve siyasal sorunlar çıkarmaya devam edecektir.

3. 'Otoriter Popülizm'in İdeolojizmi

Bu ideolojik eğilim üç temel kaynağa sahip, bunlar da OP yaklaşımının entelektüel kaynaklarında, seçilen yöntemde ve bağımsız araştırma odağında yatıyor. İlk olarak Gramsci'nin hegemonya çözümlemelerindeki derin temelleri ile Althusserci marksist göreli bağımsızlık temasına eklemlenişi ile OP yaklaşımının siyasetçi ve ideolojist bir yönde hareket edebileceği tehlikesi ortada. Hall daha sonraları Althusserci marksizmden daha 'sözel-kuramsal' bir görüşe doğru yaklaştı. Eskiden son çözümlemede formel ekonomik belirlenimciliği içermesine karşın, yeni yaklaşım ve söylemin etkinliğini *sui generis* ve özerk olarak benimsemek eğilimindedir. Bu ideolojizmin tehlikesini, özellikle 'ekonomizm' ve 'sınıf indirgemeciliği'ne karşı coşkulu bir muhalefeti birleştirdiğinde, artırıyor.

İkincisi, 'otoriter popülizm' çözümlemesi geliştikçe, Hall, artan biçimde, söylem kuramına düşüyor. Hegomonyayı toplumsal öznelerin oluşumu terimleriyle ele alıyor ve Thatcherizmin halkla devlet arasındaki ilişkilere nasıl eklemlendiğini inceliyor. Böylece 'otoriter popülizm' savaş sonrası oluşturulan sosyal demokrat hegemonya iskeletini yıkmak için ve yeni bir hegemonyacı tasarım ve kamuoyu oluşturmak için köktenci bir girişim olarak görülüyor. Hall şu an Thatcherizmin halk desteğini kendisi için harekete geçirişini şu türden eşitlikler zinciri olarak ele alıyor: pazar = serbest seçim = bağımsızlık ve özgürlük = devletçiliğe karşı çıkış = sürünen kollektivizmin sonu. (12) Thatcherizm içinde ortaya çıkan özgül tutarsız stratejileri vurgulamakla OP öteki öğeleri gözardı etme riskini içeriyor. Özellikle

---

11. Sırasıyla bknz. Stuart Hall, **Moving Right Show,** Introduction, PT syf. 11 ve **The Little Caesars of Social Democracy,** PT syf. 302-21.
12. **Battle for Socialist Ideas,** syf. 13; **The Culture Gap, Marxism Today,** Ocak 1984, syf. 22.

Thatcherizmin ekonomik ve devlet sisteminde temel yapısal desteklerini ve halk ve iktidar bloğu içindeki özgül ekonomik ve siyasal destek tabanını ihmal edebiliyor.

Üçüncüsü, toplumsal yaşamın bir alanında odaklanmakla (ideolojik mücadelenin merkezi olarak kamuoyu ve siyaset), OP yaklaşımı öteki toplumsal alanlar için buna bir paradigma özelliği kazandırıyor. Bu durum kamuoyuna ve ideolojik üretime siyasal ve ekonomik örgütlenmenin karşısında siyasal ideolojilerin belirleyici koşullarının varlığını ileri sürerek aşırı önem verilmesine neden oluyor. Thatcherci kampı destekleyen iktidar bloğu içinde ve dışındaki toplumsal zümrelerin artan maddi kazançlarına yönelik bir açıklama noktası pek kalmıyor.

4. Yekvücut bir canavar olarak Thatcherizm

Hall ve diğerleri, izleyicilerin ideolojiyi kabulü sorununu öne çıkarmakla birlikte, yayılan mesajın, alınan ve anlaşılanla özdeş olduğunu varsayma tehlikesi halen sürüyor. OP yaklaşımı, Torylerin, Keynesciliğin başarısızlığı üzerine çekici açıklamalar getirdiğini, bürokratik refahçılığın sakatlıklarına direnci ortaya koyan araçlar sunduklarını, modern kapitalizmde meslek deneyimlerinin bireyselleşmesinin meşrulaştırıldığını, vb, doğru olarak belirtiyor. Ancak bu mesajlardan hangisinin, ve eğer olduysa, kim tarafından kabul edildiğini kanıtlamıyor. Böylece OP yaklaşımı Thatcherizmin etkisini homojenleştirme ve çekiciliğini evrenselleştirme eğilimi taşıyor.

OP yaklaşımı Thatcherizmin ideolojik mesajı üzerinde odaklanıyor ve ona aşırı bütünleştirilmiş bir imge bağışlıyor. Bazan bunun anlamı, bütün toplum kesimlerinin aynı nedenlerle (ideolojik kandırılma) Thatcherizmi desteklediği sonucuna varıyor. Bu durum Thatcherizmin toplumsal tabanı içindeki olası iç bölünmeleri gözardı ediyor. Ve acaba işsizlerin %24'ünden ve orta sınıfın %55'inden oy alan 1933'ün Muhafazakarları da aynı nedenlere mi dayanmışlardı sorusu ortaya çıkıyor.

Eğer böyle bir çözümlemeyle başlayacaksak, toplumsal konumların geniş yelpazesi içinde bireyler için Thatcherizmin çekiciliğini incelememiz gerekir. Thatcherci tasarımın eğer varsa hangi görünümü, küçük iş sahiplerine, orta yaşlı işçilere, zencilere, uzun süreli işsizlere ve ev kadınlarına çekici gelmektedir? Otoriter popülizmin etkisi, ulusal basının, radyo ve televizyon ağının aracılık ettiği gibi tek tip midir? Yoksa Kuzey ve Güney bölgeleri arasında, İngiltere ve Celtic kıyıları arasında işaret edilebilecek farklar yok mudur? 1979-1983 arasında Muhafazakarlara, İşçi Partisine ve İttifaka verilmiş olan desteğin gelgeçliğini nasıl açıklayabiliriz? Vasıflı işçi sınıfı oyları, kitlesel bir kanama gibi, Muhafazakarlardan İşçi Partisine, İşçi Partisinden SDP'ye ve Falkland'ın ardından tekrar Muhafazakarlara, son ola-

rak (ama ne kadar süre için) Kinnock'un liderliğe seçilişiyle tekrar İşçi Partisine doğru daha sınırlı bir kaymaya neden uğradı? Vergi oranlarının özellikle de üst dilim mükellefler için artması, işsizliğin artışı, hâlâ toplumsal güvenlik için Beveridge sistemine ve NHS'ye geniş bir yelpazeden destek gelmesi, Muhafazakarların desteklenmesinde ne anlam taşıyor? Devletçiliğe karşı motifler, ulusallaştırılmış endüstrilere yönelik saldırılarda olduğu kadar sağlık hizmetlerine yönelik saldırılarda da Muhafazakarlar aynı biçimde ses getirebilecekler mi? Kısaca, eğer Thatcherizmi parçalayacak olursak popüler etkisini ne izleyecek? Ve aynı biçimde sosyalist stratejiyi ne izleyecek?

Thatcherizm, çatlaksız granit bir bloktan daha küçük, ancak uyumsuz güçlerin iç-çelişkili bir program çerçevesinde ittifakından ise daha büyük olarak ele alınmalı. Genel kampanyanın, kararlı yönetim, ulusal çıkarlar, yurtseverlik (sendikalara darbe!) vb temalarının boş (ya da aşırı dolu) anlamları üzerinde yoğunlaşmaktan çok, bunların da ardında özel grupları harekete geçiren özel mekanizmaların çözümlenmesine gereksinmemiz var. Bu Thatchergil ittifak içindeki gizli çatlakları gösterecektir. Aynı zamanda Thatcherizme desteğin Torry politikaları sonucu geliştirilip derinleştirilebileceği yerlerde Thatchergil tasarımın gizil direncini de açığa çıkaracaktır.

II. Thatcherizmin Ekonomi Politiği

OP yaklaşımı ideolojik çıktılar üzerinde yoğunlaşıyor ve o noktada yeni sağın güncel konumdan kazançlarına meydan okuma durumuna düşüyor. Böylece 1979'un kesin bir kopuşa işaret ettiği, Bayan Thatcher'in savaş sonrası tarihi yeniden yazışı kabullenilme eğilimi doğuyor. Bu durum, savaş sonrası bunalımda sosyal demokrat konumun açıklanmasında Thatcherizmin de tarihsel alt yapısını içererek karışıklık yaratıyor ve otoriter popülizm çevresinde yeni bir popüler oydaşma olup olmayacağına ilişkin belirsizlik çıkarıyor. Her iki değerlendirmeye de karşı çıkılmalıdır.

1. Savaş Sonrası Konum

İlk olarak, OP yaklaşımı, Keynesci Refah Devleti (bundan sonra KRD)nin uyumluluğunu ve onun sosyal demokrat niteliğini abartıyor. Bu noktadan itibaren KRD'nin başarısızlıklarını, hukuk ve nizam toplumuna sürüklenişi, otoriter popülizmin nihaî yükselişini, KRD'nin birincil aracı olan İşçi Partisinin iç-çelişkili niteliğiyle açıklama eğilimine giriyor. Temelde İşçi Partisinin çalışan *sınıfın partisi* olarak rolü ile *ulusun hükümeti* olma rolü arasındaki karşıtlığın örgütlenme ve ideoloji yönünden ters etkileri üzerinde odaklanıyor. 'Büyük hareketli sağ gösteri'nin yol alışı ve popüler dargınlığı sosyal demokrat ve devletçi KRD sistemine karşı sömürmesi yalnızca

bu bağlam içinde yer alıyor.(13) Bu bakış, açıkça, İşçi Partisinin işçiler ve parlamentarizm vb karşısında eleştirisiyle bağıntılanıyor fakat KRD ile olan öteki sorunları tümden gözardı ediyor. Özellikle KRD içinde sosyalist hegemonyanın yer almayanı, İngiltere'de kurulduğu şekliyle KRD sisteminin çelişkili karakterini ve sonraki sosyal demokrat KRD arayışları için özlenen ekonomik ve politik koşulların yokluğunu görmezlikten geliyor. Böylece OP, sosyal demokrat sorumluluğa mevcut bunalım içinde öncelik verirken, savaş sonrası konumun Thatchergil eleştirisini, 'sürüklenen sosyalizm' ve sözde kalan devletçiliğin bir göstergesi olarak fazlasıyla doğru kabul etmiş oluyor.

Şurası kesinlikle kabul edilebilirki, tam istihdam ve refah devletinin yaratılması ve geliştirilmesi vaatleri savaş sonrası konumun ana öğeleriydiler. Ancak bunlar, etkili bir KRD sistemiyle bağdaşmayan, sterlinin uluslararası rezerv ve ticari işlemlerdeki rolü ile askerî kurumlaşma ve savunma görevi için verilen destek ile bir arada var oldular.(14) Bu, sırasıyla, savaş sonrası konumun karma ve çelişkili niteliğini ve sosyal demokrat hegemonyanın bu noktadaki sınırlarını açığa çıkarıyor. İşçi Partisinin refah devletinin kuruluşu ve tam istihdam vaadiyle yönetimi üstlendiğini ve bunun için de bunların siyasal ve ideolojik olarak sosyalist nitelikte olmaları gerektiğini tartışmaya kalkmak apaçık bir yanlış bilinci sergiler. Bu tartışma yalnızca '1945'e giden yolun' (özellikle Liberallerin ve 'Tek ulus Torylerinin' rolü ve savaş dönemi koalisyonlarının genel niteliğinin) tarihini gözardı etmekle kalmıyor üstelik 'Butskellism' ve 'MacWilsonism'in 1950 ve 60'lardaki anlamını da es geçiyor.

Anthony Barnet yakın dönemde de Gaulleci hareket gibi güçlü, sağ kanat burjuva partilerinin ve ulusal hegemonyacı Brand/Schmitd türü sosyal demokratlığın gelişimini engelleyen koalisyon hükümetinden (onun deyimiyle Churchilizm) kaynaklanan sınıflar arası ve partiler arası kendine özgü bir oydaşma öneriyordu.(15) Bu İngiltere'de sosyal demokrasinin zayıflığının vurgulanmasıydı. Castles da benzer biçimde işçi sınıfı hegemonyasındaki İskandinavya'da KRD sisteminin dinamiğinin, burjuva partiler ve/veya burjuvazinin politik ve ideolojik hegemonyayı elde tuttuğu yerlerdeki KRD dinamiği ile belirli bir zıtlık içinde olduğunu vurguluyor.(16) Gene benzer bir biçimde Ian Gilmour sağ kanat muhafazakarların kendi partisi Tory Partisinin 1945 İşçi Partisi zaferinden bu yana sosyalist bir doğrultuda yürüdüğü suçlamasını reddederek, savaş sonrası oydaşmanın «kapitalizmi iş-

13. Bknz. PC, syf. 218-9, 261, 264-72, 309-17; **Moving Right Show,** syf. 24-7; 33-4.
14. Bu durum Jacques, **Thatcherism,** PT, syf. 41'de tanımlanmıştır.
15. Anthony Barnet, **Iron Britannia, New Left Review** 134, syf. 46 ve Londra (Allison and Busby) 1982.
16. Francis G. Castles, **The Social Democratic Image of Society,** Londra 1978.

ler hale getirmek için kurulduğunu ve sosyalist olmaktan çok daha fazla Tory bir oydaşma olduğu» yorumunu getiriyor.(17)

Savaş sonrası KRD çevresindeki oydaşma, savaş sonrası Atlantik yönlüsü dış politika ve Şehir finans politikası oydaşmasıyla sınırlanmıştı ve ne İşçi Partisinin *hegemonya*sında ve/veya işçi sınıfının ne de sanayi burjuvazisinin hegomonyasındaydı, finans kapitalin *egemenliği* altında yönetiliyordu. Bu durum sosyal demokrat dönemle günümüz Thatcherizmi arasında kökten bir kopuş olduğuna dair herhangi açılımı niteleyebilir. İki anlamda bu doğrulanmaktadır. Birincisi diplomasi ve dış politikada ABD'ye bağımlı siyaset ve hukuk ve nizam politikalarında daha genel olarak (iç işlerde), maliye egemenliğinde, vb. deki gibi bazı belirli alanlardaki süreklilik. İkincisi ise Thatcherizmle ilişkilendirilen can alıcı patlamaların gerçekte sosyal demokrat oydaşma dönemi diye adlandırılan dönemde başladığıdır; tam istihdam politikasının terki, kamu harcamalarının kısılması ve enflasyonla mücadeleye öncelik verilmesi gibi.(18) Bu durumda Thatcherizmin yalnızca bu eğilimlere yönelik ideolojik bir aldatmaca ele geçirdiğini ve o noktada da bu politikaları takviye ettiğini söyleyebiliriz.

Eğer OP yaklaşımı KRD *statusquo ante*'sine bir dönüşüm olamayacağını tartışmakta haklıysa bunun nedeni Thatcherizmin politik gündemi ve mücadele sahasını yeniden tanımlıyor olması değildir. Bunun böyle oluşu KRD'nin kendisinin iki nedenle ölümcül çatlaklara *ab inita* sahip olmasıdır. KRD, sosyal demokrat olmaktan çok muhafazakar bir oydaşmayla eklemlenmiş ve Şehirin ve uluslararası kapitalist çıkarların ekonomik baskınlığının sınırladığı güçlükler altında izlenmiştir.

2. Bunalım İçindeki Savaş Sonrası Konum

Global sermaye birikiminin uzun dalgalarının tükendiği yetmişlerde İngiltere'nin yapısal zayıflığının daha da keskinleşmesiyle KRD gittikçe artan bir bunalım eğilimi içine girdi. KRD'nin çelişkili iskeleti, gelişiminde daima siyasal bir döngünün var olduğu anlamına gelir. Bu durum siyasal olarak işleyen dur-kalk döngüsüyle liberal ve korporatist politik stratejilerin ardışıklığında izlenebilir. Ancak bu dinamik yetmişlerde daha belirgin hale geldi. KRD'nin büyüyen bunalımı işçi hareketinden gelen sendikal ve korporatist *saldırı*yla karşılaştı (1972 maden grevinden 1974 seçimlerine ve 1975'de AET'ye sürekli üyelik için yapılan toplumsal sözleşme referandumunun ilk günlerine kadar). Bu gelişim önemli ekonomik-korporatif kazanımlar üretti ancak sermaye ve devlet sisteminde ya da iktidar bloğunda emek yararına uzun vadeli ve temelli yeniden örgütlenmeler sağlayamadı.

17. Ian Gilmour, **Inside Right**, 2. y., Londra 1978, syf. 20.
18. Hall buna **Moving Right Show,** PT, syf. 20'de de işaret ediyor.

Ekonomik ve politik iktidarın konjonktürel dalgalanmaları altında sermayenin siyasal ve ideolojik hegemonyası yalnızca geçici olarak tehdit edildi ve ekonomik egemenliği (özellikle Şehir ve uluslararası sermayenin iktidarı) denetlenemedi. İşçi hareketinin saldırısı tükendikten sonra *göreli istikrar* dönemi geldi. İşçi Partisi bu durumu yönlendirdi ancak gerçek eylem sivil toplum içinde oluştu. Sınıf güçleri mücadelenin bir sonraki raundu için yeniden gruplaşırken pek öyle felç içinde değildiler. Böylece, İşçi hareketi Parlamento dışında her nerede geri çekilmeye ve daha çok ekonomist ve savunmacı manevralara başladıysa *(par excellence* "Tatminsiz Kış'da simgeleştirildi) sağ, politik ve ideolojik savaş konumuna öncelik veren ve işçi hareketinin eski ekonomik-korparatif kazançlarından geri dönüşü politik gündeme yerleştiren bir saldırı hazırlıyordu.

Thatcherizm bu noktada, çevresinde karşı saldırının harekete geçirildiği odağı hazırladığı için önemli. Hepsinden acil olan da buydu çünkü uluslararası gerileme ve çatlayan KRD'nin ölümcül sancıları KRD *statusquo ante*'ye dönüşü olanaksızlaştırmıştı ve yalnızca siyasal sistemi durağanlaştırmak için eylem çerçevesine istek duyuyordu. Bunun ayrımına sol da vardı, ancak yalnızca sağ, ideolojik ve siyasal konum için gerekli olan savaşa girişmeyi becerebildi.

Bu anlamda Thatcherizm savaş sonrası konumla bir kopuşu temsil ediyor. Ancak bu, dikkatle ortaya konulmalıdır. Ne yeni ulusal-popüler oydaşma üretmiş ne de yeni bir organik iktidar bloğu yaratmıştır. Bu iddiaları kanıtlamak için önce Thatcherizmin popüler çekiciliğini ve etkisini sonra da eski iktidar bloğunun tabakalarından aldığı ilk desteği hesaba katmalıyız.

3. Kesinti mi Devamlılık mı?

OP yaklaşımı bazan Thatcherizmin halkı yeni birleşik bir programla hegemonyası altına aldığını düşündürtüyor. Thatcherizmin bir çok öğelerinin Tory Partisinin bakış açısı ve seçim ideolojileri içinde uzun bir tarihe sahip olduğu(19) ve 'böylece Thatcherizmin etkili ve popülist bir güç elde ettiği halde bir azınlık olmaya devam ettiği' hâlâ kabul ediliyor.(20) Bu durum Thatcherizmce oluşturulan kopuşun gerçek doğasına ait ideolojik düzeye de ciddi belirsizlikler getiriyor. Bizim kendi görüşümüz ise Thatcherizmin eğer bir yeniliği varsa, bunun iki alanda yer aldığıdır. İlk olarak Thatcherizm, OP ve kır kökenli Torylerin neo-liberal seçim ideolojileri ve Tory önderliğinin siyasal bakış açıları arasındaki gediği —eski 'tek ulus' ve 'ilerleyen sağ' Torylerini yönetimden uzaklaştırarak— kapattı.(21) Ve ikinci olarak 'otoriter popülizm' ve 'neo-liberalizm'i yeni *üretici* bir ideolojiye bağla-

19. Hall, **Moving Right Show,** PT, syf. 29, 37.
20. Hall ve Jacques, **Introduction,** PT, syf. 15.
21. Andrew Gamble, **Thatcherism and Conservative Politics,** PT, syf. 121.

makla, Thatcherizm açıkça söylenmeyen 'iki ulus' stratejisini haklılaştırdı. Ancak burada da Bayan Thatcher refah toplumunu kanlı canlı neo-liberal bir bakış açısıyla eklemliyemedi. Onun yerine *toplumsal* pazar ekonomisini savunuyor ve refah devleti içinde anahtar öğeleri ele almakta ihtiyatlı davranıyor.

Bayan Thatcher'in stratejisinin pragmatizmini basitçe küçümsemek büyük hata olur çünkü kendisini bir inanç politikacısı olarak tanıtıyor ve ideolojik bir dürtüyle hareket ettiği görünümünü veriyor. Parti başkanlığı için Haeth'ın karşısına dikildiği andan itibaren seçim perspektifi içinde yer alan *muhalefet* öğelerinin coşkusunu hükümetteki eylem programı için aynı kesinlikle ortaya koyamadı. Biçim özle karıştırılmamalı. Thatcherizm koşulların ışığında sürekli değişiyor. OP yaklaşımı, Thatcherizmin, monetarizm, güçlü devlet, hukuk ve nizam, aile, vb gibi konular arasında nasıl bir eşitlikler zinciri kurmaya kalkıştığını açıklıyor. Fakat aynı zamanda bu zincirin halkalarını sabitleştirme ve onların değişen vurgularını ve bağlamlarını ihmal etme eğilimi içinde bulunuyor.

OP yaklaşımı gene işçi sınıfı muhafazakarlığının yeni ulusal-popüler bir tasarım olarak otoriter popülizm tarafından güdülendirdiğini ima eder görünüyor. Daha bir yüzyıl önce Engels Marx'a 'bir kez daha, proletarya kendi itibarını korkunç şekilde sarsıyor' diye yakınıyordu ve her devirde kayda değer miktarda muhafazakar işçi sınıfı oyu olmuştur.(22) Bu durum, muhafazakar partinin, iki tür işçi sınıfı desteğini harekete geçiren, ikili çekiciliğini yansıtıyor - 'geleneksel duygulanımların' esinlediği farklılaşmış seçmenler ve geleneksel, kendi amacını arayan oylar.(23) Thatcherizme verilen desteğin otoriter popülizme (ki değişen koşullarda 'geleneksel duygulanımların' çekiciliğini geniş planda sürdürmektedir) indirgenemiyeceği, bunun yanında düşük doğrudan vergilendirme, meclis evlerinin satışı, özel sektörde çalışanlar için yükselen yaşam standardı, düşük enflasyon ve bunlara eklenebilecek pragmatik çıkarlara bağlanabileceği böylelikle ortaya konabiliyor.(24)

Kesintiden çok süreklilik Muhafazakarların işçi sınıfını siyasal olarak örgütleme başarısızlığında da görülüyor (oylarını almanın tersine), 1867'den sonra birçok girişimde bulundular, kol emekçileri arasından az sayıda eylemciyi ve parti görevlisini örgüte alma (MPS'yi bir yana bırakalım) ve en iyi koşulda marjinal muhafazakar bir sendika akımına sahip olmaya çalıştılar ve başaramadılar. Bu sorun bugün de önemli. Çünkü Thatchergil örgütlenmeler geniş anlamda ideolojik alanla sınırlanmıştır. Ekonomik İşler Enstitüsü, Ulusal İzleyici-

22. Karl Marx ve Friedrich Engels, **On Britain,** 2. y., Moskova, 1962, syf. 345.
23. Robert McKenzie ve Alan Silver, **Angels in Marble,** Londra 1968.
24. Bknz. Bo Sarlvik ve Ivor Crewe, **Decade of Dealignment,** Londra 1983. syf. 324-38; Ivor Crewe, **How Labour was Trounced All Round, Guardian,** 14 Haziran 1983.

ler ve Dinleyiciler Birliği, Işık Festivali, Doğmamış Çocukları Koruma Grubu, vb. ve Muhafazakar Partiyle ancak gevşek bir bağları vardır. Üstelik, Thatcherizm için dikkate değer bir kitlesel destek olsa bile, bu işçi sınıfının ve yeni orta sınıfın ekonomik ve/veya politik örgütlerine yansımamıştır. Bu durum Thatcherizmin —faşist kitle hareketi bir yana— kitle hareketinden çok pasif bir devrim istediğini doğruluyor([25]) Thatchergil 'yeni model' sendikalar, Tebbit İşçi Cephesi, Thatcherci gençler, kadın hareketi, Thatcherci spor klüpleri, serseri ocakları, vb gibi harekete geçmiş işçi sınıfını birleştirip ortaklaşa bir konuma yerleştirecek örgütler ortada yok. Bunların hiçbiri var olmadı ve bu Thatchergil tasarımın zayıflığı üstüne dikkatleri topluyor.

Biz elbette, Thatcherizmin yalnızca işçi sınıfından (ve diğer toplumsal güçlerden) aldığı destek 'otoriter populizm' tarafından harekete geçirilirse ve/veya işçi sınıfı (ve diğer toplumsal güçler) Thatchergil örgütlenmeler içinde seferber edilebilirse yaşıyabileceği iddiasında bulunmuyoruz. Yalnızca, Thatcherizmin tek bir ideolojik veya örgütsel temele dayanmadığını ve başarısının başka etkenlere de —içlerinde şans da var— dayandığı noktası üzerinde duruyoruz. İşçi Partisinin, endüstriyel ilişkiler, AET, gelir politikası, savunma politikası, vb sorunlarla dağılması, SDP-nin kuruluşu, SDP-Liberaller ittifakının seçimler üstündeki etkisi ona kesinlikle şans getirmiştir.([26]) Geleceği savaşımın can alıcı üç alanı belirleyecektir Birincisi, politik gündemin Thatchergil tanımlanmasını kabul ettirmesi ve Thatchergil sağduyuyu pekiştirmesi gerekecektir. İkincisi, Thatcherizm'e karşı muhalefetin örgütsüzleştirilmesindeki savaş manevralarının başarısı sürdürülmelidir. Üçüncüsü, Thatcher iktidarı en azından belli bazı seçmen gruplarına maddi çıkar sağlamaya devam etmelidir.

4. Thatcherizmin Gerisindeki Ekonomik Çıkarlar

'Otoriter popülist' temalar kır kökenli Torylere ve öteki seçmenlere belli ki çekici gelmiştir. Ancak bu demek değildir ki OP Thatcherizmce izlenen ekonomik politikaları doğrudan etkiledi ve/veya farklı sınıf güçleri arasında onların desteğini harekete geçirdi. İlginç olan, Parti inancı için kullanılan tumturaklı sözlerin nasıl olup da adı belli programlara ve siyasalara dönüştürüldüğüdür. OP'ye verilen kitlesel destek tartışmaları, nasıl olup da önemli çıkar konularında böylesi bayat kocakarı ilaçlarının kabul edildiğini açıklamıyor. Cevap üç alanda araştırılmalı : öncelikle ekonomik güç çerçevesinde, ikincisi, dev-

25. Hall, faşizm imgesini de reddediyor, **Moving Right Show,** syf. 22.
26. Bu olay yüzyılın başında muhalefeti bölen Muhafazakar şansını anımsatıyor. Gladstone'un Liberalleri İrlanda sorunu nedeniyle parçalanıyorlar ve İşçi Partisinin ortaya çıkışıyla karşılaşıyorlar. İşçi Partisi de 1931 olaylarıyla parçalanacaktır.

letin yapısı ve ikili krizi çerçevesinde, üçüncü alan ise 'göreli istikrar' koşulları ve Bayan Thatcher'in parti liderliği seçimlerini çevreleyen sağ saldırganlık olmalı.

Thatcherizmin gerisindeki ekonomik çıkarlar Şehir ve çokuluslu şirketlerin çıkarlarına indirgenemez. Thatcherizm, daha çok, huzursuz ve gizil olarak istikrarsız bir çıkarlar ittifakına dayanıyor. 1970'ler boyunca pazar sermayesindeki miktar ve hareketlilik artışı, faiz ve değişim oranlarını, pazar işlemlerini kullanmayı kontrol etmek açısından iktidarı çok zor duruma düşürdü. Hükümet daha sıkı denetim veya finans pazarında faiz ve değişim oranlarının belirlenmesi için laissez-faire'in teşviki seçenekleriyle karşı karşıya kaldı. Şehir ilkine kuvvetle karşı çıktı ancak ikincisini para miktarı deflasyonist mali politikayla düzenlendiği sürece memnunlukla destekleyebilirdi. Şehirin bu çıkarları, Sir Keith Joseph'in monetarizme ve devletçiliğe karşı çıkışa 'dönüş'ünde ve yeni ekonomik stratejinin organik aydınları olarak önde gelen finans gazetelerinin ve Şehir yorumcularının aracılığıyla siyasal ve ideolojik ifadesini buldu. ([27])

İkincisi, ABD Federal Rezerv Bankasındaki ve IMF'deki monetarist hedeflere yönelik hareketler, İngiltere Bankasının ve daha genel anlamda Şehirin görüşlerinin değişimini teşvik ederek, Callaghan-Healey yönetiminin IMF baskısı altında 'teknik monetarizmi' kabul etmesine katkıda bulundu. Üçüncüsü, Maliye, monetarizmin maliyeti ve mekanizması hakkında *perse* kuşkuluysa da, bu ideolojik değişikliği, kendi geleneksel eğilimi içinde kamu harcamalarını kısıtlayıcı ve mali bunalımı yumuşatıcı uygulamaları için yardımcı bularak, iyi karşıladı.

Dördüncüsü, endüstri cephesinde, çok az insan, gelen gerilemenin derinliğini tahmin edebiliyordu ve CBI düşük enflasyon ve iş adamlarına vergi indirimi vaatlerini memnuniyetle karşıladı. Ayrıca gerilemeyi 'idari yetkinin yeniden kabul ettirilmesi' için kullanmak arzusu oldukça yaygındı. Üstelik, Şehir ve neo-liberal muhafazakarlar, gerilemenin, korporatizmin sağlayamadığı endüstriyel yeniden yapılaşmayı zorlayacağını umuyorlardı. Son olarak sendikalar politika üretim sürecinden çıkarılmış olacaktı ve bu da Şehire ve anahtar endüstri kesimlerine çekici geldi. (Aşağıya bkmz.)

5. İngiliz Devletinin İkili Krizi

Bu çıkar koalisyonu, Thatcher hükümetini, ekonomik yetkeyle, yeni politikaları köktenci bir biçimde yürütmesi için donattı; aynı seçimde aldığı iktidarın, siyasal yetke ve OP'nin ideolojik meşruluk sağlaması gibi. Ancak bu görece konjonktürel etkenler, savaş sonrası İngiltere'sinde, devletin parlamentarizm ve korporatizm konularındaki

27. William Keegan, **Mrs Thatcher's Economic Experiment,** Londra 1984.

'ikili krizi' ile takviye edildiler. Çünkü parlamenter temsil ve korporatist (veya işlevsel) temsil alanlarında eş zamanlı ancak eşitsiz gelişmiş bunalımlar vardı. Savaş sonrası İngiltere'sinde, KRD'nin gelişimi ve öteki müdahaleci biçimler parlamentarizmin rolünü baltaladı, ancak hiç bir etkili almaşık (korporatizm gibi) geliştirilemedi. 'Demokratik' danışmanın ve/veya devlet müdahalesinin farklı biçimlerine ve alanlarına uygun düzenlemeler olmaksızın, devlet politikalarının etkinliği baltalanıyor ve meşruiyetleri sorgulanır duruma getiriliyor. 1960'lar ve 70'ler İngilteresi için belirginleşen gerçek buydu.

Çıkar aracılığının korporatist ve parlamentarist modellerinin bileşimi ve farklı siyasal ve ekonomik görevlerde özelleşmeleri, siyasal sistemin uyumlandırıcı kapasitesinin arttırılması için gerekli kabul edildi.(28) Ancak İngiltere'de siyasal temsilin hiç bir modeli uygun tarzda işleyemez. Her biri, kurumsal yapısını, temsil bağlarını ve ekonomik ve siyasal akılcılığını etkileyen karmaşık bir bunalım içine düşer.(29) Sınıf (ve sınıf dışı) ilişkileri dinamiği ve farklı toplumsal güçler tarafından izlenen ekonomik, siyasal stratejiler tarafından bu işleyiş iyice ağırlaştırılır. Bu durum da bunalımların bileşimlerinin her birinin etkisinin yoğunlaşmasına neden olur. İngiliz devletinin işleyiş bütünlüğünü, ekonomik ve siyasal etkinliğini korumasını zorlaştırır ve meşruiyet sorunlarını ağırlaştırır.

Bu durum devlet seçkinlerinin artan *karar özerkliği*nde yankısını buluyor. Ancak bunun, devlet müdahalesinin bağımsız hukuk kurallarıyla uyumlu akılcı, yasal önlemlerin uygulanmasıyla *ve/veya* korporatist yollar aracılığıyla ekonomik ve siyasal etkinliğinin gerileyişi ile de ilgisi var. Bu bunalımlar, krize eğilimli parti sistemi ve istikrarsız ve etkisiz bir korporatizm karşısında, Thatcher hükümetinin karar özerkliği programını izlemesini kolaylaştıran bir başlangıç yarattı.(30)

Özellikle sendikal hareket ve işveren birlikleri öylesine dağınık ve parçalanmış duruma geldiki, (ağırbaşlı, etkili) bir gelir politikasının veya aktif bir yapısal politikanın formülasyonunda, koordinasyonunda ve yürütülmesinde uzun vadeli ve etkili bir rol oynayamadılar. Bu durum İngiltere örneğinde, işçi hareketinin, endüstriyel ve siyasal ka-

---

28. Gerhard Lehmbruch, **Liberal Corporatism and Party Government,** Philippe C. Schmitter and Gerhar Lehmbruch, y., **Trends Toward Corporatist Intermediation,** Londra 1980.
29. Temsil ilkeleri devlet müdahalesinin yapısı ve amacıyla uyuşmayınca kurumsal bir bunalım başlar; temsilciler ve temsil edilenler farklılaşınca temsil krizi doğar, temsilcilerin eylemleri temsil ettiklerinin çıkar ve taleplerini yansıtmaz olur, temsil edilenlerin desteği yitirilir veya belirsizleşir ve düzeltilmesi gereken yapısal sorunlar ve/veya yeni direniş biçimleri oluştuğundan müdahale biçimlerinin etkinliği azalarak (veya yok olarak) 'akılcılık' krizi doğar.
30. Bob Jessop, **The Transformation of the State in Postwar Britain,** Richard Scase, y., **The State in Western Europe,** Londra 1980.

natlar arasında dağılması ve muhafazakâr parti içinde Şehir ve çok uluslu şirket çıkarlarının egemenliği ile kanıtlanmaktadır. Her iki durumda da bu, işlevsel temsil ile parlamenter temsili koordine etme sorununu karmaşıklaştırmıştır.

İngiliz ekonomisinin sürekli yapısal bunalımı ve Keynesci ve Keynes sonrası tekniklerin başarısızlığı göz önüne alındığında, monetarizmin bazı çevrelerin beğenisini kazanmış olması pek de şaşırtıcı sayılmasa gerek. Çünkü üçe bölünmüşlük ve devlet müdahaleciliği başarısız kaldığında, İngiliz ekonomisinin nasıl yeniden canlandırılacağı gibi zor bir sorunu, iddiaya göre çözmektedir. Gerçekte işçi sendikalarına danışmak ve onlara karşılığı konulmamış ve elde edilemiyecek özveriler için ödün vermeye gerek kalmıyacaktır. Ayrıca, vergi mükelleflerinin paralarını ve ekonomik büyümeyi teşvik etmek için *ad hoc* kuralları kullanma girişiminde iyi parayı kötünün peşinde çar çur eden ve iş çevrelerinin karar verme koşulları için gerekli istikrar güvenini yıkan ayrımcı devlet müdahalesi için özen gösterilmiş bir bürokrasiyi kurmak da gereksiz kalacaktı. Aynı zamanda monetarizm, iddia ettiği gibi, vergi indirimleri, düşürülmüş enflasyon, artan teşvikler, vb ile ve 'mürebbiye devlet' pahasına, mantıklı ev idaresi, ailenin sorumluluğunun restorasyonu gibi çağrışımlarla basit seçmenlere tezgahlanabiliyordu.

Korporatizmin bunalımına parlamentonun ve parti sisteminin bunalımları da eklenmeli. Burada özellikle üç yön önemli. KRD ekonomik stratejinin karşılaştığı büyük zorluklar, birikim hakkında partiler arası oydaşmanın yıkılmasıyla birbirinden farklı ekonomik stratejilere yol açarak ve parti içi özellikle İşçi Partisi içinde, ancak Muhafazakar parti içinde de su yüzüne çıkan 'yeni sağ' ve örgütsüz 'sağ ilerlemeciler' veya 'tek ulus' eğilimleri gibi çatışmaların alevlenmesiyle yankısını buluyor. Üçüncü önemli nokta ise, KRD'nin bunalımı ve partiler içi ve partiler arası çatışmaların, siyasal parti sisteminin toplumsal tabanı ve farklı toplumsal ve ekonomik grupları kapitalist düzen içinde bütünleştirme kapasitesine ait birleşik etkisidir. Bu durum kurulu partilere seçim desteğinin artan istikrarsızlığında (ve yakın dönemdeki kanıtları Liberal-SDP ittifakının değerlendirilmesidir) ve çıkarları ve/veya talepleri kurulu parti sistemi veya parlamenter sistem içinde temsil kanalları bulamayan marjinal grupların gelişiminde yansıtılıyor. Bu üç yön, yürürlükteki sistemin, bütünleştirici, meşrulaştırıcı ve toplarlayıcı işlevini yerine getirme kapasitesinin sorgulanmasını gerektiriyor.

Muhafazakar partinin bunalımı gözönüne alındığında, küçük burjuva *küskünlüğü*nün yeniden doğuşu ve Muhafazakar parti düşünce yapısı içinde etkisinin artması için uygun zeminin olduğu görülüyor.(31) Aynı zamanda İşçi Partisi içinde temsil bunalımı veya daha

31. Popüler yeni sağın yükselişini David Edgar **New Socialist,** Eylül - Ekim 1983'de yazmıştır.

genel bir süreç olarak partizanların *dağılması,* potansiyel yüzer oy kitlesinin artan miktarda var olduğu anlamına gelir. Bu durum *popülizme* gittikçe artan oranda başvurmayı yüreklendirici etki yarattı, örneğin parlamentodaki ve rakip partilerdeki temsilcilerinin üstünden geçip 'halk'la doğrudan temas kurmak gibi. Böylesi bir 'popülizm' oldukça özellikli bir tür. Thatcherizm karar özerkliğini tehdit eden aktif popülist bir hareketlenmeyle ilgili değil. Aksine hükümetin meclisteki parmak sayısından işçi hareketinden gelecek muhalefete kadar örgütlü muhalefetin dışına taşmasıyla ilgili çünkü, eğer Thatcher halkı doğrudan doğruya temsil ediyorsa, muhalefetin anti-demokratik olduğu da söylenebilir. Bu anlamda Thatchergil popülizm özünde, gerçekten halkoyu sever ve karından konuşmacı niteliktedir. Thatcher kendi partisi içindekiler dahil bütün çıkar gruplarına karşı halk adına konuşuyor. (32)

Böylece, 1983 genel seçimleri sonrasında, Bayan Thatcher'ın İngiliz siyasetindeki korporatif sistemin sapması karşısında partinin önde gelirliğini koruduğu iddiasını ve Keith Middlemas'ın görüşünü reddediyoruz. (33) Çünkü Thatcherizm siyasal ve ekonomik bunalımın aşılmasında işlevsel temsilin rolünün rütbelerini sistematik olarak sökerken hiç de siyasal parti sistemi aracılığıyla işleyen parlamenter denetim savına dayanarak hükümet etmedi. Muhafazakarlar 1983'de ülke düzeyinde büyük bir zafer kazandılar, bu zafer kamusal alanları denetleme olanaklarını artırıyordu ancak bu denetimin şefliği *tepeden,* Bayan Thatcher'in resmi ve gayriresmi danışmanlarıyla birlikte (ancak mutlaka bunun içinde olmaları da gerekmeyen) küçük bir başbakanlık kliği tarafından yapıldı. Son beş yıl içinde iktidarın devlet yönetimi içinde merkezileşmesi ve yoğunlaşması, parlamento ve partiler pahasına, hızlandı. İngiltere başkanlık sistemine doğru yol alıyor! Hükümetin meşruiyeti başbakanın popüler prestijine ve halkla doğrudan ilişki kurma yeteneğine dayandırılıyor. Üstelik popülizme başvurması yanında kararlarını haklılaştırmak için gittikçe artan *raison d'etat* eğilimi de göze çarpıyor. Popülizm ve ayrıcalıklı güçler hükümetin karar özerkliğini daha da genişletiyor. Ancak politik hatalar ve utançlar, genel seçimlerden beri görüldüğü gibi, muz kabukları olarak, karar özerkliğinin iyi bir iktidarı garanti etmesine engel çıkarıyor. Bu açıdan parlamentarizm ve parti sisteminin bunalımı sürüyor ve politikanın (ekonomik stratejiyi de içeriyor) formülasyonu ve yürütülmesi, parti sisteminden olduğu kadar işlevsel temsilden de gerekli demokratik düzenlemeleri esirgiyor.

Monetarizm de hükümet politikasının diğer alanları kadar bundan etkileniyor. Çünkü, monetarizm, devletin ikili krizi tarafından

---

32. 'popülist karından konuşmacılık' için bknz. Hall, PT, syf. 29, 35, 37.
33. Keith Middlemas, **The Supremacy of Party, New Statesman,** 10 Haziran 1983.

üretilen ekonomik politikaların açmazlarına bir çözüm öneriyor gibi görünüyorsa da, bunu yalnızca ekonomik politika her türlü etkili ve destekleyici *resmi* siyasal ve ekonomik temsil yapısından ayırarak yapıyor. Bu durum Thatcherizmin işsizlik, süren endüstrileşememe, artan vergi düzeyleri, GSYİH içinde devlet harcamalarının artan oranları, petrol dışı ticari dengede bozulma ve benzeri konular karşısında monetarist stratejiyi izlerken yaptığı manevraların alanını kuşkusuz genişletiyor. Geriye İngiltere'nin 'etekli Bonapartı'nı bize sunan *göreli özerkliğin* artırılışıyla, daha tutarlı ve kapitalist anlamda daha akılcı bir stratejinin de getirilip getirilemediğinin görülmesi kalıyor.

III. Ekonomik Başarısızlık, Siyasal Başarı

Thatchergil siyasetin biçimlenmesi ve yürütülmesi ve hegemonyaya yüklenen anlamları, egemen sınıflar ve devlet içindeki yapısal bunalımla, kitle hareketiyle olan ilişkisinden daha fazla bağıntılı. Hatta Thatcher'in popülizmi, devlet ve iktidar bloğu açısından bu ilişkilerde aranmalıdır. 'Otoriter popülizm', siyasetin nasıl kabul edildiği ve meşrulaştığını açıklamasındaki gücüyle karşılaştırıldığında burada çok daha az şeyi açıklayabiliyor. Çünkü Thatcherizm kamu harcamalarındaki kısıntıların ve maliyetlerin yükünü zayıflara ve sendikalara yüklemenin haklılığını kabul ettirmeye çalışmıyor; İşçi Partisi hiç bir zaman böyle bir şey yapamazdı. Ancak, sağduyuda yaratılan, enflasyonu düşürmeye öncelik verilmesi ve sendikaların zayıflatılması ihtiyacı gibi esaslı değişiklikler, otoriter popülizmden doğrudan çıkarılamaz. Thatcherizmin gerçekten alternatif ekonomik yaklaşımların inanılabilirliğini zayıflattı ve bir çok insanı gelecek rahatlığın günümüzün sıkıntılarından çıkaracağına inandırdı. Mevcut siyasalardan hoşnutsuzluk, idare edilebilir sınırlar içinde tutuluyor. Bununla birlikte, eğer rahatlıkların gelmesi çok sürerse bu sınırlar kırılıp geçilir. Thatcher'in hegemonyacı idare zincirinin zayıf halkası burada yatıyor.

Gerçekten Thatcherizmin siyasal programını incelersek olası destek tabanları kadar önemli muhalefet kaynaklarını da keşfedebiliriz. Maddi ödünler sağlayacak ve/veya Thatcherizme muhalif güçlerin örgütlülüğünü bozacak gibi görünen siyaset ve programların varlığı yanında, Thatcherizmin toplumsal destek tabanını tehdit eden ve birleşik direnç için zemin sağlayan başkalarının da var olduğu görülür. Hatta politikaları başarılı olmazsa Thatchergil sağduyu da çökertilecektir.

1. Bayan Thatcher'in Ekonomik Deneyi

Eğer monetarizm para miktarının artış oranının, fiyat düzeyini etkilemek için sıkıca kontrolü anlamına geliyorsa o zaman Thatcher monetarist olmayı pek beceremedi. Gerçekte enflasyonun düşüşü, dün-

yadaki ekonomik gerilemeyle fiyatların düşmesine, ağır işsizliğe, sermayenin rekabet yoğunlaştığı için fiyatları artırmada yetersiz kalışına ve İngiltere'nin diğer ülkelere oranla ticari gerilemede en az bir yıl önde gitmesine bağlı büyük ekonomik çöküşün sonucudur. Enflasyonla mücadele politikası temel alınıyor ancak para miktarının etkili kontrolünden çok genel bir deflasyon aracılığıyla başarı sağlanıyor. Bu siyasetin, işçilerin gücünün tahrip edilmesi ve İngiliz sanayinin yaşlı parçalarının istek dışı acısız ölüme terki gibi, açık stratejik anlamları var. Ancak bu stratejinin özünde temel bir çelişki de var-sürdürülen toparlanmayı ve büyümeyi korumak için üretimin yeniden yapılanışını, yatırımları, yenilikleri sağlayacak gerçek bir araç yok. Bu arada güçlü devlet, sendikaları devre dışı bırakmak ve girişimcileri serbestleştirmek amacıyla hareket ediyor. Bu da bir inanç boşluğuna neden oluyor. Çünkü sendikalar bir kez engellendikten ve girişim serbestleştikten sonra, pazarların, herhangi esaslı hükümet yönlendirimi veya eşgüdümü olmaksızın kendiliğinden dengeli bir büyüme gerçekleştirebileceğine dair pek bir kanıt yok. Devletin ekonomik rolünü kısıtlamanın ve enflasyonu yok etmenin, toparlanmaya uygun koşulları yaratacağı varsayılıyor. Fakat bu amaca ulaşmanın aracı, ekonomik etkinliğin, orta dönem mali stratejiyle sürekli düşürülmesi ve finans pazarıyla MTFS'nin güvenliğini sürdürmek için şok kesintiler yapılmasıdır. Bu arada, verimli yatırımın yaşam veren kanı dışarda kanamaya uğramakta, kamu sermaye kullanımı da yurtta çöküş getirmektedir.

Böylece durgun enflasyon basit bir durgunlukla yer değiştirirken enflasyonsuzluk ve kısıtlanmış bütçe açıkları da kârlı birikimleri güvence altına alarak doğrudan çabaların yerini alıyor. Küçük küçük kolaylaştırıcı sübvansiyonlar ve müdahale hâlâ sürdürülüyor ancak endüstri politikasından ve 'parlak' endüstrilerin gelişimini sağlamak için (ithalatın istila etmediği) güçlü bir iç pazarla hükümet satın alımının en uygun bileşimine gerek duyulduğuna ait bir bilgiden eser yok. Durgunluğun yalnızca geri kalmış ve ömrünü tamamlamış şirketleri ortadan kaldıracağının garantisi de yok. Borç oranları, kamu işlerine bağımlılık, değişim oranlarına karşı duyarlılık ve ithalatın etkisi gibi tesadüfi etkenlerce belirlenen bir konumları var. Açık pazarlar, güçlü para, serbest sermaye hareketleri belki Şehirin (ve elbette çok uluslu şirketler için de) kârları için iyi bir reçete olabilir ancak büyüme ve istihdama yönelik uzun dönemli bir bunalımı da bağırlarında taşıyorlar. Böylece, iktidarın, anti-enflasyonist politikanın egemenliğiyle bütünleştirilmiş monetarizm ve laissez fairenin bileşimini vaaz ettikten sonra, enflasyon düşüp durgunluk devam ederse, yapabileceği hiç bir şey, gidebileceği hiç bir yer kalmıyor.

Bu görünüm, ekonomik daralma politikalarının oluşturduğu mali bunalımın, sosyal güvenlik ve işsizliğin maliyetinde 'cari hesap' baskısının artışıyla karşılanabileceğini ortaya koyuyor. Mali baskı, bu ma-

liyetlerle birlikte, gençliğin eğitimi, nükleer savunma ve kriz politikasının yürütülüşüne de etki eder; yoksa, iddia edildiği gibi, baskı grupları demokrasinin, öfkeyle ortaya koyduğu aşırı taleplerin böyle bir etkisi yoktur. Sermaye yatırımları 1974'den beri böyle faturaların ödenmesine feda ediliyor. Kesintilerin yeniden yapılanmayı ve özelleştirmeyi içerdiği yerlerde bile, bunlar akıllı bir verimlilik ve hizmet anlayışı için düzenlenemediler. Böylece kesintilerin doğrudan toplumsal etkileri oldu ve beklenilen yararları da gittikçe azalıyor.

2. Gücünü Yitiren Tory Oyları

Şimdi Thatcherist tasarımın siyasal etkisine dönüyoruz. Bu etki üç düzeyde ele alınmalı; destek politikaları, siyasal egemenliğin kurumsal biçimlerinin yeniden oluşumu ve iktidar bloğunun yeniden düzenlenişi. Destek politikalarının en anlamlı alanı ise seçmenlerin partizanlarla ittifakı. Bu noktada tablo iyice karmaşıklaşıyor.

Tory oyları 1931'den beri azalıyor. İşçi Partisi oyları 1951'den beri sürekli aşınıyor ve liberaller son otuz yılda giderek daha çok oy kazanıyorlar. Büyük şehirler 1959'dan beri Torylere karşı, Güney Doğu 1966'dan beri İşçi Partisine karşı tutum geliştiriyorlar; Kuzey-Güney bölünmesi 1945'den beri derinleşiyor. Bütün bu eğilimlerin anlamı şu: Kuzeyde İşçi Partisi ve Güneyde Toryler Liberal-SDP ittifakına karşı 1983'den bu yana savaşıyorlar. Toryler Celtic kıyılarında ellilerin ortalarından beri desteklerini yitiriyorlar ve Kuzey İrlanda'daki Birleşmeci tabanlarını çoktan yitirdiler. Ek olarak, muhafazakârların profesyonel orta sınıf ve beyaz yakalı çalışanlar arasındaki geleneksel görece avantajları sürekli aşınıyor. Benzer şekilde kadın ve siyah seçmenler artan oranda Torylerden uzaklaşıyorlar(34).

Heath yönetiminin 1970-74 arası başarısızlığından sonra muhafazakâr partinin seçmen tabanının yeniden kurulması gerektiği açıktı. Bayan Thatcher 'tek ulus' oydaşmasından ayrılmayı ve yeni bir yaklaşım geliştirmeyi vaad etmişti. Gerçekte bütün toplumun çıkarı ve bölünmüş toplumun barıştırılması söylemine karşın, Thatcherizm, açıkça, yeni bölünmelere ve toplumsal kutuplaşmalara neden oluyor. 'Geleneksel duygular' bu noktada belirleyicidirler, ancak ekonominin üretici kesimlerine bağlı olanlara yönelik pragmatik çekiciliği de aynı derecede etkileyicidir. Daha büyük maddi ödüller ve düşük vergi vaatleri muhafazakâr oylarının yeniden düzenlenişinde anahtar rolü oynadı. Böylece «Tory Partisinin vasıflı kol emekçilerinden aldığı oyları gerçekten artırmış olması gerçeği, muhafazakârların görece düşük popülerliğini 1983'de hemen tamamen ortadan kaldırdığı anlamına geliyordu. Thatcher'in vasıflı işçilere ilişkin tek başarısı, Torylere veri-

34. Eğilimlerin yararlı bir özeti için bknz. John Ross, **Thatcher and Friends**, Londra 1983.

len destekteki yapısal güç yitimini durdurmayı —hattâ kısa dönemde tersine çevirmeyi— becerebilmesidir.». (35) Aynı zamanda vasıflı işçi sınıfı oylarının aşırı gelgeçliği kanıtlanmıştır ve sonuç olarak muhafazakâr parti de savunmasız kalıyor. Bu anlamda Hall ve Jacques, 'Thatcherizmin gücü işçi hareketinin zayıflığını yansıtıyor' dedikleri onlarla hemfikiriz(36).

3. Devletin Yeniden Biçimlendirilmesi

Bayan Thatcher göreve geldiğinde, siyasal desteği toparlayabilmek için bir çok ödün ve ayrıcalık vermeye zorlandı. İktidarın ilk dönemindeki Thatchergil politikaların tutarsızlıklarının açıklanmasını bu durum kolaylaştırıyor. Fakat Falkland krizi, kendi kişisel konumunu ve kendini tanımlayan politikalar, tahkim edebilmesi için ana etken oldu. Devletin yeniden yapılanması için hızını artırdı, böylece politikalarının etkisini güçlendirip kurumsallaştırdı. Buna karşı İşçi Partisinin tekrar iktidara gelmesi durumunda Thatcherizmin tersine çevrilmesi iyice zorlaştı. Özellikle devlet, sivil hizmetlerin yeniden örgütlenmesi ve anahtar memurluklara politik atamaların hızlandırılması, iktidarın bütün alanlarında maliye denetiminin artması, denetim aygıtının daha güçlendirilmesi ve 'yıkım'ın yeniden tanımlanması, hükümet gücünün köktenci biçimde merkezileştirilmesi ve yerel yönetimlere saldırı, geri dönülmesi güç gayri - millileştirme ve rekabet, refah toplumunda özelleştirme ve böylelikle tüketiciler arasında, mesleki gruplar içinde ve arz endüstrilerinde özel koşullar çevresinde yeni çıkarların yaratılması, eğitimin köktencibiçimde yeniden yapılanışı ve İnsan-güçlü Hizmetler Komisyonu'nun genişletilmesi, ve benzerleri aracılığıyla Thatcherci biçimlere kavuşturuldu. Devletin işleyişinin yeni şekilleri, alanları ve kalıplarından ne kadar geri dönülebilir olduğu değişkendir, ancak her biri en azından kısadönemde alternatif bir ekonomik ve politik strateji için engel oluşturuyor. Bu durum siyasal savaşın geliştirilmesinde önemli bir anlam kazanıyor.

IV. Bayan Thatcher'in 'İki Ulus'u

Hükümet politikaları, üretken/asalak, zengin/yoksul, Kuzey/Güney, işsahibi/işsiz vb toplumsal bölünmelere eşitsiz ve karmaşık etkilerde bulunuyor. Bu etki genelde kasti değil, ya da en azından doğrudan ilişkilendirilmeden sürüyor. 1984 bütçe tartışmalarında Tory katkısı, işsizliği —yalnız birini alırsak— konuşulmadan bırakıyor. Bu bölünmelerin doğası, Thatcherizmin mücadele alanını, eski oydaşmaya muhalefetten, yeni düzenin kurulmasına kaydırılmasıyla değişti. Tory popülizmi, gittikçe, ayrıcalıklı 'iyi vatandaşlar' ve 'çalışkan işçiler' ulu-

35. Ross, syf. 80.
36. Hall ve Jacques, syf. 15.

sunun, Güney-Doğu dışındaki vasıfsız işçilerin çoğunluğunu oluşturduğu etnik azınlıkların iç kesimlerden şehirlere yayılan baskı altında ve bağımlı bir ulusa karşı birleştirilmesi biçimine büründü. Bu anlamda Thatcherizmin doğurgan bir biçimde 'iki ulus' tasarımı olarak görülebileceğine inanıyoruz. Aşağıdaki etkenleri açıklayabiliriz:

- Thatcherizm, Muhafazakârların KRD'ye 'tek ulus' yaklaşımından ayrıldı. Sosyal demokrat ve Tory 'tek ulus' anlayışlarının ikisinde de KRD, yoksulu, yoksunu ve ayrıcalıksızı, ekonomik büyüme, tam istihdam ve evrensel refah yararlarının artışı aracılığıyla, toplum üyeliğinde bütünleştirme girişimi olarak sunulmuştu. Bu işlem gerçekte oldukça sınırlandırılmıştı, buna neden olan da birbirleriyle uyuşmayan mali ve askeri taahhütlerdi (bknz. yukarda) Dahası KRD'den beklentiler, başarılı uygulanışlardan çok verdikleri gediklerde takdir edildiler —özel deneyimler altmışlı ve yetmişli yıllarda halka mal oldukça kanıtlandığı gibi. Ancak Thatcherizm bu taahhütleri açıkca yadsıyor, o, varoluşu toplumun vicdanında bir sitemden çok olmuş bitmiş birşey gibi kabul edilen 'alt sınıf'ın siyasal tepkilerinin yönlendirilmesiyle ilgileniyor. Gerçekten, işsizler ve yeni maaş almaya başlayan yoksullar sınıfının genişletilmesi ekonomik krizin temizleyici etkilerini uyarmak üzere sevindirici bulunuyor. Aynı zamanda Thatcherizm, çok büyüdüğü iddia edilen refah toplumunu daraltmak ve ABD'dekine benzer küçük, seçilmiş 'sosyal güvenlik' devleti kurmak niyetinde.

- KRD, özlenen değerlere az çok yaklaşan *bir çok yatay* katman anlamında toplumsal zümreler imgesine dayanıyordu. Bazan bu katmanlar sınıf terimleri içinde tanımlanıyor, ancak farklı sınıflar arasında hiçbir antagonizma olmaması gerekiyordu. Herkes 'tek ulus'un şu anki veya olası üyesiydi. Thatcherizm ise tersine, yukarıdan aşağıya üretkenleri asalaklarla karşı karşıya getiren, *tek* ve *dikey* bir toplumsal bölünme imgesini barındırıyor. 'İki ulus' arasındaki bu çelişki özünde antagonist ve KRD'nin kollektivizmiyle aşılması da olanaksız görülüyor. Genel olarak üretken sektör, devlet desteğine gerek duymaksızın karlı bir şekilde pazarlanabilen mal ve hizmet üretimi olarak kabul ediliyor. Asalaklar ise yalnızca farklı yoksul zümreleri (işsizler, emekliler, malüller, vb) içermekle kalmıyor, kapitalist hesaplılık anlamında kamu ya da özel sektörün karlı olmayan ekonomik etkinliğini de içeriyor. Yalnızca etkinlikleri devletin asgari gece bekçiliği rolündeki can alıcı memurlar —polis, silahlı kuvvetler, vergi toplayıcılar, vb— bunun dışında bırakılıyor. Bu durum, Thatcherizmin bütün toplumsal antagonizmaları, bir tür eşitlik söylemi içinde, üretken/asalak bölümlenmesine indirgediği anlamına gelmez. Diğer bölümlemeler de Thatcherizm içinde yaygınlaştırılmıştır. Örnek olarak birey özgürlüğüne karşı devlet baskısı, Doğuya karşı Batı vb. Ancak üretken/asalak ayrımı Thatcherizm dinamiğini kavramak için çok yararlı bir bakış açısı sağlıyor.

• Destek politikaları anlamında 'iki ulus' yaklaşımı, üretkenlerin *pazar aracılığıyla* üretime yaptıkları katkı nedeniyle (ya da en azından kârlı pazarlanabilen mal ve hizmetlerin hazırlığı için) ödüllendirilmelerini, asalakların ise tersine pazara aynı derecede katkıda bulunmaktaki başarısızlıkları (eğer öyleyse) sonucu zarar görmelerini ('hak' edip etmediklerine pek de dikkat edilmeyerek) gerektiriyor. Bu yolla Thatcherizm muhafazakar işçi sınıfını geleneksel, araçlara bağlı ve daha özelleşmiş yönde yeniden düzenlemeyi, sendikal hareket içinde daha üretimci bir tutumu başlatmayı ve daha büyük yatırımlarla daha büyük bir riske girmeyi cesaretlendirmeyi ummaktadır. Aynı zamanda gelirlerin azalması ve kötüye giden koşullar asalakları pazara girmeye zorlayacak veya en azından vergi mükellefleri ve toplumun üretken üyeleri üzerindeki yüklerini en aza indirecektir.

• Güç politikası terimleriyle 'iki ulus' yaklaşımı daha büyük üretim için gerekli olan koşulları yaratmak üzere hem idari hukuk düzenlemeleri hem de daha fazla devlet müdahalesi gerektirir. Ve bu, marjinal ve marjinalleşebilir gruplara zarar verdiği ölçüde, ayrıca artan baskı ve polisiye önlemleri gerektirir. Thatchergil program otoriter bir öğe içermektedir. Ancak bu, otoriter popülizm olarak açıklanmaktan çok, hukuki düzenleme ve kısıntı bağlamında ekonomik ve politik *bunalımın yönetim* sorunları olarak çok daha iyi açıklanmaktadır.

'İki Ulus'un Sınırları

Ortaya çıkan 'iki ulus' stratejisinin inatla takibi Thatcherizmi iyice takviye edebilir ve İşçi Partisini toplumun zayıf ve marjinal kesimlerini savunma konumunda bırakabilirdi. O zaman temel politik seçim, yeni 'iki ulus' Toryciliği ile ittifakın (Liberal-SDP) 'tek ulus' sağ kanat sosyal demokrasisi arasında kalırdı. Neyse ki buna karşı bazı kuvvetli eğilimler de yok değil!

a) Refah devleti ve özellikle sağlık hizmetleri için halk desteği seçim süresince güçlü kaldı ve Toryler 'kesinti yok' politikasına uymak zorunda bırakıldılar. Bu destek kamu sektörü sendikalarının muhalefetiyle bu alanda daha fazla indirime karşı güçlendirildi. Lawsun' un kısa dönemde MFTS için gerekli kamu harcamalarından kesintilerini zorlamasına karşın, vergileri artırma ya da kamu hizmetlerinden kesintiler yapma açmazından —savunma ve hukuk ve nizam için yapılan artırma taahhütlerine karşın— orta dönemde kaçınılamaz. (1985/6) ([37])

b) Halen 'ikinci ulus' büyük oranda bölünmüş durumdadır fakat özellikle bölgesel düzeyde birçok direniş mevzisine sahiptir. Yeni toplumsal akımlarda (özellikle feminist hareket ve CND içinde), bölgesel sendika yönetimlerinde ve yerel yönetim düzeyinde siyasallaşmanın arttığına ve perspektiflerin genişlediğine ilişkin kanıtlar vardır.

---

37. Andrew Gamble, **This Lady's Not for Turning : Thatcherism Mark III, Marxism Today,** Haziran 1984.

İşçi Partisi ulusal düzeyde daha yapıcı rol oynarsa 'bölünmüşlük'ün ötesine geçebilmesi olasıdır.

c) İktidarın başta metropolitan birlikler olmak üzere yerel yönetimlere karşı stratejisi daha şimdiden İşçi Partisini aşan dikkat çekici bir muhalefet sağladı. Gerçekten de bu, şimdiden, muhafazakar parti için parlamentoda ve ülke çapında büyük çatışmalar doğurdu.

d) Muhafazakar yasama çalışmalarının ve yaygın işsizliğin bileşik etkileri sendikaları hâlâ sindiremedi. Gündemdeki madenci grevinin kesin sonucu hem hükümet hem de sendikalar için büyük önem taşımaktadır. Madenciler hükümeti yenilgiye uğratabilirlerse yeni bir 'gerçekçilik'i zorlayacaklardır; bu başarıyı kazanamadıklarında ise, sendikalar içinde yeni bir 'gerçekçilik'e doğru kesintiye uğramış olan hareket yeniden güç kazanabilir.

e) Hukuk ve nizam sorunu oldukça karışık. Son dönem politikaları, 1981 kargaşalıklarından madenciler grevine kadar, çalışan sınıfın, ekonomik bunalımın aşılması için getirilen politikalara direncini ve aynı derecede özgürlükçü yanlılığını ve profesyonel muhalefeti de uyardı.

Bu kısa incelemeden açıkca görüldüğü gibi Tory hegemonyası hiç bir konuda sağlamlaşamamıştır. İşçi Partisi hareketi şu an Thatcherizme yanıt oluşturmakta hâlâ büyük parçalanmalar gösteriyor ancak savunmada güçlü duruyor. Üstelik orta sınıfların gelecekteki sosyalist hareketin (ittifaka olan muhalefetine karşın) çekirdeğini oluşturmaları pek olası değilse de bazı kesimler Thatcherizme düşmandır ve sola bölünmelerden kaynaklanan avantajlar sağlayabilirler. Daha büyük iki zayıflık da belirtilmeli: Birincisi kamu hizmetlerinin yeniden temel etkileri yaşam boyu olduğundan ayrıcalıklı 'iyi vatandaş'ların çoğu çocuk yetiştirme ve emeklilik kesintilerini doğrudan hissedeceklerdir. Bu da iki ulus stratejisine en büyük engeli teşkil eder. İkincisi, hızlı enflasyon, enflasyonun yavaşlatılması amacıyla kamu harcamaları kısıntılarını haklı çıkarmak için payları kısılmış tam gelişmemiş bir 'tüketici' popülist kategorinin yaratılmasına temel olduğu ölçüde, daha fazla kesintiler için enflasyonun öne sürülmesini çürütebilir. Bir çok insan daha iyi kamu hizmetlerini, daha fazla vergi kesintisine tercih eder.

V. Thatchergil İktidar Bloğu mu?

Şimdi güç politikasını ve Thatcherizmin egemen sınıftan gelen desteğini dikkate alalım. Ne yazık ki OP yaklaşımı, İngiltere'deki iktidar bloğunu ve bu sözümona kuruluş içindeki değişim ilişkilerini gözden kaçırmaktadır. Thatcher'in tasarımında da bu noktada birçok zayıflıklar var. Çıkar koalisyonu Thatcher'in politikasının özerklik garantisini —geçiş maliyetlerini zorla kabul ettirme egemenliği— elde ettiği noktada tanımlanmaktaydı. Bu garanti hangi boyutlara kadar sü-

rer ve Thatcher iktidar bloğunu toparlayabilmiş midir? Bir iktidar bloğu oluşturmakta devletin rolü çoktan beri bilinmektedir ve Thatcherizmin devlet üstünde daha şimdiden büyük etki ettiğine kuşku yoktur. Ancak devlet iktidar bloğunu basit bir istem ya da kendiliğinden bir siyasal mekanizmayla oluşturamaz. İktidar bloğunu yeniden düzenlemesi Bayan Thatcher'in bir iktidar bloğu inşaası sırasında kaçınılmaz olan ödünlere karşı hoşnutsuzluğu ve Thatcherizm için gerekli olan desteğin kaynaklarının çelişikliğiyle sınırlanmış görünmektedir. Bunlar sırasıyla İngiliz sermayesinin doğası ve konumundaki daha genel yapısal çelişkilerle ilgili olmalı. Fakat Thatcherizmin popüler desteğini çözümlememizi tamamlayabilmek için İngiltere'de yeni bir iktidar bloğunun görünümünü gene de incelemek zorundayız.

1. Şehir, mali piyasanın laissez-faire'ye doğru hareketinden hoşnuttu ancak güçlü bir dalganın, değişim ve faiz oranlarında yarattığı belirsizlikten rahatsızdı. Bu dalga hükümetin istikrar politikasını kolaylaştırdı, hükümet ve Şehir arasındaki çatışma Merkez Bankası yöneticisinin kovulmasıyla göründü. Şehir kuşkusuz PSBP'yi bastırmak için daha fazla kamu harcaması kesintisinden memnun kalacaktı ancak Şehirin, Birleşik Krallık ekonomisinin göreli gerilemesi sürse bile, ABD ekonomisinin yüksek faiz oranlarıyla ilgisinden dolayı, global ekonomide bir düzelme temelinde gelişmeye devam edebileceğini unutmamalıyız.

2. Sanayi 'idari otoriteyi yeniden zorla kabul ettirme' fırsatını ve enflasyonun düşüşünü genelde iyi karşıladı. Fakat bu kazançlardan hiç biri uzun süren bir iyileşmeyle garanti edilemezdi. Verimlilikte bildirilen artış büyük oranda emeğin fiyatındaki ani düşüş ve iflas salgınının sonuçları gibi görünüyor. Bu arada sanayi, yüksek faiz oranları, ulusal sigortanın en yüksek düzeyi, vergilerin indirilmesindeki başarısızlık, bölgesel emlak vergileri (oranı) düzeyi ve sermaye ve cari hesaplarla kamu harcamaları arasındaki dengesizlik, kötüye giden süreç nedeniyle hoşnutsuzdu. Üstelik bazı sanayiciler de birleşik sanayi politikasının özlemini çekiyorlardı.

3. En önemlisi yeniden yapılanma sorunları hâlâ sürüyor. John Ross'un da kanıtladığı gibi «aslında İngiliz sermayesinin Thatcher dönemindeki deneyimi üç kategoriye ayrılabilir. İlki, belli ekonomik sektörler hemen tüm daralma boyunca hızlı bir büyüme yaşadı... petrol, tarım, iletişim, maliye, elektrik mühendisliği... ikincisi, ekonominin bir dizi sektörü çıktılarında büyük düşüşle karşılaşmadı... yiyecek, içecek ve tütün imalatı, madencilik ve perakende ticaret. Üçüncüsü, Thatcher döneminde yoğun gerilemeye uğrayanlar genel imalat ve inşaat sektörleri oldu».(38) Hızlı yapısal değişim döneminde, kârın yeni tesis ve makinalar gerektiren firmalarca elde edilmesi zorunlu de-

38. Ross, syf. 39.

ğildir. Böylece mali aracılar can alıcı bir önem kazanır. Ancak Şehirin ticari doğası ve deniz aşırı işleyişi —devletin birleşik bir endüstri politikasının yokluğunda— anahtar rolün takas bankalarına geçtiği anlamına gelir. Bu durumun sanayide yenilenme için iyi şeyler vaadetmesi biraz zor.

4. Gündemdeki özelleşme politikası böylece birkaç amaca hizmet edebilir. Thachergil iktidar bloğu için yeni destek kaynakları yaratabilir ve aynı zamanda PSBR'yi kurtarabilir böylece Thatchergil ekonomik stratejiyi besleyebilirdi. Bu politikaların altında yatan uzun dönemli ekonomik akılcılık ne olursa olsun, iktidar bloğu üstündeki kısa dönemli etkileri görmezlikten gelinemez.

5. Sendikalar NEDC, MSC vb. ye rağmen politika üretim sürecinin dışında ve sermaye karşısında zayıf bir konumda kaldılar. Hükümet politikasına oranla çok daha tepkisel bir rol üstlenmeye zorlanmışlardır. Ve İşçi Partisi sendika ilişkilerindeki bunalıma da hiç bir çözüm getirilememişti.

6. Son olarak Thatcherizm, iktidar bloğunun politik yeniden inşası için başlangıç anlamında zorunlu olan temsilin ikili krizini çözmek için çaba göstermediğine işaret edebiliriz. Burası kesin çünkü devletin süren krizi Thatcherizmin özerklik yetkisini koruduğunu gösteriyor. Birinci Thatcher hükümet sırasında siyasal yönetimin sağlanması uzun dönemli tutarlı bir politikadan çok bir takım kısa dönemli taktik hilelere dayandırıldı. Bununla birlikte Falkland savaşı Thatcherizmin ilk evresinin bitişini ve stabilizasyonun başlangıcını belirler. 1983 seçim zaferinin ve 1984 bütçesinin peşinden daha tutarlı uzun dönemli bir stratejinin izlendiği görülüyor. Bu strateji bir sonraki kapitalist gelişme dalgası için siyasal yeniden yapılanma ve ekonomik yenilenme ile daha doğrudan ilişkilidir. İktidar bloğunun yeniden oluşumundaki başarısı da görülecek.

Sonuç olarak, Thatcher'in yetkisi, Şehirden gelen destek, sanayiden karışık hayırdualar ve örgütlü emekten bölünmüş muhalefet görerek sürüp gidiyor. Şehir iç ekonominin tarihinden bağımsız olarak zenginliklerini arttırmaya devam edebilir, ancak sanayi kesimi açısından sorun sürmektedir. Buna karşın sermayenin bir uç örgütü olarak CBI'nın geleneksel güçsüzlüğü, ekonomik liberalizmin küçük girişim ideolojisinin gücü, çok uluslu şirketlerin Avrupa bağlantıları ve bir alternatifin yokluğu (solun AET'i desteklemesi elbette biraz zor!) endüstrinin hâlâ büyük oranda temsil edilmediğini ve edilgin kaldığını gösteriyor. İngiliz sermayesinin geri kalanı özellikle manifaktür endüstrisi sürekli gerileme deneyimleri yaşarken Thatcher «yükselen endüstriler»e ve Güney-Doğuya dayanan 'iki ulus' stratejisini güçlendirebilir mi? Bu tür bir stratejinin karşısında bazılarını şimdiden açıkladığımız birçok engel var fakat öteki etkenler biraz daha elverişli görünüyor.

VI. Sonuç

Herşeyden önce Bayan Thatcher'in manevra alanı, solun tutarlı ve birleşik bir cevap verebilme kapasitesiyle sınırlanacaktır. Bu cevap, Thatcher'in ekonomik stratejisi konusunda bile işçi hareketinden fazlasını içermektedir ve öteki toplumsal güçlere uzanmayı gerektirir. Thatcherizmin giriştiği daha geniş toplumsal yeniden yapılanmayı hesaba kattığımızda, Thatcherizmin popülist çekiciliğini kırmakta yeni toplumsal hareketlerin rolü daha belirgin olarak görülecektir. Bu rol sırasıyla Thatchergil kolalisyon içindeki bölünmeleri artırma taktiği ve 'alternatif bir gelecek bakışı' geliştirilmesi ile açıkça bağıntı içinde olmalıdır. Bu zaman içinde Thatcher'in genişletilmiş karar özerkliği, huzursuz bir çıkar koalisyonu üstünde sürmektedir. Thatcher hem İngiliz sermayesinin bütününün aktif desteğinden hem de örgütlü emekten (gelebilecek) herhangi bir destekten yoksundur.

1. Otoriter Popülizmin gerçek kullanım alanı için yorumlanması

Thatcherizmin, 'otoriter popülizm' olarak yorumlarını değerlendirdiğimizde, onların tutarsız, gizemli, yüceltici, homojenleştirici vb. olduğunu öne sürdük. Bu OP kavramının hemen reddedilmesi gerektiği anlamına gelir mi? Bu yorumların akılcı bir özü olduğunu ve bunun korunmasını ileri sürüyoruz. OP ile sorunumuz, Thatcherizm tartışılırken bu kavrama aşırı yüklenilmiş olduğudur. Aşağıda bu yorumun bizce uygun olan bakış açısını özetliyoruz :

a) *Sağ duyu :* OP yeni bir sağ duyu, pratik ahlak, felsefe ve etik olarak açıklayıcı olabilir. Yeni bir sağ duyu (ya da eski sağduyu temlerine yeni bir eklemlenme) olarak, sınıf ya da partizan sahipliğine ihtiyacı olmayabilir ancak çeşitli sınıflardan insanların ve partizan seçmen kitlesinin bilincinde onların yaklaşımlarında, etkinliklerinde, bağlılıklarında bilgilenme yaratmak durumundadır. Bu noktada OP önerilebilir ancak gelecekte keşfedilmesi gerekecektir.

b) *Politik gündem :* OP, yeni bir politik gündeme, örneğin yeni sorunlara ve siyasal önceliklere bağlanabilir. Böylece, KRD uygulamasının tam istihdam ve toplumsal refahı siyasal gündeme yerleştirmesi gibi (bunun yanında sterline ve Süveyş'in doğusunda savunma rolüne bağlanıldığı gibi) devlet mekanizmasının yeni ve daha sınırlı rolünde güçlenmesi de daha fazla ekonomik özgürlük ve bireysel sorumlulukla birlikte OP'nin yükselişiyle gündeme getirilmiş olabilir. Ama siyasal gündemdeki değişiklikler, hiçbir şekilde, OP tarafından yorumlanabilmiş veya bütün partilerce paylaşılmış değildir.

c) *Hegemonya tasarımı :* OP ayrıca kendi akılcılığını savunmak anlamında gerekli olan özel politikalarla, ulusal-popüler çıkarların al-

ternatif görüntüsüyle eklemlenen belirli hegemonyacı tasarımlara da bağlanabilir. Bu tasarımlar, siyasal gündem ve sağ duyu varsayımlarının arka planda aynı kalmasına karşın partiler arasında elbette oldukça farklı olabilir. Ya da aynı parti, aynı tablo içindeki değişen koşulları karşılayabilmek için ardışık hegomonya tasarımlarını formüle edebilir. OP gündemindeki bazı oydaşmalara karşın, büyük partiler ulusal-popüler çıkarlar doğrultusunda aynı görüşleri paylaşmıyorlar. Benzer şekilde muhafazakar partinin kendisi de ulusal-popüler tasarımlarında OP öğelerine aynı ağırlığı tanımamıştır.

d) *Birikim stratejisi:* OP ekonomik yenilenme ve genişleme anlamında özel bir stratejiye bağlanabilir. En olmayacak olan da budur. Belki de birçok eleştirmence Thatcherizmin 'neoliberalizm' artı 'otoriter popülizm'ya da 'toplumsal pazar ekonomisi' artı 'güçlü devlet' —yani OP çıkışlı eklemlenmiş bir birikim stratejisi olarak tanımlanmasının nedeni budur. Devletciliğe karşı özgürlük ve sorumluluk söyleminin Thatcher'in birikim stratejisini savunmasında içerilmiş olmasına karşın, OP kavramı bu stratejinin özelliklerini kavramakta pek yararlı değildir.

e) *Seçim ideolojisi:* OP, parti eylemcilerince ve onların sadık seçmenlerine yayılmış ana fikirler gibi, siyasal bir partinin seçim ideolojisine bağlanabilir. OP özellikle kurumsal örgütlenmelerde, Tory destekçilerinin seçim ideolojisi hakkında yararlı bilgiler sağlıyor. Ancak burada özellikle yeni olan birşey yok çünkü OP'nin bazı biçimleri uzun zamandır muhafazakarlığın önemli bir parçası olmuştur. OP'nin artık öteki partilerin seçim ideolojilerine de girebildiği ise tartışılır.

f) *Seçim perspektifi:* Seçim perspektiflerinin, seçim ideolojilerinden ayrı şeyler olduğu konusunda Andrew Gamble'a katılıyoruz.[39] Perspektifler, parti liderlerinin, parti örgütünün seçim ideolojileri ile seçmen kitlesinin görüşlerini, iktidar olmanın ön koşulu olarak bağdaştırma yollarına ilişkindir. Tory Partisinde, muhafazakarların Bayan Thatcher yönetimi altında seçmen kitlesine yönelik olarak OP'ye yükledikleri önem Butskellite (aynı zamanda Edwardian ve savaşlar arası dönemdeki konulara dönüş) döneminden beri en önemli değişikliği ortaya koyuyor. Bu durum 1979 yeniden-ittifak seçimlerinde özellikle çok açık ama 1983 seçimlerinde o kadar belirgin değil. Bununla birlikte, her iki olayda da OP öğeleri neo-liberalizm, egoizm, ulusculuk, vb temalarına eklemlenmişlerdi.

g) *Hükümet programları:* OP ayrıca muhafazakar hükümetin izlediği özel güç politikalarına da dayandırılabilir. Özelleşme, sanayi ilişkilerinde reform, kamu harcamalarında kısıntı, savunma giderlerinde artış, iletişim teknolojisine destek, MSC'nin eylemleri, yerel yönetimlere saldırı vb politikaları zaman zaman görünürdeki amaçlar bakı-

39. Andrew Gamble, **The Conservative Nation,** Londra 1974, syf. 8-9.

mından OP'yi haklı çıkarabilir. Ancak kısa dönemli önlemler, yanlış politik hesaplar, neo-liberal vaatler, ABD ile 'özel ilişki', AET'den yönergeler vb. dahil bazı durumlarda itici güç gerçekte genellikle daha farklı yerlerde toplanmıştır. Hükümet programları yalnızca seçim ideolojileri ve/veya perspektiflerinden çıkarılamaz.

h) *Seçmenlerin yeniden oluşumu :* Zaman zaman parti çizgisindeki seçmenlerin oluşumunu açıklamada OP'nin yardımına başvurulur. Ancak, Butskellite döneminde seçim perspektifleri ve seçim propagandasında sessizce işleyen (sessiz çoğunluk denen) güçlü bir OP öğesi her zaman var olmuştur. Aynı şekilde muhafazakarlara karşı yönelişin günlük hesaplar, daha genel olarak geleneksel değerlendirmeler, seçimlerdeki değişkenlik, tersine oy verme vb ile de OP kadar ilgisi olabilir.

i) *İktidar bloğunun dağılması :* İktidar bloğu alanında, henüz yeni örgütlü bir iktidar bloğu ortaya çıkmamış olmasına karşın, gerçekten anlamlı değişiklikler olmuştur. İktidar bloğunun içten dağılışının OP değil de başka terimlerle çözümlenmesi, popülist bir kopuşun gelişimi çözülmeyi desteklemiş olsa da, önemlidir. Ayrıca, OP'nin, bunalımların yıprattığı iktidar bloğuna, insanlar üzerinde kısmi, geçici ve istikrarsız hegemonya sağlayacak anahtar öğe olduğu konusunda da ikna olmuş değiliz.

j) *Devletin yeniden örgütlenmesi :* Thatcherizm yönetimi altında devletin yeniden örgütlenmesi OP ile aydınlanabilir. Hukuk ve nizama verilen önem, devlet aygıtının güçlendirilişi, gücün yoğunlaşması ve merkezileşmesi, gençliğin eğitimi, öğretim, refah, vb üstünde merkezi devletin artan etkisi özellikle OP ve bunalımın aşılması sorunlarıyla gerçekten bağlantılı görünüyor. Ama yine de bu tür düzenlemeleri teşvik eden yapısal sorunlar ve/veya ideolojik krizlerle, öne sürülen mazeretlerin ayrımını yapmak gerekir.

k) *İdeolojik alandaki değişiklikler :* OP kavramı, ideolojik mücadelede kamuoyunun özellikle de popüler basınının değişen rolünü anlamada yararlıdır. Ancak, kamu oyundan ideolojik mücadelenin öteki mevzilerine fazla bir genelleştirme yapamayız.

2. İdeolojizmden politisizme mi?

Buraya kadar Thatcherizme OP yaklaşımının eleştirisi üstünde yoğunlaştık ancak birçok can alıcı noktayı bundan uzak tuttuk ve kendi daha politik ve kuramsal olan çözümlemelerimizi sunduk. Bu nedenle 'şirketlerin muhafazakar parti ile ilişkisi ya da Thatcherizm gibi bir olayın basitce 'ideoloji' ya da 'safi politik' değerlendirmelere dayandığını söylemenin ciddi olmadığı zaman zaman çıkan «... olayın bir de ekonomik yönünün olduğu çok açık. Kapitalist sınıfın belli kesimleri genelde muhafazakar partiden özellikle de Thatcherizmden bü-

yük yararlar sağladılar ve Tory Partisini büyük oranda paraca desteklemeye devam ettiler. Diğer ekonomik sektörlerin kazançları eskiye oranla kesildi ve sermaye desteklerini kestiler» şeklindeki eleştirilerde açıkça görülebilir.(40) Politik ve ideolojik dürtüler üzerinde fazla durmamız çözümlemelerimizin ciddi olmadığını mı gösterir?

İlkin, Ross, ideolojiyi ve politikanın önemini yadsımıyor fakat Thatcherizme verilen iş adamları desteğinde doğrudan ekonomik dürtüleri de özellikle vurgulamak istiyor. Biz de, Thatcherizmin ekonomik boyutlarını ve bunun gerisinde harekete geçirilen ekonomik çıkarları tartışıyoruz. Dahası 'ideoloji' ve 'politika'yı ciddiye alırken, OP'nin Tory ekonomik politikasının kaynakları da sırtını başta Thatcherizme dayamış ekonomik çıkar dürtüleriyle doğrudan uyumlu olduğunu kabul etmiyoruz. Ross'un istatistiklerini gerçekten çarpıcı buluyoruz.

Ancak, Thatcherizmi, gerçekten açıklanan kâr oranlarında yansıdığı şekliyle İngiliz ekonomisinin belli dallarına sağladığı yarara indirgeyen bir çözümlemeye katılamayız. Çünkü Ross, bu karşılıklı bağlantılılığın gerçekleştiği kesin mekanizmaları tam olarak belirginleştirememiş. Bunun yerine, işleyişi, muhafazakar partinin yönetiminde çıkarların egemenliği olduğu ve/veya partinin, kârlarını yükseltmiş olduğu özel çıkar gruplarının kendiliğinden *post hoc* minnettarlığı yoluyla bağlandığı imasıyla açıklıyor. Bu, politik mücadelenin karmaşıklığını ve devletin göreli özerkliğini ihmal eden kaba araççı bakış açısıdır. Muhafazakar hegemonya dönemi boyunca siyasal *sürekliliği* vurgularken, Keynescilikten monetarizme doğru, İngiltere'deki ekonomik strateji değişikliğine ilişkin hiçbir gerçek açıklama getiremiyor. Stratejideki değişikliğin siyasal önemini kavrıyamadığı gibi siyasal altyapısını ve yankılarını da kapsıyamıyor. Bu nedenle politik konjonktürün etkilerinin bazı şirketlere diğerlerinden daha fazla yarar sağlamakta olan tutarsız stratejilerle daha karmaşık çözümlemeleri gerektirdiğini ileri sürüyoruz.

Ross, ayrıca, çok önemli bir başka sorunu da atlıyor. Thatcherizmin ekonomik ve politik bağlamı, küçük burjuvazinin, küçük ve orta sermayenin ve hatta işçi sınıfı kesimlerinin, Keynesgil refah devletinin ekonomik ve toplumsal etkilerine başkaldırdığıdır. 'İkili kriz'ler bağlamında işleyiş böyledir. Her iki etken de, Thatcherizmin politikasının Şehir, uluslararası sermaye ve işçi sınıfı pazarlarıyla ilgili sektörleri için açık seçik elverişli olduğu anlamına gelir. Thatcherizmin toplumsal tabanının küçük burjuvazi ve küçük sermaye olması Torylerin bu gruplara ayrıcalık tanımaları ve onlarla uzlaşmaları anlamına gelir ve seçim rekabetinin mantığı işçi sınıfının belirli kesimleri için de ayrıcalıklar gerektirir. Ekonomik destek üzerinde aşırı bir vurgu bu özel (ayırıcı) politik ve ideolojik bağlamı önemsiz ve gereksiz bularak reddetmeyi gerektirir. Bu tutum politika ve ideolojinin

40. Ross, syf. 43.

Thatcher'in politikalarının gerçek dinamiğini oluşturduğunun ya da benzer eğilimleri ve çelişkileri içerdiğinin inkarına götürebilir. Bu da saf ideolojik yaklaşımdaki kadar çok hata ile sonuçlanır.

3. Stratejik sonuçlar

OP yaklaşımının ana tehlikesi yetersiz stratejik sonuçları üretmesidir. Sol strateji düzeyinde bu tür bir değerlendirme derin bir kötümserliğe (sol düşüncenin temelini yıkarak) ya da alternatif bir görüşün uzun dönemli inşası gereksinimine götürebilir. Her iki karşılık da tutarlı, olumlu, orta dönemli ekonomik ve politik strateji zararına Thatcherizme karşı tamamen savunmada kalan, kısa dönemli ve başı bozuk direnişlere açık kapı oluşturur. Şimdi bir an için Thatchergil hegemonyanın bazı öğelerini sağlamlaştırdığını ve sol için bir tehlike oluşturduğunu varsayalım. Bu, Raymond Williams'ın anımsattığı gibi, «sosyalist çözümlemeyi kabul etmediği için İngiliz vatandaşlarının çoğunluğunu kınayan soldan gelen bir yorum aynı derecede tehlikelidir» gerçeğini değiştirmeyecektir.(41) Kısaca, OP yaklaşımı, Thatcherizm politikasının seçim ideolojisi üzerinde odaklandığı ölçüde, iki hata işlemektedir. Güncel politik durumun akışkanlığını tanımlayamamakta, böylece ortaya çıkmış fırsatları çiğnemekte, bu yüzden de yetersiz stratejik öğütlerde bulunmaktadır.

OP, çözümlemenin belli alanlarında verimli olmasına karşın Thatcherizmdeki önemli çelişki ve eğilimleri atlıyor. Esas olarak seçim desteği politikası (harekete geçirilişi, basın yoluyla yayılışı, OP'nin seçime etkisi vb) üzerinde odaklaşıyor ve böylelikle hükümetin güç politikasını, iktidar bloğunun yeniden oluşumunu gözardı ediyor. Bunun tersine 'iki ulus' kavramı, seçim desteği politikası ile güç politikaları arasındaki bağlantıyı değerlendirme ve bunlar arasındaki çelişkiyi ve eğilimleri hesaba katma olanağını sağlar. Üretken/asalak ayrımında odaklanarak, Thatchergil söylemle, onun ekonomik stratejisinin doğası ve sınırları arasında bir ilişki kurmuş oluruz. Çünkü bu yaklaşım gelecekteki desteğin hükümetin birikim stratejisinin verimliliğine ve siyasal programına bağlı olduğunu önermektedir. Bu da, bizi Thatcherizm üzerindeki uluslararası baskılar konusuna yöneltir ve OP yaklaşımı içindeki yalnızca yurt içi ideolojik savaşım üzerinde odaklanma eğilimini tanımlar. Thatcherizm ekonomik gelişmesindeki belli can alıcı kopmaları ya da kopma noktalarını önceden haber verebilme yetisi sola yeterli bir cevap oluşturma konusunda yardımcı olacaktır.

Gerçekten de, söylemi olduğu kadar, hükümetin programını inceleyerek de uygun bir strateji oluşturabiliriz. OP yaklaşımının bir sorunu da, Thatcherizmin sadece toplumsal gerçekliğin farklı boyutlarında değil ayrıca zaman içinde de homojenleştirmesidir. 1980'lerin son

41. **Problems of the Coming Period, New Left Review** 140, 1983.

yarısının Thatcherizmini 1979 seçimlerinden önceki Thatcherizmden farklı olarak ele almak çok önemlidir. 1983'deki seçim 1979'dakinden farklıydı, 1979 ittifakları yeniden düzenleyen bir seçimdi, 1983 ise Thatchergil karakteri sağlamlaştırdı. Önümüzdeki seçimler yine farklı olacaktır ve sol bunun farkına varmalıdır. Toryler daha şimdiden refah devletine saldırıyı haklı göstermek için savaşım veriyorlar ve sol da saldırıya kendi 1985/86 yıllarındaki orta dönemli stratejisiyle devam etmek durumundadır.

Hobsbawm'ın önerdiği şekliyle(42) KRD *status quo ante*'ye dönüş ne istenmektedir ne de gerçekte mümkündür. Çünkü bu tutarsız ve çelişik tasarıma dönmek ve sosyalist olmayan güçlerin hegemonyasını onaylamak anlamını taşır. Bu da bizim alternatif stratejik görüş geliştirmemiz gerektiği anlamını getirir. Solun acil savunma önceliklerini yeniden değerlendirmesi hem de yeni saldırı hedeflerini formüle etmesi gereği ortaya çıkar. Ve şu aşağıdaki konularda dikkat edilmesi gerekir: 1) Destek politikaları seçim çoğunluğunu yeniden yakalamak için sola hangi politik yollar açıktır? 2) Güç politikaları - böylesi politikaları oluşturmak için hangi iktidar programı zorunludur/yapılabilir? 3) Devletin yeniden yapılması - sözü edilen ikili krizin veri olarak alınması durumunda temsil/müdahale formlarından hangileri yerli sosyalist büyüme stratejisinin oluşumunu biçimlemeye/yürütülmesine yardımcı olacak biçimde yapılandırılabilir?

Önceki sayfalarda önerdiğimiz Stuart Hall eleştirilerine karşın son katkılarını takdir etmemek elde değildir. Bunların geleneksel bunalımlar olarak ekonomi ve devlet, sınıf ve parti, yapılar ve stratejiler arasındaki ilişkilerin yeniden düşünülmesine güçlü etkileri olmuştur. Ayrıca İngiltere'de solun dikkatini politik ve ideolojik mücadelenin hegemonya için önemine çeken önde gelen kişi de ondan başkası değildir. Bu şekilde Hall, İngiliz solunun geleneksel işçi sınıfı tabanının aşınmasına nasıl çare bulunacağı gibi acil sorunu gündeme getirmektedir. Buna karşın Hall sürekli olarak sol için 'alternatif bakış açısı' ve yeni bir hegemonik strateji gereksiniminden söz ederken, biz, onun sadece politik ve ekonomik düzey üzerindeki vurgusunun yapıcı stratejik düşünceyi engellediği kanısındayız. Böylece OP yaklaşımı İngiltere'deki sol stratejiyi yeniden değerlendirmek için belli *zorunlu* koşulları önerebilirken, başarılı bir alternatif strateji için *yeterli* koşulları sağlamaktan da çok uzaktır. Umarız 'ikili kriz' ve Thatcherizmin 'iki ulus' stratejisine yaklaşımımız Hall'un kendi 'otoriter popülizm' üzerine çalışmasını tamamlar ve böylelikle baskısını hissettiren stratejik sorunlar üzerine geliştirilen tartışmalara katkıda bulunur.

Türkçesi: Kudret Emiroğlu

---

42. Eric Hobsbawm, **Labour's Lost Millions, Marxism Today,** Aralık 1983.

Otoriter Popülizm: Jessop ve Ötekilere Yanıt

Stuart Hall

NLR 147'de Jessop, Bonnett, Bromley ve Ling önemli ve uzun bir makale yayınladılar; 'Otoriter Popülizm, İki Ulus ve Thatcherizm'. Makalenin konusu 'otoriter popülizm'di (bundan sonra OP) ve bu kavramın benim Thatcherizmle ilgili çalışmamda kullanılışıydı, bazı geniş kapsamlı alternatif tezler öneriliyordu. Yargılarının belirli yönlerini, kendi çalışmamı savunmak için değil, karşılıklı tartışmak ve değerlendirmek için ve Thatcherizm konusundaki anlayışımızı geliştirmek için ele almak isterim.

Benim görüşüm, kısaca, Thatcherizmin *genel* ve tanımlayıcı bir açıklamasını yapmayı amaçlarken, Jessop ve ötekiler benim daha sınırlı tasarımımı kendi daha gayretli görüşleri adına yanlış anlamışlardı. Böyle yapmakla benim birçok yargımı karanlıkta bırakmakta veya yanlış değerlendirmekteler. Sonuçta önemli yargıları ve yüksek tartışma noktalarını oldukça karışık bir tezle üretiyorlar. Kategorik olarak 'OP'nin Thatcherizmin *genel* bir açıklamasını yapmasını amaçlamadığım ve benim iddiama göre amaçlanamıyacağını söyleyeyim. OP doğrudan doğruya hegemonyacı siyasetlerin biçimlerine ilişkin sorunları konu edinir. Böyle yapmak açık seçik bir biçimde ve bilerek siyasal-ideolojik boyutu *öngörür*. Bu temel anlamıyla Jessop ve ötekilerin eleştirilerinin temelden yanlış yönlendirildiğini düşünüyorum. Yanlış anlayış, görebildiğim kadarıyla, kavramın, kısmi ve yetersiz seceresini açıklamalarıyla başlıyor.

OP ilk kez, bildirdikleri gibi, siyasal konjonktürün çözümlenmesinde, 1960'ların, 70'lerin ortalarında benimle birlikte başkaları tarafından *'Policing the Crisis'*de (1) ortaya çıktı. Bu çözümleme Thatcherizmin yükselişini, 70'lerin ortalarında araştırılmış ve 1978'de yayınlanmış olmasına karşın, doğru biçimde tahminliyordu. OP, *inter alia*, 'toplumsal ve siyasal güçlerin dengesi'ndeki (veya Gramsci'nin 'kuvvet ilişkisi' dediği şey), Callaghan yönetiminde ve Thatchergil elverişli yönetimde radikal sağın yükselişiyle, toplumsal ve demokratik oydaşmanın çözülmesiyle belirlenen değişime işaret ediyordu. Korporatist oydaşma, İşçi Partisinin bunalımı stabilize etme girişiminde yürüttüğü si-

1. Stuart Hall ve ötekiler, **Policing the Crisis,** Londra 1978.

yaset biçimi, dış ve iç baskılar karşısında çöküyordu. Fakat kuvvet ilişkisindeki denge, *bütün* demokratik sınıf politikalarını niteleyen baskı ve oydaşma arasındaki 'istikrarsız denge', kararlı biçimde 'otoriter' kutba doğru yön değiştiriyordu. Devletin artan biçimde merkezi 'eğitici' rol oynadığı 'tartışmaların kesilip oylamaya geçildiği an'a doğru giderek yaklaşıyorduk. Fakat bu değişimin 'yukarı'dan yönlendirilişine ve aşağıdan bir dereceye kadar popülist şişirmeyle meşrulaştırıldığına da işaret etmiştik. Bu popülist katılma *biçimi*nin, 1960'larda ve 70'lerde ırk, hukuk ve nizam, keyfilik ve toplumsal anarşi gibi görünürde siyasal olmayan konularda çoğunlukla 'ahlaki panik' dizisi biçimini aldığını da öngördük. Bunlar, otoriter uyuşmanın, popülist oydaşma görüntüsü kazanmasına hizmet etti.(2)

Kavramın Gelişimi

'OP' terimi, gene de, ancak 1978'de, Nicos Poulantzas'ın uzun ve özgün kitabı (trajik biçimde son siyasal bildirimi olan) *'Devlet, İktidar, Sosyalizm'*i okumamdan sonra ortaya çıktı. Burada Poulantzas, sınıf demokrasilerinin konjonktüründeki, siyasal demokrasinin kurumlarında radikal bir çökmeyle ve gerçekliği artık terkedilmeye başlandığı keşfedilen 'formel' denilen özgürlüklerin drakonyan ve çok yönlü kısıntıya uğramasıyla, sosyo-ekonomik yaşamın her yönünde yoğun devlet denetimi tarafından oluşturulan yeni bir 'moment'i karakterize etmeye girişmiştir.(3) (Özellikle son bölüm beni meraklandırdı çünkü radikal solun çoğunlukla sivil özgürlükler konusunda, kendi acil gereksinimlerini görene kadar nasıl küçümseyici olduklarını bana hissettirdi). Daha ciddisi, bu açıklamayla ve Poulantzas'la o zaman yaptığım görüşmelerle, onun nitelemeleriyle benim *Policing the Crisis*'de formüle etmeye çalıştığım 'hukuk ve nizam toplumuna kayış' vb arasında birçok benzerlikler olduğunu gördüm.

Poulantzas bu momente 'otoriter devletcilik' (OD) adını verdi *İnter alia* bunun, kapitalizmin özgün aşama ve evresi olarak dönemlendirilmesi 'ile bağıntı içinde olduğunu,' sözkonusu ülke konjonktürüne göre değişen rejim biçimlerinde' varolduğunu, özellikle *hem* 'siyasal bunalım' *hem* de 'devletin bunalımı'nı içerdiğini, bize 'devletle siyasal bunalımın ilişkisi'ni dönemlemekte yardımcı olmasının amaçlandığını da ekliyordu. OD'nin *ne* faşizm sancılarının doğuşu ne de 'kapitalist devletin istisnası' olmadığında ısrar ediyordu. Hatta 'her kapitalist devlette bulunan totaliter tomurcukların açması'da değildi. Gerçekten

---

2. Jessop ve ötekilerin gözardı ettikleri anlaşılan 'popüler' ve 'popülist' hareketlenme kavramları arasındaki ayrım için bknz. S. Hall, **'popular-Democratic versus Authoritarian Populism'**, Alan Hunt, y. **Marxism and Democracy,** Londra 1980.
3. Nicos Poulantzas, **State, Power, Socialism,** NLB Londra 1978, syf. 203. (S. Hall'in NLR 119'daki makalesine bknz).

OD'nin önemi, baskı/oydaşma bileşiminde bir yenilgi temsil etmesi, yelpazenin baskıcı ucuna doğru kaymayla demokratik sınıf yönetiminin öteki dış biçimlerini sürdürmesi arasındaki bağıntıyı göstermesinde yatıyor. OD, 'sınıf ilişkilerinde dikkat çekici bir değişiklik'e ilişkindir (*sınıf politikaları*na bağlananlar. Lütfen, sınıfın ve sınıf savaşımının yokoluşu' denilen, anlamı herneyse tamamiyle uydurma kavramlarıyla ilgisi olmadığına dikkat etsinler). Fakat OD, aynı zamanda, sınıf çatışmaları ve öteki toplumsal savaşımların 'yeni cepheleri'yle de çakışıyordu. Böylece OD, yönetim bloğunun kapitalist sınıf demokrasilerinde hegemonya kurma girişimlerinde temelden bir değişikliği temsil ediyordu. Açıkça sözkonusu ettiği alan buydu. OD üstünde daha fazla durmaya gerek yok, çünkü Bob Jessop, çıkacak çalışmasının göstereceği gibi, Poulantzas'ın en dikkatli ve yetenekli takipcilerinden ve eleştiricilerinden biri olduğuna göre, konuyla oldukça tanışıktır.

Poulantzas'ın kavramı bana çok yararlı fakat iki ana yönüyle de zayıf geldi. Kurtuluş stratejisini, işçi hareketinin temel 'korporatist' stratejisinin yerini Yeni Sağın 'devletciliğe karşı' stratejisinin alışını yani bana göre değişikliğin ana noktalarından birini yanlış koymuştur. (*'devletciliğe karşı'* strateji devletin yürüteceği stratejilerden biri olabilir, devletin daha sınırlı bir rolü olmasını öngörür, popülist harekete geçirme amacı için ideolojik olarak kendisini devletciliğe karşı *sunma* girişimi içindedir) Bu, Thatcherizmle gerçekten yürürlüğe konmuş olan oldukça çelişkili stratejinin, aynı zamanda, hem refah devletinin kabuğunu değiştirdiğini, ideolojik olarak kendini tanımlayışında devletciliğe karşı olduğunu, hem de yüksek derecede devlet merkezli ve stratejik işlemlerinin çoğunun sevk ve idaresi mümkün olan siyasetin yeni biçimlerde etki yaratacağını ve gerçekte bu etkilerin siyasal olacağını düşündüm.

İkincisi, Poulantzas'ın, herşeyden önce, her gelişmiş kapitalist ülkede Birinci Dünya Savaşından sonra ortaya çıkan, siyasal olarak solu ve kuramsal olarak marksist çözümlemeyi yenilgiye uğratan bir boyutu gözardı etmiş olduğunu sanıyorum : Yani, hegemonya arayan tarihsel bir blok destek olarak popüler huzursuzluktan yararlanmak, muhalif güçleri nötralize etmek, muhalefeti bölmek ve kendi hegemonya tasarımında gerçekten *bazı* stratejik popüler düşünce öğelerini birleştirmek istediğinde, popüler rızayı nasıl kurabileceğine ilişkin uygulamaları gözardı etti.

Bu iki iddia beni Poulantzas'ın sezgilerini geliştirmeye götürdü. Fakat konjonktürün niteliğini 'otoriter devletcilik'ten 'otoriter popülizm'e dönüştürmeyi de getirdi. Bu çelişkili terimi kullanmakla ortaya çıkan konjonktörün çelişkili niteliklerini toparlamayı düşünüyorum : Egemen ve 'otoriter' demokratik sınıf politikasına doğru hareket, paradoks olarak göründüğü gibi popülist huzursuzluğun 'dönüşüm'ünden (Gramsci'nin terimi) kaynaklanmaktadır. Bunu daha sonra, Laclau üstüne bir çalışmamda geliştirdiğim, 'popülist uyumsuzluk' kavramı üs-

tüne çalıştığım 'Otoriter Popülizm Popüler Demokrasiye Karşı' makalemde inceledim. Fakat kendi 'popülist' terimini daha sınırlı kullanışımı onun kapsamlı kullanımından ayırt ettim. Böylelikle popüler taleplerin ve huzursuzluğun gerçek hareketlenişini, belli bir yörüngeyle devletciliğe karşı siyasal önderlikce ele geçirilen veya telafi edilen 'popülist' hareketlenişten ayırmaya çalıştım.

Soyutlama Düzeyleri

Bu köken hiçbir yerde tam olarak ortaya konulmadı fakat çalışmamın içerik ve zamanlamasından bunun yeteri kadar açık olduğunu iddia edebilirim. Gene burda titiz biçimde veya mantıksal olarak 'kavram inşası'nın olmadığını da teslim ediyorum. Kavramlar, korkarım, konjonktürel çözümlemelerin sıcağında üretilirler. Thatcherizme doğru değişikliğin gerçekleştiği biçimde kavranmasına çalışıyorum. Yani, kuramlaştırmanın biraz kaba ve hazırcı olduğunu itiraf ederim. Örnek olarak 'pasif devrim' fikrimi araştırdım ve hâlâ popülist stratejileri, popüler stratejilere karşı anlamıyla, anlamamıza katkıda bulunan bir yönü olduğuna inanıyorum. Fakat aynı zamanda bağlantıyı tam ortaya koyamadım ve o zamandan beri de yapabilmiş değilim. Gramsci'nin en verimli kavramlarının çoğunda olduğu gibi OP aşırı tanımlayıcı kalıyor. Belki de onun hastalığına yakalandım. Burda daha temel anlaşmazlığın Jessop ve ötekilerle beni ayırdığından da kuşkulanıyorum. Bütün kavramların aynı soyutlama düzeyinde işlediğini düşünüyorum. Gerçekten kendimi fandamentalist marksist uyanıştan ayıran belli başlı şeylerden birinin onların Marx'ın geliştirdiği en yüksek soyutlama düzeyindeki kavramların (üretim biçimi, kapitalist dönem vb) somut tarihsel konjonktür çözümlemelerine doğrudan transfer edilebileceğine inanmalarıdır. Benim görüşüme göre hegemonya gibi kavramlar (OP'nin de dahil olduğu aileye veya soyutlama düzeyine ait) ne kadar 'tanımlayıcı', tarihsel olarak daha özel, zamanla bağımlı ve somut bir bağlama ait olsalar da gereklidirler. Çünkü Marx'ın 'somut yani birçok belirleyicinin ürünü' dediği gibi somutun kavramsallaştırılmasına yönelik girişimlerdirler. Yani OP'nin işleyişiyle ilgili somutluk düzeyini belirleyenin kaba veya dikkatsiz olmadığını itiraf etmeliyim. OP, Jessop ve ötekilerin *bütün* kavramların üretilmesi gereken alan olarak gördükleri 'saf' kuramsal-analitik işleyiş düzeyine bilinçle ve isteyerek bağlanmamıştır. Bu soyutlama düzeyinde işleyişin maliyeti açıktır. Fakat bana göre, marksizmi akademileştirmenin ve 1970'lerin kuramcı tufanının yanında kazanımlar da bunlardır.

Bu nedenle OP'yi yalnızca yukarıda belirlediğim soyutlama düzeyinde ve başvuru çerçevesinde kullanmış olduğumu iddia edebilirim. Jessop ve ötekilerin ona yüklemek istedikleri genel açıklayıcı kolaycılıkda olduğunu hiç iddia etmedim. OP'nin Thatcherizmin ancak kısmi bir açıklaması olması da beni hiç şaşırtmadı. Başka ne ola*bilirdi*? Siyasal/ideolojik konjonktürdeki belirli stratejik değişikliklerin karakte-

rize edilmesi için bir girişimdi. Özünde OP 'kuvvet dengesi'ndeki değişikliklerden sözeder. Doğrudan doğruya yönetici blok, devlet ve yönetilen sınıflar arasındaki siyasal ve ideolojik biçemlere ilişkindir. Sınıf demokrasilerinin siyasetinde hegemonya stratejisinin iç oluşumunu ayırt etme ve dönemlerine ayırma girişimidir. Kuramsal olarak, eğer ilgilenen varsa, zengin fakat aşırı yoğunlaştırılmış hegemonya kavramının geliştirilip açılması gibi daha geniş bir tasarımın bir bölümüdür. Gramsci'nin 'Modern Prens' ve Devlet ve Sivil Toplumuna bir tür dipnottur. Kapitalist toplumsal oluşumların daha yapısal yönlerindeki değişiklikleri sözkonusu eder fakat karakterize edip açıklayamaz da. Gramatik olarak bile OP'nin ikinci düzeyde işleyen bir kavram olduğunun ve nasıl yanlış anlaşılabileceğinin olanağını kavrıyamıyorum. 'Bu alanda mücadele hegemonya kavramının geliştirilmesiyle sürdürülebilir ve sürdürülmelidir, *Hapishane Defterleri*nde Gramsci bu gözlemde bulunmuştu. OP bu kaçınılamaz ihtara bir karşılıktır.

Jessop ve ötekiler elbette hegemonya kavramı hakkında benden bilgi alma gereksinimi içinde değiller. Gene de tartışmanın bu noktasında Thatcherizmin 'hegemonya'yı elde ettiği gibi bir önermeyi *asla* geliştirmediğimi belirtmekten kendimi alamıyorum. Benim düşünceme göre bu fikir mantıksızdır. Benim dediğim, siyasal stratejinin keskin çatışmasında İşçi Partililerle fandamentalist sol karşısında Thatchergil siyasetin kavram ve tasarım olarak 'hegemonik' olduğudur. *Amaç*, yalnız ekonomik-korporatist cephede değil, aynı anda çeşitli cephelerde mücadele vermektir ve bu da toplumsal oluşumu gerçekten yönetmek ve yeniden yapılandırmak için, siyasal, ahlaki ve entellektüel önderliğin ekonomik egemenlikle işlemesi gerektiği bilgisine dayandırılmaktadır. Thatcheristler devlet içinde olduğu kadar sivil toplumda da 'kazanma'ları gerektiğini biliyorlar. Genellikle solun anlamadığı şeyi, sınıf savaşımının yeni arenalara taşınmasının sonuçlarını ve bunlar için de stratejilere gereksinim olduğunu anlıyorlar. Mümkün olursa toplumsal ve siyasal düşüncede 'kabul edilmiş' olan yapıyı yenilemeyi ve böylece yeni bir sağduyu oluşturmayı amaçlıyorlar. Diş gıcırdatan muhalefetin yüzüne karşı, tüm işçi hareketinin kitlesel yaralarını açmak üzere kendi üyeleri aracılığıyla sendika pratiğinin popüler olmayan bazı yönlerini nasıl *kullandıklarını*, yalnız kamu kesiminin 'özelleştirilmesi'ni değil *her* işçi meclisine ve öteki toplumsal kurumların —sağlık hizmetleri, okul yemekleri, üniversiteler, sokak temizliği, işsizlere yardım büroları, toplumsal hizmetler— yüreğine, 'paranın değeri'ni hesaplamayı yerleştirmek için nasıl çalıştıkları gözlenirse, bu siyasal, ideolojik mücadele düzeyi solun halen gördüğünden daha ciddi olarak ele alınır. Thatcherizmin *tasarımı* budur, buna inanmakla yeterince dönek olduğum gibi solun da siyasal mücadelenin yürütülmesinde burdan öğreneceği çok şey vardır. Fakat tasarımın gerçekleşmiş olduğunu hiçbir yerde iddia etmedim ve böyle bir şeye de inanmıyorum.

Gerçekten Thatcherizmin ideolojik gelişimiyle ekonomik başarısızlıkları arasındaki geniş uyumsuzluğu birçok kez dile getirdim. Thatchergil neo-monetarizmin İngiltere yapısal ekonomik bunalımına çözüm getireceği iddiasına sürekli karşı çıktım. Thatcherizmin otoriter yüzü, benim çözümlemelerime göre, daha belirginleştikçe Thatcherizmin yönetimde kaldığı fakat hegemonik olmadığı bence daha da fazla kanıtlanıyor. Uygulamalarını yoğunlaştırmalıdır çünkü önderlik edememektedir. Fakat 'başarı'yla neyi anlatmak istediğimizi de oldukça dikkatli bir biçimde tanımlamaya çalıştım. 'Thatcherizm, Yeni Aşama mı?' da *inter alia* şöyle dedim: uluslararası çelişkiler ve gerçek sorunlarla kuşatılmıştır. Seçim desteği kazanmıştır... hepsine ulaşamaz... içerdeki yapısal ekonomik sorunlara dokunmamaktadır... ve global kapitalist gerilemenin keskin etkilerine karşı bunların önüne geçecek gücü yoktur'(4). Fakat, aynı zamanda Thatcherizmin 'yularını elden bırakmayan' bir güç kazanmış olduğunu ve elbette 'ani bir seçim desteği kazanımıyla' üfürülemiyeceğine de dikkati çektim. Thatcherizmin, İngiltere'nin ekonomik bunalımına çözüm yetirmede 'başarısız' olmasının çok muhtemel olduğunu, gene de 'sınıf kuvvetleri dengesini' sağa kaydırmak gibi uzun dönemli misyonunda 'başarılı' olabileceğini ileri sürdüm. Büyük sermayenin Thatcherizmi desteklediğini çünkü 'kapitalist çözümle uygun bir biçimde kuvvet ilişkilerini değiştirebilecek tek siyasal güç' olarak onu gördüğünü önerdim. Bu anlamda uzun dönemde radikal sağın siyasal misyonunun, bu hükümet başka seçim görünümüne yol açsa bile, 'başarı'ya ulaşabileceğini ileri sürdüm. Buradan 'Thatcherizm eski çözümleri ve konuları bozguna uğratmıştır' sonucuna vardım. Bu çözümleme 1980'de sunulmuştur. Fakat daha sonraki gelişmelerle temelde doğru olduğunun ve kuvvetlendirildiğinin ortaya çıktığına inanıyorum. Tüm bunlara karşın Thatcherizmin çoktan hegemonya kazandığını iddia ettiğimi söylemek gülünç olur.

İdeolojizm mi?

Bu bizi Jessop ve arkadaşlarının geliştirdiği ideolojizm suçlamasına getiriyor. Öyle içiçe geçirilmiş ki ayıklaması zor. Öncelikle siyasal ve ideolojik mücadele düzeylerini atlayarak ve çok iyi bilinmesi gerekenleri —onların özelliklerini tanımlayan kavramlara duydukları gereksinimi— geçiştirerek, kendilerinin yanılgıya düştüklerini düşünüyorum. OP'nin bu iki mücadele boyutunu ayırmakta yetersiz olduğunu söylerken haklı olabilirler fakat çalışmamda hegemonyanın yalnız ideolojik bir fenomen olarak tanımlanmasına *karşı* sürekli mücadele ettim. Tersine, *ad nauseam* Gramsci'nin hegemonya kavramının 'ekonomik etkinliğin belirleyici çekirdeği' olmadan kavramsallaştırılmasının olanaksız olduğunu yineledim. Bu nedenle Thatcherizmi yalnız ideolojik bir fenomen olarak açıklamaya çalışmakla suçlanmam

4. **Marxism Today** Şubat 1980.

çok incitici oluyor. Benim yaptığım basitce onun özel ve önemli olan ideolojik strateji yönüne dikkat çekmekti.

Solda özel bir çözümleme düzeyinin veya mücadele alanının önemini veya özelliğini, onun önemli olduğunu *tek* önemli olan oymuş gibi söylediğiniz biçiminde yanlış anlaşılmadan belirtmek, nerdeyse olanaksızmış gibi görünüyor. Çalışmamda bu basit sürçmeyi yapmamaya çalıştım. Siyasal/ideolojik boyut üstüne çalışıyorum, çünkü a) bu alanda biraz bilgim varmış gibi, b) çünkü solcularca genellikle ve bazı marksistlerce, ya gözardı edilir veya indirgemeci bir tutum içine girilir. Fakat insanın bu alanda çalıştığı için ekonomik sorunları ikinci derecede veya önemsiz kabul edeceği fikri saçmalıktır. Ben Thatcherizmin ideolojik boyutunun canalıcı olduğunu düşünüyorum. Solun bunu anlamadığına veya mücadele alanına nasıl geçireceğini bilmediğine eminim ve yanlış anlamalarla sürekli yanlış yönlendiriliyor. Dolayısıyla bu çözümleme düzeyini ortaya koymak kararında idim. OP geçmişte yalnızca buna hizmet etmişti. Fakat OP hiçbir zaman genel veya global bir açıklama için geliştirilmediğinden, çözümlemenin öteki düzeyiyle ilgili herhangi anlamda reçete içermiyordu. Öteki boyutlar OP kavramı *yanında* yeralmadıkça gerçek budur, Thatcherizmin çözümlenmesi kısmi ve tamamlanmamış kalır. Fakat OP'nin içerdiği 'önplan' oldukça iyi işlenmiştir. Mevcut tartışmanın kaydırılışına karşı ençok gözardı edilen boyuta yönelmeye Althusser bir zamanlar 'çubuğu eğmek' adını vermişti. Jessop ve ötekiler, sanırım, benim taktik amacımı anlayamadılar, böylelikle kendi çözümlemelerine yararlı olabilecek sezgilerden yoksun kaldılar.

İdeolojik önerme sorununa döndüklerinde OP'nin yerine getirdiği işi yanlış anladıklarını düşünüyorum. İdeolojik cephede bile Thatcherizm başka stratejiler uygulamıştır; entellektüel önderliğin inşası, 'organik' aydınların yeni tabakasının oluşturulması, belirli stratejik akademik araştırma ve entelektüel merkezlerde kuramsal düşüncelerin örgütlenme düzeyi geliştirilmiştir, buna da dikkati çekmişimdir. Fakat OP stratejisiyle ve iktidara yönelik popüler rızanın inşasıyla bir ilgisi de yoktur. Thatcherizm aynı zamanda iktidar bloğunun ve 'saf' biçimiyle ideolojik olmayan —ne demekse— devlet mekanizmasının yeniden oluşumu için de özgün siyasal stratejiye sahiptir ve OP ile bunun da ilişkisi yoktur. İdeolojik mekanizmaları tanımlamaya çalışırken 'söylem kuramı'nın seçkilerini kullandığım doğrudur. Bunun nedeni, söylem kuramını, Thatcherizmin, nasıl değişik söylemleri çelişkili oluşumu için yoğunlaştırabildiği ve farklı çoğunlukla çelişkili oluşumu ile halkı nasıl toparlayabildiği konusunda bize çok şeyi anlatabilmiştir. Gerçi yeni tür siyasal 'konu' oluşturma tasarımında yalnızca kısmi bir başarı elde edebilmiştir. Fakat uzun zaman önce tüm toplumsal oluşumun çözümlenmesinde kuramsal söylem yaklaşımından kesinlikle ayrıldım, hatta yeni öznelliklerin üretiminin tek başına yeterli bir ideoloji kuramı sağladığı düşüncesini de (işlevinin eleş-

tirel yönüne ait muhalefet olarak) terkettim.(5) Bunu 'batılı marksizm geleneğinin uzun zamandır bildiği yeni Kantcılık olarak tanımladım. Böyle yaparken Ernesto Laclau'nun *Politics and Ideology in Marxist Theory*'sinden öğrendiğim ve sanırım birçok sezgisine karşın sonraki cildi *Hegemony and Socialist Strategy*'de bozduğu, oldukça verimli şeylerle herşeyin söylemde eritilmesi arasındaki sınırlarını da koymaya gayret sarfettim.(6) Bu ayrımlar Hegemonya grubu denilen çevrede 1980-83'de geniş biçimde tartışıldı ve Jessop'un kendisi de burda önde gelen bir rol oynadı. Dolayısıyla şimdi Jessop ve ötekiler tarafından böyle bir konumda yanlış tanımlanmak bana zor geliyor.

Söylemiş olduklarımdan Thatcherizm'i 'çelişkisiz yekpare blok' olarak kabul ettiğimin çıkarılmasının da oldukça zor olduğuna inanıyorum. Thatcherizmin ideolojisi üstüne çalışmanın bütün dürtüsü, Thatcherizmin söylemdeki çelişkili dalları birleştirmeyi veya örmeyi nasıl becerdiğini göstermeye çalışmaktır. Toryliğin yankılanan temaları —ulus, aile, görev, otorite, standartlar, gelenekçilik, vatanseverlik— canlandırılmış neo-liberalizmin saldırgan temaları —çıkar, rekabetçi bireycilik, devletçiliğe karşı olma— 'The Great Moving Right Show'da gösterdiğim gibi(7) bir araya getirilmektedir. Aynı yerde Thatcherizmin yoğunlaştırmaya çalıştığı oldukça çelişkili öznel konumlara da işaret ettim. Gable'in kısa fakat anlamlı paradoksunu da incelikle kullanmaya çalıştım, 'serbest pazar, güçlü devlet'. Bütün bunlar Thatcherizmin çelişkisini yekpare bir blok olarak sunma diye nasıl tanımlanabilir beni şaşırtıyor. Jessop ve arkadaşları Thatcherizmi, bu öğelerinden birçoğunun yeni olmadığını gösterirken, tam açıklayamıyorlar. Bir sonraki cümlemde 'bunlardan bazıları' demiştim, 'çok daha önceleri tek-ulus popüler tutuculuğun büyük temaları olarak ortaya konulmuşlardı. Toryizmin demokrasiyi çevreleme araçlarıydılar'. Bunun Gramsci'nin ideolojik değişikliklerin çoğunlukla tek, bütünüyle yeni bir dünya kavramı oluşturmakla değil fakat eski öğelerin yeni bileşimlerini sunmakla gerçekleştiği yargısına anlam veren özel bir önemi olduğunu düşündüm. Eski ideolojinin öğelerinin görece ağırlıklarının farklılaştığı ayrımlaşma ve değişiklik süreci oluşmaktadır. Bütün bunların Thatcherizmin 'aşırı birleştirilmiş imgesi' olarak anlaşılmasının nasıl olabildiğini anlıyamıyorum.

Keynesci Refah Devleti

Geliştirmiş olduğum nedenlere göre, Jessop ve ötekilerin makalesinin sonraki bölümlerinde bütün kalbimle katıldığım birçok şey var.

5. Bknz. **inter alia, 'Recent Development in Language and Ideology'**, Hall ve ötekiler, **Culture, Media, Language** Londra 1980.
6. E. Laclau, **Politics and Ideology in Marxist Theory,** NLB Londra 1977; E. Laclau ve Ch.Mouffe, **Hegemony and Socialist Strategy,** Verso, Londra 1985.
7. S. Hall ve M. Jacques, y., **The Politics of Thatcherism,** Londra 1983.

Onların çözümlemeleriyle benimki, korkarım, yalnızca onların biraz gereksiz ürettikleri polemik tartışmalarının sahte atmosferinde birbirlerine düşüyor. Gene de OP'nin işleyişine ilişkin kavrayış başarısızlıkları sanırım kendi bağımsız çözümlemelerinden kaynaklanmıyor. Böylece, savaş sonrası oydaşmanın özel siyasal bir önemi olmadığı çünkü KRD'nin asla sosyalist olmadığı gibi 'sizden-solcu', 'artık-tanıdık' yargıları yineliyorlar. Bunun OP kavramına daha da zarar verdiğini varsayıyorlar. Oysa KRD'nin sosyalist olmadığını mükemmel biçimde biliyorum. *Policing the Crisis*'de KRD'nin sınırlarını çözümlemek ve bence siyasal içeriğiyle sosyalist değil sosyal demokrat olan İşçi Partisinin çelişkilerini ortaya koymak için o kadar yer ayırdım. İddia *hiçbir zaman KRD*'nin sosyalist olduğu olmadı ki, şimdi bu konuya geri dönelim. Bu fandamentalist sol hayalin bir ürünüdür. İleri sürmüş olduğum ve sürdüğüm gibi KRD çelişkili bir yapıydı, 'tarihsel uyuşma'ydı ve iki yönü vardı. Hem işçi sınıfı adına reformist bir yön taşıyor hem de onu disipline ediyordu. Yoksa soldaki bir kişi işçi sınıfı için *hiç* anlamı yoksa neden şimdi refah devletindeki kesintilerin restorasyonu için kampanyaya kalkışsın? Aynı zamanda 'refah devleti reformizmi'nin sınırlı taleplerinin sürdürülmesi ve genişletilmesinde tam anlamıyla popüler ajitasyonu harekete geçiremezsek, hangi temelde doğrudan işçi sınıfı iktidarına yönelik 'iktidarın karşı konulan biçimde değişim'ine yol açacak bir siyasal konjonktürünü anlamlı biçimde kavramsallaştırabileceğimizi ileri sürdüm. Bu bilmeceye hâlâ karşılık aldığım yok ve bunun nedeninin de İşçi Partisinin reformist hükümetlerine en yüksek sesleriyle küfredebilen simgecilerin sol için zor çözümlemelerden daha önemli olduğu sonucuna varıyorum. Benim ortaya attığım soruya değil bir başka hayali soruya yanıt vermek geçerli olacak, çünkü bu benim döneklik derecemi göstermekte yararlı olacak! Jessop ve ötekilerin bu kaba davranışa izin vermelerine şaşıyorum.

Jessop ve arkadaşlarının geliştirdikleri çözümlemeyle ilgili başka sorularım da var fakat bunları daha kısa özetliyebilirim. 'İki ulus' hipotezini hiç de ikna edici bulmuyorum. 'iyi yurttaş', 'çalışkan işçi' bana Thatchergil stratejinin eleştirel noktaları olarak çok zayıf nitelikte geliyor. Thatcherizm incelikle ve kendi adına doğru biçimde, *tüm* atıflarını *yurttaşlık* kavramına yüklüyor. 'İşçi' onun zor konuşabileceği biri ve sürekli olarak 'refah yaratıcıları'nı yeğliyor. Jessop ve ötekiler Thatcherizmin özel sınıf çıkarlarıyla ilişkisi gibi 'zor' bir soruyu ortaya atıyorlar. Fakat aradıkları sınıf konumları yerine sınıf dışı indirgemeci eklemlemelere düşüyorlar. Çıkarların huzursuz ve istikrarsız ittifakı? Amenna, fakat hepimiz bu sonuca varalı uzun zaman olmuştu. Jessop ve ötekiler çok uzun zaman önce ortadan kalkan bir soruyla hâlâ aşırı büyüleniyorlar, 1970'lerde dikkatle incelenen, unutulup giden sosyolojik formla uğraşıyorlar. Bu 'korporatizm' sorunudur. Korparatizmin 1970'lerde yanıt oluşturduğu sorunlar duruyor.

Korporatist strateji ise sürüncemede kaldı. Thatcherizmin başarılarından biri sağlığa uygun dozda Kinnockizmdir, kuşkusuz onun özünde demokratik olmayan yönlerini canlandırıp ona ölümden sonra yaşam vermeye çalışıyorlar.

Jessop ve ötekilerin çözümlemeleriyle birçok yönde öz bakımından görüş ayrılığım yok. Fakat yargılarının merkezinde makalelerinin sofistike ve yanlış olduğunu düşünüyorum. Kendi çözümlemeleriyle bizim Thatcherizm fenomenini genel anlayışımızı, çalışmama ve OP kavramına karşı yanlış bir karşı çıkışla çok kötü çarpıtmışlar. OP tartışmasının baştan sona kaynaklandığı Gramscici alanı anlamamışlar. Korkarım bazan gözlerini Thatcherizmi çözmek yerine daha fazla karşı tarafı zayıflatabilecek yönlere dikmişler. Gene de Thatcherizmin birçok zihin karıştıran yönünü anlamamıza gerçekten katkıda bulunuyorlar. Belki de şimdi, kavramsal patlamanın sesi duyulmaz olduğuna göre, artık daha önemli olan Thatcherizm fenomeninin gerçek karmaşıklığını anlama, daha iyisi onu yenip yok etme, görevine dönebiliriz.

Türkçesi: Kudret Emiroğlu

Thatcherizm ve Hegemonya Politikası : Stuart Hall'a Bir Cevap

Bob Jessop
Kevin Bonnett
Simon Bromley
Tom Ling

Stuart Hall'ın NLR 147. sayısındaki makalemizi Thatcherizm tartışmasına önemli bir katkı olarak görmesinden memnunuz.(*) Bu makalede onun otoriter popülizm (bundan sonra OP) üstüne çalışmasını inceledik. Thatcherizme ve yarattığı iki-ulus etkisi üzerine alternatif bir yaklaşım kurmaya çalıştık ve geleceğe ilişkin bazı çizgiler koymaya çalıştık. Burda Hall'in cevabını (1) değerlendirip onun yaklaşımıyla olan anlaşmazlıklarımızı belirlemeye çalışacağız. Hall'ın bizim ayrıntılı ve uzunca eleştirimize yol açan ve şimdi de bizi bu sayfalarda üstünde durmaya yönelten makalesine bakışımızı anladığından eminiz. Gerçekten eleştirel toplumsal bilim ve genel katkısıyla birlikte mevcut konjonktür ve eğilimlere ilişkin öngörülü ve zamanında yapılan çözümlemelerini derin saygıyla karşılıyoruz. Bu nedenle bizim dürtülerimizin akademik puan toplama ve polemikçi yarışma olarak görülebileceğinden daha da üzgünüz. Çünkü gerçekten Thatcherizme karşı oluşturulacak sosyalist strateji tartışmasına katılmayı umduk. Makalemizde Hall'in yorumlarını tartışmamız ve başlangıçta çeşitli fandamentalist, katastrofik ve ekonomik çözümlemeleri dışlamamız onun çalışmasına gösterdiğimiz saygının kanıtıdır. Hall'la solun hegemonyacı siyaseti daha ciddiye alması gerektiğinde uyuşuyoruz. Fakat eğer hegemonya çok dar ve öteki ekonomik, siyasal ve ideolojik ilişkiler boyutundan yalıtılmış olarak anlaşılırsa o zaman solun yanlış stratejiler uygulayabileceğine de inanıyoruz.

Siyasal Kuram ve Sosyalist Strateji

Hall'ın konjonktürel çözümlemelerinin kuramsal ve stratejik olarak masum olmadıklarının söylenmesi gerek. Solun içinde ve dışında

---

(*) 'Otoriter Popülizm, İki Ulus ve Thatcherizm', NLR 147, 1984. Bu cevaba katkılarından dolayı Grigoris Ananiadis, Blanca Muniz öi Rod Rhodes'e teşekkür borçluyuz.

1. Stuart Hall, Otoriter Popülizm : bir cevap, NLR 151 1985.

dikkat çekici bir ilgi gördü, çünkü Thatcherizmin hegemonyacı tasarımını ve sol stratejinin hegemonyacı boyutunu, her ikisinin de işçi hareketi tarafından gözardı edildiği bir zamanda, dikkatle inceliyor. Gene de *hegemonyacı siyasetin* daha geniş uygulamalarına ilişkin kendi vurgulayıcı niyeti ne olursa olsun, başkaları onun konjonktürel çözümlemelerini ve stratejik çıkarımlarını çok daha dar bir odakta *ideolojik* olarak anladılar. Hall'ın Thatcherizmin tasarımını sürekli vurgulamasının bu tür anlamlara yol açtığını düşünüyoruz. Sık sık Thatcherizmin başarısına ilişkin iki karşılıklı ilişkiyi (yeni sağduyunun eklemlenişi ve kuvvetlerin dengesinin belirli biçimde sağa kaymasını) dile getirmiştir. Gene de bu başarıların ilkinin, yeni popülist *söylemin* değişik öğelerin eklemlenmesiyle sınırlı olup olmadığı veya bu söylemin seçim alanının dışında popüler desteğin harekete geçirilmesinde etkisini sergilemeye kadar uzanıp uzanmadığı ortaya konmamıştır. Dahası, kuvvetlerin dengesindeki değişmeye katkıda bulunmuş olabilecek öteki etkenleri gerçekten sergilemediği için Hall bu durumun yeni sağduyunun egemen oluşundan ortaya çıktığını savunmaktadır. Eğer Thatcherizmin gerçekten hegemonyacı olduğunu iddia etmemişse, bu tür kavramlar, Hall'ın tanımladığı gibi hegemonya mücadelesinde canalıcı bir rol oynarlar(2)

Thatcherizmin söylemsel başarılarını ve kuvvetlerin dengesini bir çok cephede kaydırma kapasitesi vurgulanırken, Hall, çalışmasının ideolojistik ve temelde anlaşılmasına neden olmaktadır. Özellikle popüler sağ duyunun öteki stratejik insiyatiflerin aleyhine uzun, yavaş bir kampanyayla yeniden inşasıyla sınırlı kalan bir stratejiyi haklı çıkarıcı bir etkisi vardır. Bu tür basit karşılıklara başvurmak ve Hall'ın yaklaşımının getirdiği *riskleri* tanımlamak oldukça meşrudur. Hâlâ kendi niyeti ne olursa olsun Hall'ın çözümlemelerinin bu tür yanlış kullanımlara açık olduğunu ve cevabının kuşkularımızı dağıtmakta etkili olmadığını savunuyoruz.

Stuart Hall OP yaklaşımının nasıl geliştirildiğine ilişkin bizim genel açıklamamızı onaylıyor ve bazı yeni öğeler ekliyor. Ortaya çıkan açıkça, onun hegemonya siyasetiyle ilgilendiğidir ve OP'nin İngiltere'de kuvvetler dengesini nasıl yeniden biçimlediğiyle uğraşmaktadır. Hegemonyaya yönelik birçok yaklaşım olabilir fakat bunların değişik siyasal ve stratejik uygulamaları olur.(3) Buna bağlı olarak biz Hall'ın hegemonyacı siyasete olan genel ilgisini ve Thatcherizmin egemen fakat hegemonik olmadığı iddiasının içeriğini inceleyebiliriz. Kendisinin Nicos Poulantzas'a duyduğunu söylediği entelektüel borçla ve ken-

---

2. Stuart Hall, 'Otoriter Popülizm: Bir cevap', A. Hunt, y., **Marxism and Democracy** (MD) Londra 1980; **'The Great Moving Right Show'**, S. Hall ve M. Jacques, **The Politics of Thatcherism** (PT), Londra 1983; **Faith, Hope and Clarity Marxism Today,** Ocak 1985, s. 17 ve 19.
3. Üç farklı ve ilginç yaklaşımı karşılaştırınız: Perry Anderson, **The Antinomies of Gramsci,** NLR 100, 1977; Peter Gibbon, **Gramsci, Eurocommunism and the State, Economy and Society** 1984 ve Hall, MD.

di görüşünü modern devletin hegemonyayı yeniden inşa edişiyle ilgili farklılaşmış çabasıyla başlıyoruz. Burda bizim dürtümüz Poulantzas'ın çalışmasının yorumlarına atıf yapmak değil, fakat hegemonyayı farklı yaklaşımların nasıl farklı stratejik çıkarımlara yol açtığını göstermek istiyoruz.

Modern Devletle İlgili Olarak Hall ve Poulantzas

Hall, Policing the Crisisdeki yargılarıyla (4) Poulantzas'ın otoriter devletçilik (OD) açıklamasının arasındaki benzerliklerden nasıl etkilendiğini anlatıyor. Fakat ikincisinin modern devletin *ideolojik* yönüne yeteri kadar dikkat etmediği eleştirisini getirirken Poulantzas yazarın *Policing the Crisis* (bundan sonra PC) çalışması için *'yeni devlet biçimi*nin ciddi biçimde tartışılmadığı' değerlendirmesini yapmıştır. (5) İki suçlama da ilk kez yapıldıklarında haklı çıkmıştır. Fakat Hall çalışmasındaki bu boşluğu doldurmak için çaba göstermezken Poulantzas devletin ideolojik yeniden örgütlenmesini daha sonra çözümlemiş ve modern kapitalizmdeki genel hegemonya bunalımına bağlamıştır. Poulantzas hegemonik bunalımın siyasal meşruluk ve hareketlenmede kamuoyunun rolünü etkilediğini ileri sürmüştür. Otoriter devletçiliğin yükselişi egemen ideolojinin belirli biçimde yeniden yapılanışını içerdiği gibi yeni açık ve/veya simgesel şiddet biçimlerini de içerir. Poulantzas sağın gerçekten baskının artışını nasıl sakladığına işaret ederek 60'lardan kalan liberal ve özgürlükçü temaların kullanılışını ortaya koymuştur. Ek olarak, uzmanların araççı akılcılığı ve teknokrat mantıkları, genel istek ve yasallık gibi kavramları sergiler; neo-liberal ve devletçilik karşıtı temalar Keynesgil refah devletinin *toplumsal* işlevlerine karşı uygulanır; hukuk ve nizam, benzeri otoriter temalar üstünde durulur, 'biyolojik eşitsizlik' gibi sahte bilim tezleriyle ırkçılık yayılır. Poulantzas egemen ideolojinin işlendiği ve yayıldığı kanalların da yeniden kurulduğunu ileri sürmektedir. Kamuoyu okuldan, üniversite ve yayınevlerinden oluşur ve devlet sisteminin içinde yönetim, geleneksel olarak siyasal partilerin yerine getirdiği meşruluk işlevini yüklenir. Dahası, kamuoyu gündem ve sembolizmini yönetimden alır, onun büyüyen ve çok yönlü denetimine girer. Son olarak Poulantzas yeni halk oyu düşkünü ve popülist rıza biçimlerinin yeni teknotrat ve/veya neo-liberal meşruluk biçimleriyle birlikte geliştiğine işaret etmektedir. (6)

---

4. Stuart Hall, **Policing the Crisis,** Londra 1978.
5. Christine Buci-Gluckmann tarafından Bob Jessop'a sağlanan basılmamış okuma notları. Vurgular bize ait.
6. Nicos Poulantzas: L'état, **les mouvements sociaux, le parti, Dialectiques** 28, 1979; **La crise des partis, Le Monde Diplomatique,** 26 Eylül 1979; **Le déplacement des procédures de légitimation,** Vincennes Universitesi, **L'Université de Vincennes : ou le désir d'apprendre,** Paris 1980, s. 138-43.

Poulantzas böylece otoriter devletçiliğin ideolojik bileşenlerinden haberdardır ve onun popülist ve devletçiliğe karşı her iki yönünü de tartışmıştır. Gerçekten OP'nin en iyisinden (ne kadar önemliyse de) bir öğesi olabilecek ideolojik ve siyasal değişikliklere işaret etmiştir. Gene de bu tür devletçilik karşıtı ve neo-liberal eğilimlerin oluştuğu yerde modern devletin ekonomik ve siyasal olarak geri çekilmesinin kolay olmadığında ısrar etmiştir. Çünkü onun bütün etkinlikleri ekonomik işleriyle yeniden örgütlenmekte ve yönlendirilmektedir ve devlet artık devletçilik karşıtlığı ve toplumsal pazar ekonomisi adına ortaya çıkan çelişkili sonuçlardan geri çekilmekten kaçınamaz. Böylece, eğer devlet müdahalesini bir alanda azaltırsa öteki alanda artırmak zorundadır. Gerçekten OD devleti seçeneğin iki yönüne de sürekli tereddüt gösterir, geri çekilme ve daha fazla müdahele arasında kalır.(7) Bunun anlamı, Hall'ın izniyle, modern devletin en önemli görünümü olarak devletçilik veya popülizmin tek başına vurgulanamıyacağıdır. Çünkü ikisi de, modern devleti çeşitli ekonomik, siyasal ve ideolojik işlevlerinin karşılıklı ilişkilerinin bütünü ışığında anlaşılabilecek ana çelişkiden kaynaklanır.(8) Hegemonyanın çağdaş yapısı ve sınırlarının uygun bir açıklaması siyasal önderlik sorununun yapısal sorunlarla karşılıklı ilişkisinde değerlendirmelidir.

Poulantzas, Hall'ın emin olmadığı iki konuda çok daha nettir. Birincisi çözümleme düzeylerini ayırt etmektedir. Poulantzas OD'yi metropolitan ve bağımlı kapitalist ülkeleri aynı biçimde niteleyen yeni bir biçim olarak ele almaktadır. OD değişik rejim biçimleriyle birlikte olabilir. Örnek olarak Fransa'da neo-liberal, Almanya'da otoriter olabilir.(9) Hall, tersine, OD ve OP'yi bazan (özellikle OP'yi yeni devlet biçimini veya devletin daha doğrudan disiplinli biçiminin tamamlayıcı ideolojisi olarak tanımladığında) aynı biçimde ele alır görünmektedir; başka zamanlar ise, daha doğru olarak, OP'nin verili bir ülkede sınıf savaşının konjonktürünü çözümlemek üzere geliştirilen bir kavram olduğunu önermektedir, bir dönemi nitelemediğini belirtmektedir.(10) Hall, OP'nin devletin yeni bir biçimini mi (istisnai veya demokratik?) çözümlemeyi sağladığına veya mevcut konjonktürün tanımlayıcı, kısmi ve tamamlanmamış bir açıklamasını mı verdiğine karar vermelidir. Çelişkili oldukları açıkça görünen bu yorumlardan elbette çok farklı stratejik çıkarımlar elde edilir.

---

7. N. Poulantzas, **State, Power, Socialism,** (SPS) NLB Londra 1978, s. 168-70, 191.
8. Thatchergil girişimlerle geri çekilme çelişkisinin mükemmel tartışması için bknz. Andrew Gamble, **Smashing the State : Thatcher's Radical Crusade, Marxism Today,** Haziran 1985.
9. Bknz. Poulantzas'ın Stuart Hall ve Alan Hunt'la **Marxism Today**'deki, Mayıs 1979, görüşmesi.
10. S. Hall, **The Legacy of Poulantzas,** NLR 119, s. 68. 'Otoriter Popülizm, bir cevap, NLR 151, s. 119.

İkincisi, modern devletin hegemonya dinamiklerinde ortak sorunu paylaşmalarına karşın Poulantzas ve Hall çözümlemelerinden özdeş stratejik sonuçlar çıkarmıyorlar. İkisi de, iki veya daha fazla siyasal partiyle birlikte yeni toplumsal hareketleri kucaklayan sınıf üstü popüler bir cephe savunuyorlarmış gibi görünebilir. Fakat bu genel perspektif içinde açık seçik farklılıklar var. Poulantzas üçyönlü bir strateji savunmaktadır, birleşmiş ve popüler cepheler temelinde örgüt (emir komuta zinciri içinde) hareketlerinin de bağıntısı kurulmalıdır, devletin iç çelişkileri yoğunlaştırılmalı ve devlet popüler hareketleri desteklemeye katılmak üzere dönüştürülmelidir. Devlet memurlarının mücadelelerinin devletin ötesinde mücadelelerle nasıl ilişkili olduğu, modern devletin belli kurumların değiştirilmesiyle demokratlaştırılabileceğine özel bir ilgi gösterir. Kendi payına Hall, Thatcherizmin çelişkileri ve Keynesgil refah devleti içindeki mücadeleleri başarıyla sömürdüğünü kabul etmektedir. Fakat Thatcherizmin kendi karşılaştırılabilecek zorluklarını çözümlemekte ve bunları alternatif sol bir stratejiye eklemlememektedir. Devletin nasıl demokratlaştırılabileceğini de gerçekte ele aldığı yoktur. Böylece Poulantzas Hall'ın popüler-demokratik mücadelelere ve ideolojik çatışmalara ilişkin görüşlerini paylaşmasına karşın, kendi stratejik görüşü hegemonya için uzun dönemli ideolojik bir kampanyanın çok ötesine geçmiştir.(11)

Hegemonya Konusunda Hall ve Gramsci

Eleştirimize cevabında Hall, bizim 'OP tartışmasının baştan sona kaynaklandığı Gramscici alanı anlamadığımızı' (s. 123) iddia etmektedir. OP kavramının 'siyasal ideolojik konjonktürdeki belirli stratejik değişiklikleri karakterize etmek amacıyla' geliştirildiğini söylemektedir;' özünde OP kavramı, 'kuvvetler dengesi'ndeki değişikliklerden sözeder'. OP kavramı, doğrudan doğruya, iktidar bloğu, devlet ve yönetilen sınıflar arasındaki karşılıklı ilişkilerin siyasal ve ideolojik biçimlerinden de sözetmektedir. Sınıf demokrasilerinin siyasetinde hegemonik stratejilerin iç oluşumunu dönemlere ayırmak ve ayırt etmek girişimidir. (s. 119) Böyle yaparken Thatcherizmin siyasal-ideolojik boyutunu incelikle ortaya koymaya çalışmaktadır. Hall sonra da bu taktik vurguyu genel açıklamalarla karıştırdığımızı ileri sürüp dolayısıyla eleştirimizi de temelde yanlışlıyor.

Elbette Hall'ın Gramsci'ye ilgi duymasını ve daha genelde hegemonyacı siyaset biçimlerini çözümleme amacını paylaşıyoruz. Böylece Hall'ın Thatcherizmin gerçekleşmemiş hegemonik *niyetine* yönelik açıklamalarını ve OP'nin doğru uygulama alanıyla ilgili yeni açıklamalarını memnunlukla karşılıyoruz. Artık Hall'ın Thatcherizmin sınırlılık ve çelişkilerine ve OP'nin sözünü etmesini istediği alanı çok ge-

11. Ayrıntılı tartışma için bknz. Bob Jessop, **Nicos Poulantzas, Marxist Theory and Political Strategy,** Londra 1985.

nelde tanımlamasına *obiter dicta* yeterince dikkat etmemiş olduğumuz açık. Gene de, bizim görüşümüze göre, Hall'ın amaçlarıyla (cevabında tanımladığı ve yukarıda özetlendiği gibi) yayınlanan kitabı arasında sistematik bir uçurum vardır. Hall siyasal stratejide ideolojik çatışmanın önemini sürekli vurgulamıştır ve sol bunun için ona borçludur. Fakat bu Hall'ın kendi formülasyonlarının yeterliliğine yönelik akılcı tartışmaları sahiplenmesine izin vermemeli. Biz de siyasal-ideolojik alanı ve hegemonik siyaseti ciddiye alıyoruz, fakat bu Hall'ın yaklaşımına katılmamız gerektiğini göstermez. Eğer bizim çözümleme yöntemimiz farklıysa bu bizi bu bağlamda anlamı ne olursa olsun fandamentalistler olarak kovmak için yeterli bir karşılık değildir.

Daha genelde, Gramscigil kalıtımdan bütün esinlendikleriyle sorunsal olduğuna işaret edilmeli. Gramsci başlıca sınıf önderliğinin siyaset ve ideolojisi üstünde odaklaştı ve hegemonyanın yapısal belirleyicilerini gözardı etti. Hall bu gözardı edişi paylaşıyor. Hegemonyayla ilgilendiği fakat 'kapitalist oluşumların daha yapısal yönlerindeki değişikliklerle' (s. 119) ilgilenmediğini söyleyince bu açıkça ortaya çıkıyor. Gene de hegemonyanın uzun dönemde istikrarı, üretim biçiminin özel örgütlenme biçimleri ve emeğin kol-kafa emeği biçiminde bölümlenişi kadar devletin özel biçimlerinden kendi yapısal ve stratejik seçiciliğinden kaynaklanır. Hall'ın da sık sık üstünde durduğu gibi, eğer hegemonya ve ekonomik etkinlik çekirdeğinin belirleyiciliği arasında bir bağıntı varsa, onu açıklamak da elbette zorunludur. Ve böyle yaparken, yalnız ekonomik güçlerin dengesini değiştiren ideolojik mücadeleler değil, işçi sınıfı, küçük burjuvazi ve sermayenin katmanları içinde ve arasındaki sınıf ilişkilerini yeniden oluşturan yapısal değişiklikler de gözönüne alınmalıdır. Gramsci'nin tarihsel blokla ilgili kendi anlayışı siyasal ve ideolojik önderlikten çok daha fazlasını içerir. Altyapı ve üstyapı arasındaki zorunlu olmayan, toplumsal biçimde kurulmuş *ilişki*den de sözeder. Böylece hegemonik siyaset biçimleriyle ilgili çözümlemeleri siyasal ve ideolojik önderlik sorunlarıyla sınırlamak ve iktidar bloğunun halkın üstünde ideolojik önderliğini kullandığı gibi bir tutum benimsemek oldukça yanlıştır.

Egemenliğe Karşı Hegemonya

Hall'ın Thatcherizmin egemen olmayı becerdiği fakat hegemonyayı kazanamadığı şeklindeki yeni iddiası daha da önemli. Eğer durum buysa, (ve biz buna inanıyoruz) o zaman egemenlik kazanmanın neyi içerdiği ve Thatcherizmin bunu nasıl sağladığı sorulmalıdır. Hall hegemonyayla egemenliği karıştırmış göründüğünden burada kendi görüşüne yardımcı olamıyor. Böylece, geçen yılki Tony Benn'le olan tartışmasında Hall, siyasal önderliğin, gerçekten evrensel rızayı yönlendirme veya toplumun ve ekonominin temel sorunlarını çözme sorunu

olmadığını iddia etti.(12) Çünkü Hall'a göre canalıcı sorular şunlar: anahtar kesimleri yönlendirebilir mi? Stratejik bağlaşmaları kazanabilir mi? Tehdit edildiğinde cephede kalabilir mi? Sonra da Thatcherizm bunları yapma yeteneğinin İngiltere'de sol için geniş anlamda bir gerileyiş olduğunu iddia ediyor.(13) Biz Thatcherizmin yalnızca anahtar sektörler üstünde siyasal önderliğini uygulayabildiği için stratejik bağlaşmaları kazandığını veya tehdit edildiğinde cephede kalabildiğine ikna olmuş değiliz, veya 1975-1984 arasında bir tür hegemonik siyaset yani evrensel olarak popüler olmasa da peşpeşe her cephede savaşım verebilip konumunu sağlamlaştıracak bir siyaset biçimi geliştirme yeteneği olduğu için başarılı olduğuna inanamıyoruz.(14) Ek olarak Thatchergil hegomonik siyasetin başarılar dizisinin (ki Hall başarısız olduğuna bizi inandırır) işleyen başka öğeleri de olmalıdır. Hall bunların Thatcherizmin kurabildiği *egemenlik* terimiyle anlaşılabileceğini ima ediyor.

Gramsci de hegemonya ve egemenliği ayırt etmiştir. Ancak bu ayrımla ne anlatmak istediği tam belirgin değildir. Bazan *hegemonya*yı yönetici sınıfların yönetimine karşı yönetilen sınıfların aktif rızası olarak, bu yönetimin baskıcı uygulaması olan *egemenliğin* karşıtı olarak alır. Bazan 'kuvvet, hile ve çürüme'den 'pasif devrim'e ve ordan 'yayılan hegemonya'ya kadar uzanan bir dizi karmaşık kavramla hareket eder. Her iki durumda da siyasal ve ideolojik *pratikler* üstünde odaklaşır ve sınıf egemenliğinin ekonomik ilişkilerde, değişik devlet biçimlerinin yapısal seçiciliğiyle veya kafa-kol emeği bölünüşünün yapısındaki *yapısal etkileri* gözardı eder. Hall Thatcherizmin sınırlı başarısını egemenlikle nitelemek istemesine karşın, bunun ne anlama geldiğini kavramak zordur. Böyle bir egemenliğin 'kuvvet, hile ve çürüme'den, pasif devrimden veya ekonomik, siyasal ve ideolojik yaşamdaki yapısal değişikliklerin bileşiminden kaynaklanıp kaynaklanmadığını söyleyemeyiz.

Böylece Thatcherizmin gerçekleşmemiş hegemonya tasarımında hangi koşulların egemenliği kazanmasına yardım ettiğine dönersek, Hall'ın yaklaşımı ciddi biçimde yanıltıcıdır. Kuvvetler dengesinde sağa doğru değişiklik, OP tasarımının Thatcherizmin halk arasında veya iktidar bloğunda olumlu anlamda destek örgütlemesindeki başarıya bağlı olmasını gerektirmez. Thatcherizme direnişin örgütlenmesinde yeni sağduyunun etkisi olması (zorunlu da değil), bu tür direnişe engel olan temel kurumlaşmalara (hepsinin ideolojik siyasal alanda yer alması da gerekmez) veya solun yaptığı, başka konjonktürlerde

12. İkinci yargı Gramsci'nin kabul edebileceği birşey değil, o, yeni tarihsel bir blok oluşturmayan 'isteğe bağlı, akılcı ve istenen' her türlü hegemonyacı tasarımı reddederdi.
13. **Faith, Hope and Clarity**, s. 17.
14. a.g.e.s. 18.

yararlı olabilecek, hatalara da bağlı olabilir. Biz, özellikle makalemizde belirttiğimiz, devletin ikili krizinin, mevcut ekonomik bunalımın biçimlerini barındırarak anahtar rolü oynadığına inanıyoruz. Fakat başka *yapısal* etkenler ve daha *konjonktürel* öğeler de geçerli olabilir.

Hegemonyayla İlgili Olarak Hall ve Leys

Hall, *'ad nauseam,* Gramsci'nin, hegemonyanın, 'ekonomik etkinliğin belirleyici çekirdeği' olmadan kavramsallaştırılmasının veya kullanılmasının olanaksızlığını yinelediğini (s. 120) iddia ediyor. Bu tür yinelemeler ideolojizm riskinden kaçınmak için yeterli değil. Canalıcı sorun Hall'ın ekonomik etkinliğin belirleyici çekirdeğini hegemonik politikalarda ne kadar belirleyici öğe olarak ele aldığıdır. Bu açıdan Hall'ın yaklaşımıyla Colin Leys'in iktidar bloğunda hegemonyayı açıklayışı arasında ilginç bir zıtlık var.

Leys, İngiliz imalat sanayicilerinin değerlerinin ve taleplerinin mevcut ekonomik stratejilerle ilişkisini değerlendiriyor. İngiliz imalatçıların neden sanayi çıktısının mutlak azalışı karşısında Thatcherizme karşı bu kadar sessiz olduklarını tartışıyor. İmalat çıkarlarının belirli tarihsel koşullarda oluştuğunda ve belirli kurumsal kanallarla ifade edildiğinde haklı olarak ısrar ediyor. Dolayısıyla sermayenin nasıl temsil edildiğini, İngiliz sanayi konfederasyonunun gücüne ve yapısına öncelikle dikkat ederek açıklıyor. Ölçek ve ithalat-ihracat oluşumuna, tekelleşme derecesine ve ulusal imalat karşısında uluslararası rekabete bağlı kalarak imalattaki bölünmelere işaret ediyor. Ayrıca 1974-76 siyasal bunalımının işverenlerin tutumlarındaki etkilerini de tartışıyor. Daha genelde, Leys, imalat sermayesinin işine gelen bir hegemonik ideolojinin tarihsel olarak yokluğunu vurguluyor.(15)

Bu yaklaşımın değeri iki yönlüdür. Birincisi, imalat sanayi içinde öndegelen kesimlerin değerlendirmelerini ele alır ve onları bu tür değerlendirmelere iten koşulları açıklar. İkincisi, imalat sanayinin bu kesimlerinin neden egemen olduklarını açıklar. Dolayısıyla, Gramsci'nin kuvvetlerin hegemonya için mücadele ettikleri ve hegemonyanın ekonomik-birlikten kaynaklanmasına karşılık onu nasıl aştığı yargısını güçlendirir. Leys, özellikle, hegemonyayı, temsil biçimlerine ve siyasal örgütlenmeler kadar İngiliz ekonomisindeki değişikliklere de bağlar. Leys'in çözümlemeleri hegemonya kavramının Hall'ın çalışmasında olduğundan farklı, ve bizim görüşümüze göre çok daha etkin, olarak kullanılabileceğini gösteriyor.

Bu durum Hall'ın niyeti ve pratiği arasındaki uçurumu aydınlatıyor. Hall hegemonyanın iktidar bloğundaki (devlet ve yönetilen sınıflar arasındaki) siyasal ve ideolojik ilişkilerin biçimleri olarak ele

15. Colin Leys, **Thatcherism and British Manufacturing, New Left Review** 151, 1985, s. 5-25.

alındığını iddia ediyor. Fakat bu konuları açıklamak yerine, yöneten sınıflarca benimsenen yeni sağ duyunun üretimini tanımlıyor ve iktidar bloğuyla ve bu blokla (eğer varsa) devlet arasındaki ilişkileri gözardı ediyor. Dahası, Leys imalat sermayesinin hegemonyasını kurmaktaki başarısızlığını açıklamak için kurumsal ve maddi etkenleri ele alırken, Hall, ideolojik düzeyin kendi içindeki etkenlerle ideolojik eğilimleri ve stratejileri açıklıyor.

Bu tür eleştiriler Hall'ın çalışmasındaki siyasal, ideolojik çözümlemenin kuruluşuyla ilgilidir. Kendi içinde bu mükemmel, meşru bir seçimdir. Fakat ideolojinin öteki alanlar yanında çözümlenebileceği kuramsal tasarımla, onun toplumun öteki yönleriyle olan karmaşık ilişkisini ele geçirmeyi amaçlayan çalışma arasında önemli bir fark vardır. Bu noktayı daha yakından inceleyelim.

İdeolojik Olanı Öngörmek

Hall çözümlemesinin farklı konuları veya momentleri uygun biçimde öngörebileceğini ve çözümlemelerin toparlanmış bir açıklama oluşturmak üzere birleştirebileceğini savunuyor. Kendisi ideolojik alanda odaklaşırken 'OP kavramı *yanında* öteki boyutlar da yer alır ve çözümleme kısmi ve tamamlanmamıştır' (s. 121, Hall'ın vurgusu) diye kabul ediyor. Fakat Thatcherizm gibi bir fenomenin bir dizi farklı boyutlara (ideolojik alan veya OP'nin rolü gibi) yönlere yaygınlaştırılabileceği, yalıtılarak çalışılabileceği ve sonra (gene yalıtılarak çalışılmış) öteki boyut ve yönlerle birleştirilerek tam ve olgun bir açıklama oluşturulabileceği pek açık değil. Bu tutum toplumsal sistemin farklı momentlerini niteleyen karmaşık ilişkilerin ve içiçe geçişin hakkını veremez. Hall'ın kendisi gerçekte böyle tek yanlı bir yaklaşımı savunmuyor fakat bu tür bir iddia bu yolla ideolojik olanı öngörmekle ideolojizm *riskini* ortaya çıkarıyor. Gerçekten Hall siyasal-ideolojik düzeyin çeşitli yönlerine bile aynı derecede dikkat göstermiyor. Siyasal ve ideolojik *yapıları* fazlasıyla gözardı ediyor ve ideolojik alandan çok siyasal *mücadele* üstünde odaklaşıyor. Hall 'tüm toplumsal oluşumların çözümlenmesine yaklaşımımın söylem-kuramsal oluşundan kendimi sıyıralı uzun zaman oldu' diye ısrar ederken haklı olabilir. Gene de hegemonya çözümlemesinin —tüm toplumsal oluşumları kesinlikle ilgilendirmektedir— yeni sağduyuya eklemlenen özel tipleriyle tutarsız stratejileri vurguladığına kuşku yok. Aynı zamanda, dönüşümün maddi koşullarını ve ideolojilerin kabul edilişini de gözardı ediyor.

Hall, bizi, üstelik, onun taktik amacını kaçırmakla, çubuğu ekonomik boyuta doğru bükerek çözümlememizin yararlanabileceği görüşleri görememekle suçluyor. İkinci hatamızı itiraf etmekten ve Thatcher'in İngiltere'sinde ekonomik, siyasal ve ideolojik ilişkileri toparlamaktan memnunuz. Gerçekten eğer ikili kriz, popülizm ve *raison d'etat*'a yüklenilen yargılarımız doğruysa, o zaman kamu oyu ve Hall'-

ın belirttiği ideolojik çekiciliğin rolü anlam kazanır. Çözümlemelerimiz Hall'ın tartıştığı OP ve Poulantzas'ın tanımladığı OD'ye yönelik olarak eğilimler arasında düşünce bağı kurmaya yardımcı olabilir. Çünkü meşru temsilci devletin kurumsal ve toplumsal temellerini güvenceye almak için parlamentarizm ve korporatizmin ikiz başarısızlığı bile, Thatcherizmin, halkı harekete geçirmek için, partinin siyasal örgütleri ve korporatist kanallar yerine neden kamuoyu ve ideolojik söylemi kullanmak istediğini anlamakta yardımcı olmaktadır. Böylece, ikili kriz ve onun yol açtığı popülist siyasal karşılık, kamuoyunun ve ortaya çıkardığı popülist karından konuşmacılığın artan önemine tekabül etmekte ve maddi temelinin anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Bu tür bir çözümleme Poulantzas tarafından daha soyut bir düzeyde ortaya konulan ve yukarıda özetlenen yargılara destek sağlıyacaktır. Gene Hall'ın kamuoyu, ahlaki panik vb. vurguları bizim başlangıçta kabul ettiğimizden çok daha fazla doğrulanmasını getirebilir.

Fakat tersi de doğrudur. Bizim ikili kriz açıklamamızın yalınca 60'ların korporatizmiyle ele alınarak geriye dönüş sayılarak dışlanması yerine Hall popülizmin kökleri ve kamuoyunun etkilerine ilişkin birşeyler öğrenebilirdi. Bunu yapmadaki başarısızlığı onun hâlâ ideolojik fenomenlerin başka ideolojik fenomenlerle açıklandığı siyasal-ideolojik alanda dar bir yaklaşımla kapalı kaldığı kuşkusunu güçlendiriyor. Değişik mücadele alanlarındaki organik ve konjonktürel ve karmaşık ilişkilerin arasındaki doğru ayrımın çok daha verimli biçimde konulacağı alan burasıdır.

OP'nin Stratejik Çıkarımları

Hall çözümlemelerinin çubuğu bilerek siyasal ve ideolojik alana doğru büktüğünü, isteyerek somut ve konjonktürel olduğunu, stratejik bir amacı olduğunu söylüyor. NLR 147'de Hall'ın çalışmasındaki potansiyel ideolojisini ve getirdiği riskleri tartıştık. Burda belirli dönem ve krizlerin organik veya yapısal görünümlerinin zararına konjonktürel odaklanmanın içerdiği bazı sorunları değerlendirdik. Özellikle hegemonyanın *yapısal belirleyiciliğini* ve hegemonik *sınıf önderliği*yle ilişkisini değerlendirirken bunun önemi büyüktür; aynı Thatcherizmde egemenlik veya hegemonyanın görece ağırlıklarını incelerken olduğu gibi. Şimdi OP ve 'iki ulus' yaklaşımlarının farklı stratejik çıkarımlarına dönebiliriz.

Hall son on yılda kuvvetler dengesindeki sağa kayışın öneminin kabul edilmesinde sol stratejinin başarısız olduğunu ısrarla vurguluyor. Ayrıca Thatcherizmin yeni sağ duyu geliştirmekte ve çok geniş cephelerde ideolojik mücadele verdiği hegemonik tasarımına da oldukça dikkat sarf ediyor. Bu da onu sol için hegemonya mücadelesinin ne kadar ciddi olduğu üstünde durmaya götürüyor. Bu yargılara temelde katılıyoruz fakat dört canalıcı noktada Hall'dan ayrılıyoruz.

Birincisi, Hall, sağa kayışı, öncelikle Thatcherizmin sözüm ona yeni sağduyuyla hegemonik siyasetini başarıyla eklemleyişinin etkisine bağlamış görünürken, biz, bu ideolojik müdahalenin ortaya çıktığı daha geniş yapısal bağlamı dikkate almak istiyoruz. Thatcherizmin yalnız yeni sağduyuyu eklemlemeyi değil arkasındaki popüler desteği de harekete geçirmeyi ne kadar başardığını sormak istiyoruz.(16) Eğer bu hareketlenme yalnızca geçici ve konjonktürel ise, o zaman da nedenini açıklamalıyız.

İkincisi, Hall çubuğu siyasal ve ideolojik yöne bükerken, biz hukuksal-siyasal boyutların Thatcherizmin egemenliğini ve süren ekonomik ve siyasal zayıflığını açıklamakta önemli bulduğumuza işaret ediyoruz. Hall haklı olarak Thatcherizmin İngiliz toplumunu ve ekonomisini etkileyen krizi gerçekte çözemediğini ifade ediyor. Bu başarısızlıklar Thatcherizmin henüz hegemonik olmadığına (eğer iktidar bloğunun anahtar sektörleri ve/veya halk OP veya toplumsal pazar ekonomisi öğretisine bağlansa herşey düzelecekmiş gibi) bağlanamaz. Gerçekten, bu başarısızlıklar kısmen Thatcher 'parti'sinin İngiltere'yi daha-az-hegomonik tasarımla yeniden inşa etme ve global kapitalizmin Fordist sonrası aşamasına uyarlamakta uyguladığı karar özerkliğinden kaynaklanıyor. Sol ortaya çıkan çelişkilerden yararlanabilir ve Thatchergil devletin zorluklarını yoğunlaştırmaya çalışabilir.

Üçüncüsü, Hall'ın hegemonya siyasetiyle ilgilenmekteki haklılığı, özellikle OP'nin ideolojik başarılarıyla genelde Thatcherizmin başarılarını abartmasına yol açıyor. Bu anlamda kuramsal çubuğu yalnızca bükmüyor strateji tartışmasında ayırt edici biçimde eğiyor. İsteyerek veya değil, yeni sağ duyuyla eklemlenecek uzun dönemli ideolojik bir mücadeleye öncelik veriyor.

Dördüncüsü, Thatcherizmin hegemonya savaşını kazanmamış olmasına karşın, elbette siyasal ve ideolojik olarak egemen olduğudur. Bu da uzun dönemli siyasal ve ideolojik stratejilerin ideolojik alanlarda olduğu kadar ekonomik ve siyasal alanlardaki kısa dönemli stratejilerle eklemlenmesi gereğini ortaya koyar. Özellikle Thatcherizmin artan çelişkilerinin (devletin ve ekonomik siyasetin yeniden örgütlenmesi ve hepsinden önemlisi refah devletine son bir saldırı düzenlenmesi) direniş ve mücadelenin anahtar alanlarını oluşturduğuna inanıyoruz. Bu konulara önceki makalemizde dokunduk ve burda da bunlara dönüyoruz.

Otoriter Popülizm ve İki Ulus

Hall OP'nin Thatcherizmi açıklamakta tam ağırlığı taşıyamıyacağını çok açık ileri sürdüğünü iddia ediyor. Belki de. Fakat sonra da

16. OP'nin 1983'deki muhafazakar başarısında önemli etkisi olduğuna ilişkin P. Dunleavy ve C.T. Husband'ın kanıtları bu görüşü desteklemiyor. **British Democracy at the Crossroads**, Londra 1985.

OP'nin iktidar bloğu, devlet ve yönetilen sınıflar arasındaki siyasal ve ideolojik ilişkilerinin biçimlerinden doğrudan sözeder diyor. (s. 119) Bu alan bile çok geniş ve OP bunu kapsamak üzere genişletilebilir. İktidar bloğunu ve devletle ilişkilerini çözümlemek için başka kavramlar sunmanın nedeni bu. Böyle bir çözümleme yönetilen sınıftan gelen destek düzeyini doğrudan ortaya koymayabilen başka stratejik konuları ve seçimleri de açıklayacaktır. Ayrıca Thatchergil hükümetin —iki ulus tutumuna özel bir başvurmayla— izlediği ekonomik ve siyasal politikaların çıkarımlarını da tartışmıştık.

Bizim 'iki ulus' çözümlememiz ne Thatcher'in söylemini yakalamayı ne de global fenomen olarak Thatcherizmin genel ve kesin bir açıklamasını sağlamayı amaçlamıyor. Biz yalınca başka çalışmalarımızda tartıştığımız ekonomik ve siyasal-ideolojik boyutların *toplu* ve *bütünleştirilmiş* bir açıklamasını sunmaya çalıştık. Bir 'alan'da odaklanmaktansa, ekonomik, siyasal ve ekonomik ilişkiler arasında hepsi değilse de bazılarını kapsıyacak açık ilişkiler kurmaya çalıştık. Böylece Thatcherizmin (özellikle ikili krizin) siyasal ve kuramsal bağlamını çözümledik, Thatcherizmin izlediği ekonomik ve siyasal tasarım dizilerinin bunu nasıl etkilediğini değerlendirdik; bu tür tasarımlarla ve dolayısıyla iki ulusun sonuçlarını tarttık. Bu karşılıklı ilişkiler aşağıdaki gibi nitelenebilir :

Birincisi, Thatcherizmin açık ekonomik stratejisi vardır. Bu para arzının denetiminden ve İngiliz ekonomisinin yeniden canlandırılması, Ford sonrası uluslararası kapitalizmin parçası olarak yeniden yapılandırılması amacının çok ötesine gider. Özellikle Thatcherizm özel sermayenin alışılmadık neo-liberal birikim stratejisini uygulamaktadır, kamu sektörünün önemli bölümlerini özelleştirmekte ve ticari kriterleri devlet sektörünün kendi alanlarına sokmaktadır. Bu strateji aynı zamanda açık ekonomiye bağlılığı da içerir. Gerçekten hükümet dış yatırımları ve ihracatı cesaretlendirmiştir. Son hesaplamalar en büyük İngiliz çokuluslu elli şirketin satışlarının % 48'inin deniz aşırı üretime bağlı olduğunu ve işçilerinin % 39'unun deniz aşırı ülkelerde bulunduğunu ortaya koymuştur.(17) Daha genelde, petrol ve görünmeyen muamelelerin artık değeri büyük miktarda deniz aşırı ülkelere tahsis edilmiştir. 1979'da 75,1 mn. £'den 1983'de 122.5 £'e, net dış pasiflerinin deniz aşırı değerleri de 13 mn. £'den 56 £'e yükselmiştir.(18).

Hükümet çokuluslu şirketleri İngiltere'de yatırım yapmaları için de cesaretlendirmiştir. Bunlar tipik olarak savaş sonrası İngiltere'sinin düşük ücretli ekonomisinden yararlananlardır ve bu ortamı yeniden üreterek AET'nin öteki ülkelerine geçişi de sömüreceklerdir. Böylece sanayi sermayesi 'bir dizi yeni anahtar sanayi (petrol, kimyasal maddeler ve yüksek teknolojili gelişmiş mühendislik) ve hizmet (tü-

17. **Labour Research,** Temmuz 1984.
18. **OECD Economic Survey,** United Kingdom, Paris 1985, s. 43.

ketim maddeleri ve hizmetleri) çevresinde ve endüstriyel büyümenin anahtar alanlarında... yabancı sermayenin Birleşik Krallık'da en güçlü biçimde temsil edildiği alanlar arasında yeniden gruplaşmaktadır.(19) Dahası, 1970'lerde Eurodolar bankacılığın ve banka ve ticaret sermayesindeki uluslararasılaşmanın yükselmesi 'Londra şehrinin önderliğinin *İngiliz* finans çevrelerinin önderliğiyle aynı olmadığı'nı da kanıtlamıştır.(20).

Hükümet, petrol gelince rantiyer gelirlerin düşük ücretli hizmet sektörünü besliyeceği umudunu azıkca taşımaktadır. Fakat bu değiş tokuşla ücretler, verimlilik ve ödemeler dengesinin de aynı biçimde içerileceği gibi bir ana ikilemi de barındırır. Eğer ortalama ücretler işsizlik düzeyindeki değiş tokuşla mevcut değerinde kalırsa. Orta dönemde işsizlikte belirgin bir düşüş beklemek çok çirkindir. Aksine, mevcut 'arz-cephesi' önlemleri BK ekonomisinin düşük verimliliğini ıslah etmekte oldukça yetersiz görünüyor. Bunun arkasında neo-liberal stratejinin temel çelişkisi yatıyor. Bu tür arz açısından politikalar neo-klasik paylaştırılmış etkinliği canlandırma amacını taşır. Fakat imalat verimliliğinde ve uluslararası rekabette uzun dönemli büyüme temelde dinamik etkinliğe bağlıdır. Paylaştırılmış etkinlik emek akışkanlığı kadar esnek fiyatlı pazarları (özellikle emek pazarı) gerektirir. Fakat dinamik etkinlik emeğin şirketteki kullanımının bileşimine bağlıdır. Gerileyen talep ve sanayinin yeniden yapılanması için plansız politikalarla, paylaştırılmış ve dinamik etkinlik mantığı birbirinin karşıtıdır.(21) Bu tür politikalarla verimlilikte kısa dönemli kazanımlar sağlanacağı kesin olsa da, uzun dönemde etkinlik ve rekabet gücünü düşürürler. İmalat kapasitesindeki keskin düşüşle altyapının çürümesi ve talebin tam karşılanması düzeyinde ödemeler dengesi kısıntılarının yeniden ortaya çıkması bu durumu zaten kanıtlamıştır.

İkincisi, Thatcherizmin karmaşık siyasal stratejisi vardır. Devletin yeniden yapılandırılmasına girişmiştir, sivil toplumla ilişkilerini ve devlet gücü politikası içinde ekonomik alanı yeniden yapılandırmak isteğindedir. Aynı zamanda yeniden dağıtım politikalarıyla ve seçim bloğu dışında baskıyla ve/veya temel hakların inkârıyla, siyasal destek için yeni temeller kurma peşindedir.

Devleti yeniden yapılandırırken, Thatcherizm bizim sandığımızdan çok daha zayıf olabilir. Kabinenin artan karar verici özerkliğinin, devlet müdahalesinin ekonomik ve siyasal etkisindeki gerilemeyle bağlantılı olduğunu ileri sürdük. Fakat, devlet gücünün parlamenter, işlevsel ve yerel temsil aleyhine *merkezileşme*sindeki artışla, merkezi devletin değişik bölümleri ve bağlı siyasal işleyişi üstündeki artan denetimini getiren etkin *yoğunlaşma*sını karıştırdık. Son olay-

19. M. Spence, **Imperialism and Decline, Capital and Class** 25, Bahar 1985, s. 126-7.
20. J. Coakley ve L. Harris, **The City of Capital,** Oxford 1983, s. 59.
21. J. Cornwall, **The Conditions for Economic Recovery,** Oxford 1983.

lar Thatchergil devletin sorunsal birliği ve etkinliği ile merkezi ve yerel düzeyde çeşitli kabine insiyatifine karşı süren direnci ortaya koyuyor. Bu sorunlar Lordlar Kamarasında, Tory'lerin meclisteki parmak sayısının karşı çıkışlarında, yerli ve Avrupa mahkemelerindeki hukuki geri çevirmelerle, bakanlıkların daha fazla kesinti yapmasına gösterilen muhalefette, yerel yönetimleri denetlemekte süren zorluklarda, Murakabe görevlileri ve eğitim müfettişleri gibi yetkililerin hoşa gitmeyen raporlarında, 'gizli' ve pasif direniş gösteren devlet işçilerinin artan huzursuzluklarında süregelen bir karşı çıkmayı göstermektedir. Bu konuların doğru dürüst tartışılması savaş sonrası iktidar bloğunun ve devlet sisteminin dikkatle sınırlandırılmasına bağlıdır, buna da henüz girişmedik.. Gene de devletin yeniden örgütlenmesi girişimlerine karşı kurumsal uyuşukluk ve direncin artışı hükümetin ekonomik ve sivil toplumu yeniden yapılandırmadaki yeteneğine ilişkin gerçek gücünü kanıtlar.(22)

Siyasal tasarımın ikinci bölümünün başarılı olduğu da pek belli değil Falkland savaşı Thatcher hükümetinin zayıflayan seçim çekiciliğini ve siyasal birliğini yeniden kurmasına çok yararlı oldu. Madenciler grevi aynı orta dönemli yararları getirmedi, tersine kamuoyunu otoriter popülist uygulamalarla yönlendirmeyi gerektirdi ve NUM'un grevi yürütüşünü ve daha genel sol kanat karşılıkları oluşturmasını getiren sorunlar çıkardı. Gene de hükümet, yeni gelişen sanayiler, ticari hizmet sektörü ve dayandığı tüketici sanayileri çevresinde seçim koalisyonunu kurmayı becerebilirdi. Bizim çözümlememiz (ve çağdaş çalışmaların çoğu 'iki ulus' uygulamalarının sonuçlarının örgütlü işçi hareketine sızmasının gerçek bir tehlike olduğunu belirliyor. Eğer sendika hareketi kendisini 'ayrıcalıklı ulus' çevresinde yeniden oluşturursa o zaman sol için umutlar yokolabilir.(23) Mevcut seçim sisteminde ve muhalefet partilerinin kendi içlerinde ve aralarında bölünmelerle, gelecek seçimleri kazanmak için, Thatcherizm yalnızca oyların % 40'ını toparlamak durumundadır. Başarılı bir sol sağduyu kampanyası bunu önlemeye yetmeyebilir. Açıkcası daha fazla birşey gerekiyor.

Alternatif Strateji Önerileri

Demokratik sosyalistler Thatcher'in devlet, ekonomi ve sivil topluma yönelik siyasetinin çıkardığı çelişkiler alanında mücadele etmelidirler. Seçim ve siyaset anlamında iki ulus uçurumunu aşmak üzere sol tasarımlar oluşturmalıdırlar. Devletin demokratikleşmesi konusunda ciddi düşünmeye büyük gereksinim vardır. Büyük Londra Konseyinin ve metropolitan otoritelerin yokedilişi ve solun bunu önlemedeki başarısızlığı yerel yönetimde yeniden strateji düşüncesinin

22. Bu paragrafa ilişkin fikirlerinden dolayı Rod Rhodes'e teşekkür borçluyuz. a.g.e.
23. Spence, **İmperialism,** s. 132-4.

önemini artırmıştır. Birçok yerel güç (örnek olarak BLK ve Sheffield) sosyalist pratiğin önemli ve yaratıcı biçimlerini içerir. Liberallerle, daha önemlisi CND'yle, feministlerle, zenci ve çevre hareketleriyle işbirliğinin gerçek fırsatlarını sağlamaktadırlar. Fakat bu güçler, açık seçik alternatif bir programı olan sol hükümet olmadan potansiyellerini tam kullanamazlar ve besleyemezler. Tersine, bunu becermeleri, merkezi devlet sisteminin popüler-demokratik desteği harekete geçirebileceği bir dönüşüme bağlıdır. Bu alanda ciddi kuramsal ve siyasal çalışmalar çok önemlidir.

İkincisi, Thatchergil ekonomi politiğe hiç sempatimiz yokken, solu tutarlı 'arz-cephesi'ne ait programlar geliştirmesi için uyarıyoruz. Yalnız bu yolla kitle halinde işsizlik ciddi biçimde azaltılabilir ve yeni sosyalist bağlılık ve eylem için kaynaklar oluşturabilir. Bu, sol ekonomi politikalarının yeni verimli üretimini gerektirir. Bolşevik anlamda 'üretim için üretim' değil fakat sağduyu anlamında (halen Thatcherizmin yanlış uyguladığı) 'refah paylaşılmadan önce üretilmelidir'. Bu, refahın üretildiği ilişkilerin farksızlığı anlamına gelmez. Alternatif ekonomik strateji (AES) üstüne yürütülen tartışma canlandırılmıştır. Gene yalnız mevcut yerel AES güçlerine (aktif arz-cephesi yaklaşımları merkezi hükümetin desteği olmadığı için zayıflamıştır) bağlı olan yönleri değil, ilgileri demokratik sosyalizmle uyumlu olan yeni toplumsal akımlarla da bağıntıları kurulmalıdır.

Bu bağlamda korporatizm sol tarafından tek yanlı bir tutumla reddedilemez. Gerçek bir siyasal değişimi içeren (karşılığında bir şey alınmadan ücret sınırlanması politikası değil) arz kaynaklı korporatizm ekonomik demokrasinin yaygınlaştırılmasında önemli bir temel sağlıyabilir ve siyasal temsili derinleştirebilir. Bu tür korporatist ilişkiler (eski deneyimlerin bürokratik korporatizmini veya elitist bölünmeyi yeniden üretmekten çok) siyasal ve ekonomik örgütlerin sosyalist biçimlerini ortaya çıkartabilir. Demokratik korporatizmin gelişimi (veya yoğunlaşması) Thatcherizmin işçi denetimiyle devlet mülkiyeti ve merkezi planlama arasında kurduğu paralelliği yanlışlamaya yardımcı olabilir. Liberalizm veya devletcilik gibi yanlış konulmuş bir seçim reddedilmelidir ve sendikacılık ve demokratik korporatizm düşüncesi ekonomik işleyişin ana öğeleri olarak tanınmalıdır.

Bu öneriler kaba görünebilir fakat yinelenmeye değerler. Üç ayrı nokta da ileri sürülebilir. AES'in gelişiminde İşçi Partisi hâlâ Şehirin dış kaynaklarıyla ilgilenir görünüyor ve içerde yenilenme ve verimlilik artışını canlandıracak kapital-emek ilişkisinin dönüşümü sorununu gözardı ediyor. Sosyalist gelir siyasetinin dikenine de sarılmış değil. Bu durum muhtemelen ayrıcalıklı işçilerin kısa dönem fedakârlığını içerecek o nedenle iki ulus sisteminde kayba uğramış olanları toparlayabilir ve sosyalist refah devleti kurulabilir. Ek olarak, AES'yle ilgili ciddi bir tartışma alternatif devlet stratejisine eklemlenmelidir. Benn'in sanayi yasası deneyini, Planlama Anlaşması'nın başarısızlığını ve Bullock'un sanayi demokrasisi önerilerinin kaderini, siyasal reform

sorununu gözardı etmeyen sosyalist program geleceğin bayrağını taşıyabilir.

Üçüncüsü, alternatif toplumsal siyaset tartışması da genişletilmelidir. Refah devletinin yaşaması neo-liveral stratejinin tam anlamıyla çürütülmesine temel engel oluşturuyor ve sürekli bir direniş kaynağı oluyor. Bu en son sosyal güvenlikle ilgili görüşlerin karşılanış biçimiyle kanıtlandı. Seçiciliğe ve hedeflemeye yönelik hareketler hükümetin 'uysal çoğunluğun kararlı azınlığın karşısında kötü duruma düşmesi korkusuyla' sağladığı stratejiyi bozmak için muhalefet edilmeli.(24) Fakat bunun anlamı refah devletini mevcut veya Thatcher öncesi biçimiyle savunulması demek değil. Çünkü bu refah sahiplerini yalıtılmış birey veya aile birimlerine dönüştürür ve refahın ben merkezli tutumlarını ve deneylerini güçlendirir. Bu tür refah uygulamaları halk katılımına zarar verir ve aynı zamanda refahın kollektif savunusunu da bozar. Aynı biçimde refahın, sosyal güvenlik gibi en bürokratik kesimleri refahdan yararlananlar için en az popüler olan değil fakat yönetimi çok pahalı olan yönüdür de. Refah tek ulusun iki ulus sistemine parça başı dönüşümlerle düzeltilmeden aktarılmıştır. Bu da toplumda 'verimlilik/asalaklık' bölünmesini uygulamayı kolaylaştırmaktadır.

Sol, öncelikleri yeniden değerlendirmek kadar, Thatcherizme karşı acil siyasal bağlaşıklarının kimler olduğunu da dikkate almak zorundadır. Bunlar yalnızca parti siyaseti anlamında mı (Liberaller, SDP, yeşiller, milliyetciler, vb) anlaşılmalıdır yoksa bağlaşıklar kavramını eski ve yeni toplumsal akımları birleştirecek kadar genişletebilir miyiz? Bunlar seçim veya parlamento anlaşmalarıyla sınırlandırılabilir mi yoksa temelden mi kurulmalıdır? Oportünizme düşülmeden ve uzun dönemli gelişim umutları zayıflatılmadan hangi ekonomik, siyasal ve kültürel cepheler oluşturulabilir? Thatcherizme karşı mesleklerin düşmanlığı gözönüne alındığında, sol, onların (tıb, hukuk, gazetecilik, vb) Thatchergil önerilerine saldırmalarındaki önceliği kabul edebilir mi? Yoksa sol bu konularda daha sessiz olanları harekete geçirmeye mi girişmelidir? İşçi Partisinin mevcut desteğiyle şehir içi azınlıkların ve kalifiye, sendikalı mavi yakalı işçilerle ağır sanayi dallarında çalışanların arasında artan bölünmeler hangi sorunları çıkarmaktadır? Azınlıkları birleştirmenin ve/veya belirli huzursuz kesimleri harekete geçirmenin çoğunluğu sağlıyacağı cidden iddia edilebilir mi? Burda gerçekten mekanist safsatalara kapılma ve hareketi *sosyalist* olarak tanımlayacak birleştirici bir tema çevresinde konulara öncelik vermeyi gözardı etmeye yolaçacak bir tehlike var. Böyle bir tema olmadan her türlü çoğunluk aşırı istikrarsız olur. Solun çelişen ekonomik-korporatist çıkarların görüşülüp karşılıklı fedakarlıkların kabul edilmiş olduğu yeni sosyalist *genel istek* geliştirmesi gerekmektedir.

Türkçesi: Kudret EMİROĞLU

24. P. Alcock, **Welfare State-Safety Not or Poverty Trap? Marxism Today,** Temmuz 1985, s. 14.

3

Güney Avrupa Solu

İl Manifesto ve İtalyan Solu : Luciana Castellina İle Söyleşi(*)

Ana hatlarıyla uluslararası ve iç meseleler hakkındaki ayrılıklar ile parti içi örgütlenmede Manifesto grubunun ortaya çıkışına ve 1969 Kasımında Komünist Parti'den ihracına varan ayrılıkları açıklamanızla başlayabilir miyiz?

Bizim ihraç edildiğimizi söylemek pek doğru olmaz. Bu, kapı dışarı edildiğimiz ve ilke olarak da yeniden partiye dönmemize izin verilmediği anlamına gelirdi. Bizse çok daha yumuşak yaptırıma maruz kaldık : Artık parti üyesi değildik ama «hakkımızda bir koşullanma sözkonusu değildi». Bu, partinin İngrao'nun temsil ettiği sol kanadı ile Amendola'nın temsil ettiği sağ kanadı arasında 1960'ların başında başlamış olan ve Togliatti'nin 1964'te ölümünden sonra iyice su yüzüne çıkan kapsamlı bir tartışmanın sonunda gündeme geldi. Ayrıca, 1969'a kadar, parti içi tartışmada ele alınan konuların büyük kısmı önceki yıllarda veya parti dışında gelişmiş olan kitle hareketinin kültürüne ve pratiğine girmiş durumdaydı. Olguları çok şematikçe yerine koyarsak tartışmanın başlıca üç alanda cereyan ettiğini söyleyebiliriz : Bu alanlar uluslararası politika, partinin kitle hareketine karşı aldığı tavır ve parti içi yaşamdı. Uluslararası politika alanında Çekoslovakya'nın Sovyetlerce işgali elbette ki başlıca dönüm noktasıydı. Biz, işgale karşı kesin tavır almasına rağmen İKP yönetiminin, 1981'de, Rus Devriminin hareketin tarihi öncü gücü rolünü yitirdiğini söylediğinde Berlinguer'in çıkarmış olduğu türden, bir bütün olarak Sovyet deneyi hakkında zorunlu sonuçlar çıkarmamış olduğunu hissettik. Aynı zamanda, biz, Sovyetler Birliği yaklaşımımızın SSCB'nin barış içinde birarada yaşama tezi ve bir süper güç olarak davranması-

(*) **New Left Review**'dan çevrilmiştir.

nın sol kanat eleştirisini paylaşması anlamında Çin görüşünden etkilendik.

Sovyetler Birliği'ni toplumsal yapı olarak karakterize etme sorunuyla ilgilendiniz mi?

Çok değil. Tartışmamızın büyük bölümü Sovyetler Birliği'nin dünya politikasında oynadığı rolde odaklaştı: Yani Üçüncü Dünyadaki ulusal kurtuluş hareketleriyle ilişkileri ve nüfuz ilişkisini ters yüz edebilecek herşeyden duyduğu korkuda. Bununla birlikte, biz hiçbir zaman 1968 sonrası diğer Yeni Sol akımlar gibi doğmatikçe Maoist olmadık. Onbeş üyeli partilerin önderleri Pekin'de devlet başkanıymış gibi karşılandığı sırada biz Çin'le hiç bir resmi ilişki içinde değildik. Bizim durumumuz daha çok ABD'deki Monthly Review'ün durumuna benzetilebilir.

Tartışmanın ikinci odağına gelince, İtalya'daki toplumsal durumun, mesela Fransa'daki toplumsal durumdan oldukça farklı olduğunu aklımızdan çıkarmamalıyız. Bu farklılığın nedeni, yeni kitle hareketinin esas olarak, üniversite kökenli öğrenci gençlik isyanından çok fabrikalarda filizlenen bir işçi sınıfı olgusu olmasıydı. Her durumda, İKP gerikalmış kapitalizm analizine bağlı kaldı. Oysa bu yeni hareketler derin sistemik bunalımın ilerlediğine işaret ederek kapitalist toplumların ve bu toplumlar içinde tipik olarak ortaya çıkan yeni çatışmaların bir eleştirisini başlatmışlardı. Bu niteliksel analizin sonuçları arasında bir dizi eşitlikçi talep ile hiyerarşik yapılanmalara ve işyeri düzeyinde iş örgütlenmelerine karşı çıkışlar vardı.

Tartışılan üçüncü konu, muhalif görüşlerin kendini ifade etmesine hiçbir faaliyet alanı tanımayan parti içi rejimdi. Bununla birlikte, kendi dergimizi çıkarma kararımızdan Parti üyeliğinden atılmamıza kadar, Parti yönetimiyle tartışma sürdürdüğümüz birkaç ay geçti. Fransız Komünist Partisi'nde biz iki günden fazla tartışma sürdüremezdik.

Bu dönemde Parti yönetimiyle ilişkileriniz nasıl gelişti?

Şöyle. Derginin iki yazıişleri müdürü Rossana Rossandra ile Lucio Magri'ydi. 1966 Kongresi'nden sonra İngrao'nun tezlerini destekleyenler marjinalize edilinceye kadar partinin kültür sorumlusu olarak görev yapmış olan Rossana, tıpkı Pintor, Caprara ve Aldo Natoli gibi, Merkez Komite üyeliğini sürdürüyordu. Ayrıca, bize kısa bir süre sonra katılan Milani dahil beş milletvekilimiz vardı. Parti yönetimi bizi dergi çıkarmamamız için ikna etmeye çalıştı, reddettiğimiz zaman da o sırada Denetleme Komitesi Başkanı olan Alessandro Natta, Manifesto görüşünün bir eleştirisini yazdı. Bu yazı tartışılmak üzere parti organlarında dolaştırıldı. Ama umulmadık ölçüde çok kişi bizimle fikir birliğinde olduğunu açıkladı ve tartışma gerektiğinden çok daha kısa sü-

rede kesildi. Daha sonra sorun yeniden Merkez Komite'ye intikal ettiğinde MK bizim üyelikten çıkarılmamıza iki karşı, üç çekimser oyla karar verdi.

O dönemin siyasi ortamında —yalnız 1969'un hareketli sonbaharını yaşayan İtalya'yı değil, Fransa'yı ve bir bütün olarak dünyayı kastediyorum— siz artık oldukça yeni tip sosyalist siyasalar geliştirme fırsatına sahip olmalıydınız.

Son yıllarda pekçok insan bize 1969'da İKP'ye yeniden katılmayı düşünüp düşünmediğimizi ve pişmanlık duyup duymadığımızı soruyor. Biz hiçbir zaman, gerçekten bir Yeni Sol grup olmadık, ayrıca yeni devrimci partinin İKP'nin bunalımlarından ve ihanetlerinden uzak gelişmesini düşünmek anlamında hep İKP'nin bir parçası olarak kaldık. Sorun tarihsel solun geleneksel kültürüyle, ortaya çıkan yeni hareketler arasında iletişim kanallarının kurulması ve bu kanalların açık tutulmasıydı. Başlangıçta biz, dergiyi, bu sorunlar üzerindeki tartışmayı canlı tutma aracı olarak görüyorduk, kendimizi bağımsız bir siyasi grup olarak düşünmeye başlamamız ise tamamen sonraki gelişmelerin bir sonucuydu. Biz hiçbir zaman İKP üyelerini bizimle birlikte ayrılmaya çağırmadık; gerçekte, İl Manifesto'ya katılanların çoğunluğu hiçbir zaman İKP içinde yer almamış olan «altmışsekizciler»di. Bu insanlar çeşitli kentlerde derginin çevresinde toplandılar ve sonraki birkaç yıl içinde bize kendilerini Manifesto grupları olarak 'teşkil etmemizi' yazmaya başladılar. Bu, bizi onlarla bağlantı kurmaya zorladı ve süreç içinde ilk defa olarak örgütlü bir harekete dönüştük.

Parti gerçekten ne zaman kuruldu?

İl Manifesto kendisi için 'parti' terimini hep oldukça aşırı bulmuştur ve ancak 1974'te yeni PDUP (Proleter Birlik Partisi)'u kurmak üzere diğer pekçok grupla birleştikten sonra bu terimi benimsedi. Bu grupların en önemlisi, PSTUP idi. Bu, 1972 seçimlerinde bir milyonu aşkın oy toplamasına rağmen parlamenter temsil barajını geçemeyen Sosyalist Parti'den ayrılan sol kanattan ilk altmış kişinin oluşturduğu bir gruptu, Sosyalist Parti'nin bu başarısızlığının ardından çoğunluk İKP ile birleşmeye karar verdi, iki Merkez Komite üyesi ise Sosyalist Parti'ye geri döndü. Asıl PDUP (Proleter Birlik Partisi)'u kuran ve bizimle 1974'te birleşen azınlık içindeyse CGIL genel sekreteryasından Giovannini ve Lettieri gibi önde gelen sendikacılar ve Foa ile Tagliazucchi gibi metal işçileri önderleri vardı. İtalyan solunun tarihsel kurumları içinde yaşanan bu arkaplan onları, yapısında kırsal kesimdekiler hariç hiçbir sendikacı bulunmayan İl Manifesto'dan oldukça farklı bir grup haline getirdi.

1974'te sizin grubunuzun büyüklüğü neydi?

Biz çok militan, çok etkin bir örgüttük ve hiçbir zaman tam bir

üye sayımı yapmadık. Komünist Parti'den gelen bizler dışında, herkes Yeni Sol kökenliydi ve çok gençti. Gerçekten de birleşmeden önceki son Manifesto kongresinde grubun ortalama yaşını söylemeye o kadar utanıyorduk ki açıklamalarımızda yaşımızı büyük söyledik. PDUP kitlesi doğal olarak daha yaşlıydı. Üye sayısına gelince, o sırada bizim sayımız 15 bin - 20 bin olsa gerek.

Başlıca kentlerde şubeleriyle gerçek bir parti yapınız var mıydı?

İl Manifesto zaten başlıca kentlerde yerel seksiyonlara sahipti bu seksiyonları *collectivi* diye adlandırıyorduk çünkü biz hep hareket ile örgüt arası birşey olduk.

1970'te New Left Review Lucio Magri'nin Leninizm üzerine önemli bir makalesini yayınladı. Magri, Leninizmi tamamen reddetmiyordu fakat özellikle kitle hareketleriyle bağlantı gereğini vurgulayarak ileri (kapitalist) ülkelerde farklı bir tarz parti yapısını savunuyordu. Siz sizin çalışma tarzınız hakkında ipuçları verir misiniz? Mesela demokratik merkeziyetçi miydiniz? İhtimal ki oylama sistemi vardı, çoğunluklar ve azınlıklar vardı.

Öyleydi. Fakat biz hep, asıl demokrasi sorununun, parti içinde (farklı) siyasi çizgi olma hakkından çok, kitle hareketleriyle yeni ilişkiler kurmak olduğunu düşündük. Böylelikle parti, kitle hareketlerini içine alabilecek ve onların tecrübelerini temsil edebilecekti. Geleneksel Leninist görüş, yalnız partinin genel yaklaşımları belirleyeceği şeklindeydi. Kitle hareketleriyse sektörel veya ekonomik taleplerle ortaya çıkarlardı. Oysa 1960'larda ve 70'lerde gelişen kitle hareketlerinin sorunların değerlendirilmesi ve dünyanın yorumlanmasında zaten kendi genel yaklaşımları vardı. Bu nedenle, bizim açımızdan onlar kelimenin tam anlamıyla siyasi addedilme hakkına sahiptiler.

Yine de, bazı kendiliğindenci siyasi çizgilerin tersine, siz düzenli kongreler yapıyordunuz; bu kongrelerde önder üyelerin sunduğu tezler daha sonra serbestçe tartışılıyor ve oya sunuluyordu.

Bu oldukça doğru ama tez sunanlar yalnızca önder üyeler değildi. Kendiliğindenci hareketlere —ve özellikle de bir zamanlar çok güçlü olan Lotta Continua'ya— gelince, bu hareketler işlevlerinin mücadeleden doğan acil ihtiyaçların ifade edilmesi olduğuna inanıyorlardı ve bir sentez, bir program, ya da bir proje yapma gereği duymadılar. Biz bu yaklaşımı kesinlikle eleştirdik ve çeşitli hareketlerin ve mücadelelerin acil taleplerinin bir tür genel program sentezi olması gerektiği konu-

sunda direttik. Bu, Yeni Sol içinde asla anlaşılmadı ve 1970'te İl Manifesto, tezlerini açıkladığında Yeni Sol bize bir hayli kuşkuyla yaklaştı. Biz, onlara, eski komünist kültürün bir parçası gibi göründük çünkü birlikte olduğumuz şeylerin sınırlarını belirlemek ve rasyonel bir analiz geliştirmek istiyorduk. Aslında, bizim tezlerimiz, Komünist Parti'nin resmi yapıları içinde Yeni Sol içindekinden daha çok tartışıldı.

Ama, mesela, Livio Maitan sizin tezlerinizi yanıtlayan bir broşür yazdı.

Evet fakat Troçkistler de bizim kadar eskidir ve aynı kültürden gelmedir. Ayrıca Troçkistlerin İtalya'da hem sayıları çok azdır hem de çok az etkiye sahiptirler. Yeni Sol içindeki en tipik ve ilgi çekici hareket, büyük ölçüde, Katolik örgütlerden gelen insanların popülist radikalleşmesiyle ortaya çıkan Lotta Continua'ydı.

O döneme geriye baktığınızda bazı fırsatların kaçırıldığı duygusuna kapılıyor musunuz? Eğer Manifesto ya da diğer sol gruplar yetkin siyasalar geliştirmiş olsa birşeyler farklı olabilir miydi? Yoksa böylesi güçlü bir hareketin yükselmesinin ve sonra gerilemesinin aslolarak objektif nedenleri var mıydı

Ben, hem kendi hatalarımızın hem de Komünist Parti'nin hatalarının sonucu olarak gerçekten önemli fırsatlar kaçırdığımızı düşünüyorum. Açılmasını istediğimiz o ünlü iletişim kanalı gerçekte hiçbir zaman kurulmadı. Bir yandan Komünist Parti hareketin yeni tecrübelerini ele almayı ve tartışmaya reddetti; öte yandan bizim yeni dönemde anahtar güç olarak değerlendirdiğimiz *operaio massa* bant işçileri hiçbir zaman partinin tarihsel örgütlenmesi içine girmedi. Önemli bir kaymanın yaşandığı FİAT gibi yerlerde bile bu, sadece işgücünün küçük bir bölümünü etkiledi. Partinin temel kadroları Yeni Sol'un sendikalarda tartışma açılması yolundaki baskısından yararlandı ve bu, işçi komiteleri yaratılmasrna yol açtı. Ama solun her iki kesiminin uçlarda yer alan çeşitli öğeleri arasında dikkate değer ölçüde etkileşim olmasına rağmen, iki kesim de hiçbir zaman ayrılıkları aşamadı. Komünist Parti yönetimi yeni gelişmeleri biraz izledi fakat esas olarak kapalı kaldı ve stratejik düşüncesini yenileme fırsatını ele geçiremedi. Bize gelince, biz pratikte, siyasi yönelimlerimizi fazlasıyla basitleştirme, uç hatalara düşme ve ittifaklar sorununu yeterince önemsememe eğilimindeydik. Temsili demokrasi eleştirimizde konsensus ve ara hedefler sorunlarına gereken önemi vermedik. Aynı zamanda, bence, biz, İtalya'da ilk kez, sistemin büyüyen bunalımının boyutlarını ve niteliksel yeniliğini açıkça tartışan ve bu bağlamda reformist perspektiflerin ideolojik temelinin eleştirilip tamamen yeniden değerlendirilmesi için mücadele eden yetenekli insanlara sahiptik.

Yine de 1970'lerin başında ve ortalarında İtalyan toplumsal hareketleri birtakım büyük başarılar elde etti ya da en azından yönetici sınıfı ve Hıristiyan Demokrat Hükümeti ciddi yenilgilere uğrattı. Komünist Partisi'nin nihayetinde desteklemek zorunda kaldığı boşanmanın yasallaşması referandumu umulmadık bir halk çoğunluğunu kazandı ki bu, kilise nüfuzu yanlısı Hıristiyan Demokrat Parti için ağır bir yenilgiydi. İkinci olarak, ücretlerin perakende fiyatlara göre indekslenmesini sağlamak için güçlü sınıf hareketlilikleri vardı - Troçki'nin Geçiş Programı*'nda yer alan ünlü eşel mobil, bir geçiş dönemi talebi, kapitalizme karşı mücadelede bir ara hedef olarak değerlendirilir. Bu, İtalya'da yönetici sınıfı, şüphesiz ki, şarstı. Son olarak, devlet üzerinde, medyanın demokratikleştirilmesi için büyük baskı vardı: İl Manifesto her köşebaşında yasal olarak satılmaya başladı, memur hareketleri radyolar kurdu vb. Tüm bunlar diğer Avrupa ülkeleriyle kıyaslanınca çok olağandışı gözüküyor.*

1968 sonrası dönemin mesela Fransa'dan çok farklı olduğu doğru. Çok çok güçlü olan Fransız hareketi 1968 Haziran seçimlerindeki başarısızlıktan hemen sonra itici gücünü tüketti, buna karşılık İtalya'da kitle düzeyinde yani sıradan erkek ve kadınların, memurların, alt kademe işçilerin, mühendislerin, aydınların, vasıflı işçilerin ve bir de orta sınıfların zihninde muazzam etki yaratılmıştı. Bu insanların kültürü oldukça hızlı değişti ve sendikalar bu değişimi karşılamaya zorlandılar. Eğer sendikalar Komünist Parti'den çok daha açık olabildilerse bu, büyük ölçüde, yeni kurulan işçi komitelerinin sendikalarla bağlarını asla kesmeksizin üst derecede bir işçi sınıfı özerkliği sağlamayı başarmasındandı. CGIL çok akıllıca davranarak, işçi komitelerine kabaca karşı olmak yerine onları kendi bünyesine almaya çalıştı. Ancak bu diyalektik bir süreçti ve böylesi belirlenmiş girişimler, sadece, işçi komitelerinin, ülkenin diğer bölgelerinde de FİAT ve Pirelli gibi siyasi kaleler elde etmelerine yardım etti. Ücretlerin düzeyine gelince, gerçekleştirilen —1950'lerden beri zaten var olan— ücretlerin perakende fiyatlara göre indekslenmesinden çok yüksek ve düşük gelirliler için artışların indekse bağlı ayarlanmasıydı. Bu, farklılıkları çok büyük ölçüde azalttı ve kılpayı ustalık kategorileri yaratılmasına karşı saldırılarla birarada işyerlerinde eşitlikçi bir dinamik oluşturdu. İşçiler fabrikalarda, işyeri koşullarından Vietnam Savaşı'na kadar herşeyin tartışılabildiği açık siyasi toplantılar yapma hakkı gibi gerçek bir siyasi güç elde ettiler. Patronlar gerçekten tehdit altındaydılar.

İşten çıkarılmış işçiler bile, işten çıkarılmadan önceki ücretlerinin çok büyük bir bölümünü alma hakkına sahipti.

Evet. O yıllar, işçilere olağanüstü haklar veren *statuto dei lavora-*

tori yıllarıydı. Kovulabilmeniz için önce patronunuzu öldürmeniz gerekiyordu. Bu, doğal olarak, herkesten çok gençliği etkileyen bir olgu haline gelen işsizliğe karşı, işçilerin hızını kesti.

> *Bu, yasal iş güvencesine sahip işçilerle yeni yasaların kapsamı dışında kalan işçiler arasında bir bölünmeye neden olmadı mı? Yeni yasalar kapsamına girmeyen işçiler* otonomların *ana tabanını oluşturmuş olsa gerek.*

Bu yasal garantiye sahip olan ve olmayan işçiler arasında kesinlikle büyük ayrım vardı. Aynı zamanda sendikal hareket, dönemin üç federasyonunun yani CISL, CGIL ve UIL'nin- neredeyse birlik denebilecek ölçüde- sıkı işbirliğiyle çok güçlenmişti. Katolik sendikalar öyle hızlı ilerledi ve öyle ileri tavırlar aldı ki seksiyonları zaman zaman Sosyalist ve Komünist sendikalardan daha sol oldu.

> *İşçi hareketindeki bu gerçekten çok önemli gelişmeleri açıkladınız. Ama kurulu düzenin gerçekten büyük siyasi yenilgiye uğratılması, bozanma referandumunun sonucu olmamış mıydı?*

Bu hem olumlu hem olumsuz birşey olarak değerlendirilebilir. Söz ettiğim güçlü toplumsal hareketler, 1973-74'e kadar ivmesini korudu fakat o sırada 1975-76 ekonomik bunalımı çıktı. (Nitekim, biz, İtalyan solunda bunalımın niteliğini anlayan ilk gruptuk ve asıl PDİP'un önderleriyle ilk ciddi anlaşmazlığımız bu konudaydı. PDUP, bunalımı tamamen, patronların işçi hareketini geriletmek için bir buluşu olarak görüyordu). Neyse, sendikalar birdenbire kendilerini yeni ekonomi siyasası ve gelişme sorunlarıyla karşı karşıya buldular ve daha yüksek ücret ve işyeri denetimi için mücadele önemini yitirmeye başladı. Sendikalar giderek tesirsiz kalırken, radikal ağırlık, önceki hareketlerin anti kapitalist perspektiflerinden, asli olarak demokratik hareketlerce temsil edilen yeni bir zemine yani boşanma, kürtaj ve medeni haklar zeminine kaydı. Mücadeleleri bu hareketlerin büyük ölçüde etkili olmalarını sağladı ama artık, kapitalist iktidarı çok daha temelden aşındıran keskin ağızda yer almıyorlardı.

> *Öte yandan bir yerleşik burjuva partisi olan Hıristiyan Demokrat Parti, boşanma referandumunda yenilgiye uğratıldığında çok önemli bir alanda çoğunluğunu yitirdi.*

Hıristiyan Demokratlar seçimlerden çok ağır yenilgiyle çıktılar ve uzun bir bunalım dönemine girdiler. Fakat seçimlerden kârlı çıkanın PDUP ya da herhangi bir diğer Yeni Sol grup hatta Radikaller değil de Komünist Parti olduğu hatırlanmalıdır. Gerçi biz de 1975 ve 1976'da belirli bir ilerleme kaydettik ama yine de 1976 parlamento

seçimllerinde sadece % 2 oy aldık. Avangardia Operaia ile ortak listeyle katıldığımız Milano'da bile sadece % 3 oy alabildik ki bu, 1975 yerel seçimlerinde PDUP'un toplam oyundan daha azdı. Bizim, toplumsal hareketler ve mücadelelerdeki durumumuz hiçbir zaman seçim sonuçlarına doğru orantılı yansımadı. İnsanlar şöyle diyordu: «Sizi destekliyoruz ama Komünist Parti'ye oy vereceğiz».

Başta boşanma referandumu olmak üzere hapishane sistemi ve medya gibi demokratik taleplerde inisyatif Sosyalist ya da Komünist partilerden hatta PDUP'dan değil de orta sınıf radikallerden gelmiş görünüyor. Bu, sizin böylesi talepleri çok önemli saymamanızdan mı?

Hayır, bu doğru değil. Mesela gerçekten ilk grupları İl Manifesto içinde gelişen feminist hareketi ele alalım. Biz, boşanma sorununda da önemli rol oynadık. Çünkü boşanmayı sadece tekil bir burjuva demokratik hak olarak değil, aile kurumu hakkında yeni bir düşünme yoluyla bağlantılı bir öğe olarak değerlendiriyorduk. Bu açıdan da, bizim feminist ya da ekolojik alanlarla ilgimizi burjuvalık diye değerlendiren Lotta Continua'dan veya Avangardia Operaia'dan oldukça ayrıydık; hatta kendi partimiz içinde bile Foa ile boşanma konusunda aleni tartışmamız vardı. Ama çıkış noktamız kabaca, İtalya'nın, Britanya veya ABD'yle aynı çizgiye gelmesi değil, tüm alanın çok daha geniş kültürel boyutlarıyla ele alınmasıydı.

Solun ve laik (secular) burjuva partilerin Hıristiyan Demokrat Parti'ye karşı oylarıyla boşanma yasası Parlamentodan geçtikten sonra, sağ, referandum çağrısı inisyatifini aldı. Komünist Parti, halk çoğunluğunu kazanamayacağından ve ciddi bir yenilgiden zarar göreceğinden korkarak konuyu geçiştirmek istedi. Ama bu yalnızca, İKP'nin toplumdaki gerçek trendlerden nasıl habersiz olduğunu gösterdi. Kürtaja gelince (bu çok daha karmaşık bir sorundu. 1975'te bu konuda parlamento içinde bir tartışma vardı ve ertesi yıl oylama yapıldığında Hıristiyan Demokratlar bölündü. O sırada genel seçimler yapıldı ve yeni parlamento çok ileri maddeleri olan bir kürtaj yasasını kabul etti. O zaman sağ, bir referandum talep etti; Radikaller ise yeterince ilerici olmadığı gerekçesiyle yasaya karşıydılar. Biz, yasanın daha ayrıntılı bir eleştirisini yapmıştık ama bu yasa diğer pekçok Avrupa ülkelerindekine kıyasla oldukça uygundu. İtalya'da gerçek problem, ciddi boyutlardaki hastane yatakları kıtlığıdır.

Boşanma referandumu ile eşel mobilin *yeni yorumunun tarihi uzlaşmadan bağımsız olarak ve daha önce gerçekleştiğini söylemek doğru olur mu?*

Berlinguer 1973 sonbaharında Şili darbesinden sonra tarihi uzlaşmadan söz etmeye başladı. Fakat tarihi uzlaşma, bir süre, sağ ve so-

lun tehlikeli bir şekilde karşı karşıya kalmasından kaçınmanın ve değişim için Katolik dünyayı da kapsayan daha geniş bir konsensusun gerekliliği hakkında bir teorik tartışmadan ibaret kaldı. Bu, elbette ki, çok kuşkulu bir ifadelendirmeydi. Bir düzeyde buna katılmamak imkansızdı ama Berlinguer'in Katolik dünyayı Hıristiyan Demokrat Parti'ye indirgeme eğilimi apayrı bir konuydu.

Daha önce söylediklerinizden çıkardığıma göre Lotta Continua *bir anlamda Katolik dünyanın bir parçası olarak görülebilirdi.*

Evet. PDUP'da bile pekçok Katolik vardı : Gerçekte, Hıristiyan Demokratlar arasındaki şakalardan biri PDUP'un ülkedeki ikinci Katolik parti olduğu şeklindeydi.

Günah çıkarmaya giden Marksist parti üyeleri var mı gerçekten?

Evet. Bu Komünist Parti için de geçerli. Ama en militan Katolikler Yeni Sol'da ve hatta Kızıl Tugaylar içindeydi. İlk terörist grup Katoliklerin kalesi olan Trento'dan çıktı. Tüm bunların ötesinde, Katoliklerin bir kez sola kaymaya başladıklarında aynı dini katılığı (fundamentalizm) korumaları ve en köklü sonuçları çıkarmaya yönelmeleri anlaşılır birşeydir. Eğer kötülük toplumda başıboş kalmışsa, silahlar dahil tüm güçlerle kötülüğe karşı savaşılmalıdır.

PDUP'un tarihi uzlaşma stratejisine karşı tavrı neydi?

Biz, fazla basit yargılardan veya tarihsel uzlaşmayı ihanet olarak yorumlamaktan kaçındık. Bizim eleştirimiz tarihsel uzlaşmanın uygulanma şekline ilişkindi : Sorun Hıristiyan Demokratlarla anlaşma sağlanması değil Hıristiyan Demokrat Parti içindeki krizin derinleştirilmesi olmalıydı. Öte yandan İKP için burjuva demokrasisini gelişmesinin en ileri noktasına götürmek eski bir sorundu : ve bu, şimdi, İtalyan toplumunun demokratikleşmesi ve modernleşmesi için Hıristiyan Demokrasiyle anlaşma anlamına geliyordu.

Sizinle İKP arasında galiba devlet sorununda ayrılık vardı...

Evet. Devlet demokratikleştirilebilir mi ya da devlet dönüştürülmeli mi konusunda; radikal bir kopuş kavramına karşılık süreklilik kavramında. Bununla birlikte, İKP düşüncesinde tarihi uzlaşma tartışmasının, donuk veya içi boşalmış bir Hıristiyan Demokratlarla ulusal birlik anlaşması nosyonuna dönüşmesi 1975'ten sonraki dönemin olgusudur. 1975-76 İtalyan tarihinde trajedilerin çözümsüz kaldığı en

kötü dönemlerden biriydi. Bu dönemde siyasi güçlerin %95'i hükümeti destekliyordu : muhalefet sadece bir yanda aşırı soldan öte yanda aşırı sağdan geliyordu. Toplumun bu koşullarda neye benzeyeceğini tahayyül edebiliyor musunuz?

Siz kendiniz de bu dönemde parlamento üyesiydiniz.

Evet. Demokratik Proletarya listesinde PDUP'un 3, Avangardia Operia'nın 2 ve Lotta Continua'nın 1 milletvekili vardı. O parlamento herşeyin uzlaşmayla karara bağlandığı inanılmaz bir parlamentoydu. Hıristiyan Demokrat bir hükümet işbaşındaydı; Komünistler, Sosyalistler, Cumhuriyetçiler, Sosyal Demokratlar ve Liberalleri kapsayan bir parlamento çoğunluğu vardı. Komünist Parti, hükümet kararlarını etkileyebileceğini ve bazı değişimleri başlatabileceğini düşünmüştü ama resmî düzeyde sonuç tam bir başarısızlık oldu. Bu partilerce temsil edilen toplumsal güçler hükümetin bir karar almasını imkansız kılacak ölçüde birbirleriyle çatışma halindeydiler. Parlamentonun % 95' iyle geçirilen yasalar reaksiyoner olduklarından değil ama hiçbirşeyi çözüme kavuşturmadıkları için zararlıydı. Daha alt kademede sağ kanat devlet aygıtı oldukça serbest şekilde kendi yörüngesini izledi. Böylelikle, gizli servisler, ordu ve benzer kurumlar üzerinde denetim uygulayabilmek amacıyla içinde İKP'nin de temsil edildiği bir parlamento komisyonu kuruldu. Ama o sırada P-2 (gizli mason locası olayı-Ç.)'nin de yardımıyla gizli servisler aslen yeraltında örgütlendi ve Komünist Parti'nin rolünün büyümesinden korkan insanlarla bağ kuruldu.

1977'de dar terörist gruplar çok daha güçlendiklerinde hikayede yeni bir sayfa açıldı. İKP'nin ilk tepkisi bunun CİA'nın ve gizli servislerin işi - yani ulusal birliği çökertme ve komünistleri hükümet dışında tutma girişimi olarak nitelemek oldu. Elbette ki böylesi olaylarda hep görüldüğü gibi polis sızmaları olmuş olabilirdi ama aslında (bunu açıklayabilmek için) 1970'lerin başındaki ilk terörizm tartışmalarına geriye gitmek zorunlu. O sırada anahtar grup Potere Operaio'ydu. Bu grup çok küçük olmasına rağmen muhtemelen siyasi olarak en sofistike gruptu. Devleti zor yoluyla ele geçirip yeni toplumu oluşturacak güçlü bir grup düşünen Marksist Leninist teröristlerin tersine kendiliğindenci Potere Operaio teröristleri kapitalizmin tüm olanaklarını tükettiğine ve komünizmin varolan toplum içinde halihazırda olgunlaşmakta olduğuna inanıyorlardı. Yapılacak tek şey devlet kapitalizminin kellesini uçurmaktı, böylece komünizm gerçekleşecekti.

Aslını ararsanız, İtalya'da 1970'lerin başlarında terörist eylemi başlatan, Katolik geçmişe sahip, küçük tekil bir Marksist Leninist gruptu. Grup içinde bazı eski partizanlar da yer alıyordu ve hareket, 2. Dünya Savaşı döneminin bir direniş örgütünün adıyla Gruppi di Azione Partigiana olarak kuruldu. Aynı yıllarda, Potere Operaio, pekçok gruba yansıyan kapsamlı bir teorik tartışma başlattı. Olayda, Ye-

ni Sol, kitle eylemini, sendikal çalışmayı ve seçimlere katılımı savunan tamamen farklı bir strateji yeğledi ve terörist yaklaşım kesin olarak yenilgiye uğradı. 1975'te Komünistler Ulusal Birlik politikasına kaydıklarında ve 1976'da da sendikalar, büyüyen ekonomik bunalım karşısında kendilerini eli kolu bağlı bulduklarında sol, tatlı hayallerden kötü bir şekilde uyandı. Bu, sendikalarla bağlantılı siyasi partilerin hükümette oldukları her durumda kendini tekrar eden eski bir hikayedir. Açıkta kalan kentli gençliğin büyük kesimi —bazan adlandırıldıkları gibi Kent Kızılderilileri— için Hıristiyan Demokratlar ve Komünistler, sendikalar ve işveren birlikleri, patronlar ve iş güvencesine sahip işçiler hep birlikte tek bir düşmanın farklı yüzlerini oluşturuyorlardı. Dehşet saçan yeni şiddet dalgası asıl 1977'de hız kazandı ve 1968 hareketinin ne yaratıcılığına ne de kitleler arasında kazandığı sempatiye sahipti.

Derin hayal kırıklığının dini fanatizme veya terörizme yöneltebildiği bir durumda belki de öznellik ve kişisel dışavurum genel ağırlık noktasıydı.

Bakın, 1977 hareketinin yaratıcı bir yanı, hatta üyeleri 'yaratıcı kızılderililer' diye tanımlanan bir kanadı vardı. Ama yeni teröristler merkez düzeyi işgal etmişlerdi : Roma Üniversitesi'ndeki ünlü olayda sendika önderi Lama'yı taşa tuttular. Silahlı saldırıların büyük kısmının yargıçlara ve devlet aygıtının üyelerine yöneltilmiş olmasına rağmen İKP ve sendikalar başlıca *siyasi* düşman olarak görülüyordu. Bunun da nedeni onların bu gruplarca kendilerine daha yakın olarak görülmeleriydi.

Terörist hareket tarihi uzlaşmanın sembolik öğesi olan Aldo Moro'nun kaçırılması ve öldürülmesi olayıyla zirvesine erişti. Bunun, Moro olayıyla yokedildiğini söylemek doğru olur mu?

Bir bakıma evet. Yeni içsavaş ortamında yüzlerce insan öldürüldü ve onbinlercesi hapsedildi. Sadece faşistlerin tercih edebileceği birçok olağanüstü hal yasası Komünist Parti'nin de onayıyla ve sadece bizim ve Radikallerin karşı oy kullanmamızla kabul edildi.

Ama teröristlerin gücü deyince biz yalnızca ilkel silahlara sahip birkaç bin insandan söz ediyoruz hâlâ, oysa İtalyan devleti çok güçlü bir yapı. Sizin herhangi bir Komünisti ya da bir Hıristiyan Demokratı faşist diye nitelediğiniz yasalardan tedirgin kılamayışınız önemli olsa gerek. Siz parlamentoda ne tür muhalefet yapıyordunuz?

Muhalefet çok güçlüydü ve çoğunluk içindeki milletvekillerinin

çoğu bu yasalardan tedirgin olmuştu. Böylece bizimle konuştular ama yine de lehte oy kullandılar.

Bu, Britanya'daki Terörizmi Önleme Yasası'nda neredeyse tüm İşçi Partisi milletvekillerinin lehte oy kullanmalarıyla aynı değil mi?

Gösteriler ve diğer protesto eylemleri yapılıyordu ama siz o dönemde terörizmin derecesini hafife almamalısınız. Terörün onbinlerce aktif katılımcısı ve onları polise ihbar etmeyenlerden oluşan daha geniş bir sempatizanlar çemberi vardı. Bu açmaz hakkında bazı ipuçları veren iyi bir film vardı. Film kendisi terörist olmamasına rağmen pekçok terörist öğrencisi olan, 68 kuşağından bir doçenti anlatıyordu. Bir gün doçentin 13 yaşındaki oğlu henüz öldürülmüş bir terörist bulur, terörist babasının bir arkadaşıdır ve oğul doğruca olayı polise bildirmeye gider. Babası bu nedenle polise çağrılır ve saatlerce sorguya çekilir. Nihayet serbest bırakıldığında oğluna sorar «Allah aşkına, neden polise gittin.» Oğlunun yanıtı şöyledir: «Sen bana terörizmin olumsuz birşey olduğunu söylememiş miydin » Tüm söylediğimiz bu işte! «Evet, söyledim der baba «Ama neden polise gitmek gereksin ki?» «Ama» der oğul, «eğer onları yenmek istiyorsan neden polise gitmeyesin?» Babaya yalnızca terslenmek kalmıştır «Çünkü ben asla polise gitmem». Baba bir yanıt vermeye muhtedir değildir. Film, teröristin karısının gelmesi ve babadan para istemesiyle sona erer. Baba, istenen parayı verir ve böylece o da bu şekilde (terörü) desteklemiş olur. Buna benzer pekçok gerçek yaşam öyküsü biliyorum.

Bu dönem boyunca sağın ayrımsız terörizminde de bir canlanma yaşandı. Mesela Polonya'da tren istasyonunun havaya uçurulması ki otoriteyi elinde tutanları değil sıradan insanları hedef alıyordu. Bunun mantığı neydi?

İstikrarı sarsma ve bir de devlet aygıtının güçlendirilmesini gündeme getirmek için tasarlanmış geniş çaplı —ve kanıtlanmış— polis ya da gizli servis provokasyonu.

Siz ve diğer PDUP güçleri arasındaki bölünmede terörizm görüşünün önemli rol oynadığını söylemek doğru olur mu?

Evet. Biz terörizme karşı özel yasalara karşıydık ama Moro'nun serbest bırakılması için teröristlerle herhangi bir anlaşmaya da karşıydık. Böylesi bir uzlaşma yapılması, terörizmin meşrulaşmasının bir yolu olurdu ve olağanüstü hal ilanına zemin hazırlardı. Biz, kendimizi onu savunmak anlamında devletle tanımlamıyorduk; ama mükemmellikten uzak ve eksik olmasına rağmen demokrasi bizce tercih edilir ve alternatifi daha kötü birşey olunca sürdürülmeye değerdi. Te-

rörizmi reddetmiş olan Yeni Sol içinde hakim görüş ise kendilerinin Kızıl Tugaylar ve devlet arasında tarafsız kalmaları gerektiğiydi. Bu ayrılık bir bütün olarak 77 hareketinin değerlendirilmesinde de geçerliydi.

Hareketin ortaya çıkışında olumlu yönler görüyor musunuz?

Aslında hayır. Bir kesimi, artık kitlesel olgu haline gelmeye başlayan uyuşturuculara başladı. Ayrıca kısmen *nouveaux philosophes*'in etkisiyle güçlenen bir tatlı rüyadan uyanma dalgası vardı. Faşizmin halihazırda galip olduğu analizi temelinde silahlı mücadeleye girenler bir anlamda hareketin en iyi elemanlarıydı. Bizim görüşümüze göre ise bu (faşizmin varlığı-Ç.) kesinlikle sözkonusu değildi. Ve belki de ben biran önce özel yasaları faşist diye nitelerken abartma yaptım. Ayrıca belki Komünistlerin Hıristiyan Demokratlarla aynı görüldükleri konusunu da abartıyorumdur ama yine de bu onların siyasasının yanlış olmadığı anlamına gelmez. Bu da İl Manifesto'yu yayınlamaya devam eden yoldaşlarla bölünmemizde ayrılık noktalarından biriydi.

İl Manifesto'daki bölünmeden beri çeşitli görüşleriniz evrildi mi?

Evet. Pekçoğu bir hayli değişti. İl Manifesto artık sadece bir gazete ve Yeni Sol'un kendini siyasi partilerde ifade etmesi gerektiğine inanmıyor.

Komünist Parti dışında geçen uzun dönem PDUP içindeki halinizi etkilemiş olsa gerek. Kitle hareketleriyle yeni ilişkiler kurdunuz mu? Gerçekte parti üyeliği anlamlı şekilde değişti mi?

Bu 15 yıl hem bizim hem Komünist Parti'nin yeniden biçimlenmesine yardım etti. Geri dönüşümüzü, Komünist Parti'nin bir kesiminin ayrıldığı örgüte dönmesi diye nitelemek çok zor. Son birleşmede biraraya gelen iki güç de 1969'daki halinden oldukça farklıydı. Bizim açımızdan kapitalist bunalım dönemi toplumsal hareketler içinde ortaya çıkma eğilimindeki bölünme ve alan ayrışması süreçlerini artık anladığımızı söyleyebilirim. Artık olaylara bakışımız çok daha az basite indirgeyici. Ayrıca global düzeyde bir bunalım karşısında durabilmek için bir siyasi kitle partisi gereğini öncekinden çok daha fazla takdir ediyoruz. Komünist Parti'ye gelince, İKP artık kitle hareketlerinden doğan ihtiyaçların, kültürlerin ve analizlerin değerinin farkında. Böylece de 1970'lerin başında açmayı başaramadığımız kanal, çok daha güç koşullara rağmen artık var. Eğer 70'lerde, güçlü ve yüksel-

mekte olan bir kitle hareketi varken bu kanal açılabilseydi İtalya'nın yakın tarihi çok değişik olurdu.

İKP içinde, parti dışındayken geliştirdiğiniz görüşleri geliştirebileceğiniz bir ortam hissediyor musunuz? NATO gibi önemli bir konuda ayrılıklarınız varsa, fikirlerinizi serbestçe ileri sürebilecek ve parti militanları kitlesine tanıtabilecek misiniz?

Biz, artık bir yanda bizim, öte yanda eski parti üyelerinin görüşlerinin yer aldığı konumda değiliz. İKP içinde, bizim genelde büyük uyum içinde olduğumuz pekçok insan var. Gerçekten de, bu en azından son dört yıldır böyle. Birlikte çalışıyoruz ve görüşlerimiz İKP içinde çok fazla tartışılıyor. Kesinlikle, ayrıldığımız zamanki gibi yabancı bir yapı hissetmiyoruz.

Manifesto bölündüğünden beri sadece üyelere dağıtılan bir bülten çıkarıyordunuz, yani Compagne e Compagni'yi. Bu da ihtimal ki artık çıkarılmayacak. Ama sizin İKP gazetesinde yayın yapma olanaklarınız nedir?

Rinascita'da yayın yapma ve istediklerimizi tartışma konusunda sorun yok. Mesela, İKP Merkez Komitesi PDUP ile yakınlaşma görüşmeleri yaparken bazı İKP üyeleri, bizim NATO'ya karşı olmamız zemininde MK'ya karşı tavır almışlardı. Bu tartışma parti gazetesinde yayınlandı. Böyle birşey 15 yıl önce imkansızdı. Karşı karşıya olduğumuz asıl sorun ise oldukça başka: Yani sonuçta oldukça eklektik bir örgütte bir sentezin nasıl gerçekleştirileceğidir. Bir parti ki içinde görece ayrı kimliğe sahip farklı kültürel geleneklerden gelen birçok kesimi barındırıyor. Bizim içimizde böyle bir feminist hareket kesimi ve çevre hareketi kesimi var ve partiye katılmaları ne onları ne de Komünist Parti'yi çok değiştirdi.

Bu, yönetim aygıtı için özellikle doğru olsa gerek. Ama, aynı zamanda İKP parti içi düzenini değiştirdi, daha az bürokratik - ya da bürokratik doğru kelime değilse daha az merkeziyetçi oldu. Ulusal Birlik'in parçalanmasından beri özellikle de on iki yıldır, bir sol dönüş yapmış görünüyor. Mesela, eşel mobil*in revizyonuna karşı kampanya düzenledi; ama ulusal birlik'i desteklemeye devam etseydi PDUP katılmayı yine de düşünür müydü?*

Hayır. 1980'de İKP Merkez Komitesi, depremden sonra Salenro'da toplandığı ve 'ikinci Salerno dönüm noktasını' ilan ettiğinden bu yana İKP siyasasını, Hıristiyan Demokratlara karşı tutarlı muhalefete dönüştürdü. Yine de bu, partinin tüm kültürünün ve pratiğinin dönüştüğü anlamına gelmez.

Ölümü İtalya'da büyük bir siyasi olay olan Berlinguer, tarihi uzlaşmanın başarısızlığından köklü sonuçlar çıkarmış mıydı?

Berlinguer'in bunu yaptığını gösterir hiçbir kanıt yok, ve her nedense sorun bir bütün olarak alenen hiç tartışılmadı. Eğer, bizim, İKP'deki değişimler nedeniyle geri dönüp dönmediğimizi soruyorsanız, bunun kararımızı kolaylaştırmaktan öte etkisi olmadığını söyleyeyim. Daha genel bir değerlendirme yaparsak, şöyle diyebiliriz: Geçtiğimiz 15 yılda bazı büyük hatalar yapmış ve birkaç yanlış dönemece sapmış olmasına rağmen İKP, çok önemli iki tuzaktan kaçınmıştı. Ne Fransız Partisi tipi aşırı sekter bir kimlik oluşturma çabasıyla kendini tamamen yalıttı; ne de yolun sonunda hükümete girmesiyle partinin temelde sosyal demokratlaştırılması çizgisine geldi. İKP yönetimi Avrupa sosyal demokrasisinin büyük bir keşmekeş içinde olduğunu görebildi ve bunalım içindeki sosyal demokrat kültürün bir çıkış yolu sunmadığını anladı. Bu, partinin daha sağlıklı doğrultuda gelişmesi için temel —ama yalnızca temel— oluşturdu.

Sözlerinizden çıkan anlamlardan biri de sizin seçilme potansiyelinizin %3 civarında bir üst sınırının bulunduğudur - bu, parlamentoda temsil ve işçi sınıfı için genel bir strateji sunma konularında tecrübesi olan her siyasi parti için son derece önemli bir etken olsa gerek. Dolayısıyla Komünist Parti ile bir birleşik cephe oluşturmaya ya da daha da yakın bir işbirliğine yönelik bir stratejiniz olmak zorundaydı. Fakat öte yandan İKP yönetimi de bir dizi taviz vermeye ve sizin partiye dönmenize izin vererek bazı riskleri göze almaya istekliydi. Hatta sanırım bazı İKP önderleri sizin son kurultayınıza da katıldı.

Evet. Bizzat Berlinguer geldi. Bu çok önemli bir gelişmeydi, çünkü söylediklerimizin meşru bir bakış açısı olarak tanınmasını içeriyordu. Ayrıca eklemeliyim ki, kararımızı kolaylaştıran bir başka etken de İKP'nin 1981'den beri aktif olarak barış hareketini desteklemesi ve cruise füzeleriyle ABD nükleer üslerine karşı çıkmasıydı. İKP'nin NATO yanlısı resmî görüşü asla değişmedi ama ABD önderliğindeki NATO silahlanma hamlesinden ve uluslararası siyasî havanın değişmesindenberi dikkate değer ölçüde hafifledi.

Açıkça görülüyor ki, İKP'ye yeniden girişinizi herhangi bir anlamda 1969'dan bu yanaki tecrübelerinizin tasfiyesi olarak görmüyorsunuz. Ama eninde sonunda resmî haklar sorununa gelinmeyecek mi? Karar alma şekli değiştirilmiş olabilir ama İl Manifesto'nun ihracından beri aslında esasta dönüştürülmedi. Yönetme yapısı esas olarak hâlâ aynı ve siz,

gelecekte bir zaman belki yeni bir genel sekreterle, İKP'nin Ulusal Birlik stratejisi benzeri stratejilere dönmesini önleyemeyeceksiniz. İKP'nin halihazırdaki NATO tavrını kabul etseniz bile —ki katılmıyorsunuz— resmî bir muhalefeti eklemleme hakkının varlığı kesinlikle çok önemli.

Bu oldukça doğru. Hâlâ haklar, parti içi demokrasi, ve tartışma vb konularda çözüm bekleyen pekçok sorun var. Ama, savunduklarımızdan pekçoğunun Komünist Parti içinde gerçekleşmiş olduğunu hissettik. Bugünün asıl sorunu, toplumdaki muazzam etkisiyle etkili bir güç yokluğu arasındaki karşıtlığın nasıl üstesinden gelinebileceğiydi; parti içinde ve çevresinde varolan farklı ve çok eklektik toplumsal tecrübe kesimlerinin nasıl biraraya getirilebileceğiydi. Bizim için, bir kitle partisinin sorunları ve sorumluluklarıyla yüz yüze gelmek gerekmeksizin parti dışında kalmak çok daha kolay olurdu. Ama o zaman kendimizi, muhtemelen yeni temaların sunulmasında etkin, buna karşılık parti faaliyetinin kilit siyasi (ve teorik) arenasından uzak bir aydınlar grubu olmakla sınırlamış olurduk. Özgürlüğümüzün daha çok olması sadece bir tür bireysel çözümden ibaret olurdu.

PDUP içinde birleşme süreci nasıl hazırlandı?

Kesin kararın alındığı kongre yeni Sol'daki öteki çizgilere de açık tutulan üç aylık bir tartışmanın ardından yapıldı. Çok ilginç bir tecrübeydi çünkü İKP, PDUP ve örgütsüz Yeni Sol'un büyük kesiminde ne kadar çok ortak zemin bulunduğunu gösterdi.

Komünist Parti üyeleri de bu tartışmaya katıldı mı?

Evet. Tamamen gayrıresmî düzeyde çok yoğun şekilde katıldılar. Aralarında, İl Manifesto ve PDUP'un aradaki 15 yıl içinde İKP'ye katılmış ve kilit mevkilere yükselmiş eski üyeleri de vardı. Bizim toplantılarımız, herkesin kendi kişisel tecrübelerini anlatması ve böylece de tüm tartışmayı canlı tutması anlamında feminist bilinç yükseltme toplantılarına oldukça benziyordu. Massa Cararra adlı küçük bir kasabadan İKP üyesi bir işçinin şu sözleri tipik yaklaşımı ifade ediyordu: «Ben atıldığınızda sizi asla düşman olarak görmedim. Sizi bir tür keşif kolu olarak düşündüm. Şimdi geri dönüyorsunuz ve dışarda bulduklarınızı getireceksiniz.» Bu, işçinin Komünist Parti'nin geçmişteki aşırı kapalılığının farkında olduğunu gösteriyordu.

Böyle kaç toplantı yapıldı? Bunların yapısı ve bileşimi neydi?

Sanırım toplam yaklaşık 90 toplantı yapıldı. Katılanların sayısı toplantının yapıldığı yere göre 100 ile 500 arasında değişiyordu. Bu

toplantılarda üç ya da dört saat süren ve pekçok kişinin konuştuğu tartışmalar olurdu. Bu toplantıların başarısı kısmen, sık sık, PDUP İKP, Democrazia Proletaria, Sosyalist Parti ve halkta Hıristiyan Demokratlardan konuşmacıların katıldığı açık toplantılar yapma geleneğimiz sayesindeydi. Ayrıca, 1983 ve 1984 seçimlerine İKP adaylarıyla ortak listede katıldığımız ve oldukça iyi sonuçlar elde ettiğimiz hatırlanmalıdır. Basında ve PDUP'un İKP ile birleşeceği beklentisine sahip heryerde büyük ilgi vardı.

Bu, ayrıca, işçi sınıfında ve diğer ezilen toplumsal tabakalarda birliğe karşı duyulan çok güçlü bir arzunun göstergesi değil miydi?

Evet. Bağımsız aday olduğumuzda psikolojik etkilerle bize oy veremeyen pekçok kişi ortak listeyle çıktığımızda fazlasıyla memnun edilmiş oldu.

Belki de işçi sınıfının ve ilerici güçlerin birleşmesi süreci, 70'li yılların ortasında güçlü bir halk dinamiği oluştururdu.

Gerçi farklı bir siyasa kesinlikle olumlu etki yapardı ama o sırada koşullar olgunlaşmamıştı. Ayrıca Sosyalist Parti'ye ilişkin çok büyük bir sorun var - tüm tartışma Sosyalist Parti'nin hâlâ sol parti sayılıp sayılamayacağı noktasında düğümleniyor.

İKP Merkez Komitesinde PDUP'den kaç kişi var?

Direktörlük (Politbüro)'te de yer alan Lucio Magri dahil beş kişi. Bu, parlamentoda —aslında altı milletvekilimiz ve bir senatörümüz var— yerel seçimlerde temsil gücünden oldukça bağımsız şekilde saptandı. PDUP üyeleri, İKP'nin öteki üyeleriyle aynı haklara sahiptir.

Yine de PDUP içinde farklı tecrübeleri olsaydı daha fazla haklar istemeleri mümkündü diye düşünülebilir.

Bunu zaman gösterecek. Bu PDUP üyeleri için çok garip bir tecrübe. PDUP üyelerinin pek azı —ve Merkez Komite içinde de sadece Lucio Magri ve ben— daha önce Komünist Parti'deydik. Komünist Parti'nin büyük bir yapı olduğu ve bir karar almanın günlerce sürdüğü büyük bir bürokrasisi olduğu yolunda belirli bir kaygı vardı. PDUP'da herhangi bir konuda oldukça kolay karar verilirdi çünkü sonuçlar böyle geniş etkili değildi, ama artık her yeni adımda paylaşılan büyük sorumluluklar var. PDUP üyeleri bunun baskısını hissedebilirler ama aynı zamanda artık büyük bir hareketin çekirdeğinde çalıştıkları şeklinde olumlu bir duyguya da sahipler.

Son olarak Avrupa Parlamentosu'nda bağımsız bir grupta birlikte çalıştığınız Alman Yeşilleriyle ilişkilerinizi anlatır mısınız? Şimdi elbette ki, bir komünist grup içinde çalışacaksınız, gerçi Yeşillerin Kurultayına İKP temsilcisi olarak katılmıştınız. Bir şekilde, PDUP'un olduğundan çok daha fazla bir 68 sonrası olgu olan Yeşiller hakkında izleniminiz neydi? İKP onların önemini takdir ediyor mu?

İKP Yeşiller ve Yeşiller de İKP hakkında pek az şey biliyor. Ben, İtalya'da bizim Komünist ve Yeni Sol gibi iki ayrı geleneği bir potada eritme deneyimize benzer şekilde yeşillerin solun yeni bir ifadesi olduklarına inanıyorum. Onlarla çok derin ilişki kurma zemini var. İKP yöneticileri bana Yeşilleri İtalya'da İKP'nin örgütlediği bir toplantıya çağırma konusunda danışmışlardı. Yeşiller ise gelmekten çok memnun olacaklar.

PDUP komünist ve anti kapitalist kalmakla birlikte birçok bakımdan Yeşil siyasalarla tanımlanıyordu. Yeşil kurultay tecrübenize göre, sınıfsal sorunlar Yeşiller için herhangi bir anlam taşıyor mu?

Kendileri sübjektif olarak her zaman farkında olmasalar da Yeşiller açık seçik anti kapitalist bir hareket. Onların, Alman milliyetçiliğinin canlanışını temsil ettikleri ve bunun Yeşillerin barış faaliyetinin açıklaması olduğunu düşünmek vahim hata olurdu. Öte yandan, enternasyonalist sınıf tavrı, Yeşillerin düşüncesinde çok merkezi bir yerde: Katıldığım kurultaylarında Nikaragua'dan, El Salvador'dan vb ülkelerden ulusal kurtuluş hareketlerinden konuşmacılar yer aldı; İngiliz maden işçileri grevi hakkında uzun bir tartışma yapıldı ve bir delegasyon göndermesini engelleyen bazı nedenlere rağmen NUM (Britanya Maden İşçileri Sendikası) baştan sona takdir ettiğini belirten bir mesaj gönderdi. Yeşiller ayrıca Batı Almanya'da haftada 35 çalışma saati grevini hararetle destekledi ve tezlerinde PDUP'de ya da İKP'de tartışılamayacak hiçbirşey yoktu.

Gerçekte, Yeşillerin tezlerinden pekçoğu, Komünist Parti'nin görüşlerinden daha radikal.

Yeşil Parti'nin aralarında çok ciddi bir tartışma sürdüren iki kanadı var. Bir kanat, bir ölçüde İKP'nin sağ kanadını hatırlatıyor, öteki kanat ise eski sekter Alman Komünistleriyle pekçok benzerlik taşıyor. Mesela hâlâ şu soru tartışılıyor: Rosa Luxemburg'un katilleriyle anlaşma yapmak mı istiyorsunuz. Bu sanki dün olmuş gibi!

Yeşillerin Sosyal Demokratlarla ittifak konulu tartışma-

sı sizin Komünist Parti'ye yeniden katılma sorunundaki tartışmanızı biraz andırıyor.

Hiçkimse Yeşillerin gerçekten SPD'ye katılacağını düşünmez. Mesele şu ki Yeşiller şimdi, herhangi bir sol hükümet kurulmasında anahtar konumdalar. Eğer hükümete katılmayı kabul etmezlerse Hıristiyan Demokratların iktidarda kalmasına izin vermiş olacaklar ve faydasız olmak bir yana zararlı olmakla suçlanacaklar. Ama eğer bu canalıcı adımı atarlarsa, çok daha güçlü olan ve siyasi çarkların girdisini çıktısını bilen Sosyal Demokratlarca bastırılacaklar. Bu, Yeşiller için gerçek bir ikilem.

Klasik çözüm, gerçekten hükümete katılmaksızın, SPD hükümetini dışardan desteklemek olurdu.

Hessen'de olan bu. SPD sağ kanadı bu çözümü kabule oldukça hazır görünüyor. Ama SPD sol kanadın —Martta seçimlerin yapılacağı (1985 Martı kastediliyor-Ç.) Saarbrücken'de Oskar Lafontaine gibi— önderleri ikircikli ve diyorlar ki, 'kusura bakma arkadaşım ,sen kenarda durur ve tertemiz kalırken ben hükümette ellerimi kirletemem. Ya birlikte hükümet kurarız ya da ikimiz de muhalefette kalırız! Ve bu oldukça anlaşılır görüşe karşı çıkılamıyor.

Sorun, bir burjuva demokrasisinde, toplumsal ilişkilerin temelden dönüşümünü amaçlayan radikal, anti kapitalist, barış yanlısı bir hükümetin mümkün olup olmadığı. Konuşmamız sırasında birkaç kez değindik ama doğrudan doğruya sormak istiyorum, PDUP'un İtalya'da stratejik anlamda dönüşüm kavramı nedir?

Dürüst olmak gerekirse kesin yanıtımız olmadığını söylemeliyim. Tezlerimizde, üzerinde öteki güçlerle birlikte herbirimizin kendi programının bir kısmını kapsayacak bir uzlaşmanın sağlanabileceği bir platform fikrini ileri sürmeye çalıştık. Ama bunu yalnızca temel stratejine sımsıkı sahip çıkıyorsanız ve kendi kimliğinizi çok net koruyorsanız yapılabilirsiniz. Önceki uzlaşmalarda sorun, onların stratejik amaçlarla tanımlanmalarıydı. İtalya'da uzlaşmaya elverişli koşullar sağlamaya yönelik her girişim bu karışıklıktan kaçınmak için büyük dikkat sarfetmelidir.

Görüşenler R.B., O.H.
1985 Ocak

Türkçesi : Dilek Hattatoğlu

Atlantik Düzeninde İspanyol Sosyalizmi

Patrick Camiller

1986 Martında, İspanya'da tarihte ilk kez bir askerî ittifakla ilgili halk oylaması yapıldı. Daha dört sene öncesinde NATO'dan çıkma vaadinde bulunmuş olan iktidardaki Sosyalist Parti, ülkeyi bu yüzgeri dönüşü kabule zorlamak için resmî olanakları, tehdit unsuru ve vaadleri başarılı bir biçimde kullanarak İspanya'nın Atlantik Paktıyla bütünleşmesi için kampanya yürüttü. PSOE'nin bu girişimdeki başarısı, ahlâkî olarak itibarını yitirme açısından bedeli ne olursa olsun, 86 sonbaharında yapılan seçimlerde şansını gerçek anlamda arttırdı. İspanya sosyalizmi bugün Yunanistan'ın PASOK'u hariç, son on yıl içinde iktidarı ele geçirmeyi başaran Güney Avrupa neo-sosyalist partilerinin aksine, siyasal üstünlüğe sahip görünüyor. Fransa'da Mitterand dönemi politik özün giderek boşalarak yalnızca başkanlığın elde tutuluyor olması durumuna doğru indirgenirken, sağ geniş bir sosyolojik çoğunluğu kazanıyor ve meclisin kontrolünü eline geçiriyor. İtalya'da Craxi kişisel olarak avantaj kazanacak biçimde dönemi değerlendirip partisini kuvvetlendirmekle birlikte, İtalyan Sosyalist Parti'si, Hıristiyan Demokratlar ve Komünistlerin sayıca çok gerisinde kalmakta ve egemen bir güç olmaktan çok, olası koalisyonlar için bir eklemlendirme işlevi görmekte. Portekiz'de Portekiz Sosyalist Partisi ise büyük seçim kayıplarına uğramış ve on yıldır ilk kez kendisini muhalefette bulmuştur. Soarez başkanlığa ancak kendisinden hiçbir zaman hoşlanmayan Portekiz Komünist Partisinin son dakikada sağladığı destekle elde edebilmiştir. Kendi boyutlarında, bu örneklerle karşılaştırıldığında, PSOE'nın 1982'deki zaferi nitelikçe farklı bir ölçektedir ve parlamenter anlamda bile, dört yıl sonra kendini tekrar edebilecek güce sahiptir. İspanyol sosyalizminin bu üstünlüğünün sebepleri nedir? Franko diktatörlüğünün mirasıyla ilişkisi var mıdır? Sosyalist Parti'nin iktidardaki sicili nasıldır? Bu makalenin amacı, bu sorulara bazı yanıtlar verebilecek çözümleyici bir bilanço sunmaktır.

1939 baharında, Franko lejyonları Barselona'ya yürüdüklerinde tarihsel belirtiler PSOE lehine görünmüyorlardı. Askeri yenilgi felaketinin ötesinde, iç savaş sonlarında yirmi yıl kadar süren politik dönemeçlerdeki değişiklikler ve her iki tarafta da yıkıma neden olan kav-

(*) **New Left Review**, 156, March-April 1986'dan çevrilmiştir. (Y.N.)

ga PSOE'yi sanki hiç sona ermeyecek gibi görünen bir bitkinliğe itti. Anarşist ve komünist hareketlerin şiddetli bir baskı altında bulunduğu yirmili yıllar boyunca PSOE ve paralelindeki UGT sendika federasyonu Primo de Rivera diktatörlüğünün hoşgörüsünden yararlanarak, İspanyol işçi hareketinin çoğunluk gücü olarak ve üst düzeyde onun kurumsal yapılarına katılarak durumlarını pekiştirdiler. 1930'da askerî rejimin düşüşü, burjuva cumhuriyetçilerle eşitlik temelinde sorunsuz bir işbirliğine yol açtı. Ancak daha sonra 1933-34 yıllarında, Sosyal Demokrasinin Almanya ve Avusturya kalelerinde, Avrupa İşçi Sınıfı üzücü yenilgilerle sendelerken, İspanyol sosyalizminin temel fraksiyonu pasif uygulamalar geleneğinden vazgeçerek devrimci mücadele yoluna girdi. Artık altmış yaşlarındaki işçi lideri, İspanyol Lasalle'i Largo Caballero derinlemesine ilerleyen kitlesel radikalleşmenin önderi konumuna yükseldi. Ciddi olmasa bile dostça, «İspanyol Lenin» diye adlandırılan Caballero, PSOE'yi birleşik bir devrimci politikanın esnek bir aracı olmaya yöneltecek teorik ve politik kaynaklardan yoksundu. 1934 Ekimindeki Asturias başkaldırısını diğer bölgeler izleyemezken, 1936 temmuzundan 1937 mayısına kadar süren devrim, Caballerist sosyalistlerin yavaş yavaş bütün yön duygularını yitirmelerine ve giderek Komünist Parti'nin bunaltıcı baskısı altına girmelerine yol açtı. İkinci Cumhuriyetin son iki yılı, kuşatılmış ülkedeki solun tüm diğer güçlerini acımasızca marjinal bir pozisyona itme kararlılığında olan, Stalinistleştirilmiş Komüntern ile Negrin'in sağ kanat sosyalistleri arasındaki ittifakın egemenliği altında yaşandı.

PSOE tekrar gerçek yaşam belirtileri gösterinceye değin bir otuz yılın daha geçmesi gerekti. 1934 ile 1945 yılları arasında Avrupa faşizmi yıkılırken, sürgündeki liderler tüm ümitlerini birleşik politik ve hatta askerî eylemin İberya yarımadasına uzandırılmasına bağlamışlardı... Mamafih, Londra ve Washington'daki ezici bir çoğunluk Avrupa'daki savaşın anti-kapitalist bir netice ile son bulmasını önlemekten yanaydı ve Nazi Almanyasıyla bağları koptuktan sonra, Franko rejiminin Atlantik Paktı için bir problemden çok bir dayanak noktası oluşturacağı düşünülüyordu. Aynı şekilde, PSOE'nin kralcılarla sürdürdüğü stratejik müzakereler, 1947'de diktatör, İspanya'nın monarşiyle yönetileceğini ve kendisinin de yaşam boyu saltanat naibi olacağını açıkladığında bozuldu. Etkin politik müdahelelerde bulunabilme konusunda kendine güvenini kaybeden ve yeni kuşaklara açılarak yaşamsal önemi olan yenilenmeyi sağlamaya gücü yetmeyen Rodolfo Llopis önderliği giderek, İtalyan Sosyalist Partisi dışında tüm Avrupa sosyal demokrasisinde göründüğü üzere soğuk savaş kabuğuna çekildi. Komünist parti, İspanya'da yeni bir yapılanışa giderken ve 1956 Üniversite ayaklanması gibi mücadelelere enerjik bir biçimde katılırken, Llopis ve arkadaşları bu oluşumlardan gittikçe daha koptular, ve işçi sınıfı ile aydınlar arasında yükselen muhalefet güçlerine karşı ancak marazi bir kuşku benimsediler.

Yeni Partinin Oluşumu

Altmışlı yılların başlarında görülen radikalizmin, Komünistlerce doğrudan etkilenmediği yerlerde, çeşitli Katolik Eylem grupları tarafından yükseltilmesi hiç de şaşırtıcı değil. (Bu, İkinci Vatikan Konseyi ve Latin Amerika'da gelişen yeni hıristiyan militanlığa verilen bir yanıttı.) Özellikle, PSOE'nin kalesi olan Endülüs'de durum böyleydi, sendikalist MOAC (Katolik Eylem İşçi Kardeşliği) ve gençlik kanadı JOC ve üniversite kökenli *Frente de Liberacion Popular*, bazı kilise kurumlarının hoşgörüsü ve desteğini sağladılar. 1963 yılında, kendileri PSOE önderliğince bilinmeyen, Seville Üniversitesindeki sosyalist bir öğrenci grubuyla 21 yaşında bir öğrenci, Felipe Gonzales ilişkiye geçti, örgütlere katılmamakla birlikte, bu çevrelerde faaliyet gösterdi. Kurumsal ilişkilere girmesi için daha bir süre geçmesi gerekecekti. 1965'te mezun olduktan sonra Batı Alman Piskoposluğundan çalışmalarını Louvain'de sürdürmek için bir burs aldı. Burada, bir İspanyol için cana yakın olmayan bir çevrede Gonzales sosyalist teorinin temelleri ve Belçika Sosyal Demokrasisiyle tanıştı. Bu yıllarda onu en çok etkileyen izlenim ise buralarda kendi vatandaşlarının karşı karşıya kaldığı tavırdı. Eve yazdığı mektupta bunu şöyle anlatıyordu «Brükseldeki barların çoğunda şöyle bir bildirim var. 'İspanyollar, Afrikalılar ve Kuzey Afrikalılar giremez'... Tren istasyonları saatlerce ne yapacağını bilmeden dolaşan İspanyollarla dolu. Bunlara en ufak bir anlayış bile gösterilmiyor; en acıklı türden bir insanî ve ruhsal sefalet sergileniyor(1). Ekonomik ve ulusal ezilme duygularının içiçe geçtiği bu ilk deneyimlerden yirmi yıl kadar sonra bu izlenimler sosyal içeriklerinden soyutlanarak tek bir politik hırsa dönüşecekti : İspanya'yı *tıpkı diğerleri gibi* bir Batı Avrupa ülkesi yapmak.

1966'da Seville'e geri döndüğünde Gonzales derhal PSOE'ye katıldı, bu bölge için bir çeşit parti merkezi haline gelecek olan işçi avukatları bürosu pratiğine daldı. Bu yerel sosyalist grubun önde gelen üyelerinden birisi de yetenekli bir tiyatro oyuncusu —şu anda PSOE hükümeti başkan yardımcısı— olan ve göçmenlerle ilk kez 1966'da Fransa'daki Toulouse üentinde bulunan bir parti okulunda ilişki kuran Alfonso Guerraydı. Onun Gonzalesle geliştirdiği (türlü mülakatlarda anlatılan) ilişki, partide 'kişiye bağlı' bir rejimin geliştirilmesinde önemli bir etken oldu. Örgütleme ve parti tartışmalarında büyük bir enerji ve yetenek sahibi olan Guerra için daha o zamandan Gonzales'in karizmatik kişiliği partinin gelecekteki başarısı için bir anahtar durumundaydı ve bütün programlardan daha önemli ve bazı politik prensiplerin feda edilmesine değerdi.

Gonzales Temmuz 1966'da Bayonne'da Ulusal komite toplantısı-

1. Antonio Guerra, 'Notas para una biografia', **Socialismo GS Libertad,** Barcelona, 1978, s. 16.

na katıldığında, *Sevillanos* (Sevillalılar) partinin merkezi işlerine ilk dramatik müdahalelerini yaptılar. İç yenilenme hareketinin diğer iki anahtar aktörü ile ilk bağlantı orada oluşturuldu : UGT'nin Asturias lideri Nicolas Redondo; Bask bölgesinden liberal bir kapitalistin oğlu olan, Madrid'de eğitim yapmış eski bir komünist avukat Enrique Mugica Guerrayla birlikte «iç güç»lerin kendi örgütsel yapılanışlarıyla ilgili tüm kontrolu ele geçirmeleri ile sonuçlanan ve yurt dışındaki aygıtı ülke içindeki eylemlerin sorumluluğunu alma konusunda ikna ettikleri Toulouse'da, 1970 de yapılan 24 üncü PSOE kongresine hazırlandılar. Llopis genel sekreterliğini sürdürecekti ancak şimdi partide ikili bir insiyatif belirmişti; öyle ki 1972 deki kongreyi toplamaya çağırma insiyatifi, Gonzales, Redondo, Mugica ve yine avukat ve Madrid grubunun başkanı olan Pablo Castellano'nun bulunduğu resmî olmayan onlu gruptan geldi. Bu kaçınılmaz değişikliği hisseden Llopis partinin Frankocu ve komünistlerin sızdırılmasıyla ele geçirilmeye çalışıldığını iddia ederek kongreye katılmayı reddetti. Aslında PSOE şimdi *renovadores*'lerin (yenilenmeciler) ellerindeydi ve 1974'deki 26. kongrede Gonzales eleme yöntemiyle genel sekreter seçildi. Bu sıralarda, partinin toplam üye sayısı dört binden fazla değildi.

Bu büyük değişiklikler dönemi boyunca, İspanya'da Frankoculuğun yaklaşmakta olan kriz döneminde Komünistlere etkin bir biçimde meydan okuyabilecek, modern bir sosyal demokrat parti geliştirmeye kararlı olan Sosyalist Enternasyonal partileri önemli bir rol oynadılar. Toulouse'a ilk ciddi *bypass* girişimi 1965 yılında Alman SPD'sinden geldi ve Friedrich-Ebert Vakfının gönderdiği Robert Lambert, hükümet politikalarına karşı girişilen bir dizi toplu eyleme katıldığı için Madrid Üniversitesindeki görevinden azledilen Profesör Enrique Tierno ile ilişkiye geçti. Uzun bir bağımsız politik eylem geçmişi olan Tierno, bazı projeler için SPD desteği sağlama girişiminde bulundu. Ancak Tierno kendisini Sosyalist Partinin önde gelen bir üyesi ve temsilcisi olarak tanıttı ve bu bilgi Madrid'deki önder kadroya ulaşır ulaşmaz, görevinden uzaklaştırıldı. Tierno ve yakınındakiler iddialarını Sosyalist Enternasyonal çevrelerinde kabul ettirmiye çalıştılar ve 1973'te Llopis'in geriye kalan «tarihsel PSOE'siyle bütünleştiler. Bundan sonra, SPD'nin Hans Matthöffer'i aracılığıyla tavır koyan Batı Avrupanın sosyal demokrat partileri yeni önderliği tanımaya karar verdiler ve böylece Bonn'dan Gonzales'in PSOE'sinin Frankonun Kasım 1975'te ölümünden sonra geçiş dönemine Ispanyanın her yerinde kayda değer bir yerel örgütler şebekesiyle girişini olanaklı kılan aylık fon akışı başlamış oldu. (2)

2. Tierno, PSOE'nin 1978'de yeniden sahneye çıkmasından önce, 1977'de yüzde 4.5 oranında oy kazanmış olan 'Partido Socialista Popular' partisini örgütlemeye girişmişti, Tierno 1986'da, eski arkadaşı Fernando Moran'ın PSOE'nin Dışişleri Bakanı olarak atanışından hemen sonra öldü; bu, İspanyol Sosyalizminin bu bölümünün kapanışını ifade ediyordu.

«Kapitalizme Yer Yok»

Kuzeyden gelen sözkonusu himayeye rağmen, iç savaştan sonra İspanyada yapılan ilk toplantı olan Aralık 1976'daki 27. Kongrede, PSOE'yi «kitle karakterli, marksist ve demokratik» bir parti olarak, yani Avrupadaki en radikal sosyalist parti olarak tanımlayan yeni bir program benimsendi. Kapitalizme herhangi bir biçimde yer vermeyi reddeden program, «politik ve ekonomik gücün ele geçirilmesini, üretim araçlarının kamulaştırılmasını ve işçi sınıfı tarafından dağılımı ve değişimini» öngörüyordu. Kuşkusuz nihaî amaca ilişkin böyle formülasyonlar bir kez standart haline gelince, Sosyal demokrasinin kıtadaki partilerine denecek bir şey kalmıyordu. Ancak şimdi, onyedi yıl sonra Bad Godesberg programı, Avrupa sosyalizminin modeli olarak kapitalizme en geniş yeri veren bir biçimde hayata geçiriliyor. Gonzales ekibi, maddi ve politik yardım açısından (Alman) Sosyal Demokrat Partiye alabildiğine borçlu olarak, Parti'nin ideolojik ve stratejik anlamda Marksist tonuna asla bir bağlılık göstermedi. Peki, o zaman 27. ci kongrenin bu üslubu neydi?

1976 Aralığında politik partilerle ilgili yasalar çıkalı henüz iki ay olduğu ve reformist *franquista* Adolfo Suarez ile pazarlıkların ciddi bir biçimde yeni başlamamış bulunduğu hatırda tutulmalıdır. Yılın büyük bir kısmında, tutuculuğun oluşturduğu Sağlam Siperler, miras kalan düzende kesin bir değişim ya da *ruptura* (kopuş) fikrini Solda canlı tutmuş, geçici bir hükümet ve kurucu bir meclis toplanması fikrine yönelinmişti. 1974-75'te yakındaki Portekiz deneyimi, süren politik istikrarsızlığın, aslında bu krizden doğacak olan rejimin yönüne ilişkin önemli belirsizliklere neden olarak, emekçi kitlelerin sosyal beklentilerini kamçıladığını gösterdi. PSOE ise yenileşmesini daha yeni tamamladığı ve Komünist Parti ve aşırı solun saflarında toplananlara benzer radikal tabakalardan gelenleri saflarında topladığı için bu tür baskılara karşı bağışıklık kazanmamıştı. Üstelik, Gonzales liderliği için, Fransa'daki Mitterand Sosyalistlerinin izlediği kendine özgü yollarda da olduğu gibi, partinin tüm umutları temel olarak kendi solundaki güçlerle olan rekabete bağlıydı. PCE'nin (İspanyol KP), henüz burjuva partileriyle günübirlik işbirliğine yönelik uzlaşmaları, içermeyen dinamik hamlesi, felipista'lara o an için duruma göre davranmaktan başka seçenek bırakmamıştı. Yetmişli yılların başlangıcında Franko'nun göçüşünün radikal bir dönüşüme yol açacağı kanısı solda egemendi. Sosyalist ve komünist hareketlerin saflarında ne *ruptura democratica* ne de genel devrimci durum tahminleri, Franko'nun ölümünden sonra gerçekleşecekti. Bu kadar sinirli bir biçimde tartışılan «geçiş», yukarıdan düzgün bir biçimde idare ve kontrol edildi. PSOE'nin çağdaş karakteri ve temelleri bu dönemde atıldığı için, Franko'nun Ulusal Hareketi içinde kariyer sahibi bir görevli olan Adolfo Suarez'in kırk yıllık asker-polis baskısını nasıl böyle kibarca sona erdirebildiği önemli bir sorudur.

Suarez'in başarısının anahtarı, Franco'nun uzun süren rejiminin kendi sicilinde aranmalı; Franco kendi yönetiminin temellerini dönüştürürken varoluş koşullarını en iyi bir biçimde koruma açısından, Avrupa'daki diğer yirminci yüzyıl diktatörlüklerinden daha kurnaz ve başarılı çıkmıştı. Bir Halk Cephesi hükümetinin yarattığı aciliyetten kaynaklanan Franko'nun tarihsel misyonu, İspanyol burjuvazisi ve toprak sahibi sınıfın varlığına açık bir tehdit oluşturan zorlu işçi sınıfı ve köylülerin kabarmasını ezmekti. Bütün bölgesel, sosyal ve ideolojik bölünmelerin üzerinde ve ötesinde özel mülkiyetin korunması milliyetçi haçlı seferinin itici gücünü oluşturmuştu. Aynı amaç İtalyan ve Portekiz faşizmi için de geçerliydi. Caudillo tarafından hafif bir ton değişikliğine uğratılan İspanyol uygulamasını ayırdeden iki şey vardı. Öncelikle, Mihver savaş çabasına güdük İspanyol katılımı sağlayan Alman baskısına rağmen, Franko, dış ya da sömürgecilik maceralarından titizlikle uzak kaldı; böylesi maceralar yalnızca 1936'daki hamilerini değil, Yunan cuntasını ve bu kadar doğrudan olmasa da Portekiz diktatörlüğünü çökertmişti. İspanyol Fas'ının 1956'da ve İfni'nin 1969'da sessizce terk edilmesi bunun örnekleridir. İkinci ve daha köklü bir unsur ise, Salazar yönetimi (bütün diğer değerlendirmelerin ötesinde, para ve geleneklerin istikrarını kutsayan bir sosyal ve mali ideolojiden kaynaklanan) sınırlı ve temkinli bir büyüme yavaşlığı ile dikkat çekerken, Franko rejiminin ellili yılların sonlarından itibaren bütün kapitalist Atlantik ekonomilerinde görülen sürekli ve patlayıcı genişlemeye başkanlık etmesiydi. Turizm, göçmenlerin gönderdiği birikimler ve ucuz işgücü, bir zamanlar İkinci Cumhuriyetin devrimci çağrılarından vazgeçmiş olan toplumun yapısını değiştiren ve tüm Avrupa rekorlarını kıran bir birikim kabarmasının motoruydular(3). 1962 ve 1975 yılları arasında gayri safi milli hasıla yılda yüzde yedilik bir ortalama artış gösterirken, endüstrileşme kırsal düzeni silip süpürdü. Yirmi yıl kadar sonra, 1959'da yüzde kırkın üzerinde nüfusu köylü olan bir ulus, topraktaki işgücünün yüzde yirminin altına düşüşünü gördü. Kişi başına düşen gelir aynı dönemde on kez arttı, yılda 300 dolardan 3000 dolara çıktı(4). Ancak Kuzey Avrupa'nın iş ve tüketim şablonlarına doğru bu dolu dizgin ilerlemenin nimetleri eşitsiz dağılmakla birlikte, —gelir dağılımı oldukça çarpıktı—, rejimin son günleri yaklaşırken, Portekiz'deki Nisan Devriminden oldukça farklı bir politik durum üretiyordu ister istemez. Ezici polis mekanizması, oy verme ve dernek kurma gibi temel hakların olmaması nedeniyle, halkın kızgınlığı ve sabırsızlığı doğal olarak gittikçe genişledi ve derinleşti. Ancak uzun dönemdeki kapitalist boom'un yarattığı maddi dönüşümden çok sayıda İspanyol yararlandığı için, politik düzenin reddi, artık zorunlu olarak, sosyo-ekonomik düzenin radikal bir sorgulamasına

3. Altmışlı yılların sonundaki bir döküm için, bkz. Richard Soler 'Yeni İspanya', **NLR 58,** Kasım-Aralık 1969, s. 68.
4. José Maria Maravall, **La Politica de la transicion,** Madrid 1985, s. 68.

dayanmıyordu. Büyük iş çevrelerinin yönetici kadroları ve büyüme yılları sırasında çoğalan yeni orta sınıfların çoğunluğu bakımından, İspanya, kapitalizm açısından her zamankinden daha güvenli görünüyordu. Daha istikrarlı bir sosyal bünyenin inşasını hem gizlemiş hem de ona izin vermiş olan politik yapı-iskelesi, artık şimdi sökülmesi gereken bir anakronizmdi

İşçilerin Meydan Okuyuşu

Hâlâ, Franko dönemi sona erdiğinde, mülk sahipleri saflarından ancak az sayıda kişi yakın geleceğe kesin bir güvenle bakabilirdi. Yetmişli yılların işçi sınıfı otuzlu yıllardaki öncülerinden daha iyi durumdaydı. Üstelik şimdi sayıca daha çok —faal nüfusun yüzde otuzyedisinden daha çoğunu ihtiva eder durumda— ve akıllı uslu olmaktan çok uzaktılar. Endüstriyel huzursuzluklar, geniş olmayan işçi pazarları ve politik hakların yokluğunun bir araya gelişiyle tahrik edilerek, sürekli tırmanıyordu. 1966 yılında grevlerde birbuçuk milyon iş saati yitirilmişti. Bu sayı 1970'de 8.8 milyon ve 1975'de 14.5 milyona ulaştı. Daha sonra, Franko'nun ölümünden sonraki ilk yılda, İspanyol işçisi kıtadaki en yüksek militanlık düzeyine ulaştı, 1976'da 150 milyon çalışma saati çoğu politik kökenli olan anlaşmazlıklar nedeniyle yitirildi(5). Fabrikalarda durum böyleyken, sürgündeki partilerin durumu da pek teminat verici değildi. PSOE ve PCE - İspanyol Sağı'nın geleneksel umacıları - Frankoculuğun tüm kurumsal mirası ile bir kopmayı amaçlıyordu, özellikle PSOE, sosyalizasyon programları ile bu kurumları silip süpürme tehditi savurur görünüyordu. Kısacası, polis denetimi kalktığında, kitlelerin potansiyel ümitlerini ve enerjilerini yönlendirecek öngörülebilir ya da güvenilebilir kanallar yoktu. Üstelik, Euzkadi bölgesinde ETA milliyetçilerinin silahlı direnişi ülkenin diğer bölgeleri için rahatsız edici bir örnek oluşturmuş ve Franko'nun halefi olarak seçilen Amiral Carrero Blanco'nun 1973'te öldürülmesiyle ülkenin en önemli siyasal sorunlarına olağanüstü bir müdahalede bulunmuştu.

Bununla birlikte, bütün bu belirsizliklerin arasında, İspanyol sermayesinin önde gelen kesimleri, ülkenin politik yapısının Avrupalılaştırılmasının, iç savaştan beri süregelen derin sosyal değişmelerin yalnız istenilen değil ama kaçınılmaz bir sonucu olduğundan emindi. 1976' daki karmaşa öncesinde, sanayideki işgücü giderek artan bir biçimde İşçi Komisyonlarında ve UGT'de sendikalaşıyordu; bunlar, şimdi ücret pazarlığında yoğunlaşıyor ve verimlilik sözleşmelerini güvenceye alma endişesindeki işverenlerce çok kez pohpohlanıyorlardı. Bankalar ve büyük işletmeler açısından, emeğin ulusal politikalarla tabii bir biçimde bütünleşmesinin tek alternatif yolu, yeni kuşak işçi hareketi-

5. a.g.e., s. 27

nin kafasını Pinochet tarzı uçurmak olabilirdi, canlı turizm sektörü ile birlikte, İspanya'nın Avrupa ekonomisine katılması rotası hayal bile edilemeyecek şeyleri sağlamıştı. İspanya'nın Avrupa Ekonomik topluluğuna girişinde sembolleştirilen önemli mesele ise, Batı Avrupa'nın burjuva demokratik düzenine katılma yoluyla, İspanyol ekonomi ve yönetimini güçlendirmek ve geçiş sürecini, işçi-sınıfı radikalizminin yeni politik düzende herhangi kalıcı bir iz bırakamamasını sağlayacak şekilde etkilemekti.

İşte gelecek üç yıl içerisinde Adolfo Suarez'in büyük bir yetenekle yerine getireceği görev buydu. Vittora ve Montejurra'daki katliamlardan sonra, daha fazla kaba kuvvet kullanımının artık işe yaramadığı anlaşılınca, Kral Juan Carlos tarafından 1976 yazında başbakan olarak atanan Suarez, ilkin politik reformlar için resmi sağın büyük bölümünün desteğini kazanmak ve sonra —ikinci aşamada— programını kitlesel işçi partilerine empoze etmek zorundaydı. Bu süreç içerisinde, kendisinin de aşina olduğu Frankocu rejimin kendine özgü melez karakteri ona yardımcı oldu. İç savaşı kazanmış olan milliyetçi güçler görünüş ve orijin açısından Almanya, İtalya ve Portekiz'deki faşist cephelere kıyasla daima daha karışık bir yapıya sahiptiler. Kırklı ve ellili yıllarda monarşistler, karlistler, falanjistler, katolikler ve yüksek rütbeli subaylar mevki kapmak için itişip kakışırken ve bazı eklem yerlerinde göreceli bir hakimiyet sağlarlarken, Caudillo'nun kendi şahsiyeti altında bile herhangi bir örgütsel yada siyasal birleşme gerçekleştirilemedi. Savaş sonrası *boom* döneminde bu karmaşık düzen *(establishment)*, yeni unsurların rejime katılmasına izin verdi, bunlar arasında altmışlı yıllarda İspanya'nın ekonomik liberalleşmesini sağlayan *Opus Dei* adlı teknokratlar gurubu da vardı. Bunun sonucu İspanyol burjuvazisi içinde, resmi olmayan ve yarı resmi muhalefet grupları oluşu; bunlar rejimin kendi adamlarından kalın hatlarla ayrılmıyordu ve önde gelen üyeleri devlet aygıtında makamlar elde ederken, daha önceki devlet memurları bu oluşuma daha uzakta olan karşı taraf saflarına katılıyorlardı. Rejim böylece sivil toplum içinde az çok liberal ya da aydın kafalı burjuva çevrelerine açılarak bir tür belirsiz tampon bölge ile kuşatıldı (6). Diktatörlük, bu anlamda, asla İspanyol toplumu içinde tecrit olmuş bir korunak değildi ve en katı kesimi için yakıştırılan «bunker» (engel) terimi, zımni bir biçimde yönetimin diğer kesimleri ile onun oluşumuna yardımcı olan kapitalist 'kamu alanı' arasındaki bağlantı ağına işaret etmekteydi.

İşte Suarez'in ilk yarma eylemindeki başarısının sırrı daha çok burada yatmaktadır. Çabucak ve kolaylıkla, tampon bölgenin önde gelen mensuplarını içeren bir kabine oluşturmayı becerdi, esas ola-

6. Tampon Bölge analizi Şili'li araştırmacı Carlos Huneeus tarafından **La Union de Centro Democratico y la transicion a la democracia en Espana,** Madrid 1985, s. 27-32'de tartışılmıştır.

rak kendine özgü üslubu olan reformistlerden ve Hıristiyan Demokratlardan oluşan bu kişiler, normalleşmiş bir gelecek vaadi ile geçmişin devamı güvencesini aynı anda temsil ediyorlardı.

Genel ol hakkını da içeren Siyasal Reform yasası söz dinlemez Cortes'e sunuldu ve 1976 Aralığında referandumla onaylandı. Bunu 1977 Şubatında komünist olmayan siyasal partilerin yasallaştırılması ve Nisan'da Ulusal Hareketin dağıtılması izledi. Bununla birlikte Suarez'in projesinin başarısı —ve yeni düzenin eksiksiz itimatnamesi— Komünist Partisinin (PCE) yasallaşmasını da gerektirmekteydi.

Bu ordu için yutulması zor bir lokmaydı, ancak Suarez beklediğinden daha az bir direnişle karşılaştı ve Komünist önderlik Bourbon hanedanını tanımayı ve Cumhuriyet davasından ve bayrağından vazgeçmeyi kabul edince, 1977 Nisanında bu adım da atılabildi. Temmuzda Cortes dağıtıldı ve genel seçimler yapıldı; yeni seçim sistemine göre, İkinci Cumhuriyette CEDA sağının kaleleri olmuş olan daha az şehirleşmiş olan bölgeler daha büyük oranda temsil ediliyordu. Örneğin Sori'nin 34.000 oyuna, Madrid'in ise 136.000 oyuna bir temsilci düşmekteydi ve en büyük partiye geniş bir prim bahşediliyordu. Suarez'in yeni oluşturduğu Demokratik Merkez Birliği (UCD) oyların yüzde 35'ine karşılık, meclisteki sandalyelerin yüzde 47'sini aldı. Politik kurnazlığın bu zaferi, refah ve diğer reform vaadleri karşılığında, sendikaların eylem özgürlüğünü kısıtlayan ve 1977 Ekiminde imzalanan Moncloa Sözleşmesi ve 1978 başlarında onaylanan yeni anayasa ile tamamlandı.

Serbest Girişim Monarşisi

Bir yıldan biraz fazla bir zaman içerisinde, Suarez faşist devlete, örneklerine az çok uygun bir burjuva demokrasisi alanına yumuşak bir iniş yaptırdı. Bunu yaparken kamu hizmetlerinin üst kademelerinde adliyede ve silahlı kuvvetlerde mükemmel denebilecek bir devamlılık sağladı, ancak artık faaliyette bulunmayan eski yukarıdan aşağı sendikaların bürokratlarına iş vermek gerektiğinde bunun dışına çıktı. Yeni Anayasa özel mülkiyet prensibini kutsadı, ordunun 'anayasal düzeni koruma' rolünü tanıdı ve bütün hükümetlerin kilise ile işbirliği ilişkilerini sürdürmesi yükümlülüğünü getirdi. Tüm bu yapının tepesinde, kendisine orduya kumanda etme, hükümetleri seçme ve yasaları veto etme erki verilen, seçimle gelmemiş bir monark bulunuyordu. Karmaşık bir ağdı ki, bunun için Sosyalist ve Komünist muhalefet liderleri, İspanyol işçi hareketinin isyancı ve cumhuriyetçi, doğumdan kazanılma haklarından böylesi tatsız bir çorba uğruna vazgeçiyordu. Aslında reformcu rota siyasal düzende üstün gelince, PSOE ve PCE önderleri, fiilen sadece bunun hacmi ve zamanlamasına uyma kararı almışlardı. Komünistler, seçimlerde aldıkları desteğin daha az

olmasına karşın, bu süreç içerisinde daha merkezi bir rol oynadılar; bu hem onların tarihsel geçmişlerinin, kendilerini halkın gözünde kararlı demokrasi mücadelesinin ana gizil kaynağı olarak kimlik kazanması, hem de İşçi Komisyonlarına daha geniş ve daha militan bir anlayışla üye olarak denetim kurmaları ve daha geniş bir bağımsız eylem kapasitesine sahip olmalarındandı. Solun iki ana partisinin Suarez'in marifetiyle siyasal olarak teslim olması, İspanya'da 40 yıllık istibdattan sonra liberal demokratik bir rejime olan gereksinimin ağır basması olarak haklı gösterildi ve Franco'nun varisleri tarafından belirlenen şartların benimsenmesi konusunda gösterilecek bir isteksizliğin bir askeri müdahale riskine ve tüm sivil özgürlük beklentilerinin iptali tehlikesine yolaçacağı iddia edildi. Başka bir deyişle, PSOE ve PCE'nin izleyebileceği daha başka sorumluca ya da gerçekçi bir yol yoktu.

Bu gerekçeler açıkca uydurmacaydı. Suarez'in amaçlarına sempati duyan gözlemciler bile bunu savunmadılar(7). Elbette 1976-1979 geçiş döneminin, işçi sınıfı partilerinin sınırlı da olsa, değerli hakları kullandığı, siyasal demokrasi rejimini kurumsallaştırdığı doğrudur.

Pekçok aşırı sol gurup, marjinalleşmenin ve iç bunalımın bedelini ödedi, bunun nedeni demokratik mücadelenin önemini kavramada ya da bir sol kanat programının esas olarak halkın keyfi idareden korunma ve siyasal özgürlükler konusundaki susamışlığına seslenmesi gerektiğini değerlendirememeleriydi. Yetmişler sonu Avrupasında İspanya'daki anti-kapitalist solun devrimci bir sosyal değişim için kitle desteği kazanma yeteneği, siyasal dönüşüm sürecine müdahale etme yoluna bağlıydı. Ama, Suarez'in reform projesinin tutarlı bir alternatifi «Kışlık Sarayın İşgali» olmasa da, Sol'un diğer tek seçeneği kendisini alçakgönüllülükle büyük sermayenin siyasal ve ekonomik stratejisinin hizmetine sunması da değildi. Suarez'in ulusal ve uluslararası plandaki reformist politikalarına itiraz etmekte, emeğe karşı o denli resmi ağırlık koymayan seçime dayalı anayasal bir ortam için tartışmalar açmak ve kampanyalar sürdürmekte, burjuva demokratik haklar platformunda kalsa bile, Solun büyük yararı vardı. Böyle bir rota için ilk koşul, Sol'un asgari birliğinin sağlanmasıydı. Gonzales'in anti-komünist manevraları ve Corillo'nun Suarez'e yönelttiği son derece kötü öneriler, sıkışmış durumdaki burjuva kampı için Allahın bir lütfu oldu. Eğer komünistler ve sosyalistler birlikte seçim hilelerine, tutucu anayasa ve devletin monarşik formuna karşı çıksalar, en azından sağ üzerinde, Anayasa'yı süsleyen sosyal adalete ilişkin parlak sözler yerine, gerçek tavizler vermelerine yol açacak bir baskı uygulamış olurlardı. Otoriter Sağın kuvvet gösterileri yaparak sorunları

7. Bkz. Raymond Carr ve Juan Pablo Fusi, **Spain : Dictatorship to Democracy,** London 1981, s. 226-227. Bu yazarlar aşırı sol bir coşkuya sahip olmaktan çok uzaktırlar.

çözmeye ne iradesi ne de kapasitesi olmadığı için, birleşmiş Solun, açık bir biçimde ortaya konmuş anayasa alternatifleri arasında yapılacak bir referandumu kazanma ve böylece İspanyol toplumunda kendi konumunu sağlamlaştırma umudu olabilirdi.

Klasik Marksist geleneğe göre, demokratik cumhuriyet, sınıf mücadelesinin üzerinde zaferle sonuçlandırılabileceği bir zemindi; yetmişli yılların sonlarında ise, PSOE ve PCE'ye göre, 'serbest girişim monarşisi' sınıf çıkarlarının devresel olarak uzlaşacağı parametreleri ortaya koymuştu. Ücretlerin dondurulması ile sosyal güvenlik ve devlet aygıtına ilişkin reformlar arasında yapılan sözde alışverişin ötesinde, UCD-PCE-PSOE arasında 1977 sonlarında gerçekleştirilen ünlü Moncloa Anlaşmasının temel işlevi, işçi hareketinin hegemonya isteğinden vazgeçmesini ifade etmekten ibaret olmuştu. Büyük sermaye, Frankoculuğun kurumsal süslemelerini değiştirme stratejisinin, daha açık ve daha hızlı savunulmasını isteyemezdi. Grev düzeyi Avrupa'nın en yüksek seviyesindeyken, kısa zamanda o günün Batı Alman normlarına doğru bir azalma gösterdi; işverenler, diktatörlüğün ilk yılları çıkmış olan işi koruma yasasını atlatmak için sendikaların uysallığından yararlanırken, işsizlik görülmemiş düzeylere fırlıyordu. Santiago Carillo, Moncloa Anlaşmasına, ilerdeki yıllar için model olabilecek, aydınlık sınıf işbirliğinin zirvesi olarak övgüler düzüyordu. Aynı ölçüde suç ortağı da olmakla birlikte, PSOE daha somurtuk bir profil vermeyi ve doğal olmayan bu durumun çözülmesini beklemeyi tercih etti. 1977 ve 1978 yılları boyunca Suarez, ustalıkla UCD ve PCE arasında zımnî bir anlaşma olduğu imajını yaygınlaştırdı; o sıralar Carillo ise gururla, İspanya'yı sosyalizmin eşiğine getirecek olan burjuva ve işçi partileri arasındaki işbirliği dönemine ilişkin gülünç görüşler pompalıyordu. PSOE'deki Gonzales önderliği ise bütün dikkatini Alman tarzı bir sistem üstünde toplamıştı; buna göre sosyalist ve merkez partileri sadakatle iktidar ve muhalefet rollerinde yer değiştireceklerdi.

Bu arada, Carillo'ya güneş altında Sol'un birbiri arkasından gelecek tavizlerini saptamak için hayli zaman kalıyordu.

Pactismo'nun Sonu

Geçiş dönemini sona erdirerek, yeni anlayasayı onaylayan referandumdan üç ay sonra, Suarez 1979 Martında yeni seçimlere gitti. Tam oy verme arefesinde, son üç yıl boyunca sadık müttefikleri olan sosyalist ve komünistlere saldırdı ve Marksizmle bağlantılarının ,demokratik düzene ve ailenin kutsallığına yönelik tehditler oluşturduğu uyarısında bulundu. Bu geri dönüşün amacı ve etkileri çok kez yanlış yorumlandı, bu bazen kasıtlı yapıldığı için, üstünde biraz ayrıntılı olarak durmaya değer. Tablo 1, gerek bu tartışma ve gerekse PSOE'nin 1982'deki zaferi ile ilgili olarak yararlı bir başvuru kaynağı oluşturmakta.

Tablo 1. 1977-1982 Temsilciler Meclisi Seçimlerinde Oyların ve Sandalyelerin Dağılımının Evrimi

	Oy Oranı (%)			Sandalye Oranı (%)		
	1977	*1979*	*1982*	*1977*	*1979*	*1982*
UCD	34.8	35.0	6.8	47.1	48.0	3.4
AP	8.4	5.8	26.5	4.6	2.6	30.3
CDS	—	—	2.9	—	—	0.6
PSOE	29.4	30.4	48.4	33.7	34 6	57.7
PCE	9.3	10.7	4.0	5.7	6.6	1.1
PSP	4.5	—	—	1.1	—	—
CİU	3.7	2.6	3.7	3.1	2.3	3.4
PNV	1.7	1.5	1.9	2.3	2.0	2.3
Diğerleri	8.2	14.0	5.8	2.3	4.0	1.1

Kaynak : J.M. Maravall ve J. Santamaria'nın «La Transicion politica en Espana», **Sistema**. Kasım, 1985. s. 97, 118'de yer alan sayılar İçisleri Bakanlığı verilerinden hesaplanmıştır. 1977'de beş aşırı sol grup tarafından kazanılan yüzde 3.1 gibi büyük olmayan sayılarla ilgili dağılımı tutarlı bir biçimde vermek mümkün olamamıştır.

Not: AP : Halk İttifakı, önderi Manuel Fraga. CDS Demokratik Sosyal Merkez. 1982'de Adolfo Suarez tarafından. UCD'den ayrılmasından sonra kurulmuştur. CiU Convergencia i Unio. Katalonyadaki ana burjuva-milliyetçi partidir, PNV : Bask Milliyetçi Partisidir.

Geçiş dönemine ustaca nezaret etmiş bulunan Suarez, 1979 seçimlerinin ana görevi olarak, UCD'nin egemen burjuva partisi olarak sağlamlaştırılmasını görmekteydi: sağ ya da soldan yük taşımaksızın aktif bir sınıf politikası izlenecekti. PSOE ve PCE ile işbirliği dönemi, gerek işçi sınıfı radikalizminin dişlerini sökerken, gerekse siyasal reformların sağ kanat muhaliflerini tecrit ederken olağanüstü verimli olmuştu. Suarez'in kendi tavrı ne olursa olsun, UCD'nin önde gelenleri, işçi partilerivle yapılan anlaşmanın burjuva düzeni için istikrarlı ve güvenilir bir temel oluşturabileceğini hayal bile etmemişlerdi. 1979 Martındaki kızılları hırpalama kampanyası, bu nedenle, iki amaca hizmet edivordu : *Pactista* deneviminin altına müphem bir çizgi çekmek ve Franko'nun bir zamanlar İçisleri Bakanlığını yapan Manuel Fraga'nın önderlik ettiği aşırı sağ Halk İttifakına (AP) yönelmiş olan bazı burjuva ve küçük burjuva kesimlerin desteğinin UCD'ye kanalize edilmesini sağlamak. Bu amaçlara ekserivetle ulaşıldı. Bununla birlikte vavgın bir inancın aksine, 1979 seçimleri bir bütün olarak burjuve sağ için ilerlemeyi göstermivordu. Aslında, UCD, zorlukla vüzde 33 düzeyinde kalırken, UCD/AP birleşik toplamı 1977'deki 43.2'den 1979' da yüzde 40.8'e düşmüştü.

Sosyalist Parti'ye gelince, seçim sonuçları PSOE oylarının Sua-

rez'in kızıl korkusu yayan kampanyasından pek etkilenmediğini gösteriyordu. Tabii durum tatminkâr değildi, çünkü PSOE 1977'deki yüzde 29.4 düzeyinden 1979'da 30.4 düzeyine çıktı; bu arada Tierno'nun 1977'de yüzde 4.5 oranında oy almış olan PSP'si ile de birleşmiş bulunuyordu. Bununla birlikte, (örneğin az gelişmiş ve şehirleşmemiş Estremadura'da olduğu gibi), UCD propagandasının bir etki yapmış olabileceği düşünülen bölgelerde, PSOE'nin tarihsel olarak düşük olan oyu genel bir gelişme gösterdi(8). İspanyol sosyalizminin geleneksel kalelerinden olan Endülüs'teki bazı yerlerde, Cadiz, Malaga, Seville, Cordoba'da ise, tersine PSOE'ya verilen destekte keskin bir düşüş görüldü. Bu farklılıkların tek boyutlu bir sonuç çıkarmaya elvermeyecek kadar geniş olmasına rağmen, kent önderliğinde bir modernleşmenin temsilcisi olarak, PSOE'ye yönelik açık bir eğilim görülüyordu ve bu, kırsal UCD'nin kırsal kalelerinde daha ileri unsurları çekmekteydi; öte yandan ülkenin güçlü sosyalist kesimleri, Moncloa anlaşmasının ruhuyla yön duygusunu yitirerek, Sağ ile sürdürülen yarışta yerinde saymıştı.

PSOE içindeki sol kanat güçleri, Komünistlerle bazı işbirliği yolları da dahil radikal geleneklere dönülmesinin yenilenmiş bir gelişme olanağı sağlayacağı görüşünü savunmaktaydı. 1979 Nisanında yapılan belediye seçimlerinde, birleşik PSOE-PCE Listesinin Madrid, Valencia ve Barcelona gibi illerde çoğunluğu ve 50 il merkezinin 27'sinde seçimleri kazanması, bunun doğru bir yol olduğunu gösterir gibiydi. Ancak solun birliğine yönelik bu yeni hareketle birlikte parti saflarının radikalleşmesi, PSOE karargahında ve kuşkusuz Bonn, Washington ve diğer NATO başkentlerinde alarm zillerinin çalmasına neden oldu. Gonzales-Guerra önderliği, 1976'daki program yönelişini tersine döndürmenin zamanının geldiğine karar verdiler ve 1979 Mayısında yapılan 28. Kongre parti içinde tarihsel bir karşılaşmaya sahne oldu. Gonzales ve müttefikleri, yetersiz kanıtlarla, PSOE'nin verdiği marksist imajın seçimlerde bir değirmentaşı işlevini gördüğü, hatta sağdaki düşmanlar tarafından kendisine karşı kullanılabilecek bir koz olduğu için, parti platformundaki marksizm ile ilgili referansların çıkarılmasını önerdiler. Parti geleneklerinin temsilcisi Pablo Castellano tarafından desteklenen ve Francisco Bustelo ile Luis Gomez Llorente etrafında toplanan sol kanat, önderliğin izlediği politikanın oportünist rotasına ateşli eleştiriler yöneltti ve önerilen değişikliğe karşı kaydadeğer bir bir çoğunluk kazandı. Gonzales, kendi karizmatikliğini kullanarak eleştirilere karşı kendini savunmak için, bilinen denenmiş istifa manevrasına başvurarak genel sekreterlikten çekildi. Bu dramatik, ama

8. Daha farklı faktörlerin işe karıştığı Bask bölgesini bir tarafa bırakırsak, PSOE'nin en az oy aldığı onbeş bölgeden onüçünde 1977'de bir artış kaydediliyordu. Örneğin La Coruna'da yüzde 0.4 Lerida'da yüzde 10.1 artış sözkonusuydu. Tejanos'un 'Continuidad y cambino en el socialismo español', **Sistema,** Kasım 1985, s. 51.

oldukça riskli bir davranıştı. Muhalefet de alternatif bir liderliğin ideolojik ve örgütsel tutarlılığından çarpıcı biçimde yoksundu ve bu konuda da pek umut vaadetmiyordu. Ayrıca, SPD ve Sosyalist Enternasyonal temsilcileri de, kendi siyasal ve mali kaynaklarını Felipe Gonzales'in karizmatik önderliğine yatırılmış olduğunu hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak biçimde belli ediyordu ve aynı kaynakların partinin seçebileceği eski liderlerden biri için sunulmayacağı açıktı(9).

Yaz boyunca Gonzales'in yakın yoldaşı Guerra tarafından seferber edilen PSOE aygıtında uygulanmaya başlatılan yeni bir sistemle durum değişti; buna göre, Kongre delegeleri yerel şubeler yerine bölgesel düzeyde blok oyla seçileceklerdi. Bu, stratejik noktalara azami baskının yoğunlaştırılmasına olanak sağladı ve bazı boyun eğmeme durumlarında, bölgesel kongreler kurallara uyulmadığı gerekçesiyle iptal edilebildi. Eylül sonunda olağanüstü ulusal kongre toplandığında, Mayıstaki karşı çıkışa ilişkin en ufak bir ses bile duyulmadı ve Gonzales delegelerin alkışları arasında yeniden seçildi. Dikkatlice yapılan hazırlıklarla, marksizmin yeni gelişmeleri engellememesi sağlandı: Partinin ideogramında Marksizme diğer öğretilerden daha fazla ayrıcalık tanınmadan yer verilecekti; ancak «Hıristiyan Sosyalizminin» daha değişik türleri yada ekolojik, Krauscu yada hümanist türden antropolojik tavırlardan kaynaklanan bir sosyalizm düzeyinde(10).

Bununla birlikte, bu açıklık daha zındıkça konulara yansımadı. Kongrenin temel işlevi, parti yürütme kurulundaki en son eleştiricileri *(Criticolar)* süpürüp atmak oldu; sonuçta Batı Avrupa'da eşine az rastlanır düzeyde bir monolitiklik sergilendi. Bununla birlikte, gevşek bir biçimde örgütlenmiş olan parti solu, *İzquierda socialista* biçiminde var olmayı sürdürdü ve hükümet politikasına sık sık değerli eleştiriler yöneltti; ancak Partinin iç hayatında *felipista*ların üstünlüğünü bir daha asla sarsmadı(11).

Sağda Kriz

Aynı sıralarda, UCD, kendisini 1982'deki yenilgiye götürecek olan başdöndürücü bir kriz yaşamaktaydı, UCD bu seçimlerde oyların yüzde yediden ve koltukların 11'den fazlasını kazanamamıştı. Bu düşüşün birçok boyutu vardı, kimisi koşullara bağlı ve hatta kişisel kaynaklı ama en önemlisi İspanya politik sahnesinin günümüzde de işleyen yapısal özellikleridir.

---

9. Bkz. R. de la Cierva, **Historio del socialismo en Espana, 1879-1983,** Barcelona 1983, s. 263.
10. J.L. Cebrian'ın Gonzalesle mülakatı **El Pais** Gazetesinde, 14 Haziran 1979' da yayınlandı, A.G. Santesmases'in 'Evolucion idelogica del socialismo en la Espana actuel', **Sistema,** Kasım 1985, s. 67'den naklediliyor.
11. Bir İzguierda Socialista yandaşının yeni yaptığı bir analiz için bir önceki nottaki Santesmases'in makalesine bakınız.

1977 seçimlerinden bir ay kadar önce kurulmuş olan UCD, Suarez' in frankocu reformistleri ile «Sosyal Liberaller» grubu içindeki Hıristiyanlar, Popülistler ve Sosyal Demokratlardan Murcia, Galicia, Canaries ve Estramaduradaki bölgesel kökenli oluşumlara kadar çeşitlilik gösteren 14 partilik bir galaksinin seçim ittifakından başka bir şey değildi başlangıçta. Bunların pek çoğu, Franko rejimi altında bir tür demokrasi vitrini görevini yapmışlardı ve dar bir yerel eşraf tabakası dışında kök salamamışlardı. Bunların büyük bölümü, burjuva demokratik siyaset arenasında bir etki yapabilmek için gerekli olan seçim aygıtından, hatta en basit bir özgüvenden yoksundular. Bundan ötürü 1977 seçimlerinde unutulma olasılığı ile karşı karşıya gelince, altmışlı yıllarda ve yetmişlerin başlarında daha aşina oldukları eski devlet bürokratları tabakasına oynamaya karar verdiler. Frankocular ise, kendi açılarından, seçimlerden önce kendi ayak izlerini saklamak için, UCD'yi oluşturan ilk partilerin 'modern' izlenimi veren isimlerine ihtiyaç duyuyordu. Ancak seçim kampanyası için bir komuta merkezini ve karizmatik bir kişiliği ancak kendilerinin sağlayabileceklerinin bilincinde olarak, geçiş döneminin ilk parlamentosunda UCD koltuklarının üçte birini kazanacak şekilde listelerin dağılımını belirleyebildiler. Bunun hemen arkasından Suarez, UCD'yi birleşik bir üyelik yapısına sahip merkezi bir siyasal partiye dönüştürmek gibi hırslı bir projeyi devreye soktu ve bu proje, bazı kurucu unsurların ciddi muhalefetinden sonra, fiilen 1978 sonbaharında gerçekleşti.

İşler böyle olunca homojenleşme hızını arttırmak için zorlamada bulunmak, UCD'nin belini kırmak anlamına gelecekti. Anayasa tartışmaları Halk İttifakı (Popular Alliance) saflarına kapalı olduğu sürece, Suarez tam bir kontrol sağlamayı ve binadaki çatlakları kapamayı başardı. Ancak Anayasa referandumu ve 1979 Martındaki seçimler, sağ üzerindeki baskıyı hafifletince, merkezden kaçma eğilimleri tüm gücü ile kendini göstermeye başladı. Suarez şu olguyu farketmişti : Eğer UCD, parlamentoda manevralarla devşirilmiş yüzde 48'lik bir sandalye bloku olarak kalmayarak, kendini ülke içinde hegamonik bir parti olarak pekiştirmek istiyorsa, seçimlerde PSOE ile yarışabilmek için ve boşanma, mali reform ve devlet aygıtının modernleştirilmesi gibi konularda biraz sola yönelmesi gerekiyordu. Bununla birlikte, UCD'nin gerçek bileşimi yanında anahtar konumundaki destekçilerinin çoğunun tutucu eğilimi, böyle bir planın önünü kesiyordu. Suarez'i yine de vazgeçiremediler. Gerek siyasal hesapları, gerekse şahsi eğilimleri, bu yetişmiş idareciyi, hızlı davranma konusunda kararlı kılıyordu.

İlk girişim vergi reformu oldu. Franko zamanında İspanya, Avrupa'da eşitsiz ve etkinsiz mali sistemi ile ün salanlardan biriydi. Suarez, ülke tarihindeki ilk derecelendirilmiş gelir vergisi sistemini ortaya koydu ve bir biçimde rantiye ve girişimcilerin serveti üzerinden alınan vergiyi arttırdı. Kuzey Avrupa standartlarına göre radikal ol-

maktan uzak bir adım da olsa, bu önlem ona İspanyol işverenlerinin sürekli nefretini kazandırdı; gerçekte kamu gelirlerinde hâlâ devam etmekte olan sürekli açık, İspanyol Bankasının para basmasıyla kapatılıyordu. İspanyol işverenlerinin yanıtı CEOE adlı bir örgüt oluşturmak oldu. Bu yıllardaki oldukça ılımlı enflasyon dozu, iş çevrelerinin Suarez'le olan zıddıyetini arttırdı; onların gözünde Suarez ücretlilere karşı çok müsamahakardı. Diğer bir anlaşmazlık konusu da boşanmaydı. Kürtaj Franko döneminde yasaktı ve Cortes'de geleneksel Katolik değerlere bağlı olan ve özellikle kırsal bölgelerdeki halkı laikliğin yükselişinden yalıtlamaya çalışan eşraf arasında kürtaja karşı inatçı bir muhalefet kabardıkça kabarıyordu. Birçok iç manevradan sonra, Suarez hükümeti Avrupa'daki en ilerici örnekleri arasında yeralan boşanma kanununu, ancak UCD'li mebusların kayda değer bir bölümünün isyanı pahasına parlamentodan geçirdi.

Bu arada, ülkenin tarihsel olarak ayrılıkçı kesimlerine tanınacak olan otonominin mahiyeti ve çapı, İspanyol siyasal çevrelerinde olduğu kadar UCD içerisinde de üçüncü bir şiddetli gerilim kaynağı oldu. Burada da Suarez bütün kararlılık ve cesaretini ortaya koyarak, kendi partisindeki ve Fraga'nın Halk İttifakı'ndaki merkeziyetçilerin muhalefetine rağmen, Bask ve Katalan milliyetçilerine nisbeten oldukça geniş özyönetim yetkileri verilmesi konusunda görüşmeye oturdu. Ancak Bask Statüsünün onaylanması ETA'yı tatmin etmedi ve ardından şiddetin dozajı arttı. Bundan ötürü, bölgesel yetki devrine yönelik tutucu direniş sertleşti; yetki devri yapılmış iki örnek diğer bölgelerde bir çığ etkisi yaparken, bunlar da hemen benzer özerklik talebinde bulunmuşlardı. Suarez daha sonra Endüslü yetkililer ile (PSOE Yönetiminde) yerel Statü üzerinde anlaşmaya vardığında, UCD Konseyi bu anlaşmayı reddetti; Endülüs'teki parti seçmenleri bunu izleyen referandumda çekimser oy kullanılması yolundaki çağrıyı reddederek parti kararını tanımadılar. Aslında bir dönüm noktası olan bu olay, bir tutarsızlık ve karışıklığı ortaya çıkardı. Bir devlet kurucusu ve simsarı olarak Suarez'in yetenekleri, hem bir parti lideri hem de parlamento hatibi olarak taşıdığı kabiliyetlerle uyuşmuyordu. Şahsi düşmanlıklar ve bölgesel oligarşilerin kendini beğenmişliklerinin kışkırttığı siyasal bölünmeler UCD içinde yoğunlaştı ve Suarez'in kurmayı planladığı birleşik bir merkez partisinin temellerini öldürücü bir biçimde çürüttü. Suarez'in kendisi, genellikle parti içindeki hizip tartışmalarından uzak kalırken, kitlesel üyeliğe sahip modern bir örgüt, ya da kişiye bağlı siyasal bir aygıt yaratmak için çok az çaba gösterdi. Cortes'de çok ender bulunuyordu ve etkileyici değildi, sarayla ilişkisi de bozulmuştu - milletvekilleri yanında hükümdarın çapsızlığına ilişkin kendi bakışını yansıtıyordu. Sonuç ise, devlet zirvesinde giderek tecrit olmasıydı ve bu arada UDC'nin «baron»ları entrika ve manevralarla başkaldırıyorlardı. Bakanlıklar makam ve nüfuz peşinde koşan açgözlü kişilerle dolup taşarken, kabinenin kendisi de, sürekli bir is-

tikrarsızlık odağı oluyordu. Bu koşullar altında Suarez de yönetme duyusunu kaybetti ve olan bitene ilgisiz kaldı. 1981 baharında partinin çözülmesi, artık yalnızca bir zaman meselesiydi.

Hıristiyan Demokrasisinin Başarısızlığı

Burada sözedilen yüzeyin altında, UCD'nin tutulmasına neden olan daha derin gerekçeler vardı. Batı Avrupa'da aslında yalnızca iki tane laik kökenli egemen burjuva partisi örneği vardır. İngiltere'deki muhafazakarlar, kuşkusuz, en eski ve en başarılı olanı. Fransa'daki Gaulizm ise İngiltere'deki gibi sağı temsil etme tekelini elinde hiçbir zaman bulundurmamış ve o kadar eski olmayan bir örnektir; bugün RPR oyları, çok daha şekilsiz olan UDF ile paylaşıyor. İskandinavya herhangi bir tutucu yükselişe elverişli değildir. Başka yerlerde, Avusturya'da, Almanya'da, Hollanda, Belçika ve İtalya'da, Katoliklik tipik bir biçimde modern burjuva politikalarının temeline karılmıştır. Yetmişli yılların başlarında İspanya bu kalıbın gelecek adaylarından biri olarak düşünülmüştü ve UCD içinde şekilci bazı akımlar, bu arada çok etkili olan *Tacito* grubu, kendilerini Hıristiyan Demokrat olarak tanımlıyorlardı. UCD içindeki temel ideolojik dayanakların her zaman oldukça belirsiz biçimde Hıristiyan Demokratik düşünceden ilham aldığı söylenebilir. Ancak bunun hatlarının çekilmesi gerektiğinde, bir bütün olarak parti içinde hiçbir zaman egemen olmadığı görülür. Suarez'in kendisi boşanma konusunun gösterdiği gibi, kararlı biçimde laik eğilimdeydi; bakanların çoğu kendilerini «Sosyal Demokrat» yada «Liberal» olarak tanımlıyorlardı. UCD'nin hızlı parçalanması, (zembereği boşaltan Katolik fraksiyonlardan biriydi), talihin bir cilvesi olarak, geniş ve dinç bir Hıristiyan Demokrasisinin bulunmadığını çarpıcı biçimde ortaya çıkardı.

Öyleyse neden, geleneksel olarak, güçlü gericiliği ve Katolik fanatizmi ile ün salan bir toplum kendi Hıristiyan Demokrasisini oluşturmada bu kadar çarpıcı bir başarısızlığa uğramıştı? bunun yanıtı, kısmen 19. yüzyıldan sonra Katolikliğin İtalya'da olduğu kadar kaplayıcı olmayışıdır, öte yandan kilise kültürüne duyulan halkçı ve liberal nefret oldukça kuvvetliydi. Üstelik, 1940 ve 1950'lerin İtalya'sına kıyasla İspanyol Kilisesi 1970'lerin sonlarında tartışılan ve bölünmüş bir kurumdu. Kilise hiyerarşisi, piskoposları atama yetkisine sahip olan Franko'ya üstü kapalı bir biçimde bağlıydı ve bazı büyük rütbeli rahipler baskıcı hedefler için Caudillo'yu bile etkileyebilmişlerdi. Ancak Kilisenin orta rütbeli safları, İkinci Vatikan Konseyinden ve daha alt kademedeki rahipler ise ilerici milliyetçilerden (Euzkadi'de) ve hatta sosyalistlerden etkilenmişlerdi. Bir bütün olarak Kilise, İtalya'dakinden farklı olarak gönüllü kitle birlikleri oluşturma geleneğine sahip

değildi.[12] Bu nedenle Kilise Franko sonrası sahneye monolitik biçimde müdahelede bulunacak durumda değildi. Huzursuz bir hiyerarşik yapı nedeniyle, kendisini belirli politik kuruluşlara bağlamaya gönülsüzdü, kendi manivela gücünü kendisini gerçekten ilgilendiren sosyal sorunlar üzerinde yoğunlaştırmayı tercih etmişti. Ancak bu manivela gücü, uzun süreli «boom» dönemindeki kültürel laikleşme ve altmışlı, yetmişli yıllardaki başkaldırılar nedeniyle zayıflamıştı. 1945-1950 yıllarındaki tarihsel an çoktan geçmişti (İtalya ve Almanya'daki DC ve CDU gibi partiler ya da MRP, kıtasal anti komünizmin ve yerel dindarlığın toprağında kök salmışlardı). Bu deneyimin İspanya'ya özgü bir tekrarı olamazdı. Ancak bu boyutun olmadığı bir ortamda, UDC herhangi bir zorlayıcı kimlikten ya da örgütsel dinamizmden yoksun kalmıştı. Çeşitliliği onu kısa bir ömre mahkum etti.

Bütünleşmesi önünde bir diğer engel daha vardı - öyle bir engel ki bugün de benzeri oluşumların önüne dikiliyor. İspanya'daki sanayi ve ticaret burjuvazisinin en güçlü merkezleri coğrafi olarak periferide toplanmıştı: Bask toprakları ve Katalonya. Normal koşullar altında bu bölgeler, bir bütün olarak devlet içinde kapitalist egemenliğin merkezlerini temsil etmeliydiler; bu bölgeler tarihsel olarak en yüksek sınai yoğunlaşmaya, en yüksek kişi başı gelire ve sermaye ile işgücü arasında, ara sınıfların (en önemlisi çok sayıda ve eklemlenmiş küçük burjuvazi) en yoğun tabakalaşmasına sahiptiler. Ama Ispanya'da bunlar, merkezi gücün uzlaşmaz karşıtları olarak kaldılar ve Kastilya yönetimi ve kültürüne karşıt güçlü ulusal duyguların merkezi oldular. Franko'nun özellikle bu bölgeler üzerinde baskıcı olan diktatörlüğü sona erdiğinde, bunun siyasal sonucu, buralardaki milliyetçi partilerin yerel bir otoriteye sahip olarak yeniden ortaya çıkmaları oldu. PNV ve CIU her bakımdan karşılaştırılamaz. (Euzkadi ve Katalonya, gerek sınıf dizilimi gerekse dil açısından, birkaç yıl önce bu dergide (New Left Review) Ronald Fraser* tarafından da, canlı biçimde tanımlandığı gibi, önemli farklılıklara sahip) bir bütün olarak Ispanyol siyasetinin çerçevesi içinde her ikisinin yapısal rolleri birbirinin çok benzeridir.[13] Her ikisi de zengin kültürel renklere ve her sınıftan geniş bir üyeliğe sahip, gerçek birer *kitle* örgütüdür. Ikisi de, yarımadadaki diğer yerlere göre, görünüşte daha aydın bir yerel burjuvazinin sağlam egemenliği altındadır. Esinlenme bakımından ikisi de katolik ruhu ile doludur. PNV, Avrupa Hıristiyan Demokratik Birliğinin bir üye-

---

12. Bu konu İspanya'daki Hıristiyan Demokrasisini bir bütün olarak tartışan Huneeus tarafından gayet iyi ele alınmıştır, a.g.e., s. 175-190. Yirmili yıllardaki **Partito Popolare**'nin İspanyol karşıtı yoktu.

(*) Ronald Fraser'in İspanya içsavaşını ayrıntılı biçimde irdelediği **Blood of Spain** (İspanya Kanı) adlı kitabı yakında Belge Yayınları tarafından yayınlanacaktır. (Y.N.)

13. Bkz. Ronald Fraser 'Spain on the Brink', **NLR 96**, Mart-Nisan 1976 s. 3-33.

sidir. CİU ise bağlantıları açısından daha belirsiz bir biçimde Kiliseye bağlıdır, ancak önderi Pujol Kiliseye olan bağlılığını saklamamaktadır. Bunlar, diğer bir deyişle, İspanya'daki, gerçek Hıristiyan Demokratik parti anlayışına en yakın oluşumlardır (gururlu yerel mülk sahibi sınıfların organik ifadesinin ancak böyle ortaya çıkacağının tahmin edilebileceği gibi). Ancak, bunların gerçek gücü, İspanyol Merkez ve Sağının toplam potansiyel vuruş-gücünden yapılan saf bir *çıkarım* olmaktan çok uzaktır, çünkü kendine güvenen burjuva siyasetinin 'doğal' savunma mekanizmaları, çoğunlukla kendisine karşı dönmüş mevziler haline gelmiştir. Bunun ne anlama geldiğini gösteren ilk açık işaretler 1980 Martında Suarez'in Euzkadi ve Katalonya özerklik statüleri için başlattığı görüşmeleri izleyen yerel seçimler sırasında ortaya çıktı. UCD, Bask bölgesinde beşinci ve Katalonya'da dördüncü sıraya düşerek, burjuva milliyetçi partilerin elinde son derece utanç verici bir duruma düştü.

1980 yılı sona ererken, parti gerçek bir parçalanmanın eşiğindeydi ve Suarez başbakanlıktan istifa etme noktasındaydı. Daha sonraki oniki ay içinde, onbeş Sosyal Demokrat milletvekili UCD'den ayrıldı ve pekçoğu yeni bir tarz izleyen PSOE'ye katıldı. Bunları 1982 sonbaharındaki seçimlerde ancak yüzde 2.9 luk bir oy düzeyi tuttura bilecek olan Demokratik Sosyal Merkezi kurmak üzere çekilen Suarez'in kendisini Fraga'nın Halk İttifakı yörüngesine giren sağ kanattaki Hıristiyan ve Halkçı Demokratlar izledi. Bu arada eski bir Frankocu olan Leopoldo Calvo-Sotelo 1981 Şubatında UCD önderliğini ele geçirdi, asgari müşterekler arama politikasıyla krizi dondurma yolundaki çabaları, sadece sosyal bir boşluk içerisinde faaliyette bulunan bir partinin ve hükümetin başında kalmasını sağladı.

Calvo Sotelo'nun görev süresi sırasında Yarbay Tejero'nun başıbozuk Sivil Muhafızlar grubunun Cortes'a baskın yapması ve gerici kampı toparlamaya çalışması, boşluğu doldurdu. Tejero'nun gövde gösterisi aslında, ilkel bir kumardan başka birşey değildi; ve İspanya'daki egemen güçler açısından parlamenter sağın istikrarlı hükümetinin tek acil alternatifinin, askerî bir *pronunciamiento* (darbe) olduğu varsayımına dayanıyordu. Geçiş döneminin arkasındaki gerçek güç olan büyük sermayenin siyasal yapıyı Avrupalılaştırmaktan vazgeçmeye niyeti yoktu; ne tutarlı bir eylem programına ne de toplumda herhangi bir destek işaretine sahip bulunmayan bir macerayı en yeteneksiz generallerden başka destekleyen çıkmadı. Kraliyetin darbecilerin isteklerini reddi, sahneye fırlayan bi hortlağı yirmidört saat içinde kovaladı; bırakın kendi yeteneğini ispat etmek isteyen yeni bir kralı, aklıselim sahibi herkes, bu koşullar altında böyle davranırdı. Sosyalist Parti önderleri, törensel bir sadakat gösterisiyle, sanki monarşiye karşı son itiraz kaydını terkedebilmek için böyle bir işaret bekliyormuşcasına, minnettarlık içinde hemen ortaya fırladılar.

23 Şubat 1981 olayı sonuç olarak, iç savaş rejimine destek olan

pre-modern sosyal ve dinci güçlerin artık askerî bir diktatörlük için önemli bir temel sağlamayacağını gösteriyordu. Bu, ordunun bundan böyle hiçbir zaman otoriter bir çözüm dayatmada yine doğrudan rol almayacağı ya da solun stratejik düşüncesinde böyle bir tehlikeyi cidden hesaba katmasına gerek olmadığı anlamına gelmemektedir. Ancak artık bu bakımdan da, İspanya'nın sorunları diğer Batı Avrupa ülkelerindekilere gittikçe daha benzemekte; buralarda da onlarca yıllık burjuva demokrasisi deneyimi, «sivil iktidarı desteklemek üzere» yada daha açık bir ifadeyle, kapitalist sosyal egemenliği desteklemek için askerî müdahele yapılması olasılığını kesin bir biçimde ortadan kaldırmamıştır. Böyle bir tehditi görmezden gelmek açıkça delilik olurdu; ancak radikal sosyal değişim karşısında bu olasılığı reddedilemez bir gerekçe olarak koymak ise, işçi hareketini modern sermayenin potansiyel vahiylerine zincirlemek olurdu.

Komünistlerin Çöküşü

Sağ'da UCD'nin bütünlüğünü koruyamayıp dağılması, İspanyol sosyalizminin merkeze doğru ilerlemesine yol açtı. Ancak bu oluşuma neden olan eşzamanlı bir diğer neden de, solundaki PCE'nin kendi kendini yok etmesiydi. İspanyol komünizmi Franko sonrası döneme oldukça güçlü kartlarla girdi. Komünist parti, diktatörlüğe karşı örgütlü bir direnişi örgütleyen ve sürdüren tek partiydi ve diktatörlüğün hapishaneleri daha çok onun militanlarıyla doluydu. Ülkedeki en geniş bağımsız işçi sendikaları ağını oluşturan 'İşçi Komisyonları'na parti önderlik ediyordu. 1960'lı yıllarda ortaya çıkan yeni ve isyancı entelijansiya üzerinde belirgin bir etkisi vardı. Hiçbir rakibinin sahip olmadığı düzeyde (1970'de 200.000), üyeye sahipti. Buna rağmen birkaç yıl içinde bir yıkıntıya döndü : üçe bölündü ve seçimlerde ancak yüzde dörtlük bir düzey tutturabildi. Bu nasıl olmuştu?

Carillo'nun ilk temel hatası —cinayetten beter hatalarından biri— franquista diktatörlüğü ve onun krallık uzantısına karşı, cumhuriyetçi direnişin dayanak noktası olma kimliğini, yani partinin tarihi kimliğini, Suarez'in PCE'nin yasallaşmasını sağlaması karşılığında, radikal biçimde gösterdiği heveslilikti. Bunun budalaca bir rota olduğu kısa zamanda ortaya çıktı. Aslında, PCE önderliği yasallaşır yasallaşmaz, yüzde otuzluk bir oy oranı tutturabileceği gibi kaba hayallerle, PCE'nin gerçek potansiyelini (ki böyle bir potansiyel, Franko sonrası hükümetleri er yada geç kendilerini yasallaştırmaya zorlayacaktı) olduğundan az değerlendirdi. PCE'nin ancak yüzde 9.7'lik bir oy düzeyi tutturabildiği 1977 seçimleri, bu hayalleri sona erdirdi. Ancak Carillo, oportünist bir miyopluğun sarhoşluğu içerisinde, PCE ile UCD'nin omuz omuza çalışacağı 'ulusal bir hükümet' içinde kurumsallaştırılması için çağrıda bulunarak, Moncloa Anlaşmasını dalkavukça yüceltmede Gonzales'i solladı. Böyle bir çizgi, sözlerini daha radikal ve dav-

ranışlarını daha güvenilir göstererek, ancak PSOE'nin yararına olabilirdi.

Bu arada giderek ılımlı bir Avrupa komünizmi imajı belirmeye başladı. Carillo'nun Parti içindeki liderliği ise, ülke içindeki direniş sırasında saflara katılan yeni kuşakları gittikçe daha rahatsız eden kaba bir otokrasi halini almıştı. 1981 Temmuzunda bir grup 'yenileşme yanlısı' partinin 10. cu kongresinde partinin iç işleyişini demokratikleştirme girişiminde bulundular ve hemen tasfiye edildiler. Örgütteki gerilim kısa zamanda bölgesel sürtüşmelerle üstüstte düştü ve PCE'nin Bask ve Katalonya kolları merkezden özerklik istediler. 1981 sonbaharında Bask partisi merkez komitesinin çoğunluğu, Carillo'ya baş kaldırdılar ve partiden atıldılar. Bir tokat etkisi yapan 1982 seçimlerinden sonra, Carillo'yu ilk başta destekliyenler de onun kişilikçiliğine karşı başkaldırdılar. Taktik bir geri çekilme yapmak zorunda kalan Corillo kendi yerine, kolayca denetleyebileceğini düşündüğü Asturia'lı genç bir madenci olan Gerardo İglesias'ı getirdi. Ancak bu yedek aktör yerini gaspetti ve Carillo karşısındaki 'yenilenme' yanlılarına katıldı. Bu arada eski savaşçı Ignacio Gallego esas olarak Katalonya'da üslenen aşırı ortodoks bir PCE oluşturacak bir kopmanın başını çekti. Bu arada Carrillo'nun kendisi de, Madrid ve Valencia'dan önemli destek sağlayarak bu yeni resmî önderliğe başkaldırdı. Sonuç, bugün herbiri bir diğerini kınayan, hepsi aynı geçmişe sahip çıkan üç ayrı partinin ortaya çıkması oldu (14)

Halkın şimdi itibar göstermeyişinin ardında bütün bu deneyimler yatmaktaydı. Avrupa komünizmi, İtalya ve Fransa'da siyasal başarı açısından oldukça yetersiz bir reçete oldu, ancak hiçbir yerde maliyeti İspanya'daki kadar yüksek olmadı. Bunun ana nedeni, kadro gelenekleri ile (gerek yakın geçmişteki, gerekse yeraltındaki devrimci gelenekler ile) çok daha sarsıntılı ve moral bozucu bir kopuşu içeren bir tarzda yürütülmesiydi. Öte yandan İspanyol KP'sinin türdeş bir kollektif önderlik tabakasına sahip olmayışı da bir başka nedendi; Italyan KP'sini, 60'lardan bu yana gerçekleştirilen değişikliklerle böyle bir kadro yönlendiriyordu. Marchais ve Berlinguer'in tersine Carillo, kendi partisi içinde tepeden bakan bir konumdaydı. Demokratik ideoloji ile bürokratik uygulama arasındaki ayrım, en keskin bir biçimde PCE içinde hissedildi. 1977'nin kaçınılmaz sonuçları gelip dayandığında, kuşaklar açısından yada bölgesel olarak çelikleşmek için çok az zaman vardı. Çünkü PCE'yi Franko rejimi altındaki en iyi günlerinde bile, tarihsel olarak sınırlandıran şeyler ne olursa olsun, partinin ahlakî olarak saçmasapan bir *realpolitik*'e kurban edilmesi ve partinin iç rejiminde işlemez bir *dikta* oluşu, İspanyol işçi hareketi için bir felâket oldu. Bunların açıkça görülen sonucu, PSOE'nin artık kendi solunun yaptırımlarından korkmak zorunda kalmayışıydı.

---

14. Bu konuyla ilgili daha geniş bir tartışma için, benim «The Eclipse of Spanish Communism», **NLR 147**, makaleme bakınız.

PSOE'nin Zaferi

PSOE'nin 1982 Ekim seçimlerindeki zaferi, Avrupa sosyalizminin ve daha genel planda Avrupa Parlamentarizminin tarihindeki en kesin başarılarından biri oldu. 10.127.392 oyla ve yüzde 48.4 oy düzeyiyle sosyalistler, kendisine en yakın rakibi Halk İttifakı'nın hemen hemen iki katı kadar oy aldı; ağırlıklı temsili seçim sistemi sayesinde Temsilciler Meclisindeki sandalyelerin yüzde 57.7'sini elde ettiler.

1979'daki seçimlerin aksine, ilerlemeleri Endülüs'ün tarihsel merkezlerinde özellikle kaydadeğer ve olağanüstüydü : Cadiz'deki oylar 1979'daki yüzde 30.2'den yüzde 63.8'e, Granada'da ise 1979'da küçük bir artış göstererek 35.8'den yüzde 57.9'a yükseliyordu. Ancak Castille ve Galicia gibi Sosyalizme daha az yandaş olan kırsal bölgelerde oy oranındaki yükseliş bu kadar çarpıcı değildi (örneğin La Coruna'da yüzde 17.9'dan yüzde 38.4'e) Ancak Bask bölgesinin göbeğindeki Guipuzcoa ve Biscay'da ve Katalonya'nın bazı kesimlerinde, artış yüzde onun altına düştü.

1982 Aralığında yapılan seçim sonrası araştırmalar, PSOE'ye oy verenlerin yüzde 55 ila 61.8 arasında, «ev kadınları ve ekonomik olarak faal olmayanlar»dı bu yorumlanması güç bir kategoridir, çünkü görünüşte yalnız emeklileri ve işsizleri değil, aynı zamanda, örneğin kendi durumlarını doğrudan iş sürecindeki kendi deneyimlerine dayanarak tanımlamayan kadınları da içermektedir (15). Bununla birlikte artan işsizlik dikkate alındığında, bu iki sayıdan küçüğünün 1979' da kaydedilen yüzde 50.2'lik düzeyle kabaca karşılaştırılabilir; bu grubun aynı yıl onsekiz yaş üzerindeki İspanyol nüfusu arasında sahip olduğu yüzde 51.4 oranı yukarıdaki sayıyla birbirine uygun düşmektedir (16). Sanayi ve hizmetler kesimindeki kalifiye ve kalifiye olmayan kol emekçileri PSOE oylarında yüzde 17.8'lik bir paya sahiptirler; bu, toplam nüfus içindeki yüzdelerinin biraz üzerindedir (17). 1979'dan bu yana meydana gelen en önemli değişiklik ise, 'ücretli-emek işverenleri' *(empresarios con asalariados)* katagorisindeki sosyolojik çöküntünün ilk kez ortaya çıkmasıydı : Toplamın yüzde 0.3'ü, yada otuz bin kapitalist.

Bu oranlardaki tarihsel fırlamaya —en azından işçi partileri açısından— taban örgütlerinin güçlenmesi ve toplumun her kesiminde varolma olgusu eşlik etmekteydi. Ancak bu PSOE örneğinde kesinlikle

---

15. Tezanos, a.g.e., s. 48.
16. P. Letamendia, **Les partis politiques en Espana,** Paris 1983, s. 75.
17. Tezanos, s. 49. Sayfa 48'de % 29.1 olarak verilen sayı ancak bir hata olabilir, çünkü sayfa 49'daki tabloda verilen diğer sayılara uygun düşmüyor. Letamendia'ya göre (s. 75) sözedilen rakam, 1979'da henüz işsizlik daha böyle büyük ölçüde yükselmeden yüzde 24.3'tü.

doğru değildir. PSOE'nin yetmişli yılların sonlarına doğru düşmeye başlayan üye sayısı, 1979'daki 101.000'den 1981'de 97.000'e, UGT'nin yandaşları da *(afiliados)* paralel bir biçimde 1.460.000'den 1.375.000'e düşmüştü [18] bununla birlikte, eğer PSOE 1979'dan 1982'ye oylarını iki katına çıkarmayı başarmışsa, bunun nedeni her şeyden önce PCE ve UCD'nin birlikte çöküşüdür. Solunda ciddi bir rakibin bulunmadığı ve Sağ'ın yeniden Franga çevresinde gruplaştığı bir ortamda, Sosyalistler merkezden sola uzanan politik tayf içinde kendi başlarına kaldılar. Bir yandan çevrelerindeki düzensizliğin aksine, disiplinli ve özgüvenli bir izleni mbırakmayı becerdiler; öte yandan ise, UCD'nin giderek artan işsizlik sorunu ile başa çıkamayışı ve 1981 sonbaharında ülkeyi NATO'ya sokma girişimleri, PSOE'nin ılımlı değişim teklifinin seçimlerde geniş kabul görmesini sağladı. Seçimlere katılma oranının 1979'daki yüzde 67'den, 1982'de genel Avrupa ortalamalarından daha yüksek bir düzeye, yüzde 80'e çıkması da, PSOE zaferinde rolü olan önemli bir etkendi; çünkü bu seçimlere katılan milyonlarca yeni seçmen PSOE'nin merkezdeki hakimiyetini pekiştirdi.

Felipista'ların 1982 Ekimini, 1979'da sol radikalizminden çark edilmesini haklı çıkaran bir gösterge olarak sunmaları gayritabii değildi, bu dönüş o kadar açıktır ki, Adolfo Suarez'in burjuva popülist CDS'si demagojik olarak ulusallaştırma ve devletin ekonomiye müdahelesi gibi konularda PSOE'den daha solda olduğunu iddia ederken haksız değildi. Bununla birlikte, PSOE/PSP, PCE ve aşırı sol oyların Franko'nun ölümü üzerinden daha 2 yıl geçmeden 1977'de toplam oyların zaten 46.3'ünü oluşturduğu gözönüne alınırsa, birleşik bir Solun burjuva merkezin bölünmesinden yararlanabilmek için her şana sahip olduğu ileri sürülebilir. Kendi sosyal programını sulandırarak, Sol birlik için verilebilecek her türlü ödünü aşağılayıp reddederek, Sosyalist önderlik, 1982'deki zaferin, solun ideolojik ve siyasal tavırlarını toplumun yeni kesimlerine yaymaktan çok, merkezin sol sahibi olarak PSOE'nin konumunu pekiştirmesini sağladı. Ancak Gonzales ve meslektaşlarının zaferlerini güvence altına almak için oluşturmak zorunda kaldıkları cazibeli karışımını küçümsemek yanlış olur. Bunlardan ikisi, özellikle radikal görünmeye devam etti. Birincisi, işsizliğin üstesinden gelme taahhüdü, ve ikincisi ise, Cortes'deki parti grubunun ve sokaktaki göstericilerin karşı çıktıkları NATO'ya girme konusunu, referandumla halk oyuna sunma taahhüdü idi. PSOE'nin vaatleri arasında en popüler olan bu ikisi, PSOE'nin iktidardaki evrimini göstermek açısından da en önemlileridir.

---

18. Tezanos, s. 24, Kongre raporlarını aktarıyor. 1976-1979 yılları arasındaki sayılar genellikle daha az güvenilirdir. 1977'de politik partilerin yasallaşması sonrasında Aralık 1976'da 9,141 kişi olan üyelik düzeyinden yukarı bir tırmanma oldu, ancak PSOE 150,000 üye sayısına 1977 sıralarında ulaştı (G.K. van Beyme'nin **Political Parties in Western Democracies,** Aldershat 1985, s. 206'da belirtildiği gibi).

Ekonomik Sicil

Sosyalist Partinin görevdeki performansı ne olmuştur PSOE'nin ekonomik sicilinin değerlendirilmesi, onun 1982'de 800.000 iş yaratacağı doğrultusundaki taahhüdünden başlamalıdır. Bunun sadece seçim konuşmalarının sıcak heyecanı içinde rastgele verilmiş bir söz olmadığı, ancak «gelen birkaç yıl içerisinde İspanyol toplumunun önündeki çözülmesi gereken en temel mesele» ve «sosyalist partinin en önemli hedefi» olduğu vurgulanmalıdır. Ancak daha sonraları hükümeti savunanlar, İspanyol ekonomik krizinin o zaman bu kadar belirgin olmadığını ve «dış faktörlerin» böyle bir sözün yerine getirilmesini imkânsız hale getirdiğini iddia ettiler. Daha 1983 yazında, bir mülakât sırasında, Guerra gururla, «Cassandras ne derse desin, hükümet 800.000 iş yaratma vaadini bu parlamentonun süresi içerisinde yerine getirecektir.» Metin şöyle devam ediyor: «Guerra bunun yerine getirilmesi güç bir vaat olduğunu söyledi, ancak 'bu vaatte bulunurken bunu biliyorduk'» ([19]).

Bu dil elbette seçim mekanizmalarının tanıdık dilidir, ancak daha tecrübeli sosyal demokrat politikacılar genellikle bir sayı bildirmekten kaçınırlar. Ancak 1982-83 döneminde, işsizlik bütün Batı Avrupa'da oldukça keskin bir biçimde artarken, ciddi bir iş yaratma programı, ulusal sermaye birikiminin egemen eğilimlerine meydan okunmasını ve uluslararası ekonomik ve siyasal işbirliğinin yeni biçimlerini arama çabasını içermek durumundaydı. Böyle bir alternatif asla düşünülmedi; dahası Guerrayla yapılan görüşme sırasında, hükümet zaten çoktan başlamış bulunan büyük sermayenin yeniden yapılanışının teşviki ve derinleştirilmesini ana amaç alan bir ekonomi stratejisini geliştirmeye çalışıyordu. Bu nedenle, işsizlik rakamları tırmanmayı sürdürüyordu: 1976'da yüzde 4.9 olan işsizlik oranı 1982'de yüzde 17.0'ye, 1985'de yüzde 22'ye çıktı. 800.000 yeni iş yaratmak yerine, PSOE hükümeti 484.000 işin kayboluşuna önderlik etti. 16-19 yaş grubunun yarısından çoğu ve 20-24 yaş grubunun yüzde 38'i daha 1983'de işsiz konumdaydı. Bugün, küçük bir gelir için ailelerine dayanmak yada yaşamın temel gereksinimlerini karşılamak için yeraltı ekonomisinin çevresinde çabalayanların sayısı, tahminen daha da büyük olmalı.

1 Ocak 1986'da İspanya ve Portekiz sonunda, Avrupa Topluluğu diye bilinen oluşuma öylesine ağır koşullarla katıldı ki, uzun dönem etkileri ne olursa olsun, işsizliğin artış trendinin süreceği kesindi. Çelik sektöründeki zorlu 36.000 işgücünün üçte biri, motor endüstrisindeki 84.000 işin 6.000'i, tersanelerde bir zamanlar tam iş verilmiş bulunan 22.000 işçinin yüzde 60'ı, ağır elektrik ekipman endüstrisindeki 12.000 işin yarısı, tekstil sektöründeki 100.000 işçinin beşte biri - bunlar hesaplanan yada hükümet desteğindeki yeniden dönüştürme prog-

19. M. Fernandez-Braso, **Conversaciones con Alfonso Guerra,** Barcelona 1983, s. 196.

ramı altında tasfiye edilmeye başlanan fazlalıklardan yalnızca bazılarıdır(20). Bunlar bile, geleneksel sektörlerdeki dünyaca rekabeti ve AT'nun tüm gücü ile başa çıkmak için yeterli olmayabilir. Çünkü İspanya'nın endüstriyel ekonomisi, halühazırda Avrupa Topluluğu ülkelerine ihraç ettiği ürünlerde yüzde üçlük tercihli ortalama tarifeden yararlanırken (üyelikten, göreceli olarak az kazanır durumdadır), Avrupa Topluluğundan yaptığı ithalata adım adım ortalama yüzde 10 civarında bir tarife uygular duruma gelmek ve diğer dışsal koruma önlemlerini topluluk normlarına uydurmak zorunda bırakılacaktır. Öte yandan, durgun iç pazar ve hükümetin teşvik önlemleri, bazı geleneksel sanayileri ihracata iyice bağımlı kıldı —örneğin çelikte yüzde 64.3— öyle ki, dünya ekonomisindeki yeni herhangi bir gerileme, bu sanayileri uçuruma sürükleme tehditi yaratabilir şu anda gemicilik sektöründe olduğu gibi.

Eski temel sanayilerin geleceği ise, zayıfların ayıklanmasıydı: Hükümetin dolaysız katkılarından biri esas olarak uluslararası sermayenin özgül ağırlığının artmasını amaçlayan özelleştirme hamlesi oldu. 1983 Ocağında, çöküşünün tam eşiğinde kamulaştırılan dev Rumosa şirketi —bu olay hükümetin rotası konusunda kaygılara yol açmıştı— yeniden kârlı bir konuma getirildikten sonra hemen tamamen özel sermayeye geri verildi. Bu arada, Franko rejimi tarafından kurulan devlet holdingi, Ulusal Sanayi Enstitüsü INI, varlıklarının pek çoğunu (dokumadan turizme dek uzanan bir dizi sanayi, bunlar arasında SEAT and ENASA motor şirketindeki yüzde 51 hisse de vardı.) Volkswagen ve General Motors şirketlerine sattı. Hükümetin sanayi stratejisini çizenlerin en övülen başarısı ise, Compania Telefonica Nacional de Espana ile American Telephone and Telegraph şirketi arasındaki yeni sözleşmeydi; Madrid'in kuzeyindeki yeni Tres Cantos tesislerinde microchips üretim yapacak olan AT and Microelectronice de Espana, himaye altında oluşmuş bir yapıya sahip, bir yanda öndegelen çok uluslu bir ABD şirketi, öte yanda İspanyol tekelci sermayesinin bir temsilcisi (Telefonica şirketi gerçekten özel bir telekomünikasyon tekelidir)... Devletin rolü ise, başlangıç yatırımı olan 35 milyar pesetanın 11 milyarını bağışlayıvermekten ibaretti.

Yüksek teknoloji gerektiren kitlesel üretim dünya ekonomisinde rekabetin gittikçe yoğunlaştığı bir alan olacaktır ve İspanya'nın Araştırma ve Geliştirme alanındaki zayıflığı teknoloji merdiveninde tırmanmayı son derece zor bir hale getirecektir; buna rağmen Telefonica ATT anlaşmasının temelini oluşturan model, diğer sektörlerde de tekrar edilebilir. Her halukarda bu, ulusal ekonomik gelişmenin sadece bir yönünü oluşturacaktır; bu, örneğin gümrük tarifelerinin indirilmesinin yada İspanya'nın en fazla rekabet şansına sahip olduğu alt sektörün (meyva, sevze, zeytin ve diğer Akdeniz ürünleri üreten ta-

20. **Financial Times**'daki 'sector by sector' kısmını görünüz, 20 Ocak 1986 s. V-VIII.

rım kuşağı), Ortak Pazar tarım politikası ile bütünleşmesinin ancak 1996'da tamamlanacağı olgusunun bedelidir. 1960'larda İngiltere'de olduğu gibi, PSOE yöneticilerinin dünyası, Ortak Pazar'ın görünmeyen elinin, idealize edilmiş bir teknolojik devrimle birlikte, İspanyol ekonomisini yeniden canlandıracağı, onu en gelişmiş üye ülkeler düzeyine çıkaracağı ve kronik kitlesel işsizlik sorununu çözeceği yolundaki abartılmış beklentileri çılgınca körüklemektedir. 1987'de karşılaşacağı yaygın biçimde beklenen durgunluk gerçekleşmese bile, iç ve dış sermaye kaynaklarının harekete geçirilmesiyle, genel olarak işsizliğe belirgin bir etki yapılacağını ummak için hiçbir neden yoktur.

Diğer taraftan, geleneksel bankacı deyimiyle, PSOE hükümeti, İspanyol kapitalizminin performansını arttırdığını iddia edebilir. Gayrı Safi Yurtiçi Hasıla son üç yıldır, Avrupa Topluluğu ortalamasına yakın bir düzeyde, yüzde 2 civarındadır ve bu sayının 1987'de yüzde 3.2'ye yükseleceği tahmin edilmektedir. Enflasyonun düşürülmesi hükümetin temel politik hedeflerinden birisidir. Enflasyon 1982 yılında yüzde 14'den fazlayken, 1985'de yüzde 8'in altına tedricen düşürülmüştür, ancak aynı yıl Avrupa Topluluğu ülkelerindeki katma değer vergisi uygulaması başlamıştır ve bu uygulamanın, İngiltere'de olduğu gibi, enflasyonu arttırıcı etki yapabileceği tahmin edilmektedir. PSOE'nin iktidar yıllarının belki de en çarpıcı özelliği, ihracattaki artıştır (ihracat 1983'de yüzde 8, 1984'de yüzde 15 artmıştır), bu arada ithalat aynı yıllarda yüzde 0.3 ve yüzde birlik artış oranlarıyla bir durgunluk göstermiştir. Geçtiğimiz yıl, bu alanda belli bir istikrar görülmüş, ihracat yüzde iki oranında artarken, ithalat yüzde 2.5 oranında artmıştır. Ancak petrol ve diğer bazı ithal edilen hammadde fiyatlarındaki düşme, ihracat artışının 2 milyar dolar ödemeler dengesi arttığı yaratmasına ve İspanya'nın dış borcunun 30 milyar doların altına düşmesine yol açmıştır. Bu arada hükümet, geçen baharda ortaya konulan ılımlı düzenleme (reflation) politikalarının ötesine geçmeye istekli görünmemektedir ve ilerdeki dönemde iç pazar, sermaye birikimini özendirici bir dürtüde bulunamayacak durumda görünmektedir.

Durum İspanyol işçisi için umutsuz görünmektedir. Salt yeni okul mezunlarını masedebilmek için, YİGSH'da yıllık yüzde 2.5'luk bir büyüzme hızı gerekmektedir - bu düzeyin eşiğine ise, en iyimser tahminlerle ancak birkaç yılda erişilebilecektir. Ayrıca, bugün çalışan nüfusun ancak yüzde 32.5'sini oluşturan yetişkin kadınların giderek artan bir biçimde iş pazarına gireceği beklendiği için, herşey kayıtlı işsizliğin endüstriyel rasyonalizasyonun peşinden daha da artacağını göstermektedir. Üstelik, hükümetin hedeflerinden biri de, emek 'katılığına' yönelik Amerikan kaynaklı saldırılara yanıt olarak, bizzat iş pazarının kendisini yeniden yapılandırmak olmuştur. Bir dizi şirkete kıdem tazminatı ödemelerine yardım ederek ve altı aylık iş sözleşmesi sistemini başlatarak Gonzales'in bakanları, korunmayan işçilerden oluşan paralel bir işgücü oluşturma yolunda ilk adımları atmışlardır —ki bu,

daha şimdiden birçok Avrupa ekonomisinde çarpıcı bir olgu haline gelmiştir. Bu durumun ana sonuçlarından biri, sendika hareketinin örgütsel gücünü daha da zayıflatmak olmuştur.

Görevdeki iki yılı süresince, PSOE hükümeti, ücretleri sınırlandırmasının devamı ve bazı istisnalarla, sinai 'dönüşüm' (reconversion) programı için UGT'nin desteğini sağlıyabilmişti. Ancak 1985 yılı Mayısında Federasyon Başkanı Nicolas Redondo, yürürlükte olan ekonomi politikalarını açıkça kınayarak büyük bir gürültü koparmasına neden oldu : «Şurası kesin ki, bizlere ve uluslararası ölçekte her derde deva ve mümkün olan tek çözüm diye sunulan pazar ekonomisinin bu çeşidi, ülkemize daha çok işsizlik, daha büyük eşitsizlik ve daha büyük yoksulluktan başka hiçbirşey getirmemiştir» (21). Redondo sonunda, büyük çoğunluğunu sosyalistlerin yandaşlarının oluşturduğu federasyondaki yaygın hoşnutsuzluğu dile getirmişti. 1982 Ekiminden bu yana federasyonun üye sayısı, hemen hemen yarı yarıya azalarak 700.000'e düşmüştü. Bu tür eleştiriler komünistler ya da diğer sol gruplar tarafından getirildiğinde, tecrübeden ve bakanlık görevlilerinin bilimsel verilerinden dem vurularak bir kenara itilebiliyordu. Ancak PSOE'nin tarihsel liderlerinden biri tarafından ifade edildiğinde, hükümetin çalışan sınıflar yararına davranıyor olma iddiasına gölge düşürüyordu. Yılın sonuna doğru, bankacılık, inşaat ve madencilik gibi kesimler PSOE liderlerine yakın güçlerin saldırısına karşı harekete geçince, UGT açık bir krize girdi. Öyle görünüyor ki, PSOE yöneticileri, sendikanın «devrimci bir sınıf sendikası» olarak karakterini (ki bu anakronik bir durumdu) değiştirmek ve ilerdeki kongrede sendikayı sıkı parti disiplinine tabi kılmak ve böylece Gonzales-Guerra politika aygıtının bürokratik gücünü büyük boyutta arttırmak için tezgâh kurmakta.

Kısmi reformlarla ilgili gelişmeler Gonzales önderliğine güçlükle yeni destekler sağlıyor. İskandinav sosyal demokrasisinin dayanak noktası olan, refah devleti, PSOE'li yıllarda sadece marjinal olarak gelişti; daha sonraki dönemde tek önemli büyüme hedefi ise askeri bütçe oldu. Kilisenin müktesep haklarının bulunduğu bölgelerde hükümet, politik ihtiyat ile ekonomik istikrar karışımı bir rota izledi. Çok sınırlı bir kapsamda çıkarılan kürtaj yasasının, İspanya'daki kamu sağlık hizmetlerini dönüştürerek, Londra kliniklerindeki sonuçları sağlaması olası görünmüyor; öte yandan özel dinsel okullarda laik güçlere ilk sağlam basamağı sağlamakla birlikte, eğitim reformları kilise eğitimi ile fon yokluğundan kıvranan devlet eğitim sistemi arasındaki dengeyi değiştirmek yönünde hiçbir işlev görmeyecek. Geçenlerde benimsenen politika ile uyuşmayan İş Kanunu ise, milletvekilleri ve devlet idarecilerinin diğer bir işte de çalışmasına sonvereceği varsayılıyordu, ama bu tür tavizlerin bir diğer örneğini oluşturarak, özerk bölgeler kapsam dışında bırakıldı. Ordu konusunda ise,

21. Bkz. **ABC**, 10 Mayıs 1985.

PSOE, Tojero darbesinin başlattığı süreci devam ettirdi; üst rütbelerde bir ayıklama yapılırken, doğrudan politik hırs beslemeyişleriyle nisbeten 'modern' bir subay kadrosu güçlendirildi. Yeni donanımlara yapılan yatırımın dev maliyeti yanında, herhangi bir tasarruf girişimi hayli önemsiz görünüyor. Militarize Sivil Muhafızlar, diktatörlük dönemindeki iç baskıların ana sorumluluğunu taşıyorlar; bunlar reformların herhangi bir nimetinden yararlanmadılar ve Franko dönemindeki personel ve teşkilâtın olağanüstü devamlılığını sergiliyorlar.

Sosyalist Atlantikçilik

Dış politika esas olarak iç politikanın bir devamıdır. Kendi toplumunu dönüştürülmesi gereken bir gerçeklik olarak algılayan bir hükümet ya da hareket, uluslararası arenada yeni sosyal güçler arasında destek noktaları ve ittifaklar arayışı içerisinde olacaktır, buna karşılık kendi ülkesinin yapılarını sabit olgular olarak kabul eden bir önderlik ise, dünya politik düzeninde miras olarak aldığı yeri koruma eğiliminde olacaktır ister istemez. Bu alelade bir gözlem olarak görünebilir; ancak bu gözlem, ulusal çıkarların insan faaliyetini şekillendiren tek politika-ötesi (meta-politik) varlıklar olduğunu ileri süren, yeni moda teoriler karşısında bugün de dayanıklı çıkmıştır(22). Eğer bunlar meseleye böyle bakıyorsa, [örneğin Fransız Sosyalistleri bu force de frappe'i (vurucu güç) ulusal kimliğin içgüdüsel bir parçası olarak görüyorsa], bu onların kendi izdüşümsel tutuculuğunu, herhangi bir objektif politik gerçeklikten daha iyi açıklar.

1976'daki 27. kongresinde PSOE şunları ilân ediyordu: «Uluslararası sorumluluklarının bilincinde olan sosyalist bir İspanya» tüm ilerici uluslara yardım etme amacıyla, sahte ABD-SSCB karşıtlığının ötesinde aktif bir tarafsızlık politikası izleyen bir İspanya... Kapitalizmin dünya çapında yenilgiye uğratılmasında, kuşkusuz yaşamsal bir unsur olacaktır. Özgürlük, barış, adalet ve ilerleme, tam olaraö ancak sosyalizmin dünya çapında zafere ulaşmasıyla gerçekleşebilir.»(23) Bu ifadeler kesinlikten yoksun olabilir, ancak süreklilik yeterince açıktı; İspanya'da 'kapitalizmle uzlaşmama', 'kapitalizmin dünya çapında yenilgiye uğratılması' gibi yetmişli yıllar boyunca Parti liderleri, tarafsız bir İspanyol Dış Politikası arayışı içinde oldular, NATO'ya açık bir vaatte bulunulmasına karşı çıktılar ve İspanya'nın Akdeniz'deki rolünü vurgulayarak, Yugoslavya aracılığıyla Bağlantısızlar hareketiyle ilişkiye girdiler. Bu, kuşkusuz yepyeni bir oluşum değildi. UCD hâlâ NATO

22. Regis Debray'ın kitaplarının Sosyalist İspanyol aydınlarından büyük itibar görmesi bir raslantı değildir.
23. Esther Barbe'den alınmıştır: 'Programa de Transicion' **Espana y la OTAN**, Barcelona 1984, s. 173.

ile ilgili kesin bir karara varmamıştı; ve Franko'nun dışişleri bakanı bile, bazı Batı Avrupa ülkelerinin husumeti karşısında, Gaulist Fransa ile birlikte Akdeniz'de ortak bir askeri varlık oluşturma fikriyle hayli oyalanmışlardı. Tavırlar ancak 1981'de Calvo Sotelo başkanlığındaki UCD hükümeti, bir oldu bitti yarattığında kesinleşti; Sotelo eşi zor bulunur bir insiyatif koyma gösterisi yaparak, İspanya'nın NATO'nun politik yapısına hızlı biçimde girmesi, ve sonunda tam bir askeri bütünleşme sağlanması konusunda görüşmeleri başlattı.

Bunun arkasında ne yatmaktadır? İspanya SSCB'ni çevreleyen ABD askeri zincirinde hep önemli bir halka olmuştu. 1953'de Eisenhower ve Franko tarafından imzalanan Madrid Anlaşması, Torrejon (Madrid yakınlarında) Zaragoza ve Moron'da Amerikan hava üsleri ve Cadiz yakınlarındaki Rota'da dev deniz tesisleri kurulmasına olanak sağladı.. 1957 ve 1959 yılları arasında tamamlanmış ve diğer tesislerle takviye edilmiş olan bu şebekenin dörtlü bir fonksiyona sahip olması düşünülmüştü: Stratejik Hava Komutanlığının harekât alanını genişletmek; savaş durumunda ABD birliklerinin Avrupa (ya da Orta Doğu'daki) cephelere taşınabileceği, göreceli olarak güvenli bir köprübaşı oluşturmak; Akdeniz'deki Altıncı Filo'nun faaliyetlerini desteklemek; Cebelitarık ile birlikte, Boğaz'dan geçişleri denetlemek. Zaman geçtikçe bu konulara verilen önem de değişikliğe uğradı. Özellikle, altmışlı yıllarda, verilen önemin stratejik bombardıman uçaklarından nükleer (Polaris) denizaltılara kayması yanında, Kaddafi'nin Wheelus'daki üssü kapatması, Rota'daki üssün önemini arttırdı. Madrid anlaşmalarının iki taraflı olma karakteri, aslında NATO için daha geniş ölçekli planlar yapılmasını önlemiyordu. Bununla birlikte, İspanya ile yapılan anlaşma yine de, Washington açısından yeterli bir düzenleme anlamına gelmiyordu. Bunun iki nedeni vardı: 1963 ve 1968'de Franko anlaşmanın koşulları ve yenilenmesi ile ilgili sıkı pazarlık yaptı ve bu anlaşmanın tam anlamıyla olmasa bile, geniş çapta bir iş anlaşması olduğunu, İspanya hükümeti tarafından bozulabileceğini ve ABD'nin mali ve diplomatik imtiyazlar tanıması gerektiğini vurguladı. Dahası, Franko zamanında İspanyol ordusunun örgütlenmesi, donanımı ve dağılımı, ülke içinde baskı kurmaya yönelikti —son derecede cimri bir bütçeye ve çok düşük düzeyde teknolojiye dayanıyordu— yani Batı Avrupa'nın beşinci kalabalık ülkesinin insan gücü, pratik olarak NATO'nun büyük planları için kullanılamaz durumdaydı. İspanya'nın NATO'ya tam entegrasyonunun, istikrar ve modernizasyonla birlikte tercih edileceği açıktı. Ancak, hem Franko'nun kendi tecrit politikaları, hem de İskandinav ülkelerinin bir diktatörlüğün Atlantik paktına katılmasına karşı çıkmaları nedeniyle, bu mümkün olmadı. Madrid'de parlamenter demokrasinin tesis edilmesi bu engelleri kaldırdı. NATO'ya girme, artık, büyük sermaye ve egemen burjuva düşüncesi açısından İspanya'nın Avrupalılaştırılması talebinin doğal bir parçasıydı ve bu konu, aynı zamanda, NATO'nun

1979'daki Brüksel toplantısında Avrupa'ya füzeler yerleştirme girişimini onaylayıp, soğuk savaşın yeniden canlandığı bir dönemde önem kazanmıştı.

Calvo Sotelo, *Cortes*'de NATO'ya üyelik konusunu tartışmaya açtığında, PSOE —Komünistler ve soldaki diğer güçler— gibi İspanyol kamu oyunu etkilemek için büyük kampanyalar düzenlediler. 1979 seçimleri ise, İspanyolların yüzde 58'inin kesin bir fikri olmadığını, ancak yüzde 15'inin NATO'ya girilmesine kesinlikle karşı olduğunu ortaya koydu. NATO'ya karşı çıkanların yüzdesi 1981 Eylülünde yüzde 43'e yükselmişti([24]). Ancak PSOE, 1982'deki seçimleri kazandığında, belki de sürdürülen bu kampanyanın başarısı nedeniyle, Atlantik paktı karşıtı olan bu geniş kesimin kemikleşmesini önlemek için, Washington'un yeni kurulan Gonzales hükümetine tavrını değiştirmesi amacıyla yönelttiği baskı giderek arttı. Daha sonraki tüm gelişmeler PSOE'nin yol değiştirdiğini açıkca ortaya koydu. Başlangıçta, hükümetin prensip olarak ne NATO'ya girme taraftarı olduğu ne de çekilmeyi desteklediği açıklandı; PSOE'nin kendi hesaplarına göre, İspanya'nın NATO'ya girmesi bloklar arasındaki dengeyi bozacaktı, ama ayrılması Doğu-Batı ilişkilerinde daha büyük bir istikrarsızlık kaynağı olacaktı. İdeolojik düzlemdeki bu değişmeyi pratik adımlar ve Calvo Sotelo hükümetinden kalan dosyalara bir dönüş izledi. POSE Savunma Bakanı Narcis Serra döneminde İspanya'nın askeri harcamaları giderek arttı ve Franko dönemindeki miktarların üzerine çıktı. *Economist* dergisi Kasım 1985 sayısında «iki yıl kadar süren zorlamalardan sonra» diyordu, «ordu daha düzenli, daha profesyonel, daha iyi donatılmış ve örgütlenmiş görünüyordu ve Kanarya adalarından Türkiye'ye kadar uzanan NATO'nun Güney Avrupa cephesinin korunmasına yardımcı olmaya hazırdı»([25]). Artık yetmiş iki F-18a uçağı Amerika'dan gelecek emirlere hazır bulunmakta; Amerikan projeleriyle, *Principe de Asturias* adlı bir uçak gemisi inşa edilmekte; bu uçak gemisi AU-8b fırlatmalı jetleri —Jump Jets— ve anti-denizaltı helikopterleri ile donatılmakta; ikinci bir uçak gemisi de gündemde; Akdeniz'deki operasyonlarda kullanmak üzere, acil müdahele gücü toplanmakta.

Yurtiçinde ülkeyi silahlanma yarışının kucağına atma hazırlıkları sürerken, Gonzales Avrupa topraklarına Cruise ve Pershing II füzelerinin yerleştirilmesinde verdiği tam desteği bildirmek üzere Bonn'a uçuyordu. Bu sıralarda —Mart 1983— sosyalistlerin kullandığı dil daha açık ve daha aşina gelmeye başladı : İspanya'nın ulusal çıkarları, Batının NATO savunmasında rol almasını gerektiriyordu; başka bir al-

---

24. Centro de Investigaciones Sociologicas'ın araştırma verileri Bkz. Angel Vinas, 'Coordenados de la politica de seguidad espanola', **Leviatán**, 1984 Sonbaharı, s. 13.
25. **The Economist**, 23-29 Kasım 1984.

ternatifin olabileceğini düşlerken PSOE yanılmıştı. Hükümet sözcüsüne göre herşeyden önce İspanya'nın Avrupa Ekonomik Topluluğuna girmesi NATO'ya katılmasından ayrılamazdı. PSOE bir zamanlar ısrarla belirtiyordu ki : «Bu iki şeyi birbirine bağlamak ilke olarak yanlıştır. Halk önünde böyle temel kararlar üzerinde atıp tutmak politik ve diplomatik kavrayış yoksunluğunu gösterir; bu halkı kandırmanın bir biçimidir» (26). Şimdiyse, kendi halkını küçük görerek ve uluslararası plandaki gerçekleri açıkça konuşmaktan kaçınarak, Gonzales rejimi A.E.T. ve NATO'nun aynı eğilim ve amaçlara hizmet ettiğini iddia etmeye başladılar. İspanyolların İrlanda'nın NATO üyesi olmadığını ve Türkiye, ABD ve Kanada'nın da AET üyesi olmadığını, İsveç ve Avusturya gibi (PSOE'nin modeli olan partilerin yönettiği) ülkelerin her ikisine de üye olmadığını bilmedikleri umut ediliyordu açıkçası. Resmi propaganda sürekli olarak, halkın düşüncesini değiştirmeye çabalıyarak, İspanya'nın kıta yaşantısından nisbi tecrit olmuş konumunu aşarak, ülkenin Atlantik ittifakına kölece boyun eğişini benimsetmeğe çalışıyordu. Bizzat Gonzales liderliğinin bu gerekliliğe inanması —ki İspanya'nın Avrupa'ya yenide ngirişi, sadece Kuzey kapitalizminin politik ve askeri bir banliyösü olma statüsünü kabullenmek anlamına gelebilirdi— derin ve rahatsız edici bir ulusal aşağılık duygusunu sergilemektedir. Bu öyle bir duyguydu ki, İspanya gibi nisbeten az gelişmiş, topluluğa sonradan katılmış bir ülke bir iddiada bulunamazdı, ancak ritmi ve yönü başka yerlerde belirlenmiş bir sürece ayak uydurmaya çalışabilirdi.

Referandum Kampanyası

Stratejik tercihlerindeki büyük değişikliğe rağmen, PSOE NATO'ya üyelik konusunda bir referanduma gidileceği vaadine sadık kaldı. Felipe Gonzales ve Alfonso Guerra'nın taktik tercihleri konusundaki tartışmalara uzun saatler harcamış olmaları gereken üç yıllık bir kaçamak döneminden sonra, bu açık ve seçik vaadin yerine getirilmemesinin siyasal itibarlarının yitmesi gibi büyük bir riske yolaçacağı sonucuna vardılar. NATO'ya girişin kabulüne yönelik toplumsal bir coşku olmadığı halde, PSOE böyle bir sonucu bir plebisitte kendi tarzında zorlayabilirdi. Sağındaki Fraga'nın *Popular Alliance*'ı kendilerinden daha da batı yanlısıydı. Solundaki İspanyol Komünizmi, Atlantik dayanışması konusunda PCI'yi taklit etmemişti, ancak o kadar parçalanmış ve gevşemişti ki politik bir tehlike teşkil edemezdi. Sosyalistlerin kendi saflarında ise, Gonzales parti tavrına aykırı davrananlara disiplin cezaları verileceğini söylemesiyle sükunet sağlanacaktı. PSOE'nin gençlik örgütü zaten susturulmuştu, partili milletvekille-

26. Bkz. PSOE'nin resmi broşürü : **Cincuenta preguntas sobre la OTAN,** Madrid 1981, **ABC**'deki uzun özetinden alınmıştır, 8 Aralık 1985, s. 26.

ri ve aydınlar uyum göstermeye zorlanmışlardı. Cortes'in yüzde seksenini elinde bulunduran iki ana parti —hükümet ve muhalefet— ülke adına fikir birliğine varmışlardı; radyo ve televizyon da NATO partizanlarınca güvenli bir biçimde kontrol edildiği için, 'Hayır' olasılığı azdı. Bütün bunlardan dolayı Sosyalist Bakanlara göre, «Hayır»ı savunanlar, yalnızca yurttaşlık kimliğinden yoksun karmakarışık bir güruhtu.

Aslında, PSOE'nin hesapları neredeyse boşa çıkıyordu. Sıradan İspanyol'un NATO'ya beslediği hüsumetin derinliği umulandan daha dirençli çıktı. Halkın ABD emperyalizminin dünya çapındaki rolünü algılayışı öyle kolaylıkla değiştirilemiyordu. Sol kanat militanlarının ötesinde, savaştan sonra Franko diktatörlüğü ile ilk dostluk kuran ve uluslararası karantinayı hafifleten ilk ülkenin Amerika olduğunun anısı halkın belleğinde hâlâ canlıydı. Reagan rejiminin karşı devrimci müdahaleleri de gözden kaçmıyordu; Latin Amerika ile olan kültürel bağlar, Amerika'nın desteklediği kontralar karşısında Nikaragua'ya kendiliğinden bir sempati yaratıyordu; Cadiz Körfezindeki Amerikan savaş gemileri de benzer duygular uyandırıyordu. Bu duyguların da ötesinde, İspanyolların ülkeyi gerici otoriter rejimler altında bile ülkeyi iki dünya savaşına girmekten alakoyan, İspanyol tarafsızlık geleneği sözkonusuydu. Sağ eğilimli seçmenlerin küçük bir bölümü de, ulusal kimliğin böyle bir tanımlanmasını şüpheyle karşılıyordu. ABD'nin ikinci sınıf bir peyki olmaktan çok, barışsever ve bağımsız bir İspanya beklentisi vardı; tarihsel Kastilyalı askeri ruhunun yaşamakta olduğu bu, özellikle Catalan ve Bask bölgelerinde oldukça kuvvetliydi; buralarda Kastilya militarizminin tarihsel gösterişine ço kaz sevgi besleniyordu. 1983 Temmuzunda, Pasifistler, Hıristiyan, feminist insan hakları grupları, Komünistlerle ve aşırı solda yer alan MC ve LCR ile birlikte, ülke içinde bir eşgüdüm komitesi oluşturdular; bu komitenin enerjik ve kararlı biçimde halkın bu duygularını harekete geçirmesi resmi çevreleri şaşırttı. İspanya'nın NATO üyeliğine karşı, *Platforma Civita* ile birlikte kitlesel gösteriler, toplantılar, posterler, şarkılar ve sloganlarla zenginleştirilen kampanya, daha en başından hükümeti savunma durumuna itti. Kampanyanın başta gelen düzenleyicileri arasında, altmışlı yılların sonundaki kuşağın eylemcileri de vardı; eski Maocu Carlos Otamendi gibi; bunlar aynı zamanda işçi komisyonlarının ve UGT'nin başındaki Nicolas Redondo'nun desteğini de sağlayabilmişlerdi. Komünist hareketin farklı kanatları, ABD üslerine ve NATO üyeliğine karşı yürütülen kampanyaya büyük önem veriyorlardı; bunların basını —özellikle PCE'nin ana kitlesi— tarafsızlık alternatifini destekleyen iyi araştırılmış kanıtları halkın anlayacağı bir dille sunarak, kampanyaya değerli katkılarda bulunuyorlardı. UCD ile işbirliği günlerinden sonra, ilk defa parti muhalefeti halk temellerine indiriyordu. Bu arada sağ kanattaki Fraga, taraftarlarına referanduma katılmamalarını tavsiye ederek hükümete güçlük çıkarmaya ça-

lıştı; ancak bu kısmen başarıya ulaşan bir manevra oldu; çünkü uluslararası sınıf sadakatinden yada olayın geri tepmesi korkusundan dolayı, sağ kanattaki seçmenlerin büyük bölümü, Fraga'nın çekimserlik çağrısına kulak asmadılar. Burjuva-milliyetçi partilerin yandaşlarına 'serbestçe' oy kullanmalarına izin verdiği Bask ülkesinde ve Katalonya'da, NATO yanlısı ve NATO karşıtı oylar arasında kamuoyu çok daha açık biçimde bölünmüştü.

Referandumdan bir hafta önce, durum hâlâ çekilme taraflarının lehine görünüyordu. Bu durumun kesinleşmesini engellemek için Gonzales rejimi, utanıp çekinmeden elindeki bütün retorik ve pratik araçları devreye soktu. Seçmenleri kandırmak ve gözlerini korkutmak için için kitle işsizliğinden, teknolojik gerilemeden, Avrupa'dan soyutlanmaktan ve bir Üçüncü Dünya ülkesi statüsüne düşmekten dem vurdu. PSOE şantajının iki ana motifi vardı: 'NATO'ya Hayır' sonucu çıkması halinde, güvenilir bir yönetim görevi sürdüremeyecekti, bu da ülkeyi bir karışıklığın içine atacaktı; ikinci olarak da, eğer böyle bir sonuç çıkıp da uygulamaya konulursa yüz binlerce İspanyol işsiz kalacaktı. Televizyon yayınları da buna göre ayarlanmıştı. Televizyonda ayrılan zaman, partilerin parlamentodaki sandalye oranına göre belirlenmişti. Cortes'deki tek NATO karşıtı ses olarak bütün muhalefet PCE'ye karşı yönelmişti. Gerardo İglesias, kampanyaya önderlik eden eylemcileri tartışmaya katılması önerisinde bulunduğunda, bunların İspanya'nın demokratik forumunda bir yerleri olmadığı gerekçesiyle bu isteği reddedildi. Günlük haber programları ülkedeki fikir ayrılığına yer vermezken, Başbakan tarafından seçmenlere yirmisekiz milyon mektup gönderildi ve PSOE basın ve radyo reklamlarına en azından 3 milyon sterlin harcadı. Gonzales'in bizzat kendisi Reaganvari bir tavırla, seçmenlerle, NATO konusuna mümkün olduğunca az değinerek çocukla konuşur gibi konuştu. En son televizyon konuşmasında, bir bahçede Beethoven'in bir senfonisini dinleyerek oynayan bir çocuk sadece «barış» diyerek İspanyol halkından itidal ve aklıselim göstermesini istedi. Bu son baskı ve propaganda dalgası, ne kadar kaba ve ilkel olursa olsun, PSOE'nin referandumu kazanmasına yetti. Çalışan sınıf seçmenlerinin pek çoğu, maliyeti ne olursa olsun partilerine sadakat gösterdiler. Son dakika tartışmalarının telaşı içinde, oy vermeden bir saat önce fikirlerini değiştiren aydınların durumu 1914 Ağustosundaki havanın bir minyatürü gibiydi sanki. Bununla birlikte, yedi milyon İspanyol Batı uzlaşımının bütün ağırlığına rağmen, ülkelerinin Atlantik Paktından çıkması doğrultusunda oy verdiler. NATO'ya karşı verilen oylar, tüm oyların yüzde 40'ını oluşturuyordu, İspanya'nın en gelişmiş bölgelerinde Bask ülkesinde ve Katalonya'da «Hayır» oyları kesin bir çoğunluk oluşturuyorlardı. 1982 seçimlerinde PSOE'nin solundaki tek güç olan PCE'ye verilen 800.000 oyla kıyaslandığında, Sosyalist Atlantikçiliğe karşı gelişen başkaldırının müthiş olduğu görülür.

Bugünkü Durum

Başta bulunduğu yıllar boyunca İspanyol sosyalizmi, muhalefetteyken İspanyol halkına vaadettiği en özgün iki vaadi yerine getirmede başarısızlığa uğradı. İzsizlik düşmedi, arttı; NATO'yla ilişkiler kesileceğine daha da pekiştirildi. Ancak yerine getirilmeyen sözler, kaçınılmaz biçimde seçimlerin kaybedilmesi anlamına gelmedi. Referandumun onur kırıcı sonuçlarına karşın, PSOE 1986 sonbaharındaki seçimlerde yeniden seçilme şansına sahip oldu. Bunun birçok nedeni vardı. Ekonomik bakımdan, Gonzales hükümeti, işsizliğin çok büyük artışlar gösterdiği bir dönemi kucaklamasına rağmen, Wilson-Calaghan yönetimindeki İngiltere'deki İşçi Partili yılların aksine, enflasyon sürekli ve yüksek oranda artar durumda olmadı. Kapitalist resesyon dönemindeki statükoya herhangi bir alternatif olabileceği yolunda, halkın inancı zayıfladı. Seksenli yıllarda, Batı Avrupa sahnesinde yaygın bir özellik olan bu durum PSOE'nin yararına oldu. Hükümetin olağanüstü bir başarısı olarak yüceltilen, Avrupa Topluluğuna giriş, sembolik bir bedel olarak sunulabildi. Politik olarak ise, Gonzales hükümetinin ana böbürlenme konusu, İspanya'da «demokrasinin yerleştirilmesi»dir. Gerçekte, Gonzales hükümeti dönemi, elbette, kronolojik olarak parlamenter düzenin nedensel sorumlusu olmaktan çok, onun istikrarlı kılınması dönemine denk düşüyor. İspanya'da kapitalist demokrasinin usta kurucusu Gonzales değil, Devlete ilişkin bütün gerçek temel reformları düzenleyen Suarez olmuştur. Tarihsel perspektif açısından, PSOE yönetimi daha çok epigon bir rejime benzer. Ordunun kışlaya dönmesi bile (yani, kurulu toplum düzeninin emrinde, kendi normal pozisyonuna, toplumun kurucu ilk değil son muhafızı olarak olağan konumuna dönerek), Bakan Serra'nın kişisel politikalarıyla değil, Tejero darbesinin başarısızlığı ile sağlanabilmiştir. Ancak tarihi yargı başka şey, çağdaş anı başka bir şeydir. PSOE kendisini İspanya'da parlamenter işleyişlerin normalleşmesiyle özdeş göstermede hayli başarılı oldu— hiç şüphesiz bu süreç öyle yada böyle meydana gelecekti; tanım olarak tamamlanan geçişin meyvaları toplandı.

Yalnızca bir açıdan, Gonzales hükümeti kazandığı ünü ülkede sürekli pompoladı; bakanlar düzeyinde, PSOE dönemi kendinden önceki UCD dönemi ile karşılaştırıldığında, çarpıcı bir istikrarlılık gösteriyordu. Biriki kaydedeğer istisna dışında, Kabine görevleri sahipleriyle özdeşleştiler. Parti disiplini mutlak kılındı. Suarez zamanındaki rulet benzeri atamaların aksine olan bu durum, Gonzales'in lehine yazıldı. Uzun erimli burjuva rasyonelliği açısından, PSOE hükümeti 'yaratıcı' değil, ama 'sıkı'ydı. Hükümetin tavırları bu nedenle reformların değil, kanun ve düzenin uygulamasıdır. Normal ve istikrarlı bir düzene duyulan istek, NATO referandumundaki zaferin de —ki daha çok bu temalara dayandırılmıştı— ortaya koyduğu gibi, hafife alınmamalıdır. Sağ, Fraga'nın egemenliğinde kalmağa devam ettiği (bu Ga-

liçyalı Straus, kendi küçük çevresi dışında güven verici bulunuyordu) ve ana kaleleri Bask ve Katalonya'da bulunan merkezden koptuğu için, İspanyol sosyalistlerinin fazla zorlanmadan ikinci kez seçimleri kazanmaları bekleniyordu.

1986 baharında PSOE'nin bütün bir kuşak boyunca sürebilecek bir güç kazanacağı bekleniyordu. Bu, İspanya'yı Güney'in İsveç'i yada Avusturya'sına dönüştürerek, PSOE'nin de işçi ve sermaye arasındaki vazgeçilemez politik arabuluculuk görevi yaparak, bu ülkelerdeki SAP ve SPÖ'nün rolüne denk işlev üstleneceğini düşleyen sosyalist entellektüel ve politikacıların umuduydu. Ancak böyle bir karşılaştırma onlar için tehlikelidir. Çünkü bugün, Gonzales'in bakanlarıyla sıkı işbirliği yapan büyük bankacılar ve Madrid'teki bürokratlar, sivil bir PSOE iktidarı dönemini, yetmişli yıllardaki sınırları belirsiz bir UCD PCE-PSOE işbirliği dönemine oranla, hiç de daha özümsemiş değiller. UCD'nin çöküşü kuşkusuz uyarıcı bir ders oldu, ancak referandum sonrasında bir burjuva halef arayışı için sürekli çaba harcandı. Buna karşı PSOE, Avrupa'daki herhangi bir sağ yada sol çoğunluk partisine kıyasla daha düşük bir üye yoğunluğuyla yetinmek zorunda. İspanyol sosyalist seçmenlerinin ancak yüzde 1.5'u parti üyesiyken, bu sayı İsveç'te (1979'da) yüzde 49 ve Avusturya'da ise (1978'de) yüzde 30'dur(27). PSOE içinde, 154.000 üyeden 40.000'inin faal olduğu tahmin edilmektedir —ki bu Avrupa standartlarına göre oldukça yüksektir— ancak bunların büyük çoğunluğu yerel, bölgesel yönetim ve devlet aygıtlarında çalışanlardır. PSOE, kendi büyük kardeş partilerine oranla daha çok, temel kimlikleri devlet aygıtıyla bağlantılı olan ve en başta karizmatik bir parti lideri-başbakan'ın yer aldığı ve parti politikalarını hayat geçirme aracından başka işlevi olmayan bir görevliler örgütü olmuştur. Toplumsal yapıdaki büyük değişimlere rağmen, sosyalistlerin sendikal örgütü UGT bugün 1932'deki sayıya oranla 300.000 daha az üyeye sahiptir. İskandinavya ve Almanca konuşan ülkelerdeki sosyal demokrat hareketlerin parti aygıtları ve sendikal uzantıları ile karşılaştırıldığında, bu oluşumun çok kırılgan bir yapıya sahip olduğu ortadadır.

Gerçekte PSOE, hemen bir kenara atılamayacak olan canlılığını, temsil ettiği genç İspanyol meslek sahiplerinin ve teknokratlarının sosyal gelişimine borçludur. Gonzales Kabine'si, Avrupa'daki en genç kabinedir. Kuşkusuz Batı'da bir politik dönüşümü böylesine hızlı ve geniş kapsamlı yaşamış başka bir ülke yoktur. Bir çeşit aydın kariyerizmi, bu tabakayı birleştiren çimento ve ona *esprit de corps* (dayanışma anlayışı) katan bir unsur olmuştur. Bu çerçevede, parti aygıtı, bir dereceye kadar izlenen politikalardan bağımsız olarak, PSOE'nin adı ve anısına bağlı bir kitleyi hızla etkileyebilmekte. Ancak yarar sağlayan bu özellikler, orta sınıf yeteneklerine açık bir kariyer ve militan bir geçmişin putlaştırılması, bir bütün olarak emekçi nüfus içine demir at-

27. G.K. van Beyme, a.g.e., s. 184.

mış gerçek bir örgütsel oluşumla karıştırılmamalıdır. PSOE bundan açıkça yoksundur. Bu nedenle, iktidarın ikinci kez elde edilmesi, yalnızca ekonomik performansta keskin bir düşüş değil, elde tutulan politik güçlerin ağır ağır suistimallerle yıpranması yada bir skandalla bozulması olasılığını da barındırmaktadır.

Böylesi koşullar son tahlilde Sağın yararına olmasa bile, geniş ve gerçek bir İspanyol solunun yeniden inşası bugün acil bir gerekliliktir. Referandum deneyimi, İspanya'nın hâlâ PSOE modeline yada katıksız bir Kuzey yandaşlığına uygun olmadığını, genç Kesimler arasında kapitalist otoriteye direnme, enternasyonalizm ve başkaldırma geleneğinin ne kadar güçlü olduğunu göstermiştir. Öte yandan Sosyalist Partiyi destekleyenler arasındaki sınıf bilinci rezervleri hiçe sayılmamalıdır-farklı bir politik konjonktürde bu bilinç yine maddi bir güce dönüşecektir. Ancak Gonzales liderliği için artık zar atılmıştır. İkinci Enternasyonalin revizyonist tartışmalarından tam bir yüzyıl sonra, hareketin yalnızca nihai hedefleri değil ama kendini de İspanyol Sosyalizminin pratiği için hiçbir anlam ifade etmiyor. 1982'de ellerine düşen gücü, hareketi toplumsal temelleriyle birleştirmek için değil, ama büyük sermayeyle stratejik ittifaklarını radikal geleneklerin üzerine çıkarmak için bir araç olarak kullandılar. PSOE'li yılların bir bilançosunu çıkarmak zamanı geldiğinde, bu ejderhadan da geriye pek az şey kaldığı görülecektir.

Türkçesi : R. Sarıali

Yunan Deneyimi(*)

Michalis Spourdalakis

Panhelenik Sosyalist Hareket'in 'kısa iktidar yürüyüşü'nü zirveye ulaştıran Ekim 1981 Yunan seçimi, haklı olarak Batı'daki sol tarafından büyük hevesle karşılandı. PASOK'un zaferi yalnızca yarım yüzyıldan fazla sağ yönetime (bunun yedi yılı vahşi bir diktatörlüktü) son vermekle kalmadı, aynı zamanda Reagan Thatcher - Kohl gericiliği ortasında Fransa'daki sosyalist zaferi izleyerek, en azından geçici olarak Sağ-kanat yeniden diriliş mitolojisinin yanlışlığını gösterdi. Bu hoş Yunan sürprizi, iktidarda bir dönemle bitmedi. Haziran 1985' de PASOK bir başka kesin zafer kazandı; ve egemenliğinin yenilenişi bu kronik kapitalist krizler çağında sosyalist hükümetlerin, sağ kanat yönetime yalnızca bir ara sahne olmaması gerektiğini göstermiş görünüyor. Şimdi Yunan sosyalistlerinin ikinci dönemlerine girmeleri ile (muhalefetin bile orada kalacaklarını kabul etmeleriyle) artık PASOK'un iktidardaki geçmişini inceleme zamanı gelmiş bulunuyor. Bu kısa makalenin de yapmaya niyetlendiği budur. PASOK'un 'kısa iktidar yürüyüşü' dönemine kısa bir değinmeden sonra, Papandreu Hükümetinin ekonomik, sosyal ve çalışma politikalarını, dış politikasını, beyni sulanmış Yunan devlet aygıtında yaptığı değişiklikleri ve son olarak yönetimine karşı muhalefetin doğasını inceleyeceğiz.

PASOK'un 'Kısa İktidar Yürüyüşü'

Panhelenik Sosyalist Hareket, Yunan politik sahnesinde 1974 yılında, hemen cunta sonrası dönemde ortaya çıktı. PASOK, birçok radikal ve Marksist gruplar ve diktatörlüğün doğurduğu bireylere ek olarak, özellikle Andreas Papandreu'nun karizmatik liderliği etrafında toplanan Cuntaya karşı direnişte ve 1960 ortalarında eylemciler tarafından kuruldu. Savaşı izleyen yirmi yılda ülkenin kendine özgü

(*) Yapıcı eleştirilerinden ve hayati editoryal yardımlarından dolayı Leo Panitch'e ve İngilizcemi basılabilir hale getirmek için çok uğraşan Helga Stefanson'a teşekkür borçluyum. Bu makale R. Miliband'ın derlediği **Socialist Register**'in 1985 - 86 sayısından çevrildi.

ekonomik gelişmesinden kaynaklanan sosyal radikalizmin bir ifadesiydi. Bu, 60 ortalarındaki sosyal huzursuzluğun gösterdiği ve Cunta yönetimine karşı muhalefetin ispatladığı gibi, eski sosyal tabakalar (basit meta üreticileri ve köylülük) —ki bunlar sosyo-politik manzaranın yıkımına uğramışlardı— ile son ekonomik gelişmenin doğurduğu yeni sosyal tabakalar (yani, şehirli çalışan ve büyük hizmet sektörünün yeni orta sınıfları gibi) arasındaki politik ittifakın radikalizmiydi. Yeni sosyal tabakalar, bu ana kadar politik sürecin esas olarak kenarında kalmışlardır.

PASOK'u Yunan radikalizminin başlıca sözcüsü yapan ve benzeri görülmemiş kısa iktidar yürüyüşüne yardım eden, bu sınıfların radikalizminin hacmi ve dinamiği ile diğer partilerin subjektif zayıflıklarıydı (PASOK, 1974 seçimindeki % 13.5 oydan 1977'de % 25.3'e, 1981' de %48 ile zafere, 1985'de iktidarda iken %2 lik düşüşle %46'ya ulaştı). PASOK, Yunan politik sahnesine, açıkça Batı Avrupa Sosyal Demokrasisi sorunsalının ötesine giden «İlkeler Deklarasyonu» ile girdi.

Bununla birlikte, 'kısa iktidar yürüyüşü' sırasında, programlanmış niyetlerinde görülmeye değer değişiklikler yer aldı. Hareket'in, kuruluş Deklarasyonunda ortaya konulan önceki amaçları olan 'insanın insan tarafından sömürülmesine son verilmesi' ve 'insanın özgürleştirilmesi', 1977 ve 1981 arasında 'farklı gelir grupları arasındaki açığın azaltılması' ve ülkenin 'periferiya gelişmesinin' üstesinden gelerek 'haksız gelir dağılımını' azaltması umulan 'kendi kendini destekleyen ulusal bir kalkınma yaratma' gibi hedeflerle değiştirildi. Bağımsız bir dış politika amacı ile sosyalist stratejiyi birleştirme çabası zayıfladı ve Hareketin, NATO ve AET'den tamamen çekilme ilk hedefinin ılımlı bir yorumuyla değiştirildi. Ayrıca, 1981 yılında iktidara geldiğinde 'Hükümet Programında', ABD askeri üslerinden kurtulma hedefi yoktu ve 'bölmeleri ayırmaları'nın görüşülmesi gereği ileriye sürülmüştü. iktidara yürüyüşü sırasında PASOK'un çelişkili ılımlılığı, çeşitli ekonomik sektörlerin 'sosyalizasyonu' ve 'ulusallaştırılması'na ilişkin ilk vaatlerinde daha da açığa konulabilir. 1981 sonrası PASOK'u, 'halk tarafından demokratik kontrolleri garanti edilemeyeceğinden' ve Yunan devleti zaten belli başlı sektörleri (enerji, taşıma, bankacılık) kontrol altında tuttuğundan ulusallaştırmalara dair herhangi bir vaatten kaçındı. Bunun yerine kendini, sosyalleştirilmiş şirketlerin 'yönetimine çalışanların katılması' gibi belirsiz terimlerle ifade edilen genişletilmiş 'Sosyalizasyon' programlarına mahkum etti. Son olarak PASOK'un ılımlı ve uzlaştırıcı tezler zincirindeki bir başka önemli bağ, onun sosyal sınıflar kavramında yatar. 1974'de Hareket'in sınıflara karşı tanımlayıcı değinmeleri, politikalarının sınıf çizgileri boyunca potansiyel gelişmesi umudunu taşımaya yeterli iken, sonunda Yunan devlet kademesine girişiyle Parti 1981'de, topluma ilişkin değinmelerini yalnızca 'ayrıcalıklılar' ve 'ayrıcalıklı olmayanlar' arasındaki ayrım çizgisi boyunca yaptı.

Hareketin sosyalist vaatleri üzerine şüphe düşüren şeyler, yalnız-

ca PASOK'un ilk ve dinamik radikalizmindeki bu değişiklikler değildi. Hareket, Kuruluş Belgesinde demokratik yöntem ilkesi'ni yaşayan örgütsel adeti yapmayı taahhüt etmişken, 1974'ü izleyen yedi yıl içinde PASOK demokratik olmayan —hatta otoriter— bir örgütlenmenin önemli bir örneği oldu. Yönetimsel araçlarla parti içi muhalefeti kontrol ederek Papandreu, herşeyin güçlü bir liderin ve yakın çevresinin etrafında döndüğü merkezileşmiş bir örgütlenme kurdu. Karizmasının popüler çekiciliğinden ve demokratik bir parti yapısının yokluğundan yararlanarak 'Andreas' - Yunan halkının kendisini adlandırmayı tercih ettiği isimle - PASOK'un politik varlığının herşeyi haline geldi.

Şunu akılda tutmak önemlidirki, ta başından beri PASOK, sosyal demokrat bir parti olmadığını iddia etmiştir. Parti hâlâ 'toplumun yapısal değişimi' üzerine vaatlerinin reklamını yapıyor ve hâlâ, en azından söylem olarak, 'Marksizmin [onun] sosyal analiz yöntemi' olduğunu iddia ediyor. Gerçekte, ayrıntılı tezleri bazı antiemperyalist tonları sürdürüyor. Üstelik, sürekli olarak —geçen dört yıl içinde bir dereceye kadar daha az olsada— sosyal demokrasiyi eleştirdi ve Sosyalist Enternasyonalle resmi bir yakın ilişkiye girmekten kaçındı. Bundan dolayı, PASOK'un doğası sorunu karmaşık bir sorundur ve bu makalenin sınırları dışına taşar. Bununla birlikte, önemli olan, ilk Yunan Sosyalist Hükümeti olarak uygulamasını incelediğimizde, Hareket'in gelişmesini gözönünde bulundurmaktır.

Keynesci Umutlardan Ümitsizliğin Şiddetine

1981 seçimlerinden yalnızca bir kaç ay önce PASOK, 'Hükümet Programı'nı yada diğer adıyla 'Halkla Mukavele'sini ilan ettiği zaman, bu belgenin Partinin 1974 deklarasyonu ile geçici bir benzerliği olduğu konusunda çok az görüş ayrılığı vardı. İlk deklarasyonun, 'ulusal bağımsızlık' için gerekli şey olarak 'sosyal liberasyon' üretim içinde ve dışında anlamlı 'demokratik işleyişler', 'insanın insan tarafından sömürülmesine son verilmesi' gibi stratejik hedefleri, 'otonom ekonomik gelişme' ve 'durgunluk ve enflasyonun' aynı anda üstesinden gelinmesi gibi amaçlarla yer değiştirmişti. Hükümet olarak ilk ekonomik demecinde PASOK, bu amaçların gerçekleştirilmesi için bir dizi yeni - Keynesci yollar ileri sürdü. Üretim, üretici yatırımı teşvik edici 'yeni bir politika' aracılığıyla olduğu kadar, düşük ve orta gelirlilerin güçlendirilmesi yoluyla da hızlandırılacaktı. Yaygın vergi kaçırmaların giderilmesine parelel olarak uygulanacak kamu yatırım ve harcamalarının yakından izlenmesine ek olarak, 'temel ürün ve hizmetler' için fiat kontrolleri yürütülecekti. 'Sorunlu şirketler' (borçta olan şirketler) rasyonalize edilecek ve kamu sektöründe, tekellerin faaliyetlerinin kesin kontrolünün sağlanması için, 'yapısal değişiklikler' gerçekleştirilecekti. Bazı daha zayıf sektörler, ilaç ve silah endüstrileri gibi, devlet kontrolü altına alındığı halde, yukarıda söz edilen son du-

rum için 'ekonominin stratejik sektörlerinin sosyalizasyonu' zorunlu görülüyordu.

Bunlar, yukarıdaki son durum hariç, *allage*(1)'ın ilk yılının ekonomik politikalarıydı. Zaferden hemen sonra Papandreu Hükümeti, Yunan devletinin önceden var olan korparatist emek uygulamalarını ve 'otomatik gelir düzenleme' için program vaatlerinin sulandırılmış bir yorumunu kullanarak, hem kamu sektöründe hem de özel sektörde geniş çaplı gelir artışları başlattı. Önceki yıllardaki kayıpları gidermesede (1979 - 1981 arasında % 5.5'lık gerçek net kayıp vardı) özellikle düşük gelir gruplarında gerçek bir ferahlamaya yol açan, gerçek gelirlerde % 3'lük artış vardı.

Bununla birlikte, bu 'talep-yanlı' ekonominin yetersizlikleri çok geçmeden ortaya çıktı. Bir yıl içinde, Papandreu'nun kendisi, Hükümet politikalarının beklenen sonuçları getirmediğini kabul etti. Tersine, ilk Yunan Sosyalist Hükümeti, çözmeye niyetlendiğinden daha fazla problemler yaratıyordu. Esas olarak yasal ücret artışları aracılığıyla gerçekleştirilen talebin hızlandırılması, artan taleple sonuçlandı. Bununla beraber bu, iç üretimin genel artışına değil de, daha ziyade ithalatın artışına dönüştü. Ülke içi üreticiler, yüksek ücret maliyetlerini, fiyatları artırarak dengelemeye çalıştılar. Buda, ülkedeki zaten yüksek olan enflasyondan (% 25 - 26) ve Yunan ekonomisinin açık doğasından ötürü, halkı nispeten daha ucuz olan ithal mallarını almaya teşvik etti. İthalat kontrolleri üzerine AET limitleri ile birleşmiş Yunan ekonomisinin bağımlı doğası, Yunan Hükümetinin bu süreci durdurmak için çok az şey yapabilmesini sağlıyordu. Gerçekte, Yunan ekonomisinin açık doğası aynı zamanda, zamanla talepteki artışı fiyat artışları olmaksızın karşılayabilecek kapital yatırımını da geciktirme eğilimindeydi. Bu, iç üreticilerin yabancı rakipleri tarafından daha baştan yenilmeden sermaye yatırımlarını iyileştirmeye vakit bulamamalarındandı. Son olarak, talep artışlarını artan sömürüyle karşılama girişimide gündemde değildi. Seçim sonrası heves ve halkın güveni ('PASOK iktidarda, halk iktidarda' hükümetin ana seçim sloganıydı) ücret sınırlamasına karşı sağ politik atmosferin oluşumuna el vermiyordu. Gerçekte, bazı durumlarda üretimin güçlendirilmesine girişildiği zaman, emek hareketliliği çok kısa sürede bu girişimi yetersiz kıldı - 1981'deki 3.5 milyon saatle karşılaştırıldığında 1982' de 6.5 milyon saatlık kayıp vardı bu yıldaki grevlerde.

Yani, talep yanıyla oynayarak 'ekonomiyi hızlandırma' girişimi başarısızlığa uğradı. Yatırım trendleri olumsuz bir düşüş göstermeye devam etti (% 4.5). Hükümet'in (çok uluslu tekellere karşı önceki sal-

1. 'Allage' (=değişiklik), 1977 seçim kampanyasından beri PASOK'un ana sloganı olmuştur. Son bir kaç yılda ülkenin siyasi söyleminde büyük bir etkisi olmuş, bundan sonrada siyasi tayfın bütün kesimleri kullanmaya başlamıştır. Bununla birlikte, terimin en inandırıcı tanımını ortaya koyan ve sonunda 'değişiklik Hükümeti' olan PASOK olmuştur.

dırıları düşünüldüğünde) esas olarak yabancı sermaye için teşvikler yaratma amacıyla 1982'de şaşırtıcı doğrudan politik müdahalesi bile umulan karşılığı yaratmadı. Son olarak, Hükümetin, Arap dünyası ile olan ülkenin (ve PASOK'un) geleneksel iyi ilişkilerinden faydalanma ve bu yolla yatırım çekme umutlarının boş olduğu ortaya çıktı. Çok laf ama çok az eylem vardı. Uluslararası ekonomik durum (Batı'daki durgunluk ve petrol fiatlarındaki düşüş) yalnızca Arap değil diğer yabancı sermayeyi de endişeli yapmıştı.

İktidardaki ilk yılından sonra bu durumla karşılaşan PASOK Hükümeti, monetarizmle birleşik uluslararası moda ekonomik politikaları kabul ederek 180°'lik bir dönüş yaptı. Bu yeni politikalarla, çok arzu edilen iyileşme, talebin canlandırılmasıyla değil; a) ülke üretiminin ihracata yönlendirilmesi ve ülkenin rekabet gücünün geliştirilmesi; b) drahmanın devalüasyonu gibi kambiyo politikaları; c) ücret dondurması aracılığıyla üretim maliyetlerinin azaltılması, yollarıyla başarılacaktı.

Bununla birlikte yeni ölçüler, yalnızca 1981-82 politikalarının bir ürünü olmakla kalmıyordu. Bunlar aynı zamanda, yeni uluslararası iş bölümünün yunan sermayesinin hakim ticari kesimi üstündeki uzun süreli etkilerinin de bir sonucuydu. Savaş sonrası dönemde dünya deniz taşımacılığında önemli bir yere sahip olan Yunan gemicilik sermayesi, hem dünyadaki ekonomik durgunluktan hemde ortaya çıkan korumacılıktan dolayı, gelişmesinin sınırlarına varıyordu. Bundan dolayı daha rekabetçi, ihracata yönlendirilmiş kaynak ve üretim endüstrilerini ilerletecek politikalar kendi çıkarlarına uygundu. Böyle bir ekonomik yönlendirme en azından yurt dışında kaybedilmiş pazarları telafi edecek, aynı zamanda da fazla ürün stokları için yeni fırsatlar açacaktı.

Monetarizmin genel felaketli sonuçları ve şiddet politikaları ünlüdür. Yunanistan bir istisna olma özelliğini yitirmek üzereydi. Yüksek enflasyon oranıyla birlikte ücretlerin dondurulması, yalnızca işçilerin gelirlerini yok etmekle kalmadı, aynı zamanda yerel endüstride yatırım faaliyetlerini erteleyecek olan talep azalmasına da neden oldu. Sonuç, onsekiz ay içinde işsizlik % 2-3 den % 8'in (2) üzerine fırladı. Durgunluk devam ettiğinden ve Hükümet partisinin radikal sözlerinin anıları yatırımcıların güvenine sebep olmadığından, beklenen özel yatırım akışı programa göre gerçekleşmedi. Üstelik, ihracata yardımcı olacağı ve ithalat kontrolleri sağlayacağı vaadiyle gerçekleştirilen drahmanın devalüasyonu da, Yunan ithalatının doğasından (% 73'ü yiyecek ve tüketim maddeleri idi) ve aynı zamanda da ekonominin

2. Bu sayılar yalnızca bir göstergedir. Çünkü, işsizliğin teknokratik ölçüm yetersizliklerine ve sistemli istatistik analiz ve araştırmalara karşı geleneksel Yunan çekingenliğine ek olarak, Yunan ekonomi politiğinde hakim bir yeri olan turizmin mevsimsel doğasından ve şişkin küçük meta üretiminden dolayı ülkede orantısız bir eksik istihdam vardır.

yeni ihracata yönelik endüstri politikasına karşı yavaş uyumundan dolayı, beklenen sonuçları vermiyordu. Paranın devalüasyonu hem mali açığı hemde dış borcu daha da artırmıştı. Bütçe açığı % 148 kadar artarak GSMH'nin % 12'sine varırken, dış borçta 5.9 milyardan 8.5 milyar dolara, diğer deyişle GSMH'nın üçte birine, fırladı.(3)

Bu manzara, 1985 seçimi öncesi yıl içinde değişmeye başladı. Uluslararası ekonomik durumdaki hafif ilerlemeden ve Hükümetin yatırımcılara karşı 'gerçekçiliğinden' dolayı, ekonomik hava ilerlemeye başladı. Yabancı yatırım cephesinde Hükümet, yalnızca AET ülkeleriyle değil, aynı zamanda Arap sermayesiyle de ekonomik anlaşmalar aracılığıyla, birkaç hamle yaptı. Fakat Sosyalistlerin yabancı yatırım alanındaki en büyük atılımı, Avrupa'daki en zengin boksit reservleri olan Yunan boksitinin işletilmesine ilişkin Sovyetler Birliği ile yaptıkları ekonomik anlaşma idi. Bu, Yunanistan'da şimdiye dek yapılan en büyük yabancı yatırımdı ve anlaşmanın şartları benzeri görülmemiş ölçüde Yunanistan'ın yararınaydı. *Ekonomist* dergisinin de ifade ettiği gibi bu anlaşma, uluslararası alüminyum pazarındaki sönük durum gözönüne alındığında 'rüya bir anlaşmaydı'. Dahası, bellibaşlı endüstriyel yatırımı hızlandırma başarısızlığından sonra Hükümet, sözde üretici olmayan sektörleri (ticaret, hizmetler, taşımacılık) terkederek (herkesi aynı oranda etkilemese de), orta-küçük üretici sermayeye döndü. Aynı zamanda, güçlü emek ayrıcalıkları aracılığıyla sosyalistler, ekonomik güçlük içindeki yatırımları kurtarmak için genişletilmiş bir plan ortaya koydular.

Bu ekonomik politikaların sonucu yeni bir ekonomik manzaraydı. 1983'deki % 0.3 lük orana karşılık 1984 de ekonomik büyümede % 2 lik bir artış vardı. Bu büyümeye, temel sektör başlıca katkıyı sağlayandı (PASOK tarafından çokça eleştirilen AET politikaları sayesinde). Enflasyon % 18.5 lere çekildi ve 1985'de % 2'lik kadar bir düşüş daha bekleniyor. İhracatta önemli bir artış vardı (1983'deki % 0.8'le karşılaştırıldığında % 5.5'lik bir artış) ve ithalatta, mali borçları biraz daha umutlu hale sokan daha yavaş bir artış söz konusuydu. Bununla birlikte, aynı zamanda işsizlik büyümeye devam ediyor ve emekten sürekli olarak kemerlerini sıkması isteniyordu.

Yeni Parlamentonun 1985 yazındaki açılışında Papendreu'nun konuşması yanında, yakınlarda yayınlanan beş-yıllık ekonomik planda, en azından yakın gelecekte sosyalistlerin ekonomik yönelmeleri ve önceliklerinin değişmeyeceğini açığa vuruyordu. Hükümet, seçilmiş ülkelerle devletler-arası anlaşmalar için muhteşem planlarını unutarak, yabancı yatırım çekmek için 'gerçekçi' bir şekilde hareket etmeye devam edecekti. Politikanın odağı, Hükümet görevlilerinin ABD ve Orta Doğu'ya yaptıkları yolculukların da gösterdiği gibi doğrudan özel yabancı yatırım üzerine olacaktı. Ayrıca, Sosyalist yönetimin ilk yılın-

3. Rakamlarla Yunan Ekonomisi: 1984 (Atina: Electra Press Publications, Ekim 1984).

daki oldukça cömert kamu harcamaları daha 'rasyonalize' edilecekti. Ve son olarak, Yunan ekonomisinin uzun süredir var olan verimlilik ve rekabet gücü sorunu, ücret imtiyazları ile 'sosyal barışı' sağlayacak kurulu üç-parçalı korporatist kurumlara emeğin 'sorumlu katılımı' aracılığıyla çözülecekti.

Çelişkili Emek Politikaları

Sosyalistler, sendikal işlemlere doğrudan müdahale ve zorunlu hükümet aracılığının kural olduğu, serbest ortak pazarlık ve açık/demokratik sendika yapılarının istisna olduğu, dikkate değer bir korporatist emek ilişkileri sistemini miras aldı. PASOK bu mirastan rahatsız olmuş görünmüyordu ve Ulusal Emek Federasyonu'nun kendince liderliğini partinin inananlarıyla değiştirdi. Sağın ikiyüzlü çığlıklarını dikkate almayarak ve üyeliğe seçme aracılığıyla Komünist Partilerinin ilk karşı çıkmalarını nötralize ederek PASOK, sistemi devraldı ve alışılmış antidemokratik uygulamalara devam etti. Papandreu Hükümeti, bu şekilde sendika hareketinin ulusal (ve birçok durumlarda) bölgesel liderliğini etkileyerek, yalnızca işçi sınıfı üzerindeki etkisini genişletmeyi değil aynı zamanda da emek politikaları için desteklerini harekete geçirmeyi umuyordu.

Hükümetin ilk yılı süresinde PASOK, gerçekte emek politikalarını meşrulaştırmak için olağanüstü çabaya gerek duymuyordu. İlk Keynesci politikalarının esas kısmını oluşturan ücret ve maaşlardaki artışlara ek olarak Hükümet, o zaman haklı olarak emek-yanlısı kabul edilen bir dizi yasa ortaya attı. Şüphe yokki bu yasalardan bazıları, beraberlerindeki himaye edici retoriğe rağmen, önceden karşılaşılmamış yasalardı. Lokavtlar yasadışı ilân edildi, grevlerin 'kanuni' yasaklanması olasılığı ortadan kaldırıldı, emeğin örgütlenme hakkı katı bir şekilde korundu ve son olarak nadiren önceden var olan bir dizi işçi hakları (örneğin, tatil, emeklilik, analık izni, işsizlik sigortası v.s.) yasal olarak güvence altına alındı. Sendikaların gözünde Hükümetin yasallığı, her iki Komünist Partisinin yeni yönetime verdikleri etkin destekle daha güçlendi.

Bununla beraber 1983 ortalarına kadar, Hükümetin ekonomi politikalarında sertliğe doğru değişim, tamamen farklı emek politikalarıyla geldi. Hükümet, içe alma ve uzlaşma politikalarını terketmeye karar verdi ve dışlama ve baskı politikaları izlemeye başladı. Alay edercesine kamu sektöründeki düşük verimlilik sorununa yönelerek sosyalistler, aslında kamu sektöründe grevleri yasaklayan fakat verimliliğin artışıyla çok az ilgili olan bir yasa çıkardılar. Gariptir ki bunu 'üretim araçlarının sosyalleştirilmesi' diye adlandırdılar. Bu yasa öyle bir yasa idi ki, Avrupa'da birçok liberal gözlemcinin de vurguladığı gibi, Bayan Thatcher'in bile ilk döneminde çıkarmaya cesaret edemediği bir yasa idi. Bununla birlikte bu önceliğin gerçek önemi, yal-

nızca Yunan kamu sektörünün tam olarak anlaşılmasının ışığında görülebilir.

Herşeyden önce, Yunanistan'daki kamu sektörü Batı kapitalizminin olağan faaliyetlerinin ötesine uzanır. Mali sektörün % 90'ını, bütün kara ve hava taşımacılığını, bütün haberleşme alanını ve ağır endüstrinin bazı bölümlerini kapsar. İkinci ama hiçde önemsiz olmayan şeyde, ülkedeki sendikacılığın en radikal ifadesinin kamu sektöründe temsil edilişidir. Sonuç olarak bu sektördeki nitelikçe farklı emek ilişkileri, tüm ülkedeki emek taleplerinin hız ve sınırlarını belirleyebilirdi. Ayrıca, sektör özel sermaye faaliyetlerine çok bağlı olduğundan, böylesi yeni 'emek ilişkileri' 'yatırım iklimini' geliştirecekti.

Muhalefet ve özellikle sol, bu hareketlerden kafası karışmış görünüyor ve hükümeti 'inkârcı' olmak ve emek-yanlısı ve emek-karşıtı politikalar arasında gidip gelmekle suçluyorlardı. Bununla birlikte, görünüşe rağmen Hükümetin emek konusundaki iki-yüzlü politikalarındaki farklılık inkârcı değildi, ne de şaşkınlık sonucuydular, tersine Hükümet'in genel ekonomik politikalarına tamamen uygun ve tamamlayıcıydılar.

İktidardaki ilk yıllarından sonra Sosyalistlerin temel ekonomik politika aracı olarak kabul etmeye karar verdikleri 'arz-yanlı' ekonominin en önemli yanı, emek maliyetlerinin düşürülmesi idi. PASOK Hükümeti bunu, siyasal maliyetini en aza indirecek bir ustalıkla yapıyor. Özel sektörde, ücret ayrıcalıkları, varolan işsizlik tehditi ile son derece disipline edici bir araç olarak çalışan, pazar mekanizmasına bırakılacaktır. Aslında Hükümet (diğer Batılı hükümetlerin tersine) işsizlik oranını ortaya sürmek için herhangi bir fırsatı kaçırmamakla kalmıyor, çeşitli bakanlıklar ve Başbakan'ın kendisi de daha yüksek bir orandan söz edebilmek için 'yarışıyor' görünüyorlar.(4) Eğer özel sektördeki (özellikle Hükümetin özel 'kurtarma planı' altındaki iş alanlarındaki) açık ücret ayrıcalıklarından olduğu kadar emek huzursuzluğunun azalmasından da değerlendirebilirsek, bu taktik başarılı olmuştur.

Bununla birlikte, sendikaların güçlü olduğu ve ayrıcalığın çalışanlara uzun süredir var olan bir uygulama olarak kabul edildiği kamu sektöründe Hükümet, emekle yüzyüze bir çarpışmayı seçti. Üstelik, 'daha etkin bir kamu sektörü' için çalışma gibi başka türlü akılcı deliller kullanarak, kamu sektöründeki işçilere karşı disipline edici hareketleri meşrulaştırmak için Hükümetin çabalarının işçi hareketi üzerinde yıkıcı kesin etkileri oluyordu. İşten çıkarılmış hayal kırıklığı içindeki özel sektör işçileri ve daha önce hiç çalışmamış genç üniversite öğrencileri Hükümetin önceliklerine güvenmeye başlamakla kal-

4. Avrupalı ve Amerikalı ekonomistlerin katıldığı bir konferanstaki konuşmasında A. Papandreu ülkedeki işsizlik sorununa değindi: 'Tabiki % 8 rakamı tutucu bir rakamdır. % 9 yada % 10'un bile gerçeğe daha yakın olduğuna inanıyorum.' 1983 yazı.

mamışlar, aynı zamanda 'ayrıcalıklı' memurları da düşman olarak görmeye başlıyorlardı gitgide. Böylesi koşulların emeğin militanlığı üzerinde ne yaralayıcı etkileri olduğunu düşünmek zor değildir. Özellikle bu objektif acı gerçeklik sol muhalefetin, Hükümetin emek politikalarını ortaya koyup bunlara etkili bir karşı koyma kapasitesinin yokluğu göz önüne alınırsa.

Yani PASOK'un emek politikaları, genel ekonomik politikalarının bir parçasıdır. Özel sektör ve kamu sektörü çalışanlarına sırayla ünlü havuç ve sopa taktiğini kullanarak Papandreu Hükümeti emeği disiplin altına almayı, (bir kaç istisna hariç) 'sosyal barış çevresi ve 'ılımlı bir politik iklim' yaratmayı başardı. Bu, IMF ve OECD gibi uluslararası kuruluşlarca alkışlanan bir başarıydı. Doğaldırki Yunan işçi sınıfının Papandreu'nun politikalarına daha nekadar dayanmaya istekli olduğu hâlâ ortada bir soru olarak duruyor. Sorunun cevabı, yalnızca politik iklime ve muhalefetteki sol partilerin politikalarına değil, aynı zamanda sendikal hareketin —özellikle de kamu sektöründeki militan kesimin— kendisini PASOK-Komünist ittifakının dar görüşlü politikalarından nekadar ve ne hızla kurtulabileceğine ve ilk yenilikçi militanlığını yeniden canlandırabileceğine bağlı olacak gibi görünüyor. Hükümetin ücret sınırlamalarına ilişkin ekonomik politikalarına karşı geçen Ekim ayındaki sendikal hareketlilik, olasılıkla bu yönde atılmış bir adım olarak değerlendirilebilir.

Eşsiz Bir Dış Politika

Muhalefetteki kısa yaşamında PASOK, ülkenin dış politikası konusunda radikal bir söylemi kabul etmişti. Hareket dış politikasını, gördüğümüz gibi bağımlılık teorisi çizgisi boyunca formülleştirdiği ülkenin ekonomi-politiği anlayışının bir uzantısı olarak geliştirdi. Yani PASOK, ABD, NATO ve 'Batı'yı 'Yunan trajedisinin' nedenleri olarak görüyordu ve bu güçlere karşı mücadeleyi politik önceliklerinin en üstüne koyuyordu. Anti-emperyalist politikalarının (örneğin Amerikan üslerinin defedilmesi, NATO'dan çıkılması, AET üyeliğinin iptal edilmesi) yüksek perdeden ifadeleri oldukça yumuşatılmış olsada. 1981 hükümet programında, bu vaatlerinin bir çoğunun gerçekleştirileceğine ilişkin hâlâ güçlü bir ifade vardı.

Dört yıldan fazla sosyalist dış politika, bu beklentileri hayal kırıklığına uğratmaya yetti. Özellikle 1985 seçim kampanyasında söylemini kısmen sürdürse de Papandreu, Partinin ilk planlarında var olanlara tümüyle ters politikaları üstüne almayı başarmıştır. Sosyalistler, hükümetin iddialarına rağmen, ülkedeki Amerikan askeri varlığını garanti altına alan ve uzatan bir anlaşmaya vardılar Amerikalılarla.(5)

5. Pek çok gözlemci anlaşmanın, Filipinler tarafından imzalanan anlaşmaya benzediğini iddia ediyor. Esas olarak anlaşma, ABD üslerinin varlığını beş yıl için garanti ediyordu ve ondan sonra daha ileri görüşmeler umuluyordu.

Ayrıca, Yunanistan ve Türkiye'ye Amerikan askeri yardımındaki 7'ye 10 oranının sürdürülmesi karşılığında, ülkeyi NATO'nun güney-doğu Avrupa'daki stratejik planlarına yeniden dahil eden Rogers Anlaşmasına PASOK hükümeti saygılı olmaya devam edecekti. PASOK'un dış politikasındaki dönüşün ilgi çekici yanı, büyük miktarda askeri malzeme satın alma kararıdır (70'i ABD'den kalanı Fransa'dan 100 uçak, tanklar, geliştirilmiş gözetleme araçları). Bu satış (Yunan basını 'yüzyılın alışverişi' diye selamlıyordu) yalnızca ülkenin ABD ve NATO'ya askeri bağımlılığını ebedileştirmekle kalmıyor, aynı zamanda korkunç maliyeti dolayısıyla hiç de hoş olmayan mali sonuçlara kapı açıyordu.

Şüphe yoktur ki Papandreu'nun 'anti-Amerikan' ve 'anti-NATO' bildirileri Reagan Yönetiminden düşmanca bir tavıra yol açıyordu, ve açıktırki büyük bir baskı uygulanıyordu. Fakat, Hükümet genellikle ABD çıkarlarıyla uyuşmaya tutkundu-örneğin, ülkenin askerden arındırılmış parçalarının gönüllü olarak NATO savunma planlarına dahil edilmesi, ABD'nin AWACS uçaklarının kabulü. Bütün bunların en rahatsız edici yönü, anti-Amerikan, anti-NATO hükümet tutumundan geriye kalanın, düşmana —yani Türkiye'ye— karşı şovenist hatta ırkçı bir retorikle birleşik bir halde, ülkenin doğu sınırının güven altına alınması için ABD yardımı sağlanması aracı olarak kullanılıyor oluşudur. Bu retorik sürekli olarak ülke içinde kullanılırken, Hükümetin sosyal hizmetler pahasına askeri bütçeyi artırmaya devam etmesine izin veriyor ve yine 'sosyal barış' ve 'ılımlı bir politik iklimin' sürdürülmesi 'ihtiyacı'nı haklı göstermesine yardım ediyordu.

Bütün bu yukarıdakiler gözönüne alındığında, Sosyalistlerin dış politikasının sağkanat seleflerininkinden fazla bir değişikliği olmadığını iddia etmek doğru sayılabilir. Savunma politikasına ek olarak, PASOK çok geçmeden, önceki AET analizlerinin basitliklerini anladı. Böylece, ülkenin Komisyondaki sadık üyeliği devam etmekle kalmadı, aynı zamanda, özellikle temel sektöre verilen yardımlardan tümüyle faydalandı.

Aynı zamanda şurası da önemle belirtilmelidirki, PASOK, Avrupa'daki diğer sosyalist partilerde moda olan Soğuk Savaş retoriği içine düşmemiştir. Aslında Hükümetin dış politikalarının diğer yönlerinde, Partinin ve liderinin Batıdaki sol arasındaki dikkate değer meşruiyetine katkıda bulunmuştur. Örneğin, Papandreu'nun anti-nükleer retoriği ve 'altıların barış girişimi'ndeki aktif katılımı —daha başından başarısızlığa mahkûm olsada— şüphesiz Kıta'daki Soğuk Savaş atmosferinin dağıtılmasına katkıda bulunmuştur. PASOK aynı zamanda —şüphe uyandıracak derecede eleştirel olmayan bir destekçi olsada— FKÖ'nün ve Arap ülkelerinin, özellikle de sözde militan hükümetlerin (Libya, Suriye, Irak gibi) destekleyicisi olmuştur. Son olarak, Reagan Yönetiminin üzüntüsüne neden olacak şekilde, Sovyetler Birliği ve diğer Doğu Avrupa ülkeleri ile iyi ilişkilerini sürdürdü. Papandreu, KAL olayı ertesinde Sovyetler Birliğini mahkum eden AET'nin

Soğuk Savaş belgesini imzalamayı reddetti; özel tersanelerden birisinin Akdenizdeki Sovyet donanmasına hizmet edecek bir üsse dönüştürülmesi görüşmelerine aracılık etti; Afganistan sorununda kışkırtıcı bir sessizlik içindeydi; ve son olarak Jaruzelski rejiminin, 'Polonya'da olan en iyi şey' diyerek, çok güçlü bir destekçisi oldu.(6)

Bununla birlikte, böylesi çelişkili politikaların sınırlarını ve maddi temelini anlamak istiyorsak, Hükümetin dış politikasının oluşumundaki sessizlik ve önceliklerin arkasındaki harekete geçirici güçler aydınlığa kavuşturulmalıdır. Papandreu'nun Sovyet Bloku ile olan iyi ilişkileri ve açık desteği şunlara atfedilebilir : a) Yunanistanın, Cunta döneminde bile gücünü sürdüren, COMECON ülkeleriyle geleneksel iyi ticari ilişkileri (Yunanistan'ın ihracatının % 10'u); b) son yirmi yılda bu ülkelerdeki faaliyetlerini genişleten Yunanistan gemicilik sermayesinin büyüyen çıkarları(7); c) hem Sovyet yatırımı çekme (yukarıda açıklanan boksit anlaşması durumunda olduğu gibi) hem de son zamanlarda Yunan inşaat şirketlerinin Sovyetler Birliğindeki büyük projeleri gibi diğer Yunan sermayesinin rizikolarının giderilmesi çabası. Son olarak, büyük olasılıkla en önemlisi, bu politikalar, PASOK'un solundaki politik boşluğa egemen olan KKE (Komünist Partisi)'nden gelecek etkili herhangi bir muhalefetin nötralize edilmesi çabaları olarak görülmelidir. Şimdiye kadar, grev faaliyetleri ne zaman Sovyet politikalarına Hükümetin olumlu bakışlarıyla aynı zamana rastlasa, bunlara karşı KKE'nin yumuşak karşılama alışkanlığından değerlendirirsek, bu uygulama başarılı olmuştur. Yine de, PASOK'un dış politikası konusundaki bu kayıtlar, onun olumlu yanlarının bir yana atılmasına yol açmamalıdır. Şüphesiz Yunan Sosyalistleri Avrupa Soğuk Savaş çölünde bir vahadır ve bu unutulmamalıdır.

Diğer Cephelerdeki Sosyalist Kayıt

Eleştirilere rağmen, şüphe yokturki Yunan Sosyalistleri birçok olumlu reformlar ve ilerici sosyal programlar başlattılar. Örneğin, aile hukukundaki ve kadının toplumdaki genel durumuna ilişkin yasal çerçevedeki liberal reformları sayabiliriz. Bunlar, kilisenin baskısından dolayı son biçimlerinde biraz yumuşatılmış olsada kesinlikle ileri bir adımdı. Medeni nikahın kabulü, boşanma hukukunun gevşetilmesi,

---

6. Bu politikalardan bazılarının bir sonucu olarak Batılı solcular, diğer Avrupa sosyal demokrat partilere yöneltilen eleştirilerden PASOK'u muaf tuttular. Örnek için şu makaleye bakınız : J. Petras, 'Güney Avrupa Sosyalizminin Yükseliş ve Düşüşü', New Left Review, Sayı, 146. [Türkçe çevirisi : Dünya Sorunları Dizisi 3. kitap]
7. Yunan gemicilik sermayesinin yönelişinin mükemmel bir analizi için şu makaleye bakınız : M. Serafetinidis, 'Yunan Gemicilik Sermayesinin Yunanistandaki Gelişimi', Cambridge Ekonomik Antitezler Dergisi, No. 5 (Yunanca).

drahoma ve evlilik akitleri konusundaki eski hukukun kaldırılması, kadının kocasının izni olmaksızın bir mukaveleye girme hakkının yasal olarak tanınması bu alandaki belli başlı reformlardı. Ayrıca, Hükümetin eşit işe eşit ücret için sesli desteği, gerçekleşmekten oldukça uzak olsada, doğru yönde atılmış olumlu bir adımdır.

Bundan başka, Papandreu Hükümeti akademik kurumun muhalefetiyle karşılaştı ve (özellikle orta öğretim-sonrası kurumlarda) geniş eğitim reformları başlattı, hem biçim olarak hem de içerik olarak. Bunların yetersizlikleri ne olursa olsun, hem öğrenciler açısından hem de daha kıdemsiz personel açısından, daha büyük katılımın kapılarını açıyordu. Benzer şekilde, tıbbi kurumların tehditlerini bir yana atarak, Sosyalistler sayısız tıbbi planlar aracılığıyla yollarında ilerlemeye ve evrensel bir sağlık ve emeklilik sigortasının kabulüne çalışıyorlar. Yönetim reformları düzeyinde, Hükümet, uzun süredir vaat ettiği siyasal sorumluluğun dağıtılmasının gerçekleştirilmesiyle ortaya çıktı ve mahalli ve belediye idari bölgelerini genişletti, böylece kitle katılımı için uygun bir yasal çerçeve yarattı. (Ülkenin anti demokratik siyasi geleneğinden dolayı böylesi bir katılımın bu ana kadar ortada olmayışı doğaldırki şaşırtıcı değildir. Ülkenin siyasi geleneği, kitle katılımına yardım edici olmaktan başka herşeydi.) Son olarak, Sosyalistlerin olumlu yasalarından biriside II. Dünya Savaşı Direniş Hareketi'nin tanınması, hemde direnişe katılan emeklilerin tazmin edilişleridir. Son sözü edilen, konuya yabancı olanlar için o kadar önemli görünmeyebilir, ama şüphe yokki ülkedeki dikkate değer anti-komünist güçlerin yüzüne indirilmiş stratejik bir şamara dönüşmüştür. Aslında iç savaş döneminden beri Yunanistan'daki anti-komünist propagandanın ışığında PASOK, yetersizliklerine, sınırlılıklarına ve sapkınlıklarına rağmen, ülkenin politik söyleminde sosyalist dilin meşruluğunun yeniden kurulması şerefine sahiptir.

'Radikal muhalefet' saflarındaki pek çokları, bu reformların-özellikle 'sosyal refah devletinin genişletilmesi ve sağlamlaştırılması ihtiyacı'(8) konusundaki Hükümet'in son uyarıları çerçevesinde-ülkenin kapitalist 'modernizasyonu'ndan başka birşey olmadığını düşünüyorlar. Bu eleştiriye katılsak bile, gerçekten radikal sosyal reformların kendiliğinden ortaya çıkacağı varsayımına katılmak güçtür. Derin sosyal değişiklikler ağaçlarda büyümez ve bu çizgideki düşünceler ultrasolcu hülyalardan başka bir şey değildirler. PASOK'un reformları aslında, sınıf mücadelesine, kazanımların daha güçlü olacağı daha yüksek bir zemine taşınma potansiyeli vermiştir, tabiiki eğer Yunanistan'ın boğucu devlet yapısında uygun değişiklikler bunlara eşlik ederlerse. Maalesef, bu değişiklikler yakında olacak görünmüyorlar.

---

8. Yeni Parlemento'ya A. Papandreu'nun Konuşmasından, ToVima 23 Haziran 1985.

PASOK ve Devlet Aygıtı

PASOK Hükümetinin en katı eleştiricilerinin bile korkularını bastırdığı bir alan varsa o da devlet yönetimi konusudur. Yunan devlet gücü yapısındaki PASOK varlığı, merkezi devlet aygıtında otoritaryanizme doğru bir genel eğilimde ilerlemiştir-son kitabında Nicos Poulantzas tarafından tanımlanana çok benzer bir şekilde. Siyasi partiler, sosyal tasarıları için seçtikleri toplumların küçük çaptaki birer tasvirleridir, ve PASOK da bu kuralın dışında değildir. Papandreu'nun hiyerarşik ve merkezileşmiş Partisine yabancı olmayanlar için bu cephedeki sosyalist geçmiş sürprize yol açmamıştır.

Tersine işaretlere ve retoriğe rağmen, geçen dört yıl boyunca devlet gücünün benzeri görülmemiş bir merkezileşmesine tanıklık ettik. Demokratikleştirilmiş yeni belediye yapılanmaları kullanılmamış ve etkin güç, halk kontrolünden daha uzaklaşmış olan merkezi devlet aygıtında kalmıştır. Parlemento, Yunan devlet yapılanmasının arka planında kalmış bulunuyor ve büyük güç Başbakan'ın ellerinde yoğunlaşıyor. PASOK'un kıdemsiz milletvekillerine Parlemento'da sorular sormaları gerçekte yasaklanmış ve Papandreu kendisini Parlemento'dan uzaklaştırmıştır. PASOK'un üç yönetici üyesi (ünlü 'troika') belli başlı Hükümet politikalarına karar verir, kabine de son zamanlarda 'verimlilik nedenleri' ile yalnızca 19'a düşürülmüştür, bunun birisi Papandreu'nun kendisinin işgal ettiği bakanlık makamı, diğer üçü de doğrudan 'Başbakanın emrinde [yani doğrudan ona karşı sorumlu]' bakanlıklardı. Aynı zamanda, geçen ilkbaharda anayasada reform yapmak ve Karamanlis'i (şüphesiz, karizması ve ulusal çekiciliği kendisini Yunan devlet yapısının diğer önemli bir kutbu yapıyordu) Başkanlık'tan almak ve yerine kendi seçtiği birisini getirmek için Papandreu'nun tartışılır kararı, daha ilerisi için tasarlanmıştı ve tek-adam yönetimine doğru eğilimi sağlamlaştırıyordu.

Gerçekte çok daha kötü olan, Sosyalistlerin Hükümet yapısından bazı kesimleri demokratik kontrolden çıkarmaya devam etmeleridir. 'Etkililik' ve/veya 'tarafsızlık' adına PASOK, sistematik olarak askeri, diplomatik ve adalet hizmetlerini meclis veya kamu incelemesinden muaf tuttu. Papandreu Hükümetinin, belli alanlardaki devlet baskısı ölçüsünü seleflerini bile bastıracak şekilde aşmasından beri, bu özellikle sorun yaratıyor. Grevlerin zalimce polisiye tedbirlerle karşılanması, gençlerin toplandıkları yerlerin artan bir şekilde gözetlenmesi, punklar üzerindeki sıkı önlemler ve homoseksüellerin sürekli olarak aşağılanmaları, bu baskıcı manzaranın bazı çarpıcı örnekleridir.

Genelde Sosyalistler Yunan politik kültürüne—politikanın teknokrat tanımına— yeni bir boyut katmışlardır. Bürokratik mevkileri

parti yandaşlarıyla (9) doldurma geleneksel ortodoks çabalarına şimdi, atamalar için 'uzmanlık ve yeterlilik' mantığı eşlik ediyor, böylece atananlar ülkenin sorunlarıyla etkin bir şekilde uğraşabileceklerdir. Doğaldırki, himayeciliğin (büyük ölçüde parti üyeliğine dayanır) var olan genişliği göz önüne alınırsa, bu uygulama yalnızca müvekkillik geleneğinin bir devamı olarak görülebilir.

Aynı zamanda, sosyalist yönetimin geçen bir kaç yılında, sivil toplum kurumlarının devlet faaliyeti mantığına ve politikalarına daha fazla katılışına tanıklık ettik. Sendikal alanda korporatist uygulamaların sistemleştirilmesi, kooperatif ve öğrenci hareketlerinde de aynı durum, bu eğilimin canlı örnekleridir. Geçen bir kaç yılda sivil toplumun her ifadesi (siyasi, kültürel yada başka türlü), parti sisteminin mantığı ve partinin kabul ettiği merkezileşmiş uygulamaların katı çerçevesi içinde ifade edilmeye doğru itilmiştir. Bu, yalnızca bağımsız politik ve kültürel girişimlerin meşruluk kazanmak istediklerinde olan bir durum değil aynı zamanda faaliyet alanlarından zorla çıkarılmış olmak istemediklerinde de böyleydi. Kasım 1984'deki bağımsız anti-faşist siyasal girişim üzerindeki baskı, partinin emeğe bağlılığının zorla fiili tacizi, kadın ve öğrenci hareketlerinde de aynı durumun sürdürülmesi, sanatsal topluluğun paraca desteklenmesi için partizanca ölçütler, söz konusu bazı durumlardır.

Tabiki Yunan devleti uzun bir liberal uygulamalar tarihine sahiptir. Ayrıca, Yunan sosyal oluşumunda devletin, sosyal ilişkilerin eklemlenmesinde özel bir ağırlığı vardır. Sosyal sınıfların varlıklarını ifade ettikleri ve yeniden üretimlerini sağladıkları en önemli olanın sivil toplum değil devlet olduğu doğrulanmıştır. Bu nedenle, yukarıda tanımlanan uygulamaların esas hamlesi ne olağanüstü birşey ne de tümüyle yeni bir şeydir.

İktidar gerçekliğinde PASOK, önceki gevşek 'katılım' tanımını, uzmanların devlet aygıtına sıradan katılmasına dönüştürdü. Yeni orta sınıf (yani yüksek eğitimli ve uzmanlaşmış profesyoneller) temsilcilerinin iktidar aygıtına girmelerini sağlayan, ve aynı zamanda devlet yapısı eteklerindeki sağ-kanat geleneksel kayırmacılığı ile beslenen sosyal tabakanın parçalanmasına katkıda bulunan da, katılımın bu teknokrat tanımıdır.

Sosyalist politikalara aynı zamanda, 'sorunlara akılcı bir çözüm' vaad eden bir retorik eşlik ediyordu ki, bu da 'başarıya göre değerlendirme' ve 'kamu yaşamının bütün kesimlerinde eşit şansın' geliştirilmesi aracılığıyla başarılacaktı. Böylece, 'eşitsizlikler' hakkındaki bütün şikayetler, sorunların yapısal nedenlerine dokunacak bir protes-

9. Yüksek mevkilerde önemli ama ikinci derecede iken, orta ve düşük düzey mevkilerde partiye bağlılık bir şarttı. 'Yeşil muhafızlar' —ülkedeki alaycı bir şekilde anıldıkları adlarıyla— olgusu, müvekkillik geleneğinin modern bir anlatımı olarak anlaşılabilir. Şimdi, bununla birlikte, PASOK'un faydacı siyasi tartışmalarında ifade ediliyor.

toya tümüyle gelişemeyecek. Şimdi her kötülük, kötü yönetimin yada yeteneksizliğin bir ürünü olarak anlaşılıyor ve bütün hastalıklar büyülü bir şekilde belirtilere dönüştürülüyor. İktidardaki Sosyalistler devlet gücü hususunda, tarihsel olmayan fetişist bir tavrı kabul etmişlerdir.

Muhalefet

PASOK'un iktidardaki hikayesi, uzun bir kırık vaatler ve ümitler zinciri oluşturur. Bu nedenle muhalefetin ve kargaşalığın büyümesini beklemek doğaldır. Bununla birlikte bu, sorun olmaktan uzaktır. Yunan sosyalistleri son seçim kampanyasını alışılmamış bir güvenle sürdürdüler ve seçimi derin kriz döneminde iktidarda olan bir parti için eşi görülmemiş bir kolaylıkla kazandı. Bunun şerefinin çoğu, Papandreu'nun eleştirileri etkisizleştirme kapasitesine aittir. Fakat aynı zamanda beklenen muhalefetin zayıflığına da atfedilmelidir.

1981 seçim sonuçları, sağ (Yeni Demokrasi) için yenilgi olduğu kadar PASOK içinde o oranda bir zaferdi. 1985 seçimi, 1981'deki durumun tekrarından başka bir şey değildi. Kendisini ilk kez devlet gücü dışında bulmasından sonra Yeni Demokrasi, herhangi bir birleşik biçimde görünmek için büyük güçlükler çekti. Gerçekte egemen sağ-kanat partisi, birisi Keynesci çizgide modernleşme ve 'modern liberal demokrasi' çizgisinde politik gelişme yanlısı, diğeri de açıkça daha tutucu ve 1967 öncesi monarşist ve klayentist uygulamalara benzer bir söylemi sürdüren iki fraksiyona bölünmüştü. Bu, parti liderliğindeki sık sık değişikliklerin çözme yeteneği olmayan köklü bir bölünmeydi. Gerçekte yakın zamandaki istifaların gösterdiği gibi, parti içindeki farklılıkların gecikmiş temizliği yakında büyük bir bölünmeye yol açabilir. Yani, partinin sorunlarını aşıp, Sosyalist egemenlik için tehdit oluşturması için bir süre geçecektir. Bu arada, bu sorunlar Yeni Demokrasinin muhalefetinde yansıyorlar. PASOK'u eleştirileri tutarsız ve dağınıktı, ayrıca o andaki liderinin karakter ve tutumuna çok bağlıydı (geçen dört yıl içinde liderlik üç kez değişti).

Politikalarıyla olan sorunlarına rağmen, ve iktidarda iken feci geçmişinin tersine egemen sağ-kanat partisi son seçim sırasında yinede çetin bir savaşım sürdürdü. Yalnızca % 5'lik bir farkla PASOK'u izliyordu, ve bu durum Hükümet ve solun diğer kalan kısmının iddia ettiği gibi sağın bitmekten çok uzak olduğunu gösterdi. Bununla birlikte Yeni Demokrasinin örgütsel ve politik kötü durumuna daha fazla katkıda bulunmak için PASOK Hükümeti büyük ustalıkla en tutucu ögelerini aldı ve Yeni Demokrasi'yi ulusun bir numaralı düşmanı ilan eden 1981 kutuplaşma ortamını etkin bir şekilde canlı tuttu. Yeni Demokrasi, sosyalistler için bir tehdit gibi görünmemekle kalmıyor aynı zamanda onların iktidarda kalmasına yardım edici eylemlerde bulunuyor.

Sağ-kanat muhalefetin yetersizliği oldukça rahatlatıcı görünüyorsa, solun kendini ifade edemeyişide keder duyguları yaratmaktan başka bir işe yarayamaz. İlk olarak, Hükümetin en önemli sol kanat rakibi olan KKE (ortodoks), PASOK'a karşı tutarlı bir muhalefet yapmayı başaramamıştır. Örgütsel militanlığı ve etkinliğine rağmen muhalefeti, sınırlı ve dağınık olmuştur. Muhalefeti genellikle günlük sorunlarda, Hükümetin dış politikasında-özellikle NATO ve ABD'ye ilişkin kısmına-vurgularla odaklanmıştır. Diğer konularda, Hükümet politikalarının bazılarını aynı anda hoş karşılayarak, diğer bazılarını da 'yeterince ileri götürmediği' için eleştirdiğinden, KKE şizofrenik bir imajı yansıtır.

Bundan başka, ne zaman 'yapıcı muhalefetin' dışına çıkmaya yada militanlığını artırmaya girişse KKE, PASOK tarafından kolayca idare edilebilir ve edilmiştir. Kendi kendine yüklediği, Sovyet politikalarını destekleme zorunluğu tuzağına düşmüş KKE, kendisini, kendi kendini-tarafsızlaştırıcı bir sürece sokmuştur. Hükümet Sovyet bloku ülkelerine karşı olumlu bir tavır gösterdiğinde yada temsilcileri Hükümetin korporatist girişimlerine dahil edildiklerinde, muhalefet eylemlerinin terkedilmesi gibi olaylar ender karşılaşılan bir durum değildir. Partinin birçok eleştiricileri —hem solda hemde sağda— KKE ve Hükümet arasındaki gizli barış 'moratoryumu' konusundaki şüphelerinden bahsetmişlerdir. Kendilerini sol-kanat bir hükümeti yaratıcı bir yolla karşılamada aciz kılan şey, partinin iç/yapısal sınırlılıkları olduğundan, bu spekülasyonun doğruluğu yada yanlışlığı konu dışıdır. 1974 yılında yasallaşmasından beri ilk seçim tersliği olan son seçimlerdeki yüzde onluk düşüş (% 9.89) partinin üzücü durumu açısından yalnızca daha uzak bir durumdur. KKE'nin bu sorunları, özellikle son seçimdeki kayıplardan sonra, üyelerinden gelen alışılmamış bir eleştiri ile (parti için alışılmamış) karşılaştı. Tabii bu iç eleştiriler ünlü stalinist yöntemlerle karşılandı. Orta seviyede görevliler yanında çok sayıda üye ihraç edildi yada partiden istifaya zorlandı.

Diğer yanda, KKE (iç) nin muhalefetteki kayıtları da hiç de daha etkileyici değildi. KKE (iç), Yunan Komünist Partisinin 1968'deki bölünmesinden doğdu. Yunan Komünist Partisi yeraltında oluşundan dolayı, biri Doğu Avrupa'da yerleşmiş olan dış, diğeri de ülkede bulunan iç, olmak üzere iki polit büroyla varlığını sürdürüyordu. Ayrılık, parti politikaları konusunda son sözü hangi büronun söyleyeceği konusundaki tartışmalardan ortaya çıktı. Ayrılıktan sonra iç büro, görece daha büyük olmasına rağmen, Yunan komünistlerinin başlıca temsilcisi olma savaşını yitirdi, ortodoks Marksizmi terkederek o zaman moda olan Avrupa-Komünizmi çizgisinde gelişimini sürdürdü. Parti, Hükümetin politikalarını 'eleştirel destekle' karşıladı (özellikle PASOK'un popularitesinin partiyi bastırdığı sosyalist yönetimin ilk yılı süresinde). Sonuç, politikalarındaki odaksızlıktı. Parti, Hükümetin reformlarına karşı hevesli destekle, yerine getirilmeyen vaatlerine karşı 'hayal kırıklığı' arasında gidip geldi. 1982'den sonra, Hükümet poli-

tikalarındaki değişiklik ve seçim sandıklarındaki üzücü görünüşü karşısında Hükümete karşı bir saldırı başlattı. Bununla birlikte bu saldırı tutarlı politikalar biçimine gelişmedi-yalnızca kullanılan dil (genellikle işçi yanlısı) ve ton değişmişti, ve inandırıcılık taşımıyorlardı. Bundan başka, onyedi yıllık reformist politikalar tarihi, sınırlı kaynakları, küçük ve periyodik parlamenter varlığı (1981'de partinin parlamentoda temsilcisi yoktu ve son seçimde bir koltuk kazanmıştı) yanında endüstriyel işçi sınıfı temeli olmayışı, partinin destek ve etkinliğini sınırlamıştır.

Bununla birlikte bu partiyi ilginç kılan, (Ortodoks) KKE'den farklılıklarıdır. Kölece Sovyet-yanlısı olmaması bir yana, İç Komünist Partisi aynı zamanda (gerçi biraz oportünistçe olsada) 'yeni sosyal hareketlerin' siyasal endişelerini kucaklamıştır. Avrupa komünizmi yanlısı partilerle zayıf bağları hariç, İç Komünist Partisi'nin hiç bir uluslararası bağlayıcı taahhütleri yoktur ve yapısı, en azından teoride, daha demokratiktir. Bu nedenlerle, çeşitli teorik yayınlar etrafında toplanmış bağımsız sol için, yokluk nedeniyle, siyasal ilgi noktası olmuştur. Gerçekte bu grupların varlığı, partinin yaşamını sürdürmesinin ana sebebi olarak kabul edilmiştir. Aslında parti, sol için alternatif bir strateji geliştirme çabasıyla, bunlarla birleşmek için örgütünü açmaya söz vermişti. Yunan solunun içinde bulunduğu güç koşullar nedeniyle, PASOK ve çelişkili reformlarına gerçekten radikal ve etkin bir alternatif geliştirmek için var olan tek umut olduğundan bu, ülkedeki radikallerin büyük endişeyle izledikleri bir şeydi.

Parti alternatiflerinin zayıflığı göz önündeyken, PASOK Hükümetine en büyük meydan okuma önce partinin kendi içinden geldi. Partinin, muhalefette iken politikalarıyla iktidardaki gerçek uygulamaları arasındaki uçurum, kısa sürede parti militanlarını şaşkına çevirdi. 1981 yılında, çoğunlukla sıradan üyelerden devlet memurluğuna, bakanlık koltuklarına kadar uzanan PASOK'un radikal kanadı arasında, tabiki yaygın bir iyimserlik vardı. Radikal heves, Sosyalist yönetimin en azından birinci yılında, devam etti, ve Parti üyelerinin Hükümet politikalarına ve girişimlerine doğrudan karışmaları biçiminde ifade edildi. Bununla birlikte çok geçmeden, Hükümetin kendi partisi tarafından kendiliğinden yakın gözetimi, esas olarak teknokratlar tarafından doldurulmuş bakanlıklardan gelen tepkilerle karşılaştı. Hükümete böylesi parti müdahalelerinin bitmesi gerekiyordu ve gerçekte de Papandreu ve partinin üst düzey liderlerinin başarılı manevralarıyla engellendi. İlk olarak, parti içi toplantı ve konferanslar aracılığı ile, Hükümet politikalarına partinin karışmasının, Hükümetin kendisini partizan bir hükümet olarak değil, 'bütün ulusun hükümeti' olarak gösterme çabasına zarar verebileceğine parti üyelerini inandırmak için bilinçli bir çaba harcanmıştır. O zaman, Hükümete üst düzey parti görevlilerinden kitlesel bir katılım söz konusuydu. Hükümete katılan üyeler partinin merkezi kollektif organlarının üyeleri olarak kaldıklarından, bu tayinler partinin sesini azalttığından değil

aynı zamanda partinin sahip olabileceği otonom varlığı da alıp götürdüğü için beklenen sonuçlarını gösterdi. Bugün gerçekte, Hükümette üst düzey bir mevkiyi işgal etmeyen PASOK'un parti yapısından önemli bir kişilik yoktur. Bir başka türlü değil, Hükümetli bir parti kimliği ortaya çıktı.(10) Böylece, PASOK'un kendi parti örgütü kış uykusuna dalmaya zorlanmıştır ve yalnızca seçimle ilgili amaçlarla harekete geçirilmiştir. Hükümet politikalarına karşı iç muhalefetin sürdüğü birkaç durumda, PASOK'un liderliği çok hoşlandıkları bir yolda tepki göstermiştir-muhalefetin partiyle ilişkisini keserek. Ağustos 1983 deki Merkezi Komitenin 10. oturumundaki olaylar ve Mayıs 1984'deki Birinci Ulusal Kongreye üyelerin katılımındaki hileler, parlementodışı parti örgütünün Hükümetin vicdanı olmak veya sağlam bir şekilde hükümet politikalarını etkilemek için yeteneksizliğini gösteren güçlü deliller ortaya koymuştur. Muhalefetin ifadesi için açık gereklilik, demokratik olarak işleyen planlanmış bir forumdur; ama PASOK onbir yıllık tarihinde bunun ihtimalini bile ortadan kaldırmıştır. Bu, PASOK'un, sol kanadını tümüyle tahrip ettiği şeklinde anlaşılmamalıdır. Tersine, partinin sol kanadı, kendilerine bir miktar özerklik büyük bir bütçe ve hükümet politikaları üzerinde herhangi bir etkisi olmayacak görevlerin verildiği, yeni kurulan Gençlik Bakanlığı etrafında toplandı. Bu şekilde, partinin solcuları, kendilerinin kabul ettikleri gibi, 'Yunan politika çölünde' 'bir vaha' kurdular, aynı zamanda bunların varlığı Hükümetin tartışılır öncelikleri için bir bahane yaratıyordu. Ayrıca, Papandreu ve yakın yardımcılarının partiyi sıkı kontrolleri ve Hükümet içinde ve dışında elde etmeyi başardıkları gücün merkezileştirilmesinin, PASOK'un bazı liberal üyeleri tarafından ters tepkilere yol açtığı da söylenmelidir, bu üyelerin bazıları bakanlık görevlerindeydiler. Bunların eleştirileri için siyasi bir temellerinin olmayışı tecrit edilmelerine ve sonunda partiden istifalarına yol açtı. Bunların muhalefete en önemli katkısı, haftalarca sağ-kanat propagandayı beslemekten başka bir şey değildi. Böylece, görünen gelecekte, PASOK'un korkacağı hiç bir şey yoktur. Liderliğinin hayran olunacak manevra yeteneği, sağ-kanat yönetime karşı halkın ortak anılarındaki nefret ve en önemlisi muhalefet partilerinin işlerinin durumu, Sosyalistlerin —en azından siyasi düzeyde— politikalarının genel yönüne karşı herhangi ciddi bir tehditle karşılaşmayacağına ilişkin güvencelerdir.(11)

---

10. Yunan Sosyalistlerinin pratiği, bazı gözlemcilerin yanılıp, tek parti devletinin başlangıcından söz etmelerine yol açmıştır. Örnek için bakınız : Roy Macridis, Yunan Politikası Yol ayrımında : Sosyalist Deneyim (Atina : Eurodotika, 1984.) (Aynı zamanda İngilizce.)
11. Aslında, Yeni Demokrasinin önemli bir üyesi olan M. Evert, geçen yaz seçimlerinden sonra 'uzun bir süre muhalefetteyiz' demek zorunda kalmıştır. To Vima 14 Temmuz 1985, mülakatta. PASOK'un belli başlı sol kanat rakibi olan KKE'nin seçim sonuçlarını analizlerinden de benzer bir fikir edinebiliriz.

PASOK'un son seçim başarısı ve devam eden hükümet kuvveti, bugünün krizleri içindeki sağ-kanat hükümetlere güçlü ve tutarlı alternatifler kurmaya çalışan Batı'daki bir çoklarının umutlarını yeniden canlandırabilir. Yunan Sosyalist deneyimi, hafife alınıp bir yana atılacak bir şey değildir. Daha temel bir anlamda, PASOK'un sicili, seçimlerden başarılı çıkmaya olduğu kadar, sosyalist başarısızlığa ilişkinde çok şey söylüyor. Aslında, radikal/sosyalist ve katılımcı retorigi ile ekonomik sertlik politikaları ve tamamen anti demokratik parti ve devlet uygulamaları, demokratik sosyalist bir vaadin saygınlığına, günlük acil pasif mücadele işleri ile uğraşırken, kabul edemeyeceğimizden daha fazla zarar verir.

Türkçesi : A. Abbas Dehmen

4

Nikaragua

Biz Sandinistalarız(*)

Deirdre English

«Latin Amerika'da gördüğünüz her ulusal fenomen ve bir ülkenin kendi öz kaynaklarını ele geçirmesi, ABD ile karşı karşıya gelmeyi tahrik etmiştir.» Geçen yılki seçimlerden sonra Nikaragua'nın başkanı olan Sandinist lider Daniel Ortega ile Nisan'da, Managua'da artık bir dinlenme evi haline gelmiş eski bir klüpte görüştüğümde böyle söze başladı. «Ronald Reagan ABD'nin Nikaragua ile tarihsel ilişkilerinin mirasçısından başka birşey değil sadece, o SSCB'ni mazeret olarak kullanıyor.» Sandinistaların, Anastasio Somoza diktatörlüğüne karşı 1978 ayaklanmasının Sovyet kökenli olduğuna inanmak gülünç olurdu, diye devam eden Ortega, «Bu, hemen hemen içgüdüsel bir mücadele gibiydi. Kuzey Amerikan işgaline karşı bir mukavemet vardı. Biz egemenliğimiz için savaştık. Böylece, Sandinismo üçüncü bir güç olarak ortaya çıkıyor, kendi geleceğini tayin hakkını isteyen Nikaragualıların gücü.» diyor.

Sandinistalar demokratik özgürlüklere, vatandaşlık ve insan haklarına karşı bir tehlike mi? Veya bütün gayri memnunları, politik muhalefeti, dinsel özgürlükleri en sonunda bertaraf edecek sol-kanat diktatörleri mi? Nikaragua diğer bir Küba olma yolunda mı? Bu sorulara, Ortega «Kendiniz doğru kararı verin» diyor. Bu yanıt, onun bütün dünyaya Nikaragua'ya gelmeleri, sınırlama olmaksızın seyahat etmeleri ve hükümetin tavrını tümüyle araştırmalarını içeren davetin bir parçası.

Fakat Ortega'nın yanıtı Nikaragua'nın kolay bir evet veya hayır için oldukça kompleks olduğunu da ima ediyor.

Nikaragua'nın liderleri, beraber çalışmadaki başarıları değişmez ideolojik ölçütlere üstün çıkan oldukça genç, iyi eğitilmiş kadın ve erkeklerden oluşan bir grup. Birbirlerini iyi tanıyorlar ve paylaştık-

(*) Amerika'da yayınlanan **Mother Jones** dergisinin 1985 Ağustos - Eylül sayısından çevrilmiştir.

ları geçmişlerine bir cins doğaçsal pragmatizme herhangi bir etiketten daha fazla itibar eder görünüyorlar.

Nikaragua'da tanıdığım liderler, çoğu kez devrimlerinin politik tanımlanması hakkındaki sorulara temel bir tekrarla, bir kerede inatçı ve tek bir şekilde yanıt vermekten hoşlanıyorlar : «Biz Sandinistalarız.» Başka bir deyişle, biz sizin peşin hükümlerinize uymuyoruz. Biz yeni bir şey inşa ediyoruz.

Öyleyse «Sandinismo» nedir? Hükümetlerinin buna düşman bir ideoloji olarak davrandığı Amerikalılar, Nikaragualı liderlerin bunu kendi kelimeleri ile nasıl tanımladıklarını bilmeleri gerekir. Bunu anlamak için bazı Amerikalı ziyaretçiler, FSLN parti ilişkileri koordinatörü Bayardo Arce ile uzun uzadıya sohbet ettiler :

«Ekonominin % 70'inin özel ellerde olduğu, legal olarak 12 politik partinin varlığını sürdürdüğü, bütün dinlerin serbestçe faaliyet gösterdiği, radyo ve gazetelerin lehte veya aleyhte serbestçe yayın yaptığı bir yerde, aynı zamanda okuma yazma bilmezliği ortadan kaldırabilen, öğrenci nüfusunu iki kat çoğaltan, Campesinoslara toprak dağıtan bizimkisi gibi bir politik projeyi anlarsanız,» diyor Arce-«Bu SANDİNİSMO'dur, ve bu tip bir proje kesinlikle Komünistleri cezbetmez. Küba'da veya Sovyetler Birliğinde 12 politik parti, özel mülkiyet, muhalefet gazeteleri bulamazsınız.» Onun yanına, Başkan Ortega'nın sekizinci çocuğuna hamile karısı, Rosario Murillo oturdu. Sanki, herhangi bir Latin Amerika ülkesindeki modern bir villada konuklarını ağırlıyorlardı. Sandinistalar konuklarına birbiri arkasına serin içecekler ve lezzetli Nikaragua kahvesi sundular, servis yapanlar itina ile hazırlanmış meze tabaklarını dolaştırdılar.

«Somaza döneminde, kendini SANDİNİSTALAR olarak adlandıracak kadar yeterli cesareti olanlar sadece bizdik,» diyen Arce, «ve Sandinista olduğunu söylemek hayatını tehlikeye atmaktı,... ve biz savaştık. Fakat, derken devrimin zafere ulaşmasından sonra, herkes kendini bir Sandinista olarak adlandırmak istedi, ve biz bunu önleyemedik... Ancak bizim için Sandinista olmak SOSYAL ADALET için herşeyden feragat edebilmek ve hayatını vermeye gönüllü olmak demektir de.» Rosario Murillo, «ABD ile düşmanlıkların kesilmesine gerek duyuyoruz, böylece Sandinista Devriminin sosyal ideallerini devam ettirip sonuca bağlayabiliriz.»

Reagan yönetiminin ABD topraklarından ayrılmasına izin verdiği son AERONICA seferlerinden birine yetişen Amerikalılar, ABD'nin Nikaragua politikası üzerindeki endişeyle gelmişlerdi. Fakat gerçeğin kuvvetli ışığında etkisini yitirecek; tenkit edici olmayan bir hayranlığa düşmemek için aynı derecede endişeli görünüyorlardı.

Bayardo Arce ile iki saatleri; bu yüzden Arce'nin açık bir samimiyet, nükte ve ayrıntılı olarak yanıtladığı soruları sormakla geçti. «Bugün Sandinismo nedir? Bunun Nikaragua'daki sentezleridir. Bu yüzden, zannederim Sandinismo Marksizm-Leninizm'in Nikaragua'da-

ki uygulamasıdır diyebilirsiniz. Ancak, Sandinismo'nun, Hıristiyanlığın Nikaragua'daki uygulaması olduğunu da söyleyebilirim, liberalizmin de Nikaragua'daki uygulaması olduğunu da... Reagan, bizim Marksist-Leninist olduğumuzu söylüyor, çünkü herkesi korkutmak istiyor. Bundan korkan insanlara, Marksizm-Leninizm'in ne olduğunu biliyorlar mı diye soruyorum. Ama, şunu anladım ki genellikle bilmiyorlar. Bütün bildikleri, korkunç bir şey olmalı, hissetmek istemediğiniz birşey. Marksizm-Leninizmin ne olduğunu bilmeyenlere, bunu anlatmak bir parça güç zaten.»

«Bu nedenle onlara soruyorum, bizim Sovyetler gibi mi olacağımızı düşünüyorsunuz?... Olmayacağız... Kübalılar, Çekoslavaklar veya Vietnamlılar gibi olmayacağız. Ne de ABD yurttaşları, Fransızlar veya İspanyollar gibi. Hatta ne de Meksikalılar gibi. Biz herşeyden öğrenerek, neysek o olacağız.

Mesela, gelecek kez, seçimlere ABD seçim sisteminin metodlarını dahil etmek isterim. İyi bir sistem.

Managua'nın bütün ilanlarında, afişlerinde beliren Gerilla Lideri Augusto César Sandino'nun belirgin bir tasviri, FSLN'nin son lider kadrosu veya Ortega'nın değil. Aynı zamanda, FSLN'nin kurucuları ve ölen savaşçıların afişleri de var, arasıra Che Guevera'nın dünyaca tanınan stensil tasviri de Managua'da beliriyor. Ancak, Sandino sessiz silüetinde her yerde duruyor; Campesino'nun sembolü, hemen hemen İsa benzeri bir tavır, özveri, alçak gönüllülük ve yoksulluk.

Sandino, bir suikast sonucu 1934'de öldürüldü; hiçbir şekilde Marksist-Leninist değildi. Bolivar ve Zapata'dan esinlenmişti, bir masondu da, ve bunlardan az olmayan bir şekilde bir teosophistti. Nikaragua devriminin esinlendiği Küba değildi diyen Arce, «Ancak Küba devriminin esinlenmesine yardım eden Sandino idi.» «Politik yazılarında, diyor Arce, «az ve öz dü»: ABD'nin Nikaragua'yı egemenliği altına almasını istemedi. Hem de Campesinoslara kooperatif yoluyla toprak verilmesinin bir zorunluluk olduğunu da söyledi.

Sandinismo ne olursa olsun, günümüz komünist rejimlerinin herhangi birisini hatırlatmıyor. Özel sektörün önemli, temel ve hatta ayrıcalıklı olduğu bir karma ekonomiye sahip. Bu, politik çoğulculuğun prensiplerini ayakta tutuyor ve uluslararası resmî gözlemci delagasyonlarının tetkikinden geçen seçimlere de yol gösterdi. Katolikliğin, kolayca geniş bir alanda uygulanmasını sağlıyor. Papa'nın Nikaragua'yı ziyaretinden ve onun dinsel kurtuluş üstüne baskı yapılmasını isteyen konuşmasından beri bazı Katoliklerle derin bir fikir ayrılığı oluşmasına karşın, pekçok katolik sosyal devrimle İsa'nın sevecenliğini eşit olarak göstermeye devam ediyorlar. Çok tartışma konusu olmuş bir sansür önlemine rağmen, Sandinistalar nispeten yüksek derecede muhalefetin devam etmesine izin veriyorlar. Savaşa rağmen, hükümet karşıtı basının, Sandinistaları eleştiren yayınlar yapmasını veya ABD'den büyük miktarlarda para yardımı almasını engellemiyor (me-

sela, La Prensa'ya sağcı demokrasi için Ulusal Yardım Örgütü tarafından 100.000 $ para ödülü verildi). Uluslararası planda, Nikaragua, kendisini doğu veya batıyla bağlantısız olarak tanımlıyor. (B.M.'de, Nikaragua ABD ile olduğundan daha sık sık SSCB ile oylamalarda bulunuyor, ancak Nikaragua'nın oylama modeli çoğu kez Meksika türü ülkeleri andırıyor.)

Nikaragua devrimi, başarılı bir ulusal kurtuluş hareketinin, Somoza gibi bir despotu yıkmasından sonra çoğunlukla batı demokrasilerinden ve hoşgörüyle beraber adalet dağılımının daha büyük olduğu bir ülke —diyelim ki Küba— dan borç alarak demokratik ve sosyal olarak eşit bir konum almasının mümkün olup olmadığını gündeme getiriyor. Küba ekonomik büyümede mucizeler yarattı, ancak pek çok kişisel özgürlükler pahasına. ABD hem bu özgürlüklere, hem de büyük zenginliklere sahip, ama çocukların 1/5'i yoksulluk içinde büyüyor, çoğu kez en kötü çeşidinde. Nesnelerin düzeni neden böyle olmak zorunda? Ekonomik eşitlik neden demokratik özgürlük atmosferinde kurulamıyor?

Sandinistalar gayelerinin dünyaya üçüncü bir yol göstermek olduğunu belirtiyorlar. «Her iki dünyanın en iyisine» söz veren Sandinistalar, bunu yerinde görmeye davet ettiler. Propagandaları pratiklerine ne kadar iyi uyar? Gelişmiş veya gelişmemiş ülkelerde pratikte uygulanamamış ideallerle yargılanmak istiyorlar.

Bu ideali başarabilirlerse, yeni bir toplum için model olacaklar, böyle bir ülke hiç şüphesiz bir taraftan Küba veya Vietnam gibi ülkelere, diğer taraftan Filipin, Tayvan, Güney Kore gibi ülkelere göre üçüncü dünya ülkeleri için çok daha fazla ilham vericidir. B. Arce sonuç olarak «temel neden budur, neden ABD hükümeti Sandinistaları ezmeye niyetli : komünist olduklarından değil, ama üçüncü dünya ülkeleri için bir seçenek oluşturduklarından. Onların yenilikçiliği, çekiciliği yüzünden ABD çıkarları için bir tehdit oluşturuyor». Arce, bunu açıkça belirterek «Nikaragua kötü bir örnek» diyor. Reagan'ın ticari ambargoyu yürürlüğe koymasından önceki hafta, Arce bizimle konuşurken, ambargonun geleceğini biliyor gibiydi. Nikaragua'nın bağımsızlığının, bir model olarak, Latin Amerika'nın ABD ticaretine bağımlılığının kırılması için nasıl hizmet edeceğini anlattı : Bu bütün komşularımızın dikkatini çeker, İş adamlarını ilgilendirir çünkü, sözgelimi ABD şeker kotamızı keserse, derhal Cezayir, Doğu Almanya ve İran'da pazar bulabiliriz. Et kotamızı kestiklerini öğrenirsek, önceden Meksika ve Kanada'yı garantiledik. Standard Fruit Nikaragua'dan çekildiğinde, ABD'de özel sektöre hâlâ muzlarımızı satabiliyoruz. Eğer o pazarı kapatırlarsa, Bulgaristan ve Fransa'ya gideceğiz. «Fakat diğer Orta Amerika ülkeleri bunu yapamazlar. Herşeyden önce Cezayir, Bulgaristan veya İranla ilişkileri yok, çünkü ABD onlara olmaması gerektiğini söylüyor. Böylece, anlarsınız ki tekliflerimizle ilgilenen herhangi bir kimse ile ticari ilişkilere sahip olma politik kararımız, iş adamlarına fayda sağlar. Bu neyi gösterir? Bu, biz küçük, fakir

ulusların ABD'deki ciğerimiz olmaksızın soluk alabileceğimizi gösterir, çünkü Avrupa'da, komünist ülkelerde, Arap ülkelerinde yanıtlar var. Bunun için biz kötü örneğiz».

Bayardo Arce'nin tahminlerini izleyen haftada, çeşitli şeyler oldu. A.B.D. Kongresi Reagan'ın, Kontralara 14 milyon $ yardım talebini reddetti. Birkaç gün içerisinde, Başkan Ortega S.S.C.B. ile birçok doğu ve batı Avrupa ülkesini kapsayan 20 günlük bir geziye çıktı. R. Reagan, hemen, A.B.D.'nin Nikaragua ile olan ticaretinin yaklaşık tümünü kesti. Ortega geziden önemli ticari garantilerle veya ziyaret ettiği tüm ülkelerden yardımla döndü. Özellikle SSCB, aynı zamanda Fransa, Finlandiya, İspanya ve İtalya. Ve Sandinistalar, beklenen geniş boyutlu bir petrol bunalımının SSCB-Nikaragua antlaşması tarafından engellendiğini açıkladılar. Florida'da kurulmuş olan Nikaragua Ticari Bürosu, ABD'nin hoşnutsuzluğu nedeniyle, Kanada'ya nakledildi ve Kanada-Nikaragua arasındaki ticari ilişkilerin genişletildiği ilân edildi.

Ortega'nın gezisinin haber alınması üzerine, temsilciler meclisindeki pek çok Demokrat; sanki sırtlarından vurulmuş gibi davranıp, kontralara 27 milyon § yardım gönderilmesine oy verdiler.

Arce söylemişti: Iyi dostlarımız olan Demokratlar'ın varlığına rağmen, hâlâ bizi tamamen kavrayamıyorlar. Demokratlar bile, Küba ve SSCB ile bütün bağlarımızı koparmamızı söylüyorlar. Ancak, bizim için bu dostluk, geçen yıl, 400 milyon § değerinde bir işbirliğini ifade etti bunu sona mı erdireceğiz?

Ve Daniel Ortega sordu, «SSCB ile ticari ilişkilere sahip olması tasvip edilmiş tek ülke ABD mi olmalı?»

Zaferden Sonra

Devrim sonrası Nikaragua yolculuklarım: Devrim'in coşkulu günlerinde, zaferle coşan, kitle desteğinin üstünlüklerine sahip ve herkesin dediğine göre, pek çok engelin tamamen halk gücünün desteğiyle üstesinden gelindiği günlerde, oraya gitmemiş olmam beni epeyce üzdü. İnsan iyiniyet ve gayretinin böylesi çıkışları tarihte nadirdir ve bütün bu olanları doğrudan doğruya gözümle görmek isterdim.

Daniel Ortega, o dönemi belirgin bir şekilde anımsıyor. Okuma yazma kampanyasının «üstün zevkinden» söz ederek: Bu, halk ile dayanışmanın bir patlamasıydı» diyor. Okuma yazma bilmeyenlerin oranı, Nikaragua kaynaklarına göre, % 50'nin üzerinden yaklaşık % 12'nin altına düştü. Sandinistalar 1400 ilkokul ve 35 halk kütüphanesi (sadece bir tane ulusal kütüphanenin olduğu yerde) açtılar.

Sağlık kampanyaları, herhangi bir şeyden daha fazla etkiliydiler. Aşı kampanyaları çocuk felci ve malaryayı hemen hemen ortadan kaldırdı. Managua da tanıdığım; üçüncü dünyadaki salgın hastalıklar konusunda uzman olan, Kaliforniyalı bir doktor, pek çok gelişme-

miş ülkede, bu tür gayretleri işlemez hale getiren faktörün; sadece maliyet olmadığını ama önemsiz çürümeler, örgütsüzlük ve kamuoyundaki güvensizlik olduğunu da belirtti. Bir kampanyanın üstesinden gelebilmek için, bağışıklama çalışmaları hiçbir kişiyi kaçırmamalı, aşı daima soğuk tutulmalı ve kısa bir süre içerisinde yapılmalı. Nikaragua, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından örnek ülke olarak kabul ediliyor.

Ancak, böylesi övgüler daha az anlamlı hale geliyor. Kontralarla savaş şiddetlendiğinden, devrimin sosyal kazanımları aşınıyor. Şimdi sağlık personeli yaralılarla ilgileniyor, ambulanslar ve tıbbi malzemeler şehir ve kasabalardan cepheye nakledilyorlar.

Okullar bombalandığında, bugün sınıflara daha az gereksinme olmasına rağmen, çoğu kez yeniden inşa ediliyorlar. 14 yaşlarındaki çocuklar kontralara karşı savaşıyorlar. 16'dan 27 yaşlarına kadar olanlar zorunlu askerliğe alınıyorlar. Şimdiden, okuma-yazma kampanyalarında okuma öğrenen bazı yetişkinler, nasıl okunduğunu unutmuşlar-bununla beraber bazıları, kısa bir eğitimden faydalandıklarını söylüyorlar ve artık çocuklarının neden okula gitmeleri gerektiğini daha iyi anlıyorlar.

Kontra Saldırısı

Kontra savaşı; büyük ölçüde ekonominin tarımsal temeline yönelik bir savaş, özellikle kahve üretimine yönelik. Karşı saldırganlar canlı hayvanları öldürüyor, tarımsal ürünlerle doldurulmuş depoları yakıyor ve Campesino'ları katlediyorlar. Geçen yıl, kahve ürününün yaklaşık 1/4'i hasat edilemedi, kurtarılan ürünün çoğu da milis koruması altında toplandı. Sırtına bağlanmış tüfekle ürün toplayan kadın (erkekler, orduyu meslek olarak seçmişler) tasviri, Vietnam da olduğu gibi, devrimin bir sembolü haline gelmiş.

Jinotega'nın kahve yetişen, dağlık, Honduras sınırından yaklaşık 40 mil uzaklıktaki, bir kırsal savaş bölgesine gittik. Kasım da, burada baskınlar olmuş ve ondan sonra Kontralar geri püskürtülmüş. Yanmış ve bombalanmış arabalar (herbirinin hikayesini rehber bize anlattı), kaçan Campesinoların boş evleri, kontra saldırılarından sağ olarak kurtulanlar (rehber beş erkek kardeşini kaybettiğini söyledi) ve korkulu bir bekleyiş geride kalanlardı. İçinden geçtiğimiz köyler, karşıdan karşıya geçtiğimiz köprüler silahlı koruma altındaydı, bizim başka türlü güvenleri tazelenmiş rehberlerimiz bile karanlıktan sonra bölgede yolculuk etmeyi istemediler. Gerilla Savaşının doğası gereği kesin savaş hatları, tamamen «Emin» bölgeler yok; bölgeler verilen herhangi bir zamanda, sadece daha az veya daha çok «sıcak».

Beş ay önce bir kontra hücumuna sahne olmuş; küçük bir devlet çiftliğinin (La Sorpresa) kalıntılarında durduk. Sarp bir patikadan aşağıya inerken, ben ve arkadaşım bize merakla, dik dik bakan bir kadınla karşılaştık. Geldiğimiz Managua'da alışık olmadığımız bir şey-

di, Kuzey Amerikalı ve Enternasyonal Lejyonların olduğu anlaşılıyordu. (Kübalılardan sonra, Nikaragua'daki en yaygın ziyaretçiler ve gönüllüler Kuzey Amerikalılar). Fakat burada değil galiba.

«Nerelisiniz« şüpheyi dağıtan bir cesaretle sordu. Bizim insanların yaşantılarına hep zorla girmemizden sonra —özellikle savaş kıyıcılarının kurbanları olan kişilere— kendimiz, bir soru ile karşılaştığımız için minnettardık.

«Birleşik Devletler»

«No se .....»

«Kuzey Amerikalı»

Hâlâ kararsız görünüyordu.

«Kaliforniya»

Hayır, bunu da duymamıştı.

«El Norte», sonunda işi şansa bıraktık.

«Ah, si. Bunu duyduğunu söyledi. Ancak sonra:» Evet, geçen yıl bazılarınız buradaydı —Şilili—

Bizimle birkaç dakika daha dostça konuştu. Aşağıya köye doğru yürümeyi sürdürürken, her yer FSLN'nin kırmızı-siyah sembolü ile işaretliydi, FSLN'nin ona ne ifade ettiğini merak ettik —köyünü basan şeytanlara karşı bir sığınak olması hariç— bizim uzaklardaki ülkemizin, neden ve nasıl bu gerçek canilere destek sağladığını nasıl kavrayabilirdi ki?

14 Kasım 1984, 400 ila 600 kişilik bir kontra kuvveti köye saldırdı. 17 sivili öldürdüler ve diğerlerini kaçırdılar. Bir kahve tarlası, 600 pound kahve, bir kahve ezme makinası, pekçok yatakhaneyi, işyerlerini, mutfağı, evleri ve tanelerin, gübrenin, pirincin depolandığı yiyecek depolarını imha ettiler. (La Sorpresa bir hafta içerisinde, Matagalpa-Jinotega bölgesine kahve toplamaya yardım etmek için gelen yüzlerce gönüllünün geçici evi haline gelecekti.).

Tanıklara göre, saldırganlar 20 milicianos'u —köyü koruyan silahlanmış siviller— yok ederek saldırıya başladılar. Sonra Kontralar çiftliğe el bombaları, havanlar ve tüfeklerle saldırdılar. Julia Picado Gonzales Amerikalı soruşturma kuruluna, kontraların kocasını omuzundan vurup, sonra da kafatasını ezdiklerine şahit olduğunu anlattı. Jamilet Savilla, daha sonra hamile karnından süngü ile yaralanmış olarak bulundu.

Kontralar sağlık evinden kaçmaya çalışan bir kadın, bir bebek ve 4 yaşındaki bir çocuğu öldürdüler. Santoz Gonzales soruşturma kuruluna, kontraların oğlunu yakaladıklarında, «alnına bir palayla vurdular. Beyni yere saçıldı, sonra da yaktılar» dedi.

Beş ay sonra, kasaba normale dönmeye çalışırken, bir katliam yetimiyle konuştum. Sandra, kızkardeşinin öldürülüşünü, kendisinin nasıl saklandığını anlatan, 7 yaşlarında, sevgiye aç, parlak gözleri olan biri. Nikaragualı tercümanımız Sandra'nın hikâyesini bize tercüme ettikten sonra gözyaşlarıyla kendini kaybetti, sonra tepeye doğru yürürken Sandra onun elini tutuyordu.

Minibüsümüzde, yetimhanenin öğretmenlerine kâğıt, kalem ve boya kalemleri verdik. Sandra almak için yalvardı. Nikaragualı rehberlerimizden birisi, «Hayır, onları almak için okula git» dedi. Sandra suratını astı, «Fakat ben okula gitmek istemiyorum»: Ziyaretçilerden birisi sordu «Peki büyüdüğünde ne olmak istiyorsun? Sandra yanıtladı «Kahve toplayıcısı», olabilecek pek çok şey de yoktu zaten.

KAHVE FİYATI: Sandinistalar devrimi kazanmanın, ülkeyi yönetmekten daha kolay olduğunu doğruluyorlar. «Gerçekten yapmasını bildiğimiz tek şey gerilla savaşçısı olmaktı, biz zeytin yeşili üniformalarımız, omuzlarımızda tüfekler ve kırmızı-siyah bayrağımızla geldik» diyor Arce.

Devrimin ilk yıllarında Sandinistalar, Campesinolara herhangi bir zamanda sahip olduklarından daha fazla yiyecek, sağlık tedbiri, barınacak yer, eğitim, teknik uzman, para ve toprak bile sağladılar. Devrimin de yapmak için söz verdiği bu değil mi? Genel refah adına, onların çabalarının karşılığı olarak temel ihtiyaçlarını temin etmek; ancak süratle bir sorun beliriyor Para nereden gelecek? Sosyal ve ekonomik üstünlüğü olan sınıfın ülkeyi terketmesiyle büyük miktardaki zenginlik ortadan kaybolmamış olsaydı bile; varolan kaynakların bütünüyle yeniden dağılımı bir seçenek değil. (Nikaragua orta sınıfını muhafaza etmeye çalışıyor.)

Ülke içindeki vaatlerini yerine getirmeye çalışan devrimler için sadece tek bir yol vardır Üretim, dışsatım, döviz artışı ve dış alımın azalması-tercihan bu sırayla. Karşılanması kolay olmayan bir fatura.

Sandinistaların devraldığı ekonomi, dünya pazarlarına fazlasıyla bağımlıydı. Nikaragua'nın ekonomik ve sosyal araştırma merkezinde bir ekonomist olan Jose Luis Coraggio'ya göre; dış alım bedelleri (en büyük oran ABD'den) 1984'deki dış satım gelirlerinin iki katı idi-ve dış alımların % 40'ı tarımsal üretim için gerekli olan traktör, yedek parça, gübre ve böcek ilacı gibi maddelerdi. Nikaragua'nın temel dış satımlarının tümü-kahve, pamuk, şeker, tütün ve sığır eti-uluslararası piyasada büyük fiyat değişikliklerinin tesiri altındalar. Bu ürünlerin bir çoğunun fiyatları artık düşürülmüş, bu da ülkenin temel döviz kaynaklarının üretimini harekete geçirmeyi zorlaştırıyor.

Tarımsal üretim seviyelerini sürdürmeye çalışmak için, Sandinistalar, bağımsız üreticileri «Üretim yaptıkları sürece» topraklarının kamulaştırılmayacağına ikna ettiler. Aynı zamanda, yeni yönetim, daha yüksek üretimi harekete geçirmek umuduyla, Campesinos kooperatiflerini örgütlemeyi çabuklaştırdı. En önemlisi, kahve bedelini güvence altına aldı-zaman zaman uluslararası piyasa bedelinin üzerinde. Nikaraguadaki özel sektör kahve üreticilerinin Hondurastaki meslekdaşlarına göre; kahve çekirdeklerine daha iyi para aldıklarını öğrenince şaşırdım. Zira, Sandinistalar kahve kooperatiflerindeki Campesinolara olduğu kadar özel toprak sahiplerine de devamlı olarak para yardımı yapıyorlar. Bunu yapmak için, Sandinistalar üretimin yükselme-

si temennilerinin karşılığında bir miktar borç almak zorunda kaldılar. Coraggio'ya göre, dış borçları 1979'da $ 1.6 milyardan bugün $ 4 milyara ulaştı. (Amerikan Bankaları ticari ambargonun başlamasından çok önce, Nikaraguaya borç para vermeyi durdurdular).

Coraggio'ya Nikaragua'nın tarımsal üretimi hareketlendirmek için; ne kadar süre dış borçlarını genişletmeye devam edebileceğini sordum. «Şimdi bunu araştırıyorum» diye yanıtladı.

Başkan Ortega, Sandinistaların iktidarı aldıktan hemen sonra «Romantik Dönem» olarak adlandırdığı ekonomik planlamada ortaya çıkan yanlış düzenlemelerden esefle söz etti. Söz gelimi, hükümet Campesinolara verilen krediyi genişletmek istedi —hiç almadıkları bir şeydi— «En uzak köşelere kadar krediyi götürmek istedik. Bunun için, hiç yol olmayan yerlere ulaşmak için uçakları kullanmak zorundaydık.» Ortega çiftlik borçlarının işlemlerini yapmak için, kırsal bölgelerin uzak yerlerinde duran bir hava bankasının teklifine onun ve arkadaşlarının destek olduklarını söyledi. «Ancak kredinin genişliğini yeterli miktarda tohumla birleştiremedik ve onlara gübre veya teknik danışman veremedik. Tohumlarını ekebilenler daha ileride ürünlerini ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Zira yol yoktu ve uçakla taşımak çok pahalıydı... Bu çok büyük bir yenilgiydi» diye belirtti.

Devrim bir ruh, harekete geçirici bir kuvvet, süratli gelişmeye kanalize edilebilecek bir güç veriyor. Ancak insanların çoğu için, ekonomik gelişme gerçek özlemdir, ideoloji değil. Bir devrimin söz verdiği sosyal adalet hedefleri, insanları sadece kazançların zenginliğe dönüştürülmesi için çalışmaya değil, uğraşlarının meyvalarını da tadacaklarına inandırıyor. Fakat ekonomi çökerse, tadılacak meyva da yoktur ve devrim bile tatsızlaşır.

Sonsuz Savaş :

Campesinos yığınları terörden kaçmak için evlerini terkettiler. Nikaragua hükümeti binlerce kişiyi ayrılmak için zorladı. Honduras sınırı yakınında, Rio Coco boyunca yaşayan Miskito kızılderililerinin önde gelenleri. Çok sayıda Miskito kontralara ya katılmış ya da desteklemişti; Sandinistalar açıkça, yerli nüfusun topraklarında kalmalarına izin vermenin bu bölgelerin emniyetini zorlaştıracağından endişeliydiler.

Bugüne kadar, Kontralar Sandinistalardan herhangi bir bölgeyi alamadılar. Savaş bölgesi güneye doğru ilerleseydi, bir ateşkes hattı çizilmek zorunda kalınacaktı ama barış görüşmeleri de ülkeyi ikiye ayırabilirdi, hem de ateşkes hattı yeni bir düşmanlık sınırı haline gelebilirdi. Bu yüzden, hükümet kırsal bölgelerin boşaltılmasına izin vermiyor-sadece kontralara toprak kaybedebileceklerinden değil, aynı zamanda buraların kahve üretimi için çok verimli olması nedeniyle.

Sandinistaların stratejisi, bu bölgelerde «kahve kooperatif»lerindeki binlerce mülteciyi yeniden yerleştirmek. Miskito kızılderilileri için yerleşim kampı haline dönüşmüş kooperatiflerden birisini ziyaret ettik. Oradaki bir Miskito Lideri, Sandinistaların onlara iyi davrandıklarını eski evlerinden daha iyi evler verdiklerini, eğitim ve sağlık hizmeti sağladıklarını anlattı. Savaş bittiğinde, Miskitoların topraklarına dönebilecekleri söylenmesine rağmen, kişisel olarak savaşın biteceğine inanmadığını söyledi. Kızılderililer kontra saldırılarına karşı sıkı bir şekilde korunuyorlar. Ancak, kendileri de aynı nedenden göz altındalar.

Sandinistalar, kendileride eski gerillalar olarak gayet iyi biliyorlar ki gerilla savaşına karşı bir savunma kurmak kolay değildir. Savaş; FSLN'yi bir zamanlar, Güney Vietnam hükümetinin başvurduğu pratik deneylerin uygulanmasına zorladı: Kırsal bölgelerde nüfusun gittikçe azalması, stratejik yerleşim bölgelerini andıran kooperatiflere sivillerin yerleştirilmesi, gençliğin zorunlu olarak askere alınması.

Bir gerilla savaşı genellikle bölge halkından gelen destekle başarılı olarak sürdürülebilir-gerillalara yiyecek, malzeme ve adam vererek destek olan kesimden. Ancak kontraların kırsal kesimde bir halk temeline dayanmaya ihtiyaçları yok : Onların malzeme kaynağı ABD' li vergi mükellefi, malzeme hatları ise Kuzey Amerika askeri depolarından idare edilen dev kargo uçakları.

Ronald Reagan ve onun özel sermayedarı, Arnaud de Borch Grave gibi kişiler tarafından gereksinimleri karşılandığından, Campesinolara dayanmaya ihtiyaçları yok.

Gerçekten de, Vietnam deneyinden sonra; Pentagon, Dışişleri Bakanlığı, CIA ve Kuzey Amerikan Adaleti bu anlaşmazlıkta gerillalarla aynı tarafta olmanın stratejik avantajlarına sahip oldukları için memnun olmalılar.

Kontranın lider kadrosu Somoza'nın muhafız alayında görev yapan kişilerden oluşmasına rağmen, eski Campesinolardan oluşan birlikler arasında bazı şüpheler var.

Bunun çeşitli izahları var. Sandinistalar çoğunluğun silah zoruyla kontralara katıldığını ileri sürüyorlar. Geri dönmek isteyen bütün kontralar için af ilan ettiler, bu en azından bazı sonuçlar getirdi.

New York Times Magazinden Mario Vargas Llosa, pek çok sayıda kontranın ne için savaştıkları hakkında belirsiz fikirlere sahip olduğunu yazdı-bazıları, inanılmaz bir şekilde, Yankee Emperyalizmiyle savaştıklarına, ama çoğunluk Komünist şeytanlarla veya Meryem Ana ve İsa'nın tarafında savaştıklarına inanıyorlar.

Bölgesel bir savaşta taraf tutmamak imkansızdır. İdeoloji, hangi tarafın daha kuvvetli olduğu hakkındaki tahmine göre çok daha az şey ifade eder. Bir asker muzaffer bir orduda olmak ister. Bazı Campesinolar kontralara katılabilirler, çünkü silah, yiyecek, üniforma görüyorlar, kontraların en kuvvetli manevi babaya —ABD—, sahip olduklarını ve onların tarafında olduğunu duyuyorlar.

Bu, benzer biçimde Managua'da basılan muhalefet yayın organı La Prensa'nın baş editörü Jaime Chamorro'nun mantığıydı. Muhafazakâr Partinin lideri, ülkedeki muhalefetin belli başlı sesi olan Chamorro, tüm Sandinista idealini —süper güçler arasında üçüncü bir yolda yürümeyi— imkansız olarak değerlendirip reddediyor.

Chamorro «Biz doğu ile batı arasındaki çatışmanın arasında kaldık, bir ülke sadece ABD veya SSCB ile mi anlaşacağını seçmek zorundadır» dedi.

Chamorro Somozo'ya muhalefet etmişti ve yengesi Violeta de Chamorro devrimden sonra ülkeyi ilk yöneten Cunta da idi. Bize, onun Sandinistaların «totaliter yöne doğru gittiklerini» gördüğünde istifa ettiğini söyledi. Sağlık ve eğitim alanlarında Sandinistaların çok iyi olduklarını doğruluyor, bununla beraber eğitimin fazlasıyla ideolojik olduğunu düşünüyor, zira çocuklara, Sandinistaların değerlerini ve kahramanlarının taktir edilmesi öğretiliyor, matematik dersleri silahları ve el bombalarını saymayı kapsıyor.

«Şu anda, Sandinistalar çoğulcu ve demokratik görünmek istiyorlar, böylece Reagan'la konuşabilirler, fakat gerçek renklerini sonunda gösterecekler... Amaçları Nikaragua'yı doğu blokuna sokmak... Sovyet askeri üslerini istemiyorlar, ancak onların Orta Amerika'daki nüfuzunu geliştirmek istiyorlar» diyor Chamorro.

Chamorro, ayrıca, Sandinistaların özel mülkiyet haklarını zayıflattığından yakındı. Toprak sahipleri, topraklarının müsadere edilip edilmeyeceğini bilmediklerinden, arazi fiyatları durmadan değer kaybediyor.

Somoza yönetiminde, Nikaragua hiç şüphesiz, ABD'nin nüfuz alanındaydı. Chamorro ABD destekli bir askeri diktatörlüğe dönmeyi denedi mi? Kesinlikle hayır. «ABD değişti, askeri diktatörlüklerin onlara en iyi biçimde hizmet ettiklerine inanıyorlardı, ancak demokrasilerin önemini kavradılar» diyor Chamorro.

Chamorro'nun düşünüş biçiminde kesinlikle bir mantık var. Eğer, gerçekten iki seçenek varsa, SSCB veya ABD, ABD'nin ehven-i şer olmadığını kim söyleyebilir? Muhalefet dünya güç dengesini değerlendirdi, kartlarını ABD'den yana oynadı ve fırtına dindikten sonra bunun karşılığını bekliyor.

Eleştirilerine rağmen, muhalefet liderlerinin gerçek temsili, Sandinistaların demokratik amaçlarına güven kazandırıyor. Ülkeden ayrılmaları serbest olmasına rağmen, muhalefet çok açık bir korkusuzlukla Sandinistaları zayıflatmaya çalışarak Managua'da yaşamayı sürdürüyor. Uçakta tanıştığım Miami'li bir iş adamı yılda altı ay Florida'da, altı ay Nikaragua'da kaldığını anlattı. Somoza'yı Sandinistalara göre daha fazla tercih ettiğini söyleyerek —bu Aeronica uçağında işitilmekten korkmadan— «Geri döneceğiz» diye yemin etti. Beni Ronald Reagan gibi bir ABD başkanına sahip olduğumuz için elimi sıkarak kutladıktan sonra «Her gece onun için dua ediyorum» diyerek sevincini gösterdi.

Seçenek bir ülke tarafından yönetilmek değil de ancak özgürce ilişkilerin seçiminde olsaydı, Sandinistaların da ABD'yi seçecek olmaları ironidir.

Nikaragualıların en önemli geleneksel ticari ortağı ABD. Nikaragualılar sadece Amerikan teknolojisini değil, kültürünü, müziğini, filmlerini de tercih ediyorlar.

Harvard'da eğitim görmüş, bir Amerikalı ile evli olan eski Birleşmiş Milletler temsilcisi, TV'de Sovyet Filmleri gösterdiklerinde halkın şikâyet ettiğini söyledi. Bir keresinde, M. Jackson'ın rock filmini, Nikaragua'da TV'de seyrettim.. Sandinista gazetesi La Barricada'nın editörü olan Carlos Chamorro (Jaime'nin yeğeni) Sandinista Radyo istasyonunda yayınlanmak üzere Jackson Brown'dan daha fazla Rock and Roll müziği göndermelerini istedi.

Eğer, ticari ambargo ve kontralara yardım yerine, ABD ticareti teşvik etmeyi ve Nikaragua halkının hissettikleri ve düşündükleri için SSCB ile açık bir rekabeti deneseydi, bugün bir çekişme olmazdı.

Fakat, Reagan'ın sert politikası, Sandinistaları olmak istediklerinden daha sıkı olmaya zorladığını, Arce bize anlatarak, «Meselâ, milli marşımız-özür dilerim, ancak FSLN marşı. Biz yankee'lere karşı savaşırız, halkın düşmanına» diyor. Fakat düşünsene bunu şu anda değiştirseydik... Her zaman esnek ve mantıklı olmayı deniyoruz. Ronald Reagan, ABD'nin askeri baskısı yüzünden böyle davrandığımızı söylüyor, fakat gerçekte bizim esnek olma olanağımızı alıp götürüyor».

Başkan Ortega'ya, Sovyetlerden kabul edilen yardımın, Nikaragua'nın en sonunda bir Sovyet piyonu haline dönüşmesini zorlayabileceğinden endişelenip endişelenmediğini sorduğumda, cevabı böylesi endişelerin Latin Amerika gerçeklerinden daha fazla «Kuzey Amerikan mantığıyla» ilgisi olduğu idi.

«Yüzyılın başında, Birleşik Devletler, Jose Santos Zeleya liberal hükümetini devirdiler. 1909'da Lenin bile henüz zafer kazanmamıştı. Öyleyse, hangi bahane ile Birleşik Devletler Nikaragua'yı işgal etti? Bunun ulusal güvenlik için bir tehdit oluşturduğunu söylediklerine dikkati çeken Ortega «Zeleya bir milliyetçiydi. Sadece, Birleşik Devletlerle ilişkiler değil ama Avrupaya da açılmak istedi. Zeleya'nın günahı buydu. Amerikan deniz piyadeleri tarafından hükümeti devrildi. Netîcede, tarih tekerrür ediyor.»

Gerçekten de, ABD işgali, tarihsel örneği olmayan bir Nikaragua beklentisi değil. Deniz piyadeleri Nikaragua'yı bu yüzyılda iki kez işgal edip, ülkeyi toplam 20 yıl işgal altında tutmuşlar.

Managua'daki ABD sefaretinde, politik danışman Mike Joyce ile konuştum. Joyce telâşlı bir belirsizlikle, halihazırdaki ABD politikasının Nikaragua'nın Sovyetlere yanaşmasında etkisi olabileceğini kabul ederken, ancak Sandinistaların da zaten kendi tercihlerini yapmış olduklarını belirtiyor. Joyce bölge üzerinde ABD'nin «uzun vadeli bir politikası olmadığını» iddia etti. Fakat, Nikaragua ile olan an-

laşmazlıkların barışçı çözüm ihtimalleri sorulduğunda, «Zaten, bu bölgede zora dayanmayan çözümler çok az olmuştur» diyerek yanıt verdi.

Ortega ile yaptığım görüşmeden sonraki gün, Ortega'nın memleketi olan Juigalpa'da Bağımsız Kahve Üreticileri Derneği'nin 15'inci kutlama törenlerine; Ortega'nın konuşmasını dinlemek için gittim. Ortega'nın annesi konuşulan yerde ona katıldı, ve daha sonra basın mensuplarıyla konuşarak Daniel'in bir zamanlar papaz olmayı planladığını, ancak tanrının papaz olmak yerine onu bu görevi yapmaya çağırdığını anlattı.

Ortega, Küba devrimini içinde bulunan hudutsuz bir kuvvetin taştığı gururlu bir at gibi sürdüğü anlaşılan Fidel Castro'ya benzemiyor. Ortega yumuşak ve ciddi - zaman zaman katı bile. Ve kızgın. O gün, Juigalpa meydanında, ABD'nin kontraların Nikaragua hükümetine girmesine izin verilmesi talebini şiddetli bir şekilde geri çeviren Ortega, «Siz yolda yürürken, bir adam köpeğine size saldırıp ısırmasını emrederse», kalabalığa doğru hararetle, «Köpekle konuşmak istemezsiniz! Adamla konuşmak istersiniz!» dedi. Sandinistalar kontralarla barış görüşmeleri istemiyorlar. ABD ile barış görüşmeleri istiyorlar.

Ortega konuşurken, NBC kameraları vızlıyordu (çalışıyordu, Tom Brokaw sahnenin önünde durdu ve düzenli yüksek bir sesle nakletti. Bütün olay, Amerikan televizyon haberlerinde kullanılmak üzere en etkili bir biçimde kaydedildi). Sıcak ve tozlu alanda, Ortega'nın konuşması coşkun bir alkışla karşılandı. Ancak bu militan bir topluluk değildi. Bu insanlar çiftçilerdi. Katlanabilecekleri bütün zalimliklerin, yok edilmiş ürünlerin haberini almıştılar. Evlatlarının orduda ölmesini istemiyorlardı. Sandinistaları destekliyorlardı, ancak ideoloji umurlarında değildi. Ne de ABD ile savaşmak istiyorlardı.

Bayardo Arce'nin ifade ettiği gibi, «Bu savaş bizi hemen hemen öldürdü - ekonomik olarak mahvetti. Şimdi savunduğumuz itibarımızdır. Sadece kendi itibarımız değil, aynı zamanda bütün ufak ülkelerin itibarı da. Bizim için en kolay şey R. Reagan'ın önünde diz çöküp, ABD'nin bize ekonomik olarak yardım etmesini beklemek olurdu. Ancak bu aklımıza bile gelemeyecek bir şey.»

Türkçesi : *Oğuz ÖNDERER*

Nikaragua'da Kitle Örgütleri : Bugünkü Sorunsal ve Gelecek İçin Perspektifler(*)

Carlos M. Vilas

ABD'nin yürüttüğü saldırı savaşı, önceliğin ulusal savunmada olması, ekonomik krizin derinleşmesi ve bunun halkın günlük yaşamına yaptığı etki Nikaragua'da kitle örgütlerini ve halk katılımının derecesini, gerçekleştirilmesini ve niteliğini büyük ölçüde etkilemektedir.(1) Karar almanın merkezileştirilmesi gereğinin artması ve kıt kaynakların daha etkili tahsisine yöneliş, devrimci hükümeti, kitle örgütlerinin başlangıçta içinde geliştiği alanı ve halk katılımının derecesini değiştirerek, denetime giderek artan ağırlık vermeye yöneltmektedir.

Kitle örgütleri yoluyla halk katılımı, 1979 Temmuzundaki Sandinist zaferden sonra kurulmaya başlanan siyasi rejimin en önemli yanlarından biriydi. Temel haberleşme sisteminin yeniden kurulması, kentlerin fizik anlamda yeniden inşa edilmesi, kamu düzeninin temin edilmesi, savunma, eğitim, temel ihtiyaç maddelerinin sağlanması vs dahil çok geniş bir spektrum oluşturan toplumsal refah faaliyetlerinden halkın büyük bölümü, Sandinist rejim yanlısı olsun olmasın, coşkunlukla yararlandı. Kitle örgütleri bu katılımı düzenledi, mümkün kıldı, ayrıca devlet kurumlarıyla farklı ilişkiler kurdu ve dereceli olarak örgütlenme kriterleri ile örgütlenmenin temel biçimlerini ortaya çıkardı.

1979 Temmuzundan 1982 ortalarına kadarki ilk birkaç yılda kitle örgütlerinin en dinamik olanı Sandinist Savunma Komiteleri'ydi. Ayrıca, üyelerinin yaygın ve yoğun katılımı, geniş tabana yayılan üye yapma pratikleri ve üstlendiği görevlerin çok çeşitlilik arzetmesi nedeniyle en fazla üyeye sahip kitle örgütüydü. CDS, FSLN tarafından

(*) Bu yazı Monthly Review'den çevrilmiştir.

1. Kitle örgütleri burada Somoza'ya karşı savaşın son aşamalarında kurulan ve bir siyasal örgüte bağlanmayan bağımsız üyeler toplayan halk örgütleri olarak tanımlandı. Bu nedenle, Juventud Sandinista 19 de Julie bu tartışmanın kapsamı dışında tutuldu.

Somoza'ya karşı mücadelenin en sıcak döneminde oluşturulan ve Ulusal Muhafızların hiçkimseyi ayırmayan baskısına karşı savunma görevleri ile son taarruz süresince cephe gerisi eylemleri birleştiren Sivil Savunma Komiteleri'nin (CDC) bir devamı oluşunda yararını gördu. Yeni örgüt, CDC'nin devamı olması nedeniyle 1979 Temmuzundan sonra karşılaşılan görevlerde deney sahibiydi ve yapısal temeli vardı. Ayrıca CDS üyeliğinin coğrafi kıstaslara (yani ikametgaha) göre gerçekleştirilmesi CDS'in geniş tabanlı bir örgütlenme olarak gelişmesini kolaylaştırdı.

Başlangıçta CDS tamamen kentsel bir örgüttü. Temel örgütlenme birimi ev bloklarıdır: Mahalledeki ev blokları kümesi bir Sandinist Mahalle (Barrio) Komitesi (CBS) oluşturur; bir semtteki farklı CDS'ler ise bir Semt Komitesi meydana getirir. Kırsal kesimdeki CDS'lerin sayısı her zaman için sınırlanmıştır; varoldukları yerde coğrafi bölgeye (comarca) göre örgütlenirler.

Çok yönlü faaliyetler sürdürmesi CDS'e, devlet örgütlerinin yetersiz kaynaklarını takviye etme olanağı verdi. Bu, özellikle Somozacı devlet aygıtlarının artık varolmadığı ama Sandinist devletin henüz biçimlenmekte olduğu ilk dönem için geçerliydi. Devrimin ilk birkaç ayı boyunca gerçekleşen muazzam miktarda kendiliğinden eylem CDS'i kentsel devrimci ortamın bir uzantısı haline getirdi. Ama yeni kurumlar yerleşiklik kazanırken CDS yeni hükümetin uyguladığı siyasalara uyarlanmaya başladı. Dolayısıyla CDS katılımı da yönetim siyasalarını belirlemekten çok onlara dayanan uygulamacı bir katılıma dönüşmeye başladı.

Devlet ve kitle örgütleri arasındaki bu değişim CDS ile sınırlı kalmadı. Benzer bir değişim kırsal kesimde 1980 başından beri gerçekleşmekteydi. Kırsal kesimi geliştirici ve dönüştürücü devlet kurumlarının yaratılması ve pekiştirilmesi bir zamanlar Somozacılara ait olan tarımsal işletmelerin çoğunda doğrudan işçi yönetimi için —kuşkusuz çok kendiliğinden, doğaçlama ve kaos içinde— açılmış olan alanı daraltmaya başladı. (2)

Bu ilk aşamada halk, aktif olarak devrimin görevlerine katılabiliyor, öğreniyor ve tecrübe kazanıyordu. Kitle örgütleri ayrıca sonuçta siyasi kadrolar haline gelen bir yeni kadro neslinin de kaynağıydı. Ve CDS, devrimci hükümeti, çevre sağlığı, besin dağıtımı, suç önleme kampanyaları da dahil çok çeşitli alan ve faaliyetlerde, doğrudan doğruya kitleler yoluyla kitlelere ulaştırmaya muktedirdi.

Aynı zamanda yasama organı olarak Devlet Konseyi'nin oluşturulması ve Mayıs 1980'de faaliyete geçmesi, kitle örgütlerine ulusal düzeyde etkin siyasi katılım olanağı sundu. Devlet Konseyi, siyasi partiler aracılığıyla sağlanan temsil biçimi ile, örgütlerin çok kere bağlantılı oldukları siyasi partilerden bağımsız olarak Konsey'de sandalye elde etmesi yoluyla gerçekleşen işlevsel temsil ilkesini birleştirdi.

2. Bkz. Carlos M. Vilaz, Sandinist Devrim (New York, NY Monthly Review Yayınları, 1986), 5. Bölüm.

Genelde, kitle örgütleri kendi konumlarının ve oylarının FSLN'ninkinden ayrıldığı çeşitli vesilelerde, bu tip katılımın aktif örneğini gerçekleştirdiler. (3)

1982'nin ikinci yarısına gelindiğinde ekonomik kriz ve karşı devrimci askeri eylemlerin artması durumu değiştirdi. Kitle örgütlerinin uygulama alanında sahip olduğu göreli özerklik azaltıldı ve ağırlık devrimci hükümet tarafından merkezi denetime kaydırıldı. Bu, süreç içinde, kitle örgütlerini devlet organları benzeri bir şekle dönüştürdü. Bununla birlikte bu süreç ne çizgiseldi ne de tüm örgütler için aynı şekilde gelişmişti.

Devlet ve kitle örgütleri arasındaki ilişkinin değişiminde başlıca öge, kuşkusuz, hayatın tüm alanlarının giderek savunma savaşına daha fazla dahil olmasıydı. Hiçbir ülkede savaş, ademi merkeziyetçiliği, kendiliğindenliği, deney ve tecrübeyi —ve sonuçta da kaynak «israfını»— (ki bunlar geniş tabanlı katılmacı demokrasinin gerekleridir) kolaylaştırmaz. Bu, savaş Nikaragua gibi uç noktada yoksul bir ülkede yayıldığı zaman da geçerlidir. Bu koşullar altında kitle örgütlerinin faaliyetleri ve bunun doğurduğu halk katılımı bir yanda devrimci hükümet (ve genel olarak devlet) öte yanda sınıflar ve toplumsal gruplar arasındaki karmaşık ilişkiler ağının bir parçası haline gelir. Bu durumda sınıflar ve kitle örgütleri giderek, devrimci hükümet tarafından devlet-hükümet-FSLN, halk sınıfları ve burjuvazi arasındaki üçlü yapıda sadece bir öge olarak görülmeye başlanır. Bu üçlü ilişki, devrim prizması içinde ve Nikaragua ile ABD hükümeti arasındaki gittikçe daha kutuplaşmış, şiddetli çatışma dokusu içinde yayılır.

Belirtilmelidir ki bu süreç tüm kitle örgütleri için tek tip değildi. Bu nedenle başlıca örgütlerin herbiri ayrı ayrı ele alınacaktır.

CDS

Devrim anı sonrası ortam daha normal bir kent yaşamına olanak verirken, CDS mahalle birliği benzeri bir yapıya dönüştü. Mahalle birliğiyle, kaldırımların yapımı, çöp kamyonları, sağlanması, salgın hastalık kaynaklarının kurutulması, elektrik, akar su, temel ihtiyaç maddeleri vb. mahalle ihtiyaçlarının karşılanmasını devletten talep etmek üzere örgütlenmiş grup kastedilmektedir. Bunun sonucu, en yüksek örgütlenme ve mücadele derecesine en çok yokluk çekilen yerlerde rastlanabilir. Bu yerler, elbette ki, CDS'in geleneksel olarak en etkin olduğu çalışan sınıf insanlarının yoğunlaştığı bölgelerdir. Genel olarak CDS, taleplerinin karşılanmasında etkinlik sağladı fakat mahalle talepleri tatmin edilirken CDS'nin katılım düzeyi düştü ve sonuçta CDS asli olarak aile tüketim karnesinin dağıtımını üstlenerek temel ihtiyaç maddelerinin sağlanmasıyla sınırlı hale geldi.

---

3. Bu, mesela, tarım reformu yasası tartışmasında ATC'nin, sanayinin de kapitalizasyonuna karşı yasa tartışmasında CST'nin, aile ilişkileri konusunda AMNLAE'nin katılımıyla örneklenir.

Ayrıca, gözden kaçırılmaması gereken bir nokta da devlet siyasasının bazı yönlerinin bazı CDS faaliyetleriyle çatışmaya başlamasıdır. Örneğin CDS'in 1984 ortalarındaki, hükümetin de fiyat kontrolü sağlamak için uygun bulduğu ihtiyaç maddeleri dağıtımı girişimi, İç Ticaret Bakanlığı'nın (MICOIN) karaborsayla mücadele siyasasıyla karşı karşıya geldi; bunun nedeni fiyat kontrolleri değil, karaborsadakinden biraz daha düşük fiyat düzeyinde yasal bir paralel pazar yaratmış olmasıydı. MICOIN bu siyasayı, o zamana kadar üyelerini sivil fiyat denetçileri olarak hareket etmeye hazırlayan CDS'i önceden haberdar etmeden uygulamaya başladı. Bazı tekil durumlarda CDS aşırı zam yapan, istifçi tüccarlara karşı gösteriler örgütlemeye başlamıştı. Karaborsa sorunuyla hangi şekilde başa çıkılacağından ve temel ihtiyaç maddeleri yokluğundan bağımsız olarak MICOIN'in idari kararı CDS'i ve genel olarak da halkı bocalattı ve CDS'in kendi öz gücü olmayan, devletin de fazla önemli saymadığı ikinci sınıf bir örgüt olduğu yolundaki genel kanıyı güçlendirdi.

Daha ileri bir çatışma besin maddelerinin MICOIN'in CDS eliyle uyguladığı aile tüketim karnesiyle dağıtımı ile başlıca sanayilerde ve bakanlıklarda giderek daha yaygınlaşan komiserlikler eliyle dağıtımı arasında patlak verdi. Komiserlik sistemi, çalışanların —memurların, işçilerin, uzmanların, teknik elemanların ve kamu görevlilerinin— komşularının asla edinemeyeceği ya da ancak daha yüksek fiyatlarla elde edebileceği pekçok ürünü çalışma yerlerinde, düşük fiyatlarla ve görece kolay şekilde elde etmelerini sağlar. Açıktır ki bu kaynağa ulaşabilmiş insanlar aile tüketim karnesiyle elde edebileceklerine ilgilerini yitirmektedirler. Böylece de CDS'in toplantılarına ve çalışmalarına bile katılım azalmaktadır. Oysa CDS çalışmaları halkın katılımının önemli olabileceği az sayıdaki alandan biridir.

1983'te kabul edilen Yurtsever Askerlik Hizmeti yasası, Sandinist Halk Milisleriyle ifa edilen CDS faaliyetleriyle çatıştı. Milisler de coğrafya temelinde örgütlendiklerinden beri gönüllü seferberliği, bilinç yükseltme ve propaganda çalışması, her yerel komiteden bir kişiyi 'milis sorumlusu' ayırarak milisin yapısını bu amaca uyarlamış olan CDS tarafından yürütülüyordu. Fakat askerlik hizmetinin yerleşiklik kazanmasıyla milise katılım düştü ve bu CDS faaliyeti de önemsizleşti.

Başka örnekler de var fakat bir tanesi yeterli olacaktır. 1984 sonunda gündeme gelen kamu yatırımlarının yeniden yönlendirilmesi, siyasaları kırsal bölgelere öncelik verilmesi nedeniyle pratikte kentsel bölgelerdeki —özellikle de Managua'daki— tüm önemli yatırımların ertelenmesine yol açtı. Bu da devletin CDS'in 'geleneksel' taleplerini karşılama yeterliliğini azalttı. CDS faaliyetleri, basit bir nedenle, halkın uyarım eksikliğinden dolayı azaldı. Bu, büyük kentlerdeki pekçok mahallede devrimci gece nöbetleri'nin artık terkedilmesini de açıklayabilir. CDS'in görevleri ile devlet siyasasının belirli alanları arasındaki çatışma ve CDS katılımına ilginin azalması, gündelik yaşamın

karmaşıklığının artması bağlamında gelişti— temel hizmetlerin kötüleşmesi, çalışanların gerçek ücretlerinin düşmesi vs. Bu savaşın hareketliliğinin artmasının ve genel ekonomik krizin sonucuydu; ama etkisi halkın acil gündelik çıkar alanı —ev, iş aile— ötesinde herhangi birşeye ilgi duyma ve katılma düzeninin düşmesi oluyordu. CDS katılımı, ek çalışma demektir; halkın bu çalışmaya güveni, yukarda açıkladığımız sorunlarla ya da aynı etkiye sahip başka sorunlarla azalır; buna da halk katılımının azalması eşlik eder. Bu, halkın bilincini yükseltmek için tasarlanan politik çalışmanın, devrimci sürecin, bu özel durumda da CDS'in zayıf yanı olduğu veri alındığında daha da doğrudur. Bir başka deyişle, CDS'in taleplerini teknik sorunlar olarak sunma eğilimi bu taleplerin siyasi önemini azaltır ve çoğunluğun gözünde onları motive edici etken olmaktan çıkarıp uygulamaya indirger.

CDS katılımı 1984 ortası ile 1985 başında en düşük düzeyine ulaştı. Bununla birlikte 1985 ortalarına gelindiğinde FSLN, örgütün ağırlık noktasını değiştirdi ve örgüt kayıp dinamizmini kısmen yeniden kazandı. Bu açıdan FSLN'nin tüm ülke bazında CDS yönetim mevkileri için seçim çağrısı kararı özellikle önemliydi.

Tartıştığımız bu nedenlerle 1985 başına kadar çoğu mahallede FSLN parti yapısıyla bir şekilde bağlantı sağlayan bir koordinatörden (bu genellikle bir kadın oluyordu) oluşan CDS yapısı aynı kaldı. Bazı yerlerde bu, halkın eylemden uzaklaşması sonucuydu, bazı başka yerlerde ise bu uzaklaşma sekterlik ya da bazı koordinatörlerin hiyerarşiye aşırı önem vermesiyle hızlandırılmıştı. Her iki durumda da FSLN varolan liderlikle halk katılımının sallantıda olduğunu kabul etti. Seçim çağrısı bir durumu düzeltme girişimiydi. Tüm yerlerde, adaylar mahalle halkı tarafından önerilmişti, bu da yerel birimlerde büyük ilgi doğmasını sağladı ve seçimlere büyük oranda katılımla sonuçlandı. Bu seçim süreci halen sürmektedir.

Aynı zamanda, CDS şimdi faaliyetlerini yeniden belirlemektedir. CDS'in asli sorumluluğunun yerel gelişme alanında olacağı ve bir siyesi örgüt olarak FSLN'ye açık seçik yükümlülük getiren her faaliyetin ikinci plana kaydırılacağı açık görülmektedir. Henüz tamamlanmamış olan bu yeniden belirleme bir dereceye kadar, CDS'i gizli bir Sandinist araç olarak gören muhalif siyasi partilerin eski taleplerinin karşılığıdır. Kitle örgütünün reorganizasyonu, önderliğinin yenileştirilmesi, Sandinist anlamda siyasi olmaktan çok, geniş anlamda medeni görevlere yöneltilmesi FSLN ile muhalefet partileri arasında sürmekte olan görüşmeleri ve ittifakları yansıtır.(4)

---

4. FSLN ve muhalif partiler arasında 1984 Kasım seçimlerinden birkaç gün gün önce imzalanan anlaşmanın bir maddesinin, muhalefet partilerince CDS'in faaliyet alanını daraltması umulan yerel yönetimlerin kurulmasına değindiği hatırlanmaya değer. Carlos Vilas, **«Sandinist Devrim: Orta Amerika'da Ulusal Kurtuluş ve Toplumsal Dönüşüm»** (Monthly Review Yayınları 1986),nın yazarıdır.

Halen CDS faaliyetlerine katılan insan sayısını tahmin etmek oldukça güçtür. 1982'de yaklaşık 600 bin tahmin ediliyordu —ancak bu rakam şüphesiz abartılıdır. Öyle görünüyor ki seçim süreci sona erdiğinde gerçeğe daha yakın tahminler mümkün olacaktır.

İşçi Hareketi : CST ve ATC

Devlet işletmelerinin yönetimine ve genelde de ekonomik karar almaya işçi hareketinin katılmasını etkileyen en önemli faktör ekonomik durumun kötüleşmesidir. Başlangıçtaki olumsuzluklar büyük ölçüde azaltılmış ve sınırlandırılmıştır. Devrimci devlet artık işçi hareketinden disiplin, üretkenlik ve verimlilik beklemektedir. Genelde sendika yönetimleri de bu yönelimi benimsemiştir.

Bununla birlikte, Tarım İşçileri Birliği (ATC) kriz bağlamında da hem askeri gerekleri hem de üyelerinin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik talepleri geliştirmeye muktedirdi. Bu, ATC ekonominin —tarımsal ihracat gibi— stratejik önem taşıyan bir sektöründe faaliyet gösterdiği, yönetimi sendikal özerkliği daha üst dereceye çıkarmaya ve kapsamlı bir siyasi bağlamda daha iyi seçilmiş sektörel talepler sunabilmeye muktedir olduğu için nispeten kolaydı.

Öte yandan, kent-sanayi işçileri hareketi içinde hükümetin emek siyasaları sözcüsü gibi davranan CST (Sandinist İşçi Konfederasyonu) daha elverişsiz bir görüntüyü tercih etti.

NİKARAGUA SENDİKAL HAREKETİ
1985

Sendikal Birlikler	*Üye Sendikalar*		*Üye işçiler*	
	sayı	*%*	*sayı*	*%*
Sandinist İşçi Konfederasyonu (CST)[1]	597	46	147,498	65
Tarım İşçileri Birliği (ATC)[1]	480	44	42,000	17
Sağlık İşçileri Federasyonu (FETSALUD)[2]	39	4	15,613	7
Nikaragualı İşçiler Konfederasyonu (CTN)[3]	21	1	1,670	1
Genel İşçiler Konfederasyonu-Bağımsız (CGT-I)[4]	19	1	17,177	8
Diğerleri[5]	32	4	3,973	2

1 — Sandinist eğilimde.
2 — Yönetim genellikle Sandinist, fakat kısmen Sosyal Hıristiyan ve daha az oranda da İşçi Cephesi'nden (FO)
3 — Sosyal Hıristiyan Parti'yle (PSC) bağlantılı
4 — Nikaragua Toplum Partisi'yle (PSN) bağlantılı
5 — İşçi Cephesi (FO) (Sol marksist); CAUS Nikaragua Komünist Partisi ile bağlantılı; ve diğer sol gruplar.

Kentlerdeki diğer sendikal federasyonlar günümüzde işçi hareketinde gerçek bir varlık gösteremeyen, üye tabanı büyük ölçüde azalmış tabela örgütleridir. Bu, 1979-81 yılları arasında işçi hareketi içinde yaşanan siyasi çatışmaların sonucudur ve ayrıca bu örgütlerin başlangıç zayıflığını yansıtır. Tabloda sendikal harekete ve başlıca örgütlere niceliksel bir bakış sunulmaktadır.

Çiftçiler ve Sığır Yetiştiricileri Ulusal Birliği (UNAG)

UNAG, o zamana kadar hem yoksul köylülüğü hem tarım proletaryasını örgütlemekle uğraşan ATC'den ayrılanlarca 1981 Nisanında kuruldu. UNAG üyelerinin halihazırda 80 bin çiftçiden oluştuğu tahmin edilmektedir; örgütün üyeleri tüm tarımsal üretimin yaklaşık % 50'sini gerçekleştirmektedir.

UNAG başlangıçta küçük toprak sahiplerinin örgütüydü ve sektörün arazi, fiyatlar, mallar ve hizmetler hakkındaki taleplerini dile getiriyordu. Fakat tarımsal orta burjuvaziyle ilişkileri güçlendirme gereği, hükümeti UNAG'ın niteliğini değiştirmeye yöneltti ve UNAG en büyükleri dahil her tip tarım üreticisini birleştirmeyi amaçlayan geniş tabanlı bir örgüte dönüştürüldü. Bu siyasa, az sayıda toprak sahibi tarafından belirlenmişti ancak buna rağmen UNAG üyelerinin büyük kısmı hâlâ yoksul köylülükten gelmektedir.

UNAG, muhtemelen, sektörünün taleplerini dile getirme açısından ve üyelerinin devrimci görevleri paylaşması bakımından en etkili örgüttür. Örgütün, tarım reformuyla kurulmuş olan kooperatiflerin hemen hemen tümünde şubeleri vardır. UNAG, üyelerini milise ve diğer özsavunma kuruluşlarına katılmaları için teşvik eder; gençler için eğitim programlarını ve üyelerinin yerel toplumsal gelişme faaliyetlerine katılımını özendirir. Aynı zamanda, hem tarımsal üretim miktarına hem de tarımsal üretim alanına göre sahip olduğu temsil derecesi UNAG'a siyasi açıdan önemli ölçüde etkin olma olanağı tanır. Tarım reformunun daha campesinocu tarzda yeniden yönlendirilmesi kısmen UNAG taleplerinin sonucudur; bu ayrıca fiyat ilişkileri, besin arzı vs. alanını etkileyen siyasa için de geçerlidir.

Bu daha campesinocu yönelimin ve aynı zamanda iç pazara daha fazla ağırlık veren politikanın tarım reformu projesi boyunca sürdürülmesi halinde, kuşkusuz UNAG'ın nüfuzu artacaktır.

Nikaraguali Kadınlar Örgütü «Luiza Amanda Espinoza» (AMNLAE)

Bu örgüt henüz kendi siyasi alanını belirleyebilmiş değildir ve halen aslolarak kadınların devrim görevleriyle daha çok bütünleşmesini sağlama işlevi görmektedir. AMNLAE formel üyelik istemediği

için varlığı aslolarak önderliği ve personelinde somutlanır. Bu koşullar altında örgütün yeteneği belirli feminist konuları ulusal siyasi tartışma alanına sokmasıdır: Kadınların askeri hizmete katılması, kürtajın yasallaşması sorunu, genelde kadın hakları. Fakat Nikaragua gibi güçlü muhafazakâr kültürel tarzların varolduğu toplumlarda FSLN ile ilişkili olsa bile AMNLAE'nin işi zor.

Genel politik sürecin hızlı gidişi kitle örgütleri içinde halk katılımının geleceği hakkında çıkarsamalar yapmayı güçleştirmektedir. Bununla birlikte herşey, insanı, yakın geleceğin kitle örgütlerinin daha büyük ölçüde merkezileşmesi eğiliminin ve bu nedenle de hükümete ve devlet kurumlarına bağımlılıklarının süreceğini gösterdiğine inanmaya yöneltiyor. Bu süreç savaşın sonucudur ama ayrıca kurumsal etkenlerin ve belirli bir siyasi tarzın da sonucudur.

Başlıca kurumsal etken Kasım 1984 seçimlerinin ardından Ulusal Meclis'in Devlet Konseyi'nin yerini almasıdır. Kitle örgütleri böylelikle artık yasama alanında varlıklarını yitirdiler. Bazı FSLN yasa yapıcıları kitle örgütlerinden geldiğinde de örgütlerinin temsilcileri olarak değil parti disiplinine uyan FSLN delegeleri olarak meclise katılmaktadırlar. Bu nedenle oluşturdukları Devlet Konseyi'nde de özerklikten yoksundular.

Aynı zamanda Sandinist önderlik kitle örgütlerinin ve bu örgütlerin taleplerinin ulusal birlik ve karma ekonominin genel amaçlarına tabi kılınmasını kolaylaştırmaktadır. Bu, sendikaların talepleriyle genel ekonomik strateji arasında büyük gerginlik bulunan işçi hareketi bakımından özellikle belirgindir.

Sonuç

1979-82 döneminde halk katılımının derinlik ve çeşitliliğiyle bugünkü durum arasında karşıtlık bulmamak imkânsızdır. CDS faaliyetlerinin dumura uğraması bu farklılığı örneklemektedir. Ama aynı zamanda, savaş daha büyük ulusal siyasi bağlanma - ve kuşkusuz, daha büyük kişisel fedakarlık - düzeyinde gerçekleşen yeni katılım alanları ve tarzları yaratmaktadır. Bu, gençliğin savaş bölgelerindeki üretim projelerinde, özellikle kahve toplama işinde, kitlesel ve gönüllü çalışmasında özellikle berraklaşır. Tıpkı 1979-82 döneminde (CDS'in tamamen kentsel bir örgüt oluşuna rağmen) CDS üyeliğinin halk katılımının başlıca yolu olması gibi günümüzde de bu tür katılımın başlıca yolu gençliğin savaş bölgesi üretimi içinde toplanmasıdır. Bu, (tamamen değil ama çoğunluğu öğrenciler olan) binlerce gencin büyük ölçüde politize ortamda üretim amaçlı görevlerle çalışmak üzere savaş bölgelerine hareketini sağlar. Ve gidilen yer savaş bölgesi olduğu için de gençliğin silahlandırılması zorunludur. Genç neslin siyasi bilincine bunun etkisi henüz analiz edilmemiştir, fakat gençlerin son

derece zor koşullarda hem üretime hem de savaşın kendisine katılmak zorunda kalmalarının etkisi şüphesiz ki en az Ulusal Okuma-Yazma Seferberliğinin etkisi kadar muazzamdır .Devrimci süreçte halk katılımının bu yeni biçimi, bir anlamda, gençlerden birinin bana söylediği gibi «dağlara gerilla ekmeye» eşdeğerdir.

Türkçesi : Dilek HATTATOĞLU

5

Vietnam

Vietnam Dersleri(*)

Nisan sonu Saygon'un düşüşünün ve tüm ABD kuvvetlerinin Güney Vietnam'dan tamamen çekilişinin onuncu yıldönümüydü. Geçtiğimiz birkaç hafta hem yazılı hem elektronik basında gerçekten çok göze çarpan bu olayın bir envanterini yapmanın zamanıydı ve zamanıdır.

Vietnam'dan neler öğrenildi? Bugünkü durumla ve ABD'nin dünya politikasında hızla olgunlaşan bunalımın pekçok işaretiyle bu derslerin ilişkisi nedir?

Bu ve bağlı soruların tartışılmasına zemin hazırlamak için, Columbia Üniversitesi Güney Asya Enstitüsü araştırma görevlisi Jayne Werner'in kaleme aldığı Vietnam Savaşı tarihinin kısa bir değerlendirmesini yayınlıyoruz. Bunu gerekli kılan iki önemli neden var : İlk olarak, pekçok Amerikalı, özellikle de genç kuşak savaşın tarihi hakkında hiçbir şey bilmiyor; diğerlerinin bildikleri de yanlış. Eğer bu kategorilerden birine giriyorsanız, ya da (bu sorunlar hakkında ciddi olarak yeniden düşünmeye başladığımızda kendimiz için geçerli olduğunu gördüğümüz gibi) bir zamanlar bildiklerinizin büyük kısmını unutmuşsanız, bu analizi değerlendirmeden önce Dr. Werner'in özet tarihini okumanız herhalde iyi olacaktır.

13 yıl önce, Haziran 1972'de, savaşın canalıcı dönüm noktasında General Maxwell Taylor'ın o sırada yeni yayınlanan kitabı *Swords and Ploughshares* (Kılıçlar ve Sabanlar) üzerine kurulmuş 15 sayfalık bir Ayın Yorumu yayınlamıştık. «Bugünkü (ilkbahar 1972) bunalıma yol açan olayların tam ortasında uzun yıllar bulunmuş biri» olarak tanımladığımız Taylor'ın «ABD siyasasının oluşturulmasının sorumlularının düşünce süreçleri» için, «bu insanların peşin hükümleri ve önyargıları, amaçları, ihtirasları, umutları; istediklerini nasıl elde edebileceklerini düşündükleri, reaksiyonlarının başarısızlığının ne olduğu ya da muhtemelen ne olması gerektiği» konularında değerli öngörüler sağlayarak ibret verici bir örnek sergileyeceğini düşünmüştük. Nitekim, okuyucuların tepkileri, genellemelerin ve özel ayrıntıla-

(*) Bu yazı Monthly Review yazı kurulu tarafından yazılmış, Haziran 1985 sayısında yayınlanmıştır.

rın harmanlanmasının yararlı ve aydınlatıcı bir anlatımı mümkün kılmasıyla yönetimin iyi işlediğini gösterdi. Yöntem elbette ki keyfi seçilemez: Doğru tanıklar doğru zamanda bulunmalıdır.

ABD kuvvetlerinin Vietnam'dan çekilişinin onuncu yıldönümü, bize, uzun yıllar olayların merkezinde bulunmuş bir başka aktörün kendini anlatması örneğini sağladı; bu örnek, Maxwell Taylor'ın açıklamaları ile çakışmakta ve savaşın son yıllarının olaylarıyla bugünkü durum ve gelecek hakkında belirli sonuçlar çıkararak devam etmektedir. Yazımızın devamında Richard Nixon'ın yıldönümü dolayısıyla yapılan yoğun propagandalardan yararlanmak için uygun bir zamanda yayınlanan yeni kitabı *No More Vietnams* (Başka Vietnamlar İstemiyoruz) üzerinde yoğunlaşacağız.

Fransa'nın İkinci Dünya Savaşı sonrasında Çinhindi'nde yeniden sömürge yönetimi kurma çabalarının kesin başarısızlığını belirleyen 1954 Cenevre Konferansının arifesinde, «Her Amerikalının Çinhindi Hakkında Bilmesi Gerekenler» başlığıyla tarihi arka planın kapsamlı bir analizini yayınlamıştık. (Haziran 1954). O yazının «Amerika Nereye?» başlıklı sonuçları Saygon'un düşüşünün onuncu yıldönümüyle alevlenen kapsamlı tartışmalara yararlı bir giriş olarak kullanılabilir.

> *'Amerikan halkı bir bütün olarak, sömürgeciliğe ve saldırganlığa karşıdır ve her ülkenin kendi içişlerini dış müdahalelerden bağımsız olarak yönetmesi hakkına inanır.*
>
> *Bu ilkelerin ABD'nin bugünkü Çinhindi siyasasında olduğu gibi açıkça ve en kaba şekilde çiğnendiği enderdir.*
>
> *Fransa'yı destekleyerek —halihazırda Çinhindi'ndeki Fransız askeri harcamalarının yaklaşık beşte dördünü karşılıyoruz— hem sömürgeciliği hem saldırganlığı desteklemiş oluyoruz. Bao Dai'yi(1) destekleyerek, Vietnam halkına onları kimin yönetmesi gerektiğini anlatma hakkına sahip olduğumuzu iddia etmiş oluyoruz. Ve eğer, Dulles ve diğer üst düzey hükümet yetkililerinin son iki aydır yapma tehdidinde bulundukları gibi Çinhindi'ne Amerikan kuvvetleri gönderirsek, bizzat kendi saldırganlığımızla suçlu olacağız.*
>
> *Siyasamız hakkında bu sonuçlara ulaşmaktan kaçınmanın hiçbir yolu yok, bu sonuçları mazur gösterecek hafifletici sebepler de yok. Yukarda anılan ve en kuşkucu kişileri*

1. Bao Dai İkinci Dünya Savaşı sonunda yeni kurulan Vietnam Demokratik Cumhuriyeti lehine gönüllü olarak tahttan feragat eden imparatordu ve 1949'da bu eski sömürgelerinde yeniden egemenlik kurma seferberliğine halk desteği sağlamak için Fransızların başarısız bir girişimlerinde yeniden tahta çıkarıldı. Amerikalılar Cenevre Konferansından sonra Fransızların yerini aldıklarında, Bao Dai'yi etkisiz bir araç olarak değerlendirdiler ve kısa bir süre sonra ABD'de sürgünde yaşamakta olan kendi adamları Ngo Dinh Diem, Bao Dai'nin yerini aldı.

bile tatmin edici olduğunu sandığımız olgular açık ve kesindir.

Ne yapacağız?

Anti-komünizmin; sömürgecilik, başka ülkelerin içişlerine karışma ve saldırganlık dahil herşeyi mazur göstereceği bir tavrı benimseyecek miyiz? Açık konuşursak, bu yol sonuçta tam bir ulusal felakete yol açan savaş ve daha çok savaş getirir.

Yoksa önderlerimizin izlediği onur kırıcı ve iflas etmiş siyasaya son verecek ve bu ülkenin üzerinde kurulduğu ilkelere, ulusal bağımsızlık ve başkalarının haklarına saygı ilkelerine dayanan bir yola dönerek kendi yolumuzu bulacak mıyız?'

Önderlerimiz için bu sorulardan ilkinin yanıtı kesin ve önemlidir. Son 30 yılda müdahaleci her ABD yönetimi anti-komünizmin herşeyi mazur göstermekte kullanıldığı bir tavır benimsemiştir. Fransızlar 9 yıl süreyle tüm Çinhindi üzerinde yönetimlerini yeniden kurmaya çalışmışlardı. Fransızların Dien Bien Phu'da yenilgisinden ve bölgeden kovuluşlarının Cenevre Konferansı ile onaylanıp, yasallaşmasından sonra, ABD yasadışı olarak ve tarihi bir haklı sebep olmaksızın Saygon'da yeni sömürgeci bir kukla yönetim kurdu ve bu yapay yönetimi yaşatmak için on milyarlarca dolar ve toplam yarım milyondan fazla asker harcadı. İkinci soruya sonra döneceğiz. Şimdi Richard Nixon'ın Vietnam'da ABD siyasalarını, bu siyasaları planlama ve sürdürmede kendi rolünü nasıl mazur göstermeye çalıştığını görelim.

Nixon, kitabının «Vietnam Savaşı Nasıl Başladı?» bölümünde, İkinci Dünya Savaşı sonu döneminde Çinhindi'ndeki durumun tahrif edilmiş ve maksatlı bir yorumunu yapar. Nixon'a göre Batılı güçlerin sömürgelerinin bağımsızlığı kaçınılmazdı :

> *«Milliyetçilik, tüm bu ülkelerde toprağın altında mayalanıyordu. Sorun bağımsızlık hareketlerinin ortaya çıkıp çıkmayacağından çok, zaten varolan bu hareketlerin iktidarı barışçı yollarla mı yoksa şiddet kullanarak mı kazanacakları ve gerçek milliyetçiler tarafından mı, yoksa öncekilerin tümünden daha baskıcı bir yeni sömürgeciliği dayatacak olan komünistlerce mi denetlenecekleriydi. (s. 24)»*

Tartışma platformunun nasıl zekice kurulduğuna dikkat edin. Fransızların gitmesi gerekiyordu ama asıl sorun aynı kalmıştı : Fransızların yerini «gerçek milliyetçiler» mi, yoksa beterin beteri komünistler mi alacaktı? Sorun Vietnam'da özellikle önemliydi. Nixon şöyle diyor :

> *«Fransa'nın başlıca düşmanı, Ho Chi Minh önderliğindeki Viet Minh'di. İkinci Dünya Savaşı boyunca Ho, kendini savaş sonunda iktidara getirecek, dikkatle hesaplan-*

mış adımlar atmıştı. Savaşın sonunda beklediği fırsat çıktı. Acımasız ve ustalıklı yakın dövüşle, önemli askeri güce sahip milliyetçi rakiplerini devre dışı bırakmıştı. Japonya'nın beklenmedik teslimi Vietnam'da siyasi iktidar boşluğu yaratınca, Ho derhal bundan yararlanmaya kalktı. 1945'te Kuzey Vietnam'da iktidarı ele geçirdi ve Vietnam Demokratik Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ilan etti. (s. 26)» (2)

Tek bir cümlede, güzelce ambalajlanmış, tarihin gerçekten şaşırtıcı bir tahrifi yukarıdakileri izler :

> *«1945'te, Fransızlar geri döndüğünde, Güney Vietnam'da yönetimlerini kolayca yeniden kurdular ve bunu, Viet Minh'le 6 Mart 1946'da yaptıkları anlaşmayla Kuzey Vietnam'a da genişlettiler. (s. 26)»*

Gerçekte olan ise, tamamen farklı birşeydi.

Birincisi, Fransızların, Potsdam Konferansı ile (Temmuz 1945) Güney Vietnam'daki Japon kuvvetlerini teslim almakla yetkilendirilen Britanya'nın göz yummması ve yardımı olmaksızın güneye geri dönmesi imkânsız olacaktı; Kuzey Vietnam'da da Çin'in aynı rolü oynaması sözkonusuydu. İngilizler, (saçma bir şekilde) Japon kuklası olduğunu iddia ettikleri Ho Chi Minh hükümetiyle herhangi bir şey yapmayı reddettiler, Japonlarca savaş esiri alınmış Fransız askerlerini salıverdiler ve silahlandırdılar, Viet Minh'i silahsızlandırdılar ve Paris'le bölgenin denetimini Fransızlara devreden bir anlaşma imzaladılar.

Fransız kuvvetlerinin doğrudan doğruya De Gaulle'e bağlı ünlü komutanı General Leclerc yeni birlikler getirdi ve bölgeyi «pasifize» etmeye başladı. Fransızların güneyde denetimlerini yeniden kurmaları bu kadar kolaydı işte!

İkinci olarak Nixon'ın andığı 6 Mart 1946 tarihli Viet Minh'le anlaşma kuzeyde denetimin Fransa'ya devredilmesi gibi bir sonuç gerektirmiyordu. Tersine, yapıldığı sırada genellikle değerlendirildiği gibi, Fransızların Vietnamlılara olağanüstü bir ödünü olarak yorumlanmıştı : *Fransızlar yeni cumhuriyeti tanıdılar.* Fransa temsilcisi Sainteny ve Ho Chi Minh arasında 6 Mart 1946'da imzalanan anlaşmanın metni aşağıdadır :

> *«1 — Fransa hükümeti Vietnam Cumhuriyetini* kendi hükümeti ve kendi parlamentosu, kendi ordusu ve kendi maliyesi olan *ve Çinhindi Federasyonu ile Fransız Birliği içinde yeralan özgür bir devlet olarak tanır. Üç 'Ky'nin birleşmesi konusunda (güneyde Koşinşin, merkezde Annam ve kuzeyde Tonkin) Fransız hükümeti halkların referandumla belirlenen kararına uymayı kabul eder.*

2. Nixon elbette ki okuyucularına, Vietnam Bağımsızlık Bildirgesi'nin en önemli ibarelerinin, üçüncü dünya ülkelerinde büyük saygı duyulan bir belge olan 1776 ABD Bildirgesi'nden harfi harfine alındığını söylemiyor.

3 — Vietnam hükümeti Fransız Ordusu uluslararası anlaşmalar uyarınca Çin birliklerinin yerine almaya gelince dostça davranmayı kabul eder.

3 — Yukarıdaki hükümler derhal uygulamaya konulacaktır. Anlaşmanın imzalanmasından hemen sonra imzacı taraflar ateşkesin savaş alanlarında uygulanması, kendi birliklerinin mevzilerinde kalması ve taraflar arasında dostça ve barışçı müzakerelerin derhal başlamasına elverişli ortam yaratılması için gerekli tüm önlemleri alacaklardır. Bu müzakereler özellikle aşağıdaki konularla ilgili olacaktır :

a — Vietnam'ın yabancı devletlerle diplomatik ilişkileri;

b — Vietnam'ın gelecekteki statüsü;

c — Vietnam'daki Fransız ekonomik ve kültürel çıkarları.» (3)

«Fransız Birliği» o sırada henüz yasal olarak kurulmamıştı, ama ilk paragraftaki italik bölüm —«kendi hükümeti ve kendi parlamentosu, kendi ordusu ve kendi maliyesi olan»— ibaresi, Ho Chi Minh'in İngiliz Sömürgelerindekine eşit değilse bile, yakın düzeyde geniş ve gerçek bir bağımsızlık derecesi vaadedildiğine inandığını yeterince açık bir şekilde göstermektedir. Bugünden geçmişe bakıldığında, elbette ki biz, Fransızların böyle birşeyi kabule niyetli olmadıklarını biliyoruz. Fransızlar bu anlaşmanın neredeyse ertesi günü, yapılması kararlaştırılan müzakereleri sabote etmeye, Vietnamlıları hayati önem taşıyan gümrük gelirlerinden yoksun bırakmaya ve askeri denetim alanlarını genişletmeye başladılar. Eski statükoyu yeniden kurma ve baskı kampanyası, 23 Kasım'da Haiphong'un havadan ve denizden yoğun bombalanmasıyla doruğuna ulaştı ve bu bombardımanda tahminen 20 bin sivil zayiat vardı.

Bundan sonra, 1954'deki Dien Bien Phu yenilgisiyle savaş Fransızlar için acı bitti. De Gaulle 1946 Ocak ayında bir söyleşide, «Çinhindi'ne geri döneceğiz, çünkü daha güçlüyüz» diye övünmüştü. Fransızların gerçeği anlaması 9 yıllarını daha aldı. Bu arada, Batılı emperyalist güçlerle sömürgeleri ve mandaları arasındaki ilişkilerin yüz kızartıcı tarihinin en rezilane yalanlar, hileler ve tutulmayan sözlerle dolu sayfalarından birini Fransızlar oluşturmuş oldular.

Temmuz 1954'te sonuçlanan Cenevre Konferansı Fransa'nın Çinhindi'ndeki etkinliğinin kesin sonunu belgeledi ve eğer hükümlerine ABD riayet etseydi, —konferansa katılan devletler (Çin Halk Cumhuriyeti, Sovyetler Birliği, Vietnam Demokratik Cumhuriyeti, Fransa, İngiltere ve ABD) arasında sadece ABD sonuç bildirgesini imzalamayı reddetmişti—, Vietnam Savaşının sonunu ve Vietnam'ın birleşmiş bir devlet olarak kesin kurtuluşunu da belgeleyecekti.

---

3. Alıntı, Monthly Review'un Haziran 1954 sayısı sahife 13'te yayınlanan «Her Amerikalının Vietnam Hakkında Bilmesi Gerekenler» adlı yazıdandır. İtalikler sonradan eklendi.

Richard Nixon Cenevre Konferansı hakkında ne söylüyor? Sadece iki cümle, ama başka herşey pratikte onların üzerinde durduğu ya da onlarla yıkıldığı için kitaptaki en önemli iki cümle. Cümleler şöyle :

> «*1954 Cenevre Konferansı kimin Fransa'nın halefi olacağı sorununu geçici olarak çözüme bağladı. Konferans Bildirgesi Vietnam'ı iki ülkeye ayırdı : Komünist Kuzey Vietnam ve bağımsız Güney Vietnam. (s. 32)*»

Bu hayasız bir yalandır. Bu iddianın Asya Araştırmaları Komitesi'nin (Committee of Concerned Asian Scholars-CCAS) kurulduğu 1970 yılında yazdıkları ile kıyaslanması gerek :

> «*Bugünden geriye bakıldığında, 1954 Temmuz'unda imzalanan bu anlaşmaların (Cenevre Konferansı) en önemli yanı ne söyledikleri değildi. Özelleştirirsek, onlar* hiçbir şekilde *Vietnam'ı iki ayrı ve bağımsız devlete bölmediler. Bu anlaşmalar iki taraf arasında 'ateşkes' anlaşmasından daha fazla birşey değildi ve 17. paralel sadece, 'herhangi bir şekilde siyasi ya da bölge sınırı olarak yorumlanmaması gereken bir geçici askeri sınırlama' idi. (Sonuç Bildirgesi, 1. ve 8. maddeler ile 6. madde) Bu, kesin sınır çizgileri olmayan bir savaşı, iki bölgeye ayırma yolundan ibaretti. Konferansa katılan tüm ülkelerce (ABD hariç) imzalanan Sonuç Bildirgesi'nde sınırlamanın geçici niteliği vurgulanmış ve bu anlaşmalarla oluşturulan ICC (Uluslararası Denetleme Komisyonu)'nin temsilcilerinin gözetiminde Temmuz 1956'da genel seçimler yapılması şartı belirtilmişti.*»
>
> *(CCAS-The Indochina Story (Çinhindi Hikâyesi) New York, 1970, s. 20-21, vurgular özgün metne aittir.)*

Nixon Cenevre Konferansı sırasında ABD Başkan Yardımcısıydı. Orada ne olduğunu ve kendisinin de bir parçası olduğu yönetimin konferans kararlarını bozduğunu, Vietnam'ı ikiye böldüğünü ve Çinhindi'nde yirmi yıldan daha uzun bir savaşın temelini yarattığını bilmekten kaçınması imkansızdır. Böylelikle, Nixon'ın savaşın nasıl başladığı ve bunun nasıl bir savaş olduğu konusundaki yaklaşımının tamamı sadece yanlış değil, kasıtlı olarak dürüstlükten uzaktır. Gerçekte ise, ABD'nin Vietnam'da yürüttüğü savaş, Nixon'ın bıktırıncaya kadar tekrarladığı gibi komünist ya da herhangi bir başka tür saldırıya karşı savunma savaşı değildi; Nixon'ın savaş muhaliflerinden bazılarına atfetmeye çalıştığı gibi bir iç savaş da değildi. Bu savaş, Vietnam halkının uluslararası düzeyde tanınmış, meşru temsilcisi Vietnam Demokratik Cumhuriyeti'ne karşı ABD'nin yürüttüğü bir saldırı savaşıydı.

Tamamen yanlış bir savaş sebebi (yani Vietnam'ın bağımsızlığı) kavramından yola çıkan Nixon'ın 1954'ten sonraki yıllarda savaşın izlediği dolambaçlı yolu anlamaya muktedir olmaması şaşırtıcı değil-

dir. Vietnam halkının ezici çoğunluğu için ABD elbette ki, yeni bir yabancı işgalciydi. Tüm emperyalizm tarihinin ortaya serdiği gibi, böylesi tüm durumlarda işgalciler, gönüllü bir yerli işbirlikçiler şebekesi (kendi halkını sömürenler, kompradorlar, paralı askerler, vs.) oluşturmaya muktedirdir. Vietnam da istisna değildi, ancak muazzam ve gerçekten beklenmedik güç ve servet dökmelerine rağmen Amerikalıların bu alanda elde ettiği başarının beklenenden çok daha az olduğu belirtilmelidir. Cenevre Anlaşmaları uyarınca yapılan ateşkes ve askeri gruplaşmadan sonra Amerikalılarca Saygon'da kurulan rejim, büyük ölçüde hazırlıksız yakalanan nüfusa karşı acımasız bir terör uygulayarak ülkenin güney yarısının önemli bir bölümü üzerinde denetim kurmayı başardı. Ancak başlangıçtaki bu kayıplardan sonra, direniş güçleri Cenevre Konferansı vaadleriyle gözlerinin boyanmış olduğunu anlayarak düzenli ve çabuk bir ilerlemeyle 1958 ve 59'da yeniden sahneye çıktılar.

Amerikalılar başlangıçta, Güney Vietnam'da, ABD'nin geniş maddi yardımı ve siyasi desteğiyle, Avrupalı eski sömürgecilerin artık elinde tutmayı başaramadığı, ekonomik bakımdan zengin ve stratejik bakımdan önemli Güneydoğu Asya bölgesi üzerinde sürekli Batı egemenliğini garantileyecek bir yeni sömürgeci rejim kurmanın mümkün olduğuna inanıyorlardı. Cenevre Konferansı'ndan sonra bunu gerçekleştirmeye sıvandıkları andan başlayarak, Amerikalılar, Nixon'ın 1969'da başkan olduktan sonra kendi zihninden çıkma yepyeni bir yol olduğunu iddia ederek «Vietnamlaştırma» diye yaftalayacağı bir çizgi izlediler. Ama bu yol yeni değildi. 1950'lerde ve 1960'ların başında denenmiş ve başarısız olmuştu. Nitekim 1970'lerde de başarısız oldu. Bu, savaşın anlaşılmasına bir anahtar olduğu gibi, Nixon'ın ABD siyasası ve savaşın son döneminde kendisinin oynadığı rol için özrünün tekzibi anlamına da gelir. Kennedy yönetimi altındaki ABD, zaten tökezleyen Saygon rejimini desteklemek için askeri personel (16 bin) göndermeyi gerekli bulmuştu. 1965'e gelindiğinde durum umutsuzdu. İlk Vietnamlaştırma denemesi başarısız olmuştu. Johnson'ın karşı karşıya kaldığı seçim ya Vietnam'dan çıkmak ya da savaşı tırmandırmaktı; elbette ki Johnson, Vietnam'a yarım milyonu aşkın asker göndererek ve Kuzey Vietnam'ın düzenli olarak bombalanmasını başlatarak savaşı tırmandırdı.

Bununla birlikte, tırmandırma askeri zafer sağlamadı. Aksine, tırmandırmanın başlıca sonucu oldukça farklı ve ABD yönetici sınıfı açısından istenenin ölümcül şekilde tersiydi. Tırmandırma, bu andan itibaren giderek artan önem kazanan ve sonuçta ABD siyasasının biçimlenmesinde kesin etken olan savaş aleyhtarı harekete olağanüstü ivme kazandırdı. Bu, Nixon'ın ironik bir şekilde Vietnamlılar için askeri bir felaket olarak değerlendirdiği 1968 başındaki Tet taarruzundan sonra gözle görülür hale geldi. (s. 88-93) Amerikan Ordusunun bu büyük askeri zaferinin *siyasi* sonuçları hakkında bizzat Nixon'ın ne söylediğini alıntılıyalım :

«Tet taarruzu, Johnson Beyaz Sarayı'nı temellerinden sarstı. Vietnam'da kazanabileceğimiz konusunda Johnson'ın danışmanlarının kafasında ciddi kuşkular belirdi. Johnson, hepsi de Vietnam'daki taahhüdümüzün güçlü yandaşları olan ve 'bilge adamlar' diye nitelediği sabık üst düzey yetkililerine danıştığında, bunlardan altısının bir şekilde Vietnam'la bağlantının kesilmesini, dördünün metanet göstermeyi tavsiye ettiğini ve birinin de çekimser kaldığını gördü. Johnson sonradan, 'eğer onlar Tet taarruzu raporlarından bunca derin etkilendilerse' diye yazmıştı 'ortalama vatandaş ne düşünsün?' 31 Mart'ta Başkan Johnson, adaylığını yeniden koymayacağını ilan ederek kendi kuşkusunu açıklığa kavuşturdu. (s. 93)»

Böylesi değerlendirmeler Richard Nixon dahil ABD siyasasının yönlendirilmesinden sorumlu olanların zihninden eksik olmadı hiç. Gerçekten de, 1968 başkanlık seçim kampanyası başında Nixon şöyle diyordu :

«Sebeplerimiz ne kadar yerinde ve iyi olursa olsun, savaşı kazanma şansımız ne olursa olsun, sorun, artık yeni Başkan'ın askerlerimizi Vietnam'dan çekip çekmeyeceği değil, nasıl çekileceğimiz ve arkamızda ne bırakacağımızdır. (s. 96)»

Siz, yukardaki alıntının 'Savaşı Nasıl Kazandık' başlıklı bölümden önceki son cümle olduğunu öğrenince şaşırabilirsiniz ve gerçekten şaşırmalısınız da. Eğer Nixon'a inanırsanız, Nixon 1968'de seçildiğinde zaten, Amerikan askerlerinin, başkanlığı süresince çekilmesi gerektiği konusunda ikna olmuş durumdaydı ve gerçekten de göreve başladıktan kısa bir süre sonra ilan ettiği 'Vietnamlaştırma' programının bir kısmı olarak bu yönde bazı jestler yaptı. Bunun, ABD kuvvetlerinin Vietnam'dan çekilmesinin Ho Chi Minh'in savaş amacı olduğu ve Ho'nun 1969 Eylül'ünde ölümünden sonra haleflerinin de amacı olarak kaldığı olgusu ışığında değerlendirilmesi gerek. Onlar, bu hedeften vazgeçmeye ve ABD ile Güney Vietnam'daki kuklasının baştan beri ısrarla dayattığı Vietnam'ın bölünmesini kabule sonunda zorlandılar mı?

Nixon'ın kitabının 'Savaşı Nasıl Kazandık' adlı bölümünün amacı, okuyucuları gerçekten tam da böyle olduğuna inandırmak olmalı. Başkanlığının ilk dönemi, Güney Vietnam silahlı kuvvetlerini kurma çabalarına ek olarak, Vietnam'da hem askerî hem sivil hedeflerin bombalanması, Haiphong limanının mayınlanması, Kamboçya'nın istilası, yine Kamboçya'nın kıyasıya, yoğun ve aralıksız bombalanması ve nihayet Hanoi-Haiphong bölgesinin 1972 Aralık'ında Noel bombardımanı diye anılan bombalanması dahil ABD askeri harekatlarının düzenli olarak birbirini izlemesiyle belirlendi. Kitabın bu bölümünün büyük bir kısmı, bunların ve bazıları ilgili bazıları ilgisiz başka olay-

ların abuk sabuk rabıtasız bir dökümünden ibaret. Bu bölümün, bizim savaşı nasıl kazandığımızla ilgisi *yok* —bunun sebebi çok basit, gerçekte böyle birşey olmadı ki. Öyleyse, Nixon nasıl oluyor da savaşı kazandığınız yanılsamasını yaratmaya kalkışıyor? Yanıt şu, ipe sapa gelmez iddialarla. Kitabın bu bölümü aşağıdaki ibareyle başlıyor :

> «*27 Ocak 1973'te, Dışişleri Bakanı William Rogers Paris Barış anlaşmasını imzaladığında, biz Vietnam'da savaşı kazanmış durumdaydık. Uğruna savaştığımız bir siyasi amacı elde etmiştik : Güney Vietnam halkı kendi siyasi geleceğini belirleme hakkına sahip olacaktı.*» *(s. 97)*

Nixon ve ekibinin o sırada istedikleri şey çok hoş. Ama o zaman için doğru değildi ve tekrarlanmasıyla artık doğru hale getirilmesi de mümkün değil. Gerçeklik, Ocak'ta imzalanan anlaşmaların, Nixon'ın Ekim'de kabul edip, Aralık'ta reddettiği anlaşmalarla en önemli noktalarda aynı olduğudur. Aralık'taki bombardımanlar, Hanoi'nin geri çekilmesi ve Vietnam'ın bölünmesini tanıması için son umutsuz çabaydı. Kesinlikle ve bütün olarak başarısız oldu. 27 Ocak anlaşmalarının 1. Bölüm 1. Maddesi esas olarak ve açıkça şöyle der :

> «*ABD ve diğer tüm ülkeler Vietnam konulu 1954 Cenevre Anlaşmalarıyla tanınan Vietnam'ın bağımsızlığına, egemenliğine, birliğine ve toprak bütünlüğüne saygı duyar.*«(4)

Geriye sadece hangi hükümetin, Hanoi'nin mi Saygon'un mu, Vietnam halkının gerçek temsilcisi olarak ortaya çıkacağının çözümlenmesi sorunu kalıyordu.

Bu, bir anlamda, Nixon'ın kitabının sonraki bölümü «Barışı Nasıl Kaybettik»in konusudur. Nixon'ınki, önceki yirmi yılın acı deneyelerinden birşeyler öğrenildiğine dair hiçbir işaret taşımayan, küstah, zalim, merhametsiz, hodbin ve boşuna bir çabadır. Mesajı basittir ve fazla uğraşmamız gerekmez. Biz barışı kaybettik yani Hanoi'nin Saygon'a karşı anlaşmadan 2 yıl sonra kazandığı zaferi önlemekte başarısız olduk. Çünkü ABD Kongresi, Amerikan halkına hakim duyguyu açıkça yansıtarak Nixon'a, ilk başkanlık dönemi boyunca kullanmış olduğu yollarla —Saygon hükümetine sınırsız askeri yardım göndermek, tüm Vietnam'da askeri ve sivil hedeflerin ayırdedilmeksizin bombalanması— savaşın sürdürülmesi yetkisini vermeyi reddetti. Bu elbette ki barışın kazanılması için bir formül değildi ama savaşı belirsiz bir geleceğe yaymayı önlemek içindi. Nixon'ı Paris anlaşmalarını

---

4. Bunu, Monthly Review'un 1973 Mart sayısındaki Ayın Yorumu'ndan alıntıladık. Vietnam savaşının bu önemli (ve gerçekten çok karmaşık) olayları hakkında belleklerini gözden geçirmek isteyen okurlar Monthly Review'un Şubat 1973 (Vietnam : Tercihler Sınırlı) ve Mart 1973 (Yenilgiyi Yenilgi Olarak Kabul Etmenin Önemi) sayılarında daha canlı yorumlar bulacaktır.

imzalamaya zorlamış olan da tam bu durumdu. 12 yıl sonra şimdi Nixon'ın bunu bir barış formülü kisvesinde ortaya koyması ya dipsiz bir alaycılık ya da okuyucularının zekasına karşı sınırsız bir aşağılama - ya da daha iyisi, her ikisini birden taşır. Nixon'ın kitabındaki son bölüm «Üçüncü Dünya Savaşı». Bu bölüm, bir yanda tüm dargörüşlülüğü, tarihi perspektif yokluğu ve hüsnükuruntucu hitabetiyle, standart yönetici sınıf ideolojisinin; öte yandan büyük bir emperyalist gücü ve bu gücün (ve sistemin) düşmanlarıyla ilişkilerini yönetmeyle kazanılan uzun deneylerden elde edilen isabetli görüşlerin vazedici bir karışımıdır. Yararlı olan, Nixon'ın gündelik TV yorumcuları düzeyindeki yönetici sınıf ideolojisi yorumu değil, onun pratik deneyiminden gelen görüşlerdir.

Bizim çıkış noktamız, Nixon'ın açıkça ikili anlam taşıyan «Üçüncü Dünya Savaşı» kavramı. Bir yandan savaş, üçüncü dünya *içinde*dir, öte yandan da Nixon'ın İkinci Dünya Savaşı'ndan beri gelişmekte olan ve belirsiz bir geleceğe yayılması muhtemel, dünya çapında süregelen bir mücadele olarak gördüğü çatışmanın bir parçasıdır. Ama Nixon'ın kafasında, bu dünya çapındaki mücadelenin özel bir aşamasının tanımından çok daha fazlası vardır ve kitabın ilgili olduğu dönem boyunca bu yaklaşım ağırlıktadır. Nixon ayrıca daima, mümkün *tek* Üçüncü Dünya Savaşı şekli olduğunu söyler ve bu konuda kuşkuya yer bırakmaz:

> «*Dünya muhtemelen büyük güçler arasındaki son konvansiyonel savaşı gördü. Sonunda, dünya çatışması, muhtemelen konvansiyonel olmayan, sınırlı savaşların akıbetiyle çözüme bağlanacak... Dünya barışına karşı olası tehditlerin değerlendirilmesinde Sovyetler Birliği'nin Batı Avrupa'daki SS-20 füzeleriyle bir nükleer saldırı başlatması, en az muhtemel olan şeydir. Misilleme riski bir yana, yıkıntıya dönmüş bir Avrupa hiç de çekici bir askeri ödül değildir. Michael Howard'ın* The Causes of War *(Savaşın Sebebleri)'nde belirttiği gibi, Sovyetler Birliği artık Avrupa'da statüko gücüdür.*» *(s. 225)* *(s. 233)*

Bu akıl yürütme Batı Avrupa'ya nükleer olmayan bir saldırıyı da eşit olarak içerir; statüko güçleri statükoya saldırmazlar.

Son olarak Nixon, hem ABD hem Sovyetler Birliği'nin çıkarlarının karıştığı üçüncü dünyadaki çatışmanın bir dünya savaşına tırmanabileceğinin farkında olmasına rağmen, bunu muhtemel görmez. Daha gerçekçi bir senaryo:

> «*desteklerinin ulusal kurtuluş savaşları için olduğunu açık açık ilan etmeyi sürdürdükleri sürece, intihar anlamına gelecek bir dünya savaşını tırmandıracak herhangi bir eylemi kısa zamanda durduracaklardır.*» *(s. 235)*

şeklindedir.

Bu görüşler Nixon'ın deneyiminden doğdukları için çok önemlidir ve muhtemelen İkinci Dünya Savaşından beri ABD'nin dünya politikasını yürüten Cumhuriyetçi veya Demokrat daha eski devlet adamlarının çoğunluğunca da paylaşılmaktadır. Bu görüşler, Reagan ve avanesinin tamamen yıkıcı askeri ve mali siyasalarına destek olarak yürüttükleri, ne derece inanıldığı da belli olmayan tüm zırva propagandayla çatışır ve onun temelini oyar. Burası bu siyasaların gerçek amacını tartışmanın yeri değil; bizim bugünkü görüş açımıza göre, saldırgan, yayılmacı totaliter bir diktatörlük, Hitler Almanyasının bir tür kızıl kopyası görüntülü bir Sovyetler Birliği'ne ABD yönetici sınıfının tümünün hiçbir şekilde inanmadığını vurgulamak yeterlidir. Eğer Vietnam savaşının aşırı savunucularından biri olan Richard Nixon bile Sovyetlerin hırsları ve amaçları konusunda yukardakinden oldukça farklı görüşlere sahipse, bu, ABD'nin Sovyetler siyasasının, yaşa ve yaşat ilkesi yönünde değişme potansiyelinin, bugünlerde Washington'da atılan nutukların yarattığı izlenimin gösterdiğinden, daha fazla olması demektir. Bu potansiyelin güçlenmesi de barış hareketi için iyi bir haberdir.

Ancak Nixon'ın Sovyetlerin amaçları hakkındaki soğukkanlı değerlendirmesinin, kendisinin de tekrar tekrar açıklığa kavuşturduğu gibi üçüncü dünyada statükoyu tehdit eden her savaşı kapsayan bir kategori olan Vietnam türü savaşların savunuculuğunu yapmasında herhangi bir yumuşama yaratacağı varsayılamaz. Bu konuda Nixon ateş püskürür; özellikle, komünistlerin (Sovyetler tarafından idare edildikleri ya da bir şekilde Sovyetler lehine tavır aldıkları genellikle varsayılan) kötülüğü, güçsüz ülkelerin özgürlüğünün ve bu ülkelerin vatandaşlarının insan haklarının korunması gereği (Nixon bu ülkelerin çoğunun özgür olmadığını, ama bizim alicenap himayemiz altında özgür olmayı umabileceklerini söyler), ayrıca o eski emperyalist uygulamaların pekçoğunun da gerekliliği konularında. Ama Nixon işin aslını ortaya koymakta sınıfdaşlarının pek çoğu kadar ketum değildir :

> «*Büyük stratejik ve ekonomik çıkarlara bağlı olduğu için Üçüncü Dünya'da ne olup bittiğiyle ilgilenmek zorundayız. Dünya nüfusunun üçte ikisi Asya, Afrika, Orta Doğu ve Latin Amerika'nın gelişmekte olan ülkelerinde yaşıyor. Bu ülkeler Batı'nın sanayileşmiş ülkeleri için elzem doğal kaynaklara sahip. ABD'nin üçüncü dünya ülkeleriyle ticareti geçen yıl (1984) 175 milyar dolardı, bu da Batı Avrupa ve Japonya ile ticaretin toplamına eşittir.*» *(s. 213)*

Bu üçüncü dünyadaki savaşların niçin yapıldığını da açıklar ve Nixon için sadece böylesi savaşlar patlak verdiğinde değil, tehdit ortaya çıktığı heryerde de ABD'nin Vietnam'a yaptığı gibi müdahale etmesi konusunda geçerli bir bahane sağladığı kesindir. Kitabın sonunda yer alan üst perdeden nutukta Nixon iddia eder ki :

«*Bizim Vietnam'daki yenilgimiz sadece geçici bir gerilemedir... Bu yenilgiden doğru dersler çıkarmamız hayati önem taşır. Vietnam'da haklı bir dava için mücadele ettik ve yenildik. 'Başka Vietnam'lar İstemiyoruz' yeniden* denemeyeceğimiz *anlamına gelebilir. Oysa bir daha* yenilmeyeceğiz *olarak* anlaşılması gerek.» (s. 237)

Toparlamamız gerekirse, bu bizzat Nixon'ın gösterdiği gibi sonsuz bir savaşlar dizisi yaratır. İddia ediyoruz ki, Vietnam'dan ve Richard Nixon'ın bu korkunç ve aslında gereksiz trajedide oynadığı yüzkızartıcı rolü mazur gösterme girişiminden bizim —burada Amerikan halkı kastediliyor, yoksa Amerikan İmparatorluğunun yöneticileri değil— çıkarmamız gereken asıl ders de budur. Bizim için 'Başka Vietnamlar İstemiyoruz' artık, bir ulus olarak ikiyüz yılı aşkın bir süre önce kendimiz için talep ettiğimiz hakları, başka uluslar söz konusu olunca çiğneyen savaşlar istemiyoruz anlamına gelmelidir ve biz er geç böyle olacağına inanıyoruz.

Türkçesi : Dilek HATTATOĞLU

Vietnam Savaşının Kısa Tarihi(1)

Jayne Werner(*)

New York Times'deki toplu ilanlar arasında yayınlanan ve United Technologies'e ait 30 Nisan tarihli ilan Vietnam konusundaydı. Bir göz gezdirdiğimde, «Vietnam Savaşı»nda ilk Amerikalının 1959'da öldürüldüğünün iddia edildiğine dikkat ettim. Bu tarih de gerçi yeterince eski ama doğru değil ve «Vietnam Savaşı»nın niteliğini saptırıyor. Ayrıca bence, biz Amerikalıların sorunlarından birinin de savaş hakkında düşünme tarzı olduğunu göstermektedir. Aslını ararsak Vietnam'da ilk Amerikalı 1946'da yani Viet Minh ile Müttefik İşgal Kuvvetleri arasındaki düşmanlığın en sıcak zamanında öldürüldü. Öldürülen, New York Valisinin yeğeni, bugünkü CIA'in öncüsü OSS görevlisi albay A.P. Dewey'di. Viet Minh gerillalarınca Vietnam'ın güneyinde pusuya düşürülmüştü.

Vietnam savaşının ve Amerikalıların işe karışmasının geçmişi eskilere uzanır. Bu olguyu, basında Vietnam konusunda çıkan yeni yazıların pek çoğunda ve bazı yeni akademik tezlerde bulabilmek oldukça güç görünüyor. 1945'te Başkan Roosevelt Çinhindi ile fazlasıyla ilgileniyordu, sonra Truman soruna angaje oldu ve Başkan Nixon'a kadar her yeni başkan, soruna giderek daha çok bağlandı.

Viet Minh kimlerden oluşuyordu? Ho Chi Minh önderliğinde Vietnam Bağımsızlık Birliği ya da Viet Minh 1945 Ağustos'unda Vietnam'da iktidara geldi ve ülkenin Fransız sömürge yönetiminden bağımsızlığını ilan etti. Yeni devlet Vietnam Demokratik Cumhuriyeti adını aldı. Vietnam sömürge egemenliğinden kurtulup bağımsızlığını ilan eden ilk Asya ülkesiydi —Hindistan'dan bile önce. 1945'te tüm Vietnam kuzeyden güneye, halk desteğine dayanarak iktidara gelen, geniş ölçüde milliyetçi kökenli, Viet Minh yönetimi altında birleşmişti. Ama Fransızlar bu yönetime karşıydı ve yeni bir sömürge savaşı yolu ile, Çinhindi'nin yeniden fethine giriştiler. 1940'ların sonuna gelindiğin-

1. Bu yazı, 1 Mayıs 1985'te Yale Üniversitesi'nde CISPES'nin düzenlediği Vietnam konulu bir forumdaki konuşmanın metnidir.

(*) Jayne Werner Colombia Üniversitesi Güney Asya Enstitüsünde araştırma görevlisidir.

de, ABD Çinhindi için ayrılmış gizli bir fon yoluyla para aktararak Fransa'nın savaş çabasını destekledi. 1954'te Fransa'nın savaş masraflarının % 80-90'ı ABD tarafından karşılanıyordu.

1945-54 arasındaki 9 yıl boyunca Fransızların Viet Minh iktidarını devirmek için gösterdiği çabalar sonuçta başarısız oldu ve Fransa 1954'teki Dien Bien Phu bozgunundan sonra barış anlaşmasını kabul etmek zorunda kaldı. İmzalanan anlaşma Cenevre Anlaşmaları olarak bilinir. Bu anlaşmalara göre, ateşkes ilan ediliyor ve Fransız askeri birlikleri Vietnam'dan çekiliyordu. ABD, çağırıldığımız ve görüşmelerde üst düzey temsilciler bulundurduğumuz halde bu anlaşmaların imzacısı olmayı reddetti. Başkan Eisenhower'in Dışişleri Bakanı John Foster Dulles bu anlaşmaları ihanet addederek, anlaşmaların zeminini yoketmeye yöneldi. Eisenhower yönetimindeki ABD, güneyde ayrı bir anti-komünist devlet yaratılması yoluyla Vietnam'daki komünist hareketin sıkıştırılması siyasasını geliştirdi. Güneydeki bu ayrı devlet çok muhtemel ki, ABD desteği olmaksızın varolamayacaktı.

Cenevre Anlaşmaları 1956'da Vietnam'da genel seçimler yapılmasını şart koşuyordu. Ancak seçimler ABD'nin karşı oluşu yüzünden yapılamadı. Başkan Eisenhower sonradan anılarında, eğer seçimler yapılmış olsaydı, Ho Chi Minh'in oyların % 80'ini alacağını yazdı. ABD'ne göre çoğu Viet Minh yanlısı gözlemcilerin kontrolünde yapılacak olan bu seçim Viet Minh'in kazandığını doğrulamaktan öte bir anlam taşımayacaktı. Bu nedenle ABD, Fransa ile yapılan anlaşmanın bir parçası olan bu seçimleri reddedebilecek güce sahip olması için güneydeki yeni Ngo Dinh Diem rejimine gerekli desteği sağladı.

ABD'nin Vietnam'daki hedefi, çıkarlarımız açısından stratejik olarak değerlendirdiğimiz bir ülkede komünist iktidarın pekişmesine engel olmaktı. Fakat komünist rejim Vietnam'ın anayasal ve meşru yönetimiydi. Bağımsız bir yönetimdi —inatçı bir sömürgeci güce karşı uzun bir anti-sömürgeci mücadeleden sonra iktidara gelmişti ve bağlantısız ülkeler arasında yer almayı yeğlemişti. Eğer hayal gücünü zorlarsak Ho Chi Minh yönetimi ABD'nin güvenliği için bir tehdit olarak düşünülebilirdi. Bu da ancak domino teorisinin —eğer Vietnam'da komünistler kazanırsa, sınırdaş ülkelerin domino taşları gibi ardarda düşecekleri ve sonuçta da Kaliforniya kıyılarına dayanılacağı teorisi— zorlanmasıyla olabilirdi. Bence bu, büyük ölçüde uyduruk bir akıl yürütmeydi ve tarihi belgelerin gösterdiği de, ABD'nin Vietnam'da bir komünist rejime karşı olduğu için, bu komünist yönetimi önleme gücüne ve araçlarına sahip olduğunu düşündüğüdür. Her bunalımlı anda bu amacı gerçekleştirecek yeni yöntemler kullanıldı. Senatör William Fulbright 1960'larda ABD Senatosu Dış İlişkiler Komitesi Başkanı olduğu sırada, bunun en iyi tanımını «Gücün Küstahlığı» şeklinde dile getirmiştir.

ABD müdahalesinin mazur gösterilmesi için bulunan nedenler sık sık *ex post facto* (geçmişe şamil) şekilde oluşturuldu. Bununla birlikte zamanında ileri sürülmüş, halen ileri sürülen ve tarihi belgeler kar-

şısında sınanmasının önemine inandığım iddialardan sadece üçünü örnekleyeceğim. Bunlar şunlardır: 1 — Vietnam'da savaş bizim yardım ettiğimiz, bağımsız egemen yönetime karşı «ayaklanma» ya da isyandı. 2 — Vietnam'da savaş kuzey ve güney arasında bir savaştı. 3 — Savaşın tırmandırılmasının sorumluluğu ABD'nin değil Kuzey Vietnam'ındır.

1 — Dışardan yönlendirilen ve desteklenen bir isyana karşı mücadele veren, böylece de bir dış gücün yardımına muhtaç olan bağımsız ulusal yönetim —«Güney Vietnam»— fikri yaygınlıkla ABD müdahalesinin mazur gösterilmesi için kullanıldı. Oysa dışardan yönlendiren gücün ABD olduğunun söylenmesi daha doğru olurdu. Komünist tarafın bir isyan ya da ayaklanma olarak görülmesi yanıltıcıdır. Komünistlerin Fransızlara karşı ayaklandığı söylenebilirdi, fakat gerçekte komünist hareket iktidara geldikten sonra yaratılan ve Fransızların yerini alan Güney Vietnam yönetimine karşı bir isyandan sözedilemez.

1954'te Cenevre Anlaşmaları Fransız askeri birliklerinin geri çekilme şartlarını da belirtiyordu. Buna göre, Vietnam'daki tüm askeri birliklerin yeniden düzenlenmesi için bir ara aşamaya olanak tanınıyordu —Fransızlar kuvvetlerini güneyde, Viet Minh ise kuzeyde topladı. Vietnam bu yeniden yerleşmeyi sağlamak için geçici olarak 17. paralel esas alınarak ikiye bölündü.(2) Anlaşmalar Viet Minh'in güneyde —nüfus çoğunluğunun aksine— savaşçılarından yoksun kalabileceği koşullar belirlemişti. Böylece güneyde «Viet Kong»(3) denen gücün kökleri —Fransızlara karşı savaşmış aynı kişiler— Viet Minh oldu.

Bu insanlar yabancı denetimlere karşı devrimci harekete bağlanıyorlardı ve bu devrimci hareketin tarihi mirasçılarıydılar. Cenevre Anlaşmalarının ardından Viet Minh güneyde siyasi olarak insiyatifi ele geçirdi. Ülkenin yakında yeniden birleşeceği umuluyordu (ve anlaşmalarda da böyle aktedilmişti). Fakat ABD destekli Ngo Dinh Diem yönetimi —1954'te resmen kurulmuştu— kırsal kesimdeki Viet Minh kadrolarının ve sempatizanlarının kimliklerini saptamaya ve onları ortadan kaldırmaya başladı. Başlangıçta Diem yönetimi sadece Saygon'u denetimi altında tutuyordu, kırsal bölgelerde denetimi yoktu. «Komünistlerin Kökünü Kazıma» seferberliklerinde Diem, ABD'nde eğitilmiş ve ABD'nin parasal olarak desteklediği asker ve polis kuvvetlerini kullandı. Viet Minh'in hemen hemen hiç silahı yoktu; anlaşma şartları gereğince Viet Minh'in silah bulundurmasına izin verilmiyordu ve kuzeyden de silah gelmedi. Diem'in baskınları büyük ölçüde başarılı oldu —öldürülmeyen Viet Minh'liler yeraltına geçmek

2. Birinci bölüm 1-4. maddeler askeri birliklerin yeniden yerleştirilmesi amacıyla 17. paralelde geçici askeri sınır hattı kurulmasını şart koşuyordu. «Vietnam'da Hasımlıkların Durması Anlaşması» 20 Temmuz 1954.
3. Ngo Dinh Diem'in uydurduğu ve Viet Minh'i aşağılayıcı bir adlandırmadır, anlamı «Vietnam'lı Komünist» tir.

zorunda kaldı ve sivil halk Diem'in ajanlarının terörüyle yıldırıldı. Viet Minh'in gizlilikten çıkması, kuzeyin desteğiyle, Diem'in köylerde üslenmiş ajanlarını öldürmeye başlaması ve tek başına kalmış ileri askeri karakolları ele geçirmesi ancak 1959'dadır. Viet Minh Güney Vietnam kurtuluş hareketi olarak nitelediği bir hareket oluşturdu. Bu hareket 1960'da resmen Güney Vietnam Ulusal Kurtuluş Cephesi adını aldı. Bu hareketin kuzeyle hep sıkı örgütsel bağları oldu ama 1964'e kadar Kuzey Vietnam NLF'e ya da Viet Kong'a önemli bir askeri destek sunmadı ve NLF'i çok kere Diem yönetimine karşı tüm siyasi araçlardan yararlanması için zorladı.

Böylelikle ABD'nin güneyde kurmuş olduğu rejimin kendisi, ülkenin tümünde ve sonra bir yarısında halihazırda kurulmuş olan daha eski ve daha meşru yönetime karşı bir reaksiyondu. Diem yönetimi, kuzey ve güney tüm Vietnam'da geniş halk desteğine sahip bu hareketin kazançlarını tersine çevirmeye çalıştı. Fransız haberalma kaynakları 1954'te güneyde nüfusun % 40'nın ve toprakların da % 60'ının Viet Minh denetiminde olduğunu tahmin ediyordu. Güney Vietnam köylülüğünün geri kalanı ise, Cenevre'den sonra Viet Minh ile görüşmeleri ve siyasi anlaşmayı destekliyordu; yoksa, Viet Minh'e karşı bir anti-komünist rejim yaratılması için yeni girişimlerin başlamasını değil.

2 — Savaş kuzey ve güney arasında bir mücadeleydi; kuzey komünist, güney ise komünist olmayanlardan oluşuyordu. Görmüş olduğumuz gibi güney komünist olmayanlardan oluşmuyordu —karma bir yapı arzediyordu. Kuzey ve güneyin varlık bulması kesinlikle önemli siyasi gerçeklikler oldukları anlamına gelmiyordu. Kuzey ve güneyin ortaya çıkması, Cenevre Anlaşmalarının askeri birliklerin yerleşimlerinin yeniden düzenlenmesi şartlarının sonucuydu. Vietnam tek bir ülkeydi —bu, savaşın ne için olduğunu da anlatır. Kuzey önderleri denenlerin çoğu güneyliydi. Parti şefi Le Duan, Başbakan Pham Van Dong gibi. Diem yönetimi ise, katolik Hanoi'li ve Haiphong'lularca destekleniyordu.

Güneyde savaş gerçekte güneyle ilgili bir mücadeleydi —sorun, ABD denetimindeki anti-komünist yönetimin varlığı ve izlediği siyasalardı. Bu yönetimin kırsal kesimde pek az desteği vardı ve gerçekten büyük bir şiddet uyguluyordu. Güneyde durum buydu ve Kuzey Vietnam'ın bu duruma bir katkısı yoktu. Kuzey Vietnam güneydeki kanadını sonradan desteklemeye başladı ve bu kanat ABD destekli savaşın sona ermesi için, tarafsızların ve komünist olmayanların desteğini topladı. Eisenhower, Kennedy ve Johnson yönetimlerindeki ABD'nin siyasası bu Güney Vietnam kurtuluş hareketinin amaçlarına karşıydı; bu amaçlar, siyasi görüşmeler yoluyla Saygon'da daha özgürlükçü bir yönetim —komünist olması şart değildi— kurulması, ABD kuvvetlerinin çekilmesi ve ülkenin yeniden fiilen birleşmesiydi. ABD belgelerine dayanan yeni bir araştırma, ABD'nin 1954'ten itibaren

her güney Vietnam hükümetinin görevden alınmasında ve kurulmasında(4), Saygon rejiminin aşağıdaki ABD amaçlarını izlemesini garantilemek üzere büyük rol oynadığını gösteriyor; bunlar, Vietnam'daki ABD varlığının sürekliliği, bağımsız, tarafsız ve bağlantısız bir Güney Vietnam'ın reddedilmesi, komünistlerle siyasi anlaşma görüşmelerinin geri çevrilmesi dahil, komünistlere karşı askeri yaptırımların sürdürülmesiydi. Böyle yaparak ABD, güneydeki siyasi süreci katı bir kutuplaşma içine sürükledi, siyasi uzlaşma imkansız hale geldi ve Saygon yönetimlerinin siyasi destek kazanma olasılığı çok aza veya sıfıra indi.

3 — Savaşın tırmanmasının sorumlusu ABD değil, Kuzey Vietnam'dı; ABD, yapmak istemediğimiz birşeylere girmeye zorlandı. Belgeler, birbirini izleyen ABD başkanlarının, komünist tarafın provokasyonlarını hesaba katmaksızın, Vietnam'da ABD etkisini artırma yollarını aradıklarını gösteriyor. Johnson 1965'te ABD kara birliklerini göndermeye karar verdiğinde savaş epeydir sürüyordu. Güneyde kurtuluş hareketinin büyümesi ve kuzeyle tam bağlantıya girmiş olması Johnson'ı ve ondan önce de Kennedy'i iyice şaşırtmıştı. Amerikan tarafının savaşı tırmandırması, bazı askeri tarihçilerin son yıllarda ileri sürdükleri gibi güneyde geniş ölçekli bir taarruzun başlamasının sonucu değildi. 1964'e gelindiğinde, Saygon rejiminin ordusunun güney kurtuluş hareketini yenemeyeceğini ABD anlamıştı. ABD bu nedenle askerlerini devreye sokmaya karar verdi ve güneye kuzeyden gelen desteğin önüne geçmek amacıyla, hem kuzey hem güneyin yoğun hava bombardımanına tutulmasını planladı. ABD'nin planları kuzeyin güneye askeri takviyede bulunmasına ya da güneye sızmasına bir reaksiyon değildi.(5) Kaldı ki, kuzeyin hava bombardımanına tutulması, Johnson tarafından kuzeyin güneye yardım etmesini kesin bir şekilde önleme, güneyde ABD siyasasının sürekliliğini garantilemek amacıyla 1965'te başlatılmıştı. Ancak bu açığa çıktıktan sonra, Hanoi güneyde savaşmak üzere kendi birliklerini göndermeye başladı. Ve iyi bilindiği gibi, Johnson Kongreyi ve Amerikan halkını kendi savaş hedeflerini desteklemeye ikna etmek için aldatmacaya başvurdu ve Tonkin Körfezi olayından yararlandı.

Açıkçası, Johnson savaşı kazanmak niyetindeydi. Bu nedenle bir anlaşmaya varmak için yapılan tüm girişimleri tekrar tekrar reddetti ve güneyde bir siyasi uzlaşmayı kabul etmedi. Savaşın adım adım

---

4. Bakınız: George Kahin, «Güney Vietnam'da Siyasi Kutuplaşma: Diem Sonrası Dönemde ABD Siyasası», **Pasific Affairs**, Kış 1979-80. Bu makale Bilgilenme Özgürlüğü Yasasıyla elde edilen belgelere dayanılarak hazırlanmış, kapsamlı bir Güney Vietnam'a ABD müdahalesi çalışmasının bir bölümüdür.
5. «Sızma» (yanlış bir adlandırmadır; çünkü, birleşik bir Vietnam'ın gayrımeşruluğu ve kuzeyin dış müdahalesi anlamlarını içerir) 1964 Aralık'ına kadar önemli değildi.

Amerikanlaştırılması ve ABD askerlerinin Güney Vietnam'ın birkaç haneli en ücra köylerine bile girmesi (ki Saygon generallerinin bile hissettiği çok büyük bir hataydı) iki önemli sonuca yol açtı; güneydeki devrimcilerin büyük kısmı —ya askeri operasyonlarda ya da siyasi düşman diye idam edilerek— öldürüldü. Ama ABD askerlerinin varlığı bir yandan da 'saldırgan kuzeye karşı mücadele eden bağımsız güney' bahanesini yok etti. Güney Vietnam halkı için ABD askerleri, Vietnam halkına vesayetini dayatmaya çalışan bir başka Batılı sömürgeci orduydu. ABD müdahalesi savaşın niteliğini yapısal bakımdan değiştirdi. Sonuçta savaş ABD ve Kuzey Vietnam arasında bir mücadeleye dönüştü.

Vietnam ulusal kurtuluş hareketi 1945'te bağımsız, birleşik bir Vietnam kurmayı istemişti —bu amaç 1945 yılının bir tek ayında gerçekleşti. Önce Fransa sonra ABD bu hareketi bastırmaya çalıştı. ABD pek çok strateji denedi, fakat hiçbiri başarılı olmadı. Bu stratejiler, kuzeyin tüm bölgelerinin bombalanmasından, gerillaların eylem tabanından yoksun bırakılması için güneyin boşaltılmasına, güneydeki asker ve polis kuvvetlerinin kurulmasından, birbiri ardısıra Saygon yönetimlerinin işbaşına getirilmesi ve yönlendirilmesine, yoğun askeri ve ekonomik yardımdan, yüzbinlerce ABD askerinin savaşa sokulmasına kadar çeşitleniyordu. Ancak bu stratejilerin hiçbiri işlemedi. Sadece sürekli bir ABD işgal kuvveti muhtemelen başarılı olabilirdi.

Hem Nixon hem de Kissinger Vietnam savaşı değerlendirmelerinde 1972'ye gelindiğinde, ABD'nin savaşı kazanmış durumda olduğunu, eğer Watergate yüzünden Kongre desteğini çekmemiş ve savaşın devam ettirilmesi için yönetime yöneltilen olumsuz baskı olmamış olsaydı, ABD siyasalarının işe yarayacağını ve komünistlerin 1975'te kazanamayacaklarını ileri sürmektedirler. Bunun anlamı şudur ki ABD başlamış olduğu birşeyi bitirmemişti ve son bir çabayla Güney Vietnam'ın kaybını önleyecektik. Bence, 1970'lerin başına gelindiğinde ABD'nin şansını kaçırmış olduğunu tarih göstermektedir. Bunu, Nixon ve Kissinger'in 1973'te Kuzey Vietnam'la imzalanmasını kabul etmek zorunda kaldıkları anlaşmanın —Paris Anlaşmaları— maddelerinden daha iyi hiçbirşey gösteremez. Bu anlaşma ABD askerlerinin Vietnam'dan çekilmesini, ABD savaş esirlerinin iadesini gerektiriyordu ama, Kuzey Vietnam'ın güneyden kendi birliklerini çekmesini *istemiyordu.*

Nitekim bundan sonra bu birlikler bulundukları yerlere iyice yerleştiler. 1945'ten beri devrim, siyasi, askeri ve diplomatik araçlarla, büyük bir sabırla ve ödün vermeksizin yeniden birleşmeyi sağlamaya uğraştı. 1973'ten sonra Saygon rejiminin düşmesi sadece bir zaman sorunuydu. Ama bu son umulandan daha çabuk gerçekleşti.

Türkçesi: Dilek HATTATOĞLU

ALAN YAYINCILIK

Dünün ve Bugünün Defterleri
DÜNYA SORUNLARI DİZİSİ

Birinci Kitap :

KRİZ, NEO-LİBERALİZM VE REAGAN DOSYASI

- Kriz ve Neo-Liberalizm
- Reagan Dosyası
- Avrupa'dan ve Üçüncü Dünyadan Krize Bakış

İkinci Kitap :

LATİN AMERİKA'DA MİLİTARİZM,
DEVLET VE DEMOKRASİ DOSYASI

- Militarizm ve Demokrasi
- Arjantin Üstüne
- Peru Üstüne
- Şili Üstüne
- Yeni Toplumsal Hareketler

Üçüncü Kitap :

ULUSLARARASILAŞMA, AVRUPA SOLU VE
SOVYETLER DOSYASI

- Uluslararasılaşma ve Yeni İşbölümü
- Batı Avrupa Solu
- Detant Sonrası Sovyetler
- Latin Amerika

Dünün ve Bugünün Defterleri

Dünya Sorunları Dizisi

I. EMPERYALİZMİN BUNALIMI

- İkinci Soğuk Savaşın Kökenleri
  Morten Ougaard
- Yetmişler ve Sonrasındaki Konjonktür
  Fred Halliday

II. THATCHERIZM

- Otoriter Popülizm, İki Ulus ve Thatcherizm
  B.Jessop, K. Bonnett, S. Bromley, T. Ling
- Jessop ve Ötekilere Yanıt
  Stuart Hall
- Thatcherizm ve Hegemonya Politikası
  Bob Jessop, v.d.

III. GÜNEY AVRUPA SOLU

- Il Manifesto ve İtalyan Solu
  Luciana Castellina
- Atlantik Düzeninde İspanyol Solu
  Patrick Camiller
- Yunan Deneyimi
  Michalis Spourdalakis

IV. NİKARAGUA

- Biz Sandinistalarız
  Deirdre Englisch
- Nikaragu'da Kitle Örgütleri
  Carlos M. Vilas

V. VİETNAM

- Vietnam Dersleri
  Monthly Review
- Vietnam Savaşının Kısa Tarihi
  Jane Werner

alan yayıncılık